

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 03659

MESHIEHS TSAYTN

Sholem Asch

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ש. ל. ו. מ. א. ש.

געזאמלעטע שריפטן

זעלצנטער באנד

פארלאג „קולטור-ליגע“ ווארשע

ש ל ו ם א ש

מ ש י ח ס צ י י ט ז

א צייט-שטיק אין דריי אקטן

פארלאג, קולטור-ליגע, ווארשע

Printed in Poland

S Z O Ł E M   A S Z — Szriftn

Copyr. by Scholem Asch

Spòldz. wydawn. „Kultur=Liga“
W a r s z a w a   1 9 3 1

געדרוקט אין 500 עקזעמפלארן

Druk. „D i W e l t“ Nowolipie 7.

געווינדמעט דעם אָנדענקן פון דער ערשטער-
אויספירערין פון דער ראָלע יוסטיצע, פון דער
אומשטערבליכער היערא קאמיטארזשענעווסקא

פערזאנען:

רב חנן, אן אלטער בעל-הבית אין קליין שטעדטעל.
מלכה'לע, זיין ווייב, א בכבוד'ע בעל-הבית'טע.
ברוך אָדער באָריס, זייער עלטערער זון, א וואַרשעווער סוחר.
העלענע, זיין ווייב, א גרויסאַרטיגע מאַדאַם.
יוסף, זייער יונגערער זון, אן אַרימער קליין-שטעדטלדיגער סוחר.
חנה'לע, זיין ווייב, א פּראָסטע יודינע.
אַנקעל קאַהן, זייער איידעם, א דייטש יודעל פון ליפּציג.
טאַנטע בערטאַ, זייער טאָכטער, אַנקעל קאַהנ'ס פּרוי, שוין אַ דייטשע פּרוי.
אַנדרזשיי, ברוך און העלענעס עלטערער זון, אַ סטודענט אין דער שווייץ.
יוסטינע, זייער טאָכטער, אַ סטודענט אין קראקוי.
בן-ציון, יוסף און חנה'לעס עלטערער זון, אַ געוועזענער בית-מדרש-בחור.
חיים, זייער מיטעלטער זון, אַ בעל-מלאכה.
משה, זייער יונגסטער זון.
רחל-לאה, אן אלטע דינסט ביי מלכה'לען.

•

ערשטער אקט.

ס צ ע נ ע :

א ברייטע, לאנגע בעל-הבחיטע שטוב. רעכטט
א טיר פון די אינצווייניגסטע צימערן אריינצו-
צווען, לינקס א זוייטע טיר פון דרויסען אריינ-
צוקומען. די טיר איז פערמאכט מיט אן אייזער-
נעם פרענט און פעסט פערשלאסען. די טיר
עפענט מען נאָר אויף, ווען גרויסע געסט קו-
מען צו פאָרען, אָדער פורים ביי דער סעודה
אין הינטערגרונד דריי גרויסע פענסטער, פער-
האָנגען מיט רייכע פאָרהאָנגען. צווישן די
פענסטער א ברייט שויבען-שענקעל, פון וועלכען
עס קוקען אַרויס זילבערנע פליס, פאָרצעלייענע
טעלער א. א. ו. צווישען די צווייטע פענסטער
א צווייט שויבען-שענקעל מיט ספרים. די ווענט
באהאָנגען מיט בילדער פון רבנים, אויסגענייהט
אויף קאָנווע: ר' עקיבא איגר'ס בילד, דער הייל-
גער גאון און נאָך פאָטאָגראַפיעס. אין מיטען
צימער א ברייטער לאַנגער טיש, בעדעקט מיט
א ווייס טישטוך, איבער וועלכען עס הענגט
אַראָפּ א גרויסער אַלטער הענגלייכטער. דער טיש
איז אַרומגעשטעלט מיט אויסגעבעטע פאטער-
שטולען. אויבען אָן ביים טיש צוויי טיפער
פאָטער-שטולען פאַר טאַטע-מאַמע. אַרום די
דענט אָן אַלטע קאָנאָפּע מיט קישעלעך. קליינע
קאָרטען-טישעלעך אַרומגעשטעלט מיט שטולען
איבערהויפט איז צו דערוקענען דאָס רייכקייט פון
אָן אַלטן בעל-הבית א סוחר, וואָס האָט געהאַט
גוטע צייטען. א זומערדיגער פרייהמאָרגען.

מלכה'לע, רחל-לאה.

מלכה'לע

שבת'דיג אָנגעטאָן, אין אַ ברייט-זיידען קלייד מיט פאלדען, אַ ריכע ברייטע הויב, אויפ'ן שטערן אַ „באנד“ מיט צירונג, און אויפ'ן האַרץ דאָס האַרץ-ברעטעל מיט אַ גאָלדענער „קאַלע“. נעמט אַרויס די זילבערנע לייכטער פון שוויבען-שענקעל און שטעלט זיי אויס איבער'ן טיש.

זיי זיינען געקומען צופאַהרען, די קינדערלעך, פון אַלע פיר עקען וועלט, צום אַלטען טאַטען, צו דער אַלטער מאַמע.

רחל-לאה

אָן אַלטע יודענע אין מלכה'לעס יאָהרען, מיט בעהאַקסענע וואַרצעלעך אויף דער געזעצ, אָנגעטאָן אין מלכה'לעס אָבגעטראָגענע זאַכען, העלפענדיג דער בעל-הבית'טע. דעם לעצטען מאָל דעם טאַטען זעהן, דער מאַמען אָנקוקען.

מלכה'לע

פאַרוואָס האָסטו נישט אויפגעוועקט, רחל-לאה?

רחל-לאה

ביינאַכט זענען זיי געקומען. מיט זעהר לייכטע טריט האָבען זיי אין דעם צימער אַריינגעטרעטען, געוואונקען צו מיר, אַז מען זאָל קיין וואַרע נישט מאַכען. זיי האָבען זיך געהייסען אין דער אַמעציענע פיהרען, וואו זיי האָבען פערבראַכט די יונגע יאָהרען. דאָ וועלען זיי איבערנעכטיגען, יעדערער בעזונדער. צו מאַרגענס וועלען זיי זיך בעגריסען.

מלכה'לע

מיט אַמאָל זענען זיי געקומען? ווי זעהען זיי אויס?

רחל-לאה

יעדער בעזונדער מיט זיין ווייב און קינדערלעך, יערער איז אין

אָ בעזונדער שטוב אָבגעגאַנגען די רעשט נאַכט פּערברענגען אין דער שטיל, אָז ער זאָל נישט דעם צווייטען וועקען.

מלכה'רע

מיט טרערען אין די אויגען.

אָז איך האָב יאָ די זכיה געהאַט צו דערלעבען דעם היינטיגען טאָג, די קינדער אַרום דעם טאַטען צו זעהן מיט זייערע ווייבער און קינדער – קאָן איך שוין רוהיג די אויגען צומאַכען. צו רחל דאהן מיר האָבען אונזער טענצעל אָבגעטאַנצט, איצט זאָל דאָס יונגוואַרג געהן אין קאָן.

רחל-לאָה

דעם גרויסען טיש וועט מען אויסרוקען. טוט דאָס. דאָס זילבערן געפּעס וועט מען פון שוויבען-שענקעל אַרויסנעמען, אַזוי ווי צום סדר. טיילט אַרום מיט גאַפּעל-מעסער. יעדען זיין גאַפּעל מיט זיין מעסער, פונקט ווי דענסטמאַל, ווען דאָס איז נאָך אין דערהיים געווען. ברוכ'ן, דעם בכור-ביים טאַטען. דאָ אויף דער זייט, ביי דער מאַמעש, ביילע'ען דאָס כּלה-מיידעל. און דאָ ביי דער מאַמע צו לינקס דאָס הויכע בענקעל פאַר'ן בן-זקונימ'ל וואָס צופּט דער באָבען ביי דער גאַמבע.

מלכה'רע

און פאַר'ן בן-זקונימ'לס ווייב מיט די קינדערלעך האָסטו, רחל-לאָה, פּערגעסען?

רחל-לאָה

פון זינען מיר גאָר אַרויס. וואָס דען מיינט איהר, בעל-הבית'טע? דאָס וואָס איז ווייט פון די אויגען – איז ווייט פון האַרץ.

מלכה'רע

ווי זאָל'ן אין וואָסער, אַזוי איז זיך דאָס צעשוואומען. וועמען עס האָט דער ווינט אין ווייטע לענדער געטראָגען, וועמען עס האָט די פּאַליע איבער'ן ים געיאָגט. קוקט אויף די פּאָטאַגראַפיעס: איז אַן אייניקעל צוגעקומען, האָבען זיי דעם טאַטען מיט דער מאַמע אַ פּאָטאַגראַפיע געשיקט; חומש אָנגעהויבען-אַ פּאָטאַגראַפיע געשיקט;

בר-מצוה געוואָרען-אָ פּאָטאָגראַפיע. געה האָב נחת טון פּאָפּירענע
קינדער. טון פּאָפּירענע אייניקלעך... אָט שטעה איך דאָך פּאַר
דעם. זי געהט צו צו די פּאָטאָגראַפיעס. וויין צו דעם, לאָך צו דעם-
און דאָס שווייגט תמיד. עס איז דאָך פּאָפּיר, פּאָפּיר איז דאָך
שטום!

ר ח ל - ל א ה

ווישט זיך די אויגען.

ווי דער איינזאָמער שטיין אויס'ן וועג-אין וואָסער... דריי קינדער
זענען פון מיינע געדעריים אַרויס. וואו האָב איך זייז אַמעריקע
איז מיר אַ לעבעדיג בית-הקברות געוואָרען, די קינדער מיר צו-
גענומען. קומט אַ יום-טוב, אַ שבת צום טיש גרייטען, גלויבט מיר,
בעל-הביתטע, מען פּערגעסט זיך אַמאָל און מען שטעלט אָן אי-
בעריג טעלערל פאַר אַ קינדס וועגען אויך אַנידער.

ר ב ח נ . די פּאָריגע.

ר ב ח נ נ

קומט אַריין פון שטוב רעכטס. אַ הויכער, אַלטער יוד פון אַ יאָהר אַכציג, מיט אַ הויכען
שטערן און אַ לאַנגער ווייטער באַרד.

שעמען זאָלט איר זיך, ווייבער, שטעהען און וויינען, און די
קינדער זענען דערווייל אַנגעקומען צו גיין. מען הערט אַנקומענדיגע
טריט פאַר דער טיר. לאָז מען אויפּשענען די יום-טובדיגע טיר-
עמט אַראָפּ דעם פּרענט פון דער טיר, פּראָלט זי אויף און רופט. קומט
אַריין! קומט אַריין, מיינע פּערוייהטע קינדער פון אַלע פּיר עקען
וועלט!

ב אַריס, העלענע, יוסטונע, אַנדרזשי, די פּאָריגע.

ב אַריס

קומט אַריין, אַ דייטשגעקלידטער יוד.
פּאָטער, ליבער פּאָטער!

ר ב ח נ נ

ברוך, ברוך, מיין זוחן! קושט זיך מיט איהם.

מ ל כ ה' ל ע

מיט טרערען.

ברוכ'ל, ברוכ'ל. קושט זיך מיט העלענען.

ב א ר י ס

אך מוטער, ליבע מוטער! קושט זיך מיט דער מוטער.

ר ח ל-ל א ה

פון דער ווייטען,

אויף די הענט האָב איך דאָס אַרומגעטראָגען, אין חדר אַריין
געפיהרט און פון חדר געבראַכט. די באַבע האָט צוקערלעך אויס'ן
וועג ביי פייגעלען געקויפט.

ר ב ח נ

לאָז מיך דיינע קינדער זעהן.

ב א ר י ס

אַנדרושיי, דאָס איז דער גרויס-פאָטער.

ה ע ל ע ב ע

ווי פאָרשטעלענדיג.

אַנדרושיי, מיין עלטסטער זוהן, סטודענט אין בערן.

א ב ד ר ז ש יי

קושט זיך מיטן זיידען.

זיידע, זיידע.

מ ל כ ה' ל ע

פון דער ווייטען, האלבליך צושאַקלענדיג מיטן קאַפּ. מיט טרערען אין די אויגען.

מיין טאָטע אַנשעל, דער מורה-הוראָה פון שטאָדט-פון קבר האָט
ער געדאַרפט אַרויסצוגעהן און זעהן זיין אייניקעל.

א ב ד ר ז ש יי

צוגאַהענדיג צו דער באַבע און איהר די הענט קושענדיג.

וואָס הייסט נאָך איהם אַנדרושיי.

ר ב ה נ ן

צופט דאָס ווייב ביים אַרבעל.

לָאָז געמאַך, לָאָז געמאַך.

מ ל כ ה' ל ע

קושט דאָס אייניקעל אין קאָפּ.

עס שניידט ביים האַרץ.

ב אַ ר י ס

וויזענדיג אויף דער טאַכטער.

און דאָס איז די באַבע יענטעלע.

ה ע ל ע נ ע

מיין טאַכטער יוסטינע, סטודענטקע אין דער אוניווערסיטעט אין קראַקוי.

י ו ס ט י נ ע

קושט דעם זיידען אין די הענט.

דושאַדזשאָ! דושאַדזשאָ!

מ ל כ ה' ל ע

לָאָזט מיך קושען די מאַמע יענטעלע, אין ליכטיגען גן-עדן זאָל זי זיין. קושענדיג דאָס אייניקעל, האָסט דיך, טאַכטערל, גאַרנישט גע- דאַרפט שעמען מיט דער באַבעס נאָמען, אַ פּרומע יודינע געווען.

י ו ס ט י נ ע

צו אַנדרושיי, וויזענדיג אויפ'ן זיידען.

קוק, איך האָב עס באַלד געוואוסט, אַז דער זיידע אונוערער מוז אַזוי אויסזעהן. בעטראַכט די געזיכט-ציגע, דעם שטערן, די נאָז, — מען דערקענט באַלד, אַז די פּוילישע זון, וואָס גלייט די זאַמדיגע ווייכסעל-פּערג, האָט דאָס פנים אָפּגעברענט. אַזוי האָבן געמוזט אויסזעהן די יודען אין קאַזמיערזשס צייטן. וויזענדיג אויפ'ן זיידעס באַרד. די באַרד, אַך די באַרד! גלויב מיר, ווען וויספּיאַנסקי זעהט די זילבערנע האַר פון דער באַרד, וואָלט ער געמאָלט אַ בילד, אַ יוד, אַ פּאַן פּאַר'ן נאַראַדאָווע מוזעאום אין קראַקע.

ר ב ח נ ן

צום זוחן.

וועגען וואָס דערצעהלט זי דאָס אַזעלכעס ?

ב אָ ר י ס

ײַ האָבען דאָרט זייערע אייגענע געשעפטען.

ה ע ל ע נ ע

צו מלכ ה'לען.

פון די שקאַלעס דאָרט, וואָס זיי לערנען, פון די ביכער דאָרט,
וואָס זיי ליינען. אין די מענטער ווייזען זיך פנימ'ער פון יודען אין שוואַרצע
היט, יודענס אין טיכער איינגעהילט, אַרמיוקענדיג אין שטוב. טריט קומען אָן.

ר ב ח נ ן

שווייגט, שווייגט !

י ר ס ף, חנה'לע, בן-ציון, משה, חיים, די פאָריגע.

י ר ס ף

אָנגעטאָן אין אַ לאַנגער קאָפּאַטע מיט אַ שניט פון הינטען, אין אַ יודישען הוט; חנה'לע
אין אַ שייטעל, בעל-בתיש בעקליידט.

ר ב ח נ ן

שלום-עליכם. צעקושן זיך.

י ר ס ף.

עליכם-שלום, טאַטע.

מ ל כ ה ' ל ע

צו חנה'לען.

ס'קאָצעל קומט ! - דעם אויווען צעברעכען.

ח נ ה ' ל ע.

גוטען אָווענד, שוויגער לעבען. צעקושען זיך.

י ר ס ף

צום טאַטען.

דאָס זענען מיינע קינדער. חיים, דער בלוך, פון די גרויסע, גרויסע
מאָכערס. . .

חיים

א הויכער צוואנציג-יאָהריגער בחור אין אַ רוסישער שוואַרצער רובאַקע מיט לאַנגע האָר געהט צו צום זיידען. גיט'ן די האַנט, דערנאָך דער באַבען.

יוסף

דאָס איז דער צווייטער, בן-ציון, דער ברענגט מאָרגען משיח'ן און סיהרט אונז אַלע אַראָב קיין ארץ-ישראל.

בן-ציון

א הויכער, אין לאַנגען שניט-ראַק, שוין אין אַן אויסגעשטעלטען קראַנקען, און אַ ציוניסטישער שפּילקע אין דער קלאַפּע, געהט צו צום זיידען.

שלום! צו דער באַבע. שלום!

רב חנן

עליכם שלום.

משה

און איך הייס משה, כ'בין דיין אייניקעל. שלום עליכם, זיידע. גיט'ן די האַנט. גוט מאָרגען, באַבעשי. קושט דער באַבען די הענט.

רב חנן

דאָ הערט מען כאַטש א יודיש וואָרט, געלויבט צו גאָט דערפאַר.

באָריס

שטעלט פאַר די שוועגערין חנה'לע פאַר דער פרוי.

דעם ברודער'ס פרוי, חנ. . . ווי אַזוי? חנה'לע דאַכט זיך?

העלענע

טוט אָן די פענסנע אויף דער נאָז, פון דער ווייטען.

זעהר מיר אַנגענעם.

חיים

צו משה'ן אין דער זייט.

קוק מיר אָן די מומע, דו זאָלסט מיר לעבען. ה'!

משה

מען דאַרף זי פרעגען, ווי זי הייסט.

בן-ציון

שטעקט אויס די האנד צום פעטער.

שלום. דערנאך צו דער מומען. שלום, שלום.

העלענע

שטעקט אויס די האנד פון דער ווייטען, ארועקנויגענדיג דעם קאפ.

אך, ווי דאָס איז נישט ערצויגען.

יוסף

צו היימ'ען אין א זייט.

געה בעקען דך מיט דער מומע.

חיים

הייך.

צו וואָס דאַרף איך זיי, די אָנגערעסענע בורזשוואַען, לאָזען זיי קומען צו מיר.

יוסף

שטיל.

שווייג, זיי הערען דאָך.

חיים

הייך.

לאָזען זיי הערען, וועמען געהט עס אָן?

בן-ציון

צו יוסטינען.

שלום, עלמה.

יוסטינע

איך פערשטעה זיי נישט. רעדען זיי פויליש.

בן-ציון.

איך זאָל רעדען פויליש? וואָס בין איך? א יוד צי אַ פּאָליאַק? איך בין אַ יוד, רעד איך יודיש, ווי אינווערע עלטערן האָבען גערעדט. ווען זיי זענען געווען אין זייער הייליג לאַנד

יוסטיע

אַבער היינט וואו זיינען זיי? דאָ אויף פוילישער ערד, דאַרפן
זיי רעדן פויליש.

בן-ציון

צו משהן

וואָס זאגסטו צו דער אַבגעפליקטער הושענה? אַודאי אַן אַסימילי-
ליאַטאַרקע.

באַריס

צו יוספין

ווי געהט עס, ברודער?

יוסף

ווי אַ יוד אַ סוחר.

באַריס

און מיט פרנסה וואָס הערט מען?

יוסף

ווי גאָט העלפט.

העלענע

קומט צו.

פאַרוואָס האָט דער שוואַגער די קינדער נישט געלאָזט צילדען?

יוסף

היינט איז אַרויסגעקומען אַן אַנדער צייט, מיין ברודער. נישט
מיר בילדען די קינדער, היינט בילדען די קינדער די עלטערן.

אַנקעל קאהן, טאַנטע בערטא, די פאַריגע.

אַנקעל קאהן

קלאפט אין סיר.

מאָן קאַן?

דב חנן

זייט מוחל.

אַ נ ק ע ל ק א ה ן

א נידעריג יודעל מיט א דיק זייכעל, א נידעריגען פעטען האלז, וועלכער ציהט זיך ארויס פון א גומענעם קאלנער, קומט אריין מיט דער מאדאם קאהן, זיין פרוי, וועלכע איז אַנגעטאָן אין אַ ברייט-קאַרענקאָזע קלייד. האַלטן זיך אונטערן אַרעם. ער מיט אַ גרוי-טען טשעמאָדאָן, שפּריכט דייטש. גוטען מאַיצן, מיינע ליעבען לויטע.

ר ב ח נ ן

ברוך בואכם.

אַ נ ק ע ל ק א ה ן

קושט די האנט רב חנן.

קיסע די הענדע מיינעם ליעבען שוויגער-פאָטער. צו מלכה'לען. ווי צעמינדעט זיך די ליעבע שוויגער-מוטער? ווייט אויף דער פרוי. האַצע איך איהרע טאָכטער, גאָט זיי דאַנק, לייטליך אויסגעשטאַטעט, ווי? איך גלויבע, זי האָט זיך ניכט איבער מיר צו קלאַגען. ניכט וואָהר, מיין ענגעל?

ד י ט א נ ט ע צ ע ר ט אַ

וואָהר, מיין ליעבער, וואָהר, מיין גאַטע. קושט זיך מיט דער מוטער.

אַ נ ק ע ל ק א ה ן

וויר האַפען געוואונשען די ליעבע שוויגער-עלטערן צו אונז אויף אַ ברית צו לאַדען, האַט עס דער הער גאָט ניכט געשטאַטעט. ניכט וואָהר, מיין גאַטין?

ר ב ח נ ן

צו דער טאָכטער

בעקען דעם מאַן מיט דער משפּחה.

אַ נ ק ע ל ק א ה ן

ביט פאַראַד.

מיט דער פאַמיליע! איזט אונז זעהר אַנגענעהם. נקמט די טאַנטע צערטאָ אין אַרעם. דען זאָ לעסט עס דער הער מאָזעס אין דער הייליגער שריפט שרייבען: דעסוועגען זאָל דער מאַן זיין פאַטער און מוטער פערלאַסען... ניכט וואָהר, מיין ענגעל? געהען אַרום, גע-אַרעמטערהייט צו דער משפּחה.

האגודה ציונית

השטח אשר די קיבוץ מיט א געשנידעלט מיטקעל.

אנקעל קאהן און מאנטי בערטא.

צו די זשוי

גוט דער פעטער מיט דער מושען די האנט.

אנקעל קאהן

אונגענעם, אונגענעם, היבשער יונגע, יא, היבשער יונגע.

ח על ט ב ע

טאגטעג. דער אנקעל קאהן מיט דער...

יוסט ינע

אונגענעם וק.

כ'האב געהערט, געהערט, זעהר מיר אונגענעם. שאקעל מיטן קאפ

דער אנקעל מיט דער טאגטע געהען הישער ארום געארעמט.

יוסף

שטעלט פאר זיין ווייב חנה'ע, חנה'ע גייט זיך און סמילכעלט גוטארעג צו די זיין.

דאס איז דער אנקעל קאהן מיט דער טאגטע בערטא.

בן ציון

גוט דעם אנקעל די האנט.

שלום, שלום, וואס הערט מען דארט ביים פעטער - זיינען ביי

אייך דא ציוניסטען? צעהלט דער אנקעל א שקל אין זיין פער איין?

דער אנקעל

אין דער קולטוס-געמיינדע, דענקען זיי יא, זעלבסטפערשטענדליך.

דאן אויך דעם חק און יעם שוחט.

ציון

אבער א שקל נעמט איהר. פעטער? יוסף שלעפט דעם אנקעל אדוק.

דער פעטער הערט ארויסער דעם קא

אנקעל קאהן

יא, יא, אין פעטער ארדנונג, מיין הער.

י ו ס ף
צו משה'ן.

דער אַנקעל קאַהן און די טאָנטע בערטאָ.

מ ש ה

דער פעטער פּיני מיט דער מומע רייזע, הייסט עס אויף יודיש.

אַ נ ק ע ל

קוקט אים אָן, וויל עפעס זאָגן. ווסף שלעפט אים היטער צו הימ'ן.

י ו ס ף

צו הימ'ן.

בעקען דיך מיט דעם אַנקעל קאַהן און מנט דער טאָנטע בערטאָ.

ח י י ם

גיט אים די האַנט וואוילעריש.

האָט איהר עפעס, פּעטער, אַ סאַפּריקלע וויפּיעל אַרבייטער אַרבייט.

טען ביי אונד ז

אַ נ ק ע ל

יא וואָהל, מיין הער, האָפע גאַלאַנטעריי-סאַפּריקאַציען, זעהר היבש.
זינד זי פּילייכט אַבנעהמערן האַבע צומעליגער ווייזע פּראָבירן
ביי מיר. טאָט זיך ביי דער קעטענע. ווסף שלעפט איהם צוועק.

אַ נ ק ע ל

וויפּיקנעהענדיג.

וויר ווערדען נאָך דאָריבער שפּרעכען.

ר ב ח נ ן

לאָזען מיר זיך צום טיש זעצען. כ'האָב אייך עפעס צו זאָגען.

י ר ב ף

צו גאָרטי'ן.

לאָזען מיר צום טיש געהן, דער טאָטע האָט אונז עפעס צו זאָגען.
צווישען די איבעריגע שפּרעכעט מען. דער זיידע האָט אונז עפעס צו זאָגען.
מען זעצט זיך צום טיש. ר ב ח נ ן אויבען אָן. ארום איהם די קנורע, יעדער

באך זיין שטאנד. מלכה'לע מיט דער טאכטער און די שניר פון דער צווייטער זייט טיש. דער צולם שטילט זיך אריין.

ח ב ח

איך האָב אייך דאָ געלאָזט אַהער בעטען, מיינע קינדער, איך האָב זיך זעהן געוואָלט מיט אייך דאָס לעצטע מאָל פאַר מײן טויט. צו ווייט איז מען געווען איינער פון אַנדערן ביים לעבען. יעדען האָט דאָס מול געטראָגען אין אַן אַנדער מדינה, און איינער האָט דעם צווייטען נישט געקענט. איידער איך וועל די אויגען פערמאַ-כען, וויל איך אייך אַנקוקען, זעהן וואָס איז פון מיר אַרויסגעקו-מען, אין דער וועלט געגאַנגען. צוהיטן צולם ווערט זעהר שטיי. די חייבער כליפּען.

ק ע ל

בעמט אַרויס אַ סיכעל און פערשטעלט זיך די אויגען.
ווי מײן זעליגער פאַטער, ווי זעליגער פאַטער.

ח ב ח

מיינע ביינער זענען צו שוואַך און פערלאַנגען רוה; גענוג אַנגע-האַרעוועט אויף דער וועלט. מיינע ביינער בענקען אַהין צו דעם הייליגען לאַנד פון אונזערע אַבות.

ק ע ל

באַנאַקלענדיג מיט'ן קאָפּ.
און לאַנד אונזערער הערען פראָמעטען אונד קעניגע.

ח ב ח

איך האָב זיך מיט אייך זעגענען געוואָלט כאָר אונזער אַרעאָ-מאָהרען קיין ארץ ישראל, וואו מיר, איך און איינער מאַמע, וועלען פערמערענען אונזער רעשט טעג אויף תורה און עבודה, ביז גאָט וועט בעווייליגען און וועט אונזערע אויגען פערשליסען אויף אייביג. די חייבער וויינען.

י ט א ג ט ע

איך מיט אַ געוויין.

טאַטע, טאַטע, ווי פערלאָזט דו אַונד?
פאַלט אַרויף אויף דער מוטערס האַלד.

ה ע ל ע נ ע

פֿאַהרעט די שוויגער פֿון אונז אָב אויף לאַנג, און ווייט ?

ר ב ח נ ן

איך לאָז אייך איבער אין גלות, פֿערוויייהט און פֿערשפֿרייט, ביז גאָט וועט זיך מרחם זיין איבער אונז און וועט אונז פֿון גלות אויסלייזען און אַהיים פֿיהרען.

אַ נ ר ר ז ש י י

צום זיידען, פֿערוואונדערט.

אַהיים פֿיהרען ? און אונזער היים וואו איז ?

ר ב ח נ ן

שאַקעלט מיט'ן קאָפּ אויף באַריטן.

אַז מיר וועלען עס זוכה זיין, און אַז עס וועט קומען די ריכטיגע מינוט, וועט גאָט שיקען זיין משיח'ן און אונז אַהיים, קיין אַרץ-ישׂראל, פֿיהרען.

אַ נ ק ע ל

יֵא, יֵא, אִין דאָס הייליגע לאַנד אונזערער הערען פֿראַפּעטען, ווי דער פֿרעדיגער פֿלעגט צו זאָגען אין דער זינגאַנגע יעדען זאָנאַבענד.

ב ן - צ י ו ן

פֿאַט אַריין אין די רייד.

אונזער היים איז ציון. אָבער נישט דאָס ציון פֿון די אַלטע לייט, וואָס פֿאַהרען אַראָב שטאַרבען און וואַרטען אויף משיח'ן, ביז ער וועט צו תּחית המתים וועקען. זייער ציון איז אַ בית-הקברות, אַן אַלט בית-המדרש, וואו מען לעגט אַריין אַלטע שמות... מיר, יונגע, מיר וואַרטען ניט אויף משיח, אונזער משיח זיינען מיר אַליין. נאָך ציון וועלען מיר געהן. מיט אונזער בלוט איהרע פֿעלדער בעפּעטען, מיט אונזער שווייס זי אַנטרינקען.

זווישן שלש חברים א בערעבונג, איבער קוקט אריין צווישן.

חיים

יער זייט.

אז מיר וועלען לעבען, וועלען מיר זעהן.

רב חנן

וואס רעדען זיי דאס אונזעלכעס?

יוסף

פון זייערע געשעפטען דאך?

רב חנן

אויף בן-ציון צו יוסף.

איך פערשטעה שוין גארנישט, ניבאָ סאָ איז עס אַ יוד, ניבאָטן
איז עס נישט קיין יוד. וויל גאָך ציון און גלויבט נישט אין
משיחין, רעדט לשון-קודש און עסט אָהן אַ הוט. האָט איר גע-
זעהן צביסל אַ יוד?

יוסף

דאָס זענען פון די נייע יודען, נייע יודען.

משה

צו רב חנן אין יוסף.

עס איז שוין אלט געוואָרען דאָס יודישקייט, מען דאַרף עס
איבערבאַקען, איבערפרישען.

צאָריס

צו חנן, אויף חיים'ן אין בן-ציון.

דאָס זענען אָט פון יענע יונגע לייט, וואָס איבער זיי קומט
אויף יודען אַלדאָס שלעכטס.

השילוש נע

צו טאָמז בערטע.

עס איז קיין וואונדער ניט, עס האָט קיינע ערציהונג, קיינע בילדונג.
קוקט אויף תהילען און שאַקעלט טרויעריג מיטן קאָפּ.

פּוּלְקֵס ל ק ע ה ן

הענטשן אויף מיט פארט.

מיינע דאָמען, מיינע הערען ! איך פערשטעה עס גאַנץ גענוי, ווען זאָלכע לויטע, ווי שוויגער-פאָטער, ווילען די דייזע נאָך ציון מאַכען. איך בין אויך פראָמער יודע אונד גלויבט אין ציון, ווי דער פרע-דיגער פלעגט עס צו זאָגען אין דער זינאָגאָגע יעדען זאָנאָבענד. אָבער זאָלכע יונגע לויטע, ווי די, וואָס זאָלען זי דען אין ציון מאַכען ? קיינע פאָבריקאַציען, קיינע אינדוסטריע, ניכט וואָהר, מיין ענגעל ?

ט א נ ט ע ב ע י ר ט א

וואָהר, מיין ליעבער, וואָהר, מיין גאָטע.

פּוּלְדֵר ז ש י י

הי צו יד.

ציון ? איך האָב עס נאָך קיין מאָל נישט געזעהן, נישט אין חלום, נישט אין דער וואָהר, נאָך דעם קיינמאָל נישט געבענקט, — איך מיהל נישט, אָ דאָס איז מייין, און איך וויל דאָך צו וועמען גע-הערען, נאָך וואָס בענקען, וואָס דאָס ליעבען. . .

פּוּלְסֵי ג ע

אויף פּוּלְישְׁטער ערד בין איך געבוירען, אויף פּוּלְישְׁטע לאָנקעס האָב איך מיך ערצויגען. די זון, וואָס בעגיסט די פּוּלְישְׁטע פעלדער, האָב איך צום ערשטען מאָל דערזעהן ביי מיין געבוירען ווערען. מיין היים איז דאָס לאַנד, וועלכעס האָט מיך אין זיין שויס גע-האַלטען, פון זיין מילך געוויגען. קיין אַנדער היים, קיין אַנדער לאַנד קען איך נישט, האָב איך נישט.

הֵי ל ע נ ע

צו מאַכען בערשט. וויזענדיג אויף יוסטיגען.

זי האָט שטודירט אין אויסלאַנד, געפילדעט ווי אַ מאַנספּערזאָן. עס האָט בענה געלד אָבעקאָסט.

פּוּלְנֵט ע ב ע ר ט א

מען בעמערקט עס באַלד אין איהר שפרעכען און איהר בענעהמען — אזוי פּיין, אזוי איידעל, נישט ווי די דאָ. היינט אויף יוסט'ס סינדער

העלענע

איין צרה נאָר, זי וויל נישט חתונה האָבען. וויסעל מען רעדט
דאָס שדוכים אויס. .

טאָנטע בערטאָ

עס איז היינט אַזאָ מאָדע, עס וועט איבערגעהן. זי וועט עלטער
ווערען, וועט זי קליגער ווערען.

העלענע

געבע גאָט, געבע גאָט.

בן-ציון

פאַר דער צייט, ווען טאַנטע בערטאָ מיט העלענען שמועסען צוהישען זיך, ווענדט זיך
בן-ציון, שאַקלענדיג דעם קאָפּ, צו העלענען.

אוי, גלות-קינדער, אוי, גלות-קינדער.

משה

אַ גלות-מאַמע איז אויך אַ מאַמע.

בן-ציון

מען דאַרף זי זיך פון האַרץ אויסרייסען און אַוועקוואַרפען. - עס
איז אַ מאַמע אַ קאַליקע.

משה

אַ מאַמע אַ קאַליקע איז פאַרט אַ מאַמע.

היים

הויבט זיך אויף, האַרט די הערטער אַהין צום טיש.

היימאַט און סאָטערלאַנד-דאָס איז אַ געשעפט פאַר אייך, בור-
זשוואַזיע. מיר, אַרבייטער, פּראַלעטאַריאַט, האָבען נישט קיין
היימאַט, די גאַנצע וועלט-בורזשוואַזיע איז אונזערע שוואַים;
אונזער פּאָטערלאַנד איז דאָרט, וואו דער פעטער קאַפיטאַליזמוס
טרינקט נישט פון אונזערע ביינער דעם מאַרץ אויס. . .

יוסף

צום טאַטען.

הע, טאַטע, אַריינסגעקומען אַ צייט, די קינדער רעדען פאַר די
עלטערן.

מ ש ה

אז די עלטערן האָבען נישט אָבגערעדט פאַר די קינדער, מוזען די קינדער פאַר די עלטערן אָברעדען.

ר ב ח נ ן

הויבט זיך אויף טון טיש, ציהט מיט זיינע צוויי זיה באַריס'ן און יוספ'ן, ורעהט זיך איבער דעם שטוב.

עס האָט דאָרט אין דרויסען געמוזט אָן אַנדער וועלט ווערען. וואָס טוט זיך דאָס אַזעלכעס דאָרט, ביי אייך אין די גרויסע שטעט?

י ו ס ף

טאַטע, מיך פרעג. ביי אונז אין די הינטערגעסלעך ריהרט עס שוין שטאַרק אָן, ביי זיי — ווייזענדיג אויף באַריס'ן — דאָרט אין די הויכע פענסטער, הויבט עס ערשט אָן צו דערגרייכען, איינציגווייז, ביז עס וועט צו זיי קומען, ווי אַ דונער אומגעריכט.

ר ב ח נ ן

עפעס שטאַרבט אָב, עפעס ווערט געבוירען. וואָס ווייס איך נאָך אַליין נישט.

י ו ס ף

אָבער, טאַטע, וואָס וועט דער סוף זיין?

ב אַ ר י ס

ע, אז דאָס וועט חתונה האָבען, וועלען זיי אָן אַלע נאַרישקייטען פּערגעסען.

י ו ס ט י נ ע

פאַר דער צייט, ווען רב חנן רעדט מיט די קינדער, הערען זיך פון טיש אָבגעהאַקטע ווערטער, ווי זי קריגט זיך מיט'ן אַנקעל קאהן.

די גאַסטפריינדליכקייט פון די פּוילישע קעניגען... איהר, אַלס בעסטע פּונ'ם לאַנד...

אָ נ ק ע ל ק א ה ן

ענטשולדיגען זי בעסטענס. בעמערקט, ווי רב חנן רעדט מיט די צוויי זימן, בעאמרוהיגט זיך. אָבער איך בין אַ גוטער בירגער... ליעבע מיין פאַי-

טערלאנד... ענטשולדיגען זי בעסטענס. אין א זייט צו טאנע גערט.
 דער פאטער שפריכט מיט דען קינדערן, געוויס איבער די ער-
 שאפט. צו יוסטיצען, יא, יא, וויר ווערדען נאך דאריבער שפרע-
 כען. ער געהט אהין צום שווער מיט די זיחן. זאָ, זאָ, פאטער. ווי
 בעפינדעט זיך דער ליעבער פאטער, עטוואַס אַבגעצעהרט. דער
 פאטער זאָלטע צו אונז קאָמען, וויר ווירדען צוואַמען די רייזע
 אינס וואַרעמפאָד געמאַכט. עס ווערע דעם פאטער גוט געדיענט,
 גיכט וואַהר, מיין ענגעל ?

פ א נ ט ע ב ע ר ט א

וואַהר, מיין ליעבער, וואַהר, מיין גאָטע.

מ ל כ ה' ע

געהט אַב פון טיש מיט חנה'לען.

פון איין בעט איז דאָס אַלץ אַרויסגעקומען, אונטער איין באַלקען
 זיך אויפגעכאָועט, אין דער וועלט געגאַנגען, יעדער בעזונדער
 מיט זיין חלום צוריקגעקומען...

א נ ק ע ל ק א הן

צו דער שטיגער-מוטער.

אַך, די ליעבע מוטער פערלעסט אונז שאָן. ווי בעמריבט דאָס
 מיין הערץ !

א נ ד ר ז ש יי

וואָס איז געבליבען מיט מיט, הויבט זיך אויף, קוקט זיך אַרום פּערוואַנדערט, אין
 פּרעגט אַלעמען.

אַגט מיר, גוטע מענשען, וואָס בין איך ? צו וועמען גע-
 זער איך ? איהר, וואָס האָט מיר לעבען געגעבען, וואָס פאַר אַ
 ציל האָט איר מיר אין לעבען געגעבען ? וועמען זאָל איך ליעב
 האָבען, וועמען זאָל איך פיינט האָבען ? וועמען זאָל איך געהערען ?

בן-ציון

זי קעהרט דעם יודישען פאָלק אָן, דיין לאַנד איז ציון... .

י ז ש יי

קיינמאָל נאָך האָב איך ציון נישט געזעהן, קיינמאָל נאָך האָב
 איך נאָך ציון נישט געבענקט.

יוסטין ע

דער ערד, וועלכע האָט דיך אויסגעצויגען—דער קעהרסט דו אָן.

א נ ד ר ז ש י י

די ערד, וועלכע האָט מיך אויסגעצויגען, איז ניט מיין און קיינמאָל נישט מיין געווען!

ח י י ם

רוסט צו איהם.

די מלחמה פון אַרימען פּראָלעטאַריאַט רופט צו דיר.

א נ ד ר ז ש י י

די מלחמה פון אַרימען פּראָלעטאַריאַט איז אָן אַלגעמיינער שטאַנדגאַרטען. איך דאַרף אַ שלאָף-שטוב דעם קאַפּ אַנידערצוהלעגען.

ח י י ם

גקחט אָב, סאַרקאַסטיש שמייכלענדיג.

א נ ד ר ז ש י י

שטעהט אין מיטען שטוב און בעט זיך ביי אַלעמען.

זאָגט מיר, גוטע מענשען, וואָס בין איך? צו וועמען געהער איך? גיט מיר אַ ציל אין לעבען! לאָזט מיך איבער עפעס ליידען, עפעס לייעבען! געהט צו צום זיידען, זיירע, דו ראָהפסט אַרויס קיין אַרץ-ישׂראל, — צו וואָס?

ר ב ח נ

איך וויל קומען צו קבר אַבות אין דעם לאַנד פון

אונזערע עלטערן!

א נ ד ר ז ש י י

און אונז דאָ וואָס לאָזט דו אַיבער?

ר ב ח נ

אַמננה

א נ ד ר ז ש יי

אין וואו האָב איך זיך

ר ב ח נ נ

פרעג דעם טאַטען, וואָס האָט דיך אויפגעצויבען?

א נ ד ר ז ש יי

צום פאַטער.

טאַטע, זאָג דו, וואָס דו האָסט מיר לעבען געגעבען, וואָס פאַר

אַ ציל האָסטו מיר אין לעבען געגעבען?

ב אַ ר י ס

ענדיג אויף דאָקטאָר און געם אַ פּלּה מיט אַ סך גוּן, וואָסטו

האַבען אַ ציל אין לעבען.

פאַר הענג טאַטעס פּלייגן

צווייטער אַקט.

ס צ ע נ ע :

אין רב חננ'ס גארטען. רעכטס צווישן געדיכט
בעזעצטע בויער אַ וועראַנדע מיט האַלב-אויפ-
געשטעלטע פליגעל, דאַכט זיך, אַ סופּה. אויף
דער וועראַנדע איז געגרייט צום טיש — אויף
טיי. אין הינטער-גרונד ווייט אַ הויכער וואַלדי-
גער באַרג; פון צווישן די בויער זעט מען
אַרויס צוויי הויכע שפיצען מויער פון אַן אַלטער
חורבה, וועלכע זעהען אויס, ווי אומגעהייערע
קרימענס, וואָס שטייגען צווישען די ביימער.
אַרום באַרג זעהט מען, ווי עס ציהט זיך אַ
שמאַלע ווייטע וועג-סטענגע, בעזעצט מיט הויכע,
אוראַלטע טאַפּאַלען. אין מיטען גאַרטן אַ הויכע
לינדען-אַליי, גראַז-בענק אונטער די בויער.
לינקס אַ פּלויט מיט אַ פּאַרטקע. ווייטער לאַנגע
פעלדער, וואָס ווערען פאַרלירען אין אַ טאַל,
דערנאָך ציהען זיי זיך באַרג-אויף.

ר ים חנוך מיט פלפלה'ען, אָנגעטאָן אין שבת'דיגען, האלטען צוויי צווייטע סידורים,
געהען איבער דער לינדען-גליי אין גארטען צו דער פארטקע צו. נאָך זיי געהט נאָך
א יונגעל פון א יאָהר ניין, אין אַן אַטלעסשענע קאָפּאָטייל, מיט געגרייזשעלע פאה'לעך,
פּרָאָגט נאָך נאָך זיי צוויי גרויסע סטעארין-ליכט. נאָך זיי געהט נאָך ר ח ל - ל א ת,
אישט זיך די אויגען מיט'ן פארטן, שפעטער די משפחה. די אַלע פערלאָוען דעם
גארטען דורך דער פארטקע, נאָך זיי דער יונגעל מיט די ליכט.

ר ח ל - ל א ת
 צוריקגעהענדיג.

געהען די אַלע אויפ'ן בית-הקברות, געזענען זיך מיט די
 טויטע ביים לעבען. דעם טאטען מיט דער מאמען דאָ אין
 קבר איבערגעלאָזט. אין אַ פּרעמדער מדינה פאָהרען זיי שטאָר-
 בען, וואו משיח וואוינט... אָנגעהענדיג. זיי געהען, די אַלע. אויפ'ן
 בית הקברות צו בעטען ביי די טויטע פאר די לעבעדיגע.

מ ש ה
 צו רחל-לאָה'ן.

וואָס רעדט איהר דאָס צו זיך, באַגעשיי
ר ח ל - ל א ת

וואָס דאָס האַרץ טוט וועה, און קיין אַנדערער פּיחל'ע עס נישט!
 עצה'ט זיך מיט משה'ן אין אַ הינקעל, אויף אַ גרין-באָק.
ט א ב ט ע ז ע ר ט אַ
 פערבסט די געסט אויף דער העראַנדע.

איר ביטען שען! ערלויבטן זי דאָך צום טעען
 אַלע, אויסער בן-ציון און אַנדרושיי, וועלכע זענען עפעס פערטאָן אין אַ שמועס, געהען
 צו דער העראַנדע.

ה ע ל ע נ ע

בעמט אן אנדוישי פאר'ן ארבעל.

קום דאך מיט.

א נ ד ר ז ש יי

איך דאנקע, מאמא, באַלד.

אלע זענען ויך ארום טיש. אַנקעל קאהן צווישען העלענען און טאַנטע בערסען. טאַנטע
בערטע גיסט אן גלעזער טיי. העלענע העלפט איהר צו, שטעלען ארום און בעטען צו
טרינקען. די מאַנספאַרשוינען שמועסען צווישען זיך זעהר וואַרים. די פרויען נעמען
איך אנטיל. חנה'לע פיהלט זיך פרעמד, האָט מורא מיט אן אבר צו ריהרען. העלענע
קוקט אויף איהר זעהר רחמנות'דיג און בעט זי גוטמוטיג.

ה ע ל ע נ ע

דערלאַנגט דעם שוואַגער קאהן אַ גלעז טיי.

ערלויבען זי, שוואַגער.

אַ נ ק ע ל ק א ה ן

דאָנקע בעסטענס. אָן די קינדער דערקענט מאַן די גוטע מוטער.
זום שוואַגער. עס איזט קיין וואונדער, דאָס די קינדער זאָ ערצאָ-
גען זינד, ווען מאַן זאָלכע איינע מוטער האָט. נון, נון. צום ווייב
מיט אַ געלעכטערל. אַך, ווען דו די מעגליכקייט העטעסט דיינען
אַדעל' דיינען קינדערן איינצופלעסען.

ז ע ל ע נ ע

שטופט די שוועגערין, האַלב אין סוד.

זאָן, אַז עס איז נאָך נישט פערמאַלען, זאָל ער נאָר נישט זיין

אַזאַ שמייגער'ידע. אַ געלעכטער.

אַ נ ק ע ל ק א ה ן

מיט'ן פינגער צו העלענען.

פערשעמען זי מיך ניכט זאָ אין דער געגענוואַרט מיינער פרוי.
האָט אַב, דערמאָגענדיג זיך. אַבער יא, וואָס איך זאָגען וואָלעטע
איהרער יוסטינען, וואו איז דאָס גוטע פרוי'ליין יוסטינע ? איך
האַבע איהר יאר אַ געהיימניס צו פערטרויען.

ה ע ל ע ע

וואָס דאָס אָזעלכעס ?

אָ נ ק ע ל ק א ה ן

איהר נור זעלבסט צו פערטרויען. רעדען צווישן זיך.

צ אָ ר י ס

צו חנה'לען.

פארוואָס טרינקט די שוועגערין דעם סיי נישט ?

ח נ ה

שאַקעלט מיט'ן קאָפּ, שמיכלענדיג.

י ו ס ף

לאָז זי געמאָך, אַ יודינע, זי זעהט אָזעלכע פריצים אין קאפּעלושען

האַט זי דרך-ארץ.

ט א נ ט ע ב ע ר ט אַ

טראַגט איהר אונטער אַ טאָץ מיט קאָנטיטורען.

ערלויבען זי דאָך, גוטע פרוי. פּוּזע.

צ אָ ר י ס

אז יוסף.

ג, וואָס מאַכען דאָרט דיינע בחורים ?

י ו ס ף

זיי פּרענען דאָרט תורה מיט דיין זון.

ה ע ל ע נ ע

וואָלד ברויג'ליך.

מיין זוהן דאָרף נישט זייער תורה, זאָלן זיי זיך לייענער לערנען

ציי אים, ווי מענשען צו בעהאָנדלען.

י ו ס ף

זיי וועלען זיך ציי איהם לערנען, ווי מענשען צו בעהאָנדלען.

סאָר דעם אַבער וועט ער זיך ציי זיי לערנען, ווי זיך אַליין

צו בעהאָנדלען. פּוּזע.

באָר יס

וואָס, זיי האָבען זיך שוין אַליין פּערזאָרגט, און יעצט האָבען זיי שוין גאַרנישט מעהר וואָס צו טון, גאָר די וועלט צו פּערזאָרגען?

י'וסף

אַז זיי וועלען נישט די וועלט פּערזאָרגען, ווער דען וועט זי פּערזאָרגען? מיר אָודאי נישט. מיר זענען פּערטאָן מיט דאָגות פּרנסה, מיר האָבען ניט קיין צייט צו דעם, אַזוי איז עס תמיד. אַז זיי וועלען עלטער ווערען, וועלן זיי אַרבייט טען אויף עולם הזה, און זייערע קינדער אויף עולם הבא. אַזוי איז עס. מיר לעבען היינט אין נישט קיין זיכערער צייט. די צייטען צווישען די עלטערן און די קינדער טוישען זיך, ביסט נישט בטוח, ברודער, אויב דיין פּראָצע, וואָס דו האָרעוועסט אַזוי דערויף טאָג און נאַכט, וועט נישט אַיבערגעגעבן ווערען אין די הענט פון דיינע שונאים...

באָר יס

איר אַניש.

אַזוי... זאָרגען זיי, הייסט עס, פאַר מיר און פאַר מיין קינד.

י'וסף

טאַקע אַזוי, טאַקע אַזוי.

ביים טיש הערט שטיל. יעדער טוט זיך דאָס זייניגע, שטיל שוויצענדיג. דער אָנקעל קאָהן רוימט זיך אין אויער מיט העלענען. עס הערט זיך, ווי אַנדרושי רעדט מיט בן-ציוני'ען עפעס הענגען אָן ענין, אין דער לינדען-אַלי קעגנאייבער דער העראַנדע. העלענע רופט אַייניגע מאָל אַנדרושי'ען טע טרינקען. ער איז פּערטימט אין שמועס און הערט נישט.

בן-ציון

זורך דער צייט, ווע, אויף דער העראַנדע הערט שטיל, הערט מען זיין שטימע, הי ער שמועסט מיט אַנדרושי'ען.

עס איז קיין וואונדער נישט. זיי זענען תמיד פּרעמד געווען פון דעם אַלעם. מען האָט אייך פּערשפּיעלט מיט אַזאַלכעס, וואָס קעהר אייך נישט אָן און איז נישט אייער. אייערע עלטערן, אַנשטאָט צו בעשאַמען עפעס נייעס פון דעם, וואָס איז אייער, האָבען גענומען

פארטיגס עון פרעמדע און ייך יערמיט אָנגעמאַסטען. און איהר האָט זיך געפרעהט אויף פרעמדע חתונות און מיטגעטרויערט אויף פרעמדע לזיות. עס איז קיין וואונדער נישט, וואָס זיי דאָרט האָבען געקוקט אויף אייך, ווי אויף אַ פרעמדען. איהר האָט אין דעם קאָן גאַרנישט אַריינגעשטעלט, ווען איהר וואָלט געוואָלט, האָט איהר זיך געקאָנט אויפהויבען און צוועקגעהן. צווי לעבען קאָן מען מעהר נישט. . .

אָנדר זיי

איך האָב דאָס פרעמדע לעבען געוואָלט, פאַר מיינס האָב איך עס געוואָלט מאַכען. אַ מענש מוז דאָך צו וועמען געהערן, מוז דאָך עפעס האָבען, און איך האָב געזוכט. ביי אַלע געטער גע-זוכט; איך האָב געוואָלט לעבען, זיין צוגעבונדען צו דעם, ווייל עס איז מייך.

בן - ציון

דאָס פרעמדע איז אויף אייך געפלאַצט, צעריסען זיך און פון אַלע זייטען אָנגעפלאַען. אייער טאַטע, אַ יוד אַ סוחר, האָט נישט קיין צייט צו בעקלערען, וועלכע איז מייך און וועלכע איז דיין. דאָס ערשטע און בעסטע, און עס טויג צום געשעפט - נעמט מען אַריין אין שותפות. . . ביז אַהער האָט מען געקאָנט מיטטאַנצען מיט דער חתונה. יעצט, ברודער, איז געקומען אַ צייט, אַז מען מוז וויטען, צו וועמען מען געהערט.

אָנדר זיי

און איהר ווייסט שוין, צו וואָס איהר געהערט?

בן - ציון

איך געהער צו מיר אַליין. איך דאַרף קיינעם נישט איבערצייגן. גען, אַז איך קאָן איך פיהלען, לעבען, און נישט פלוין, ווייל איך האָב אין דעם אַן אַנדער מייך, נאָר ווייל דאָס בין איך. איך ווייס, ווער מייך טאַטע איז, און דעם געדאַנק, ווער איך בין, וועל איך איבערגעבען מייך קינדר, אַז ער זאָל נישט זיין אַז אומגעלייטער ח'ום פאַר אַנדערע, נאָר אַ ליכט פאַר זיך אַליין.

פּוּדֶר ז ש יי

פּוּדֶר ז ש יי געגען גאָלדענען.

איך פערשטעה אייך נישט, יונגער מענש. האָרסט אויס: נעכטען
האַב איך אייך נישט געקענט, היינט זעה איך אייך און רעד מיט
אייך, מאָרגען וועלען מיר זיך ווייטער צעגעהן אין דער וועלט
פריי. און אזוי ווי מיר האָבען ביז נעכטען איינער פאַר דעם
אַנדערן נישט עקסיסטירט, אזוי וועלען מיר עס פון מאָרגען אָן
הייטער זיין. מיר לעבען איין מינוט אונטער איין שטיקעל
וואַלקען, וואָס זיינע טראַפענס נעצען אונז דורך ביינאָנד... מיר
ענזן אייניקלעך פון איין זיידע, וואָס פאַהרט פון אונז מאָרגען
אַב שטאַרבען אין אַ פּרעמד לאַנד... צי האָט איהר עפעס אַזעל-
כעס, וואָס זאָל אונז, אָט די אייניקלעך פון דעם איין זיידען,
צוזאַמען בעהעמטען? וואָס? וואָס?

מ ש ה

געהט צו צו זיי און הערט זיך איין, האָט זיך אַזוי דער ווערפּאָנדע הערט שטיי

העלענע

פון דער ווערפּאָנדע צו אַנדערשטיין.

ערלויב דאָך צו אונז אַהער. פילייכט אַ טאַסע טיי

פּוּדֶר ז ש יי

פּאָסט מיט דער האַנט.

העלענע

דעם קאַפּ אַוועקרעהענדיג.

עס לוינט זיך טאַקע מיט די יונגען דאָס האַרץ אויסצורייסען.

פּאָר ים

זיי ווילען דאָך איהם דורכאויס וויינען, וואָס זיי קענען.

יוסף

שווייג, שווייג, לאָז מען ליבער אויסהערען, וואָס דער באַהוּך
איז זיך מתודת. אויף דער ווערפּאָנדע הערט שטיי.

אַנדרושיי

קאָנט איהר מיר געבען אַ צייל אין מיין לעבען? האַרַכט אויס צווישן אַנדערע האַב איך געלעבט. איך האַב געזעהן, ווי מענשען זענען זיך מוטער נפש פאַר דעם, וואָס איז זייערס. מענשען האַבען אַ שורש אין דער ערד, וועלכע האָט זיי אַרויסגעגעבען. איך האַב דאָס אַלץ מיטגעמאַכט מיט אַנדערע. געוויינט אויס טרויער, גע-רעש'ט אויס שמחה, און מיינט נישט, דאָס איז געמאַכט געווען. ניין, איך האַב עס געוואָלט לעבען, נאָר איך האַב אין דעם קיין אמונה נישט געהאַט. נישט דערפאַר, ווייל איך בין שוין צו אַלט אָדער נאָך צו יונג אמונה צו האַבען. ניין, מיין האַרץ איז פול מיט לעבען, איז פול מיט לעבען. און זעהענדיג, ווי אַנדערע גלויבען, ווי אַנדערע לעבען דאָס, וואָס איז זייערס. האַב איך מיין קאָפּ צווישן די קניען איינגעבאַרעט און אַליין מיין נשמה אויס קבאה געגעסען... און אַליין מיר אין פנים געשפיגען: אומגליקליכער! וועה איז צו דעם זון, וואָס זיין טאַטע האָט אים קיין ירושה נישט איבערגעלאָזט. האַרַכט אויס: מיין האַרץ איז פול מיט אמונה, איך בין אַ פּהן, וואָס זוכט אַ בית-המקדש. גיט מיר מיין גאָט, וועל איך אייך וועלטען איינלעגען, וועלטען אויפמויערן.

בן ציון

און איך וועל אייך געבען. דאָס איז אייער פאָלק, אייער לאַנד. די וויסטע מאַמע ציון, וואָס איז צוויי טויזענד יאָהר אַליין געווען, שטרעקט אויס איהרע הענד נאָך אַזעלכע פּערשטויסענע קינדער.

אַנדרושיי

ווי זעהט דאָרט אויס אייער מאַמע ציון? צי ציהען זיך אַזעלכע גרינע פעלדער, ווי דאָ ביי אונז? צי בעגילדעט דאָרט די זון די זומדיגע ברעגעס פון דעם טייך? ווי הייסט ער דאָרט?

בן ציון

ירדן.

אַנדרושיי

ווי די וויכסעל? צי ציהט זיך דאָרט אויס ווייט דער האַרזאָגט?

אין פערנעפעלט די סאָפּאָלען-פּויםער, ווי דאָ ביי אונז ? ווי
זעהט דאָרט אויס די מאַמע ציון ?

מ ש ה

דערנענטערט זיך.

טאָייגט, שווייגט, -מען פערצעהלט דעם קינד פון זער מאַמען.
יגאָס האָט איהם געהאַט.

בן - ציון

איך האָב נאָך ציון נישט געזעהן, דאָך אין מיין האַרץ פיהל
איך עס ... די פּעלדער, וואָס האָבען געהערט דוד'ס געזאַנג ...

מ ש ה

איבעררייסענדיג.

דער ציוניסטען-קאָנגרעס האָט אָנגענומען דעם אונגאַנדאָ-פּראָיעקט.

בן - ציון

אויף אַ באַכטלעכער נאָר. מיט דעם פּאַריגען טאָן. די פּעלדער, וואָס
אונזערע הייליגע אַכזבנות ...

ח י י

פּאַכטקאָמפּאָזיט דעמועלביגען טאָן.

די ווילדע אַפּריקאַנער, וואָס האָבען געגעסען גרינע טאַטערקע
פון די פּויםער אַראַב ...

בן - ציון

פּענשען, וואָס האָבען גאַרנישט, קאָנען פון אַלץ לאַכען. זי
אטאָמישען. מיר ווילען גלויבען אין ציון און מיר מוזען גלויבען
אין ציון. צוזאַמענקניפּען די שאַר פון היינט און די, וועלכע איז
געאַקוּטען אָבערעיסען פאַר צוויי טויזענד יאָהר צוריק.

אַנדרזשי

און מיט די צוויי טויזנט יאָהר וואָס וועט זיין .

בן - ציון

די צוויי טויזענד יאָהר זענען געווען לעבען פון גלות. מען מוז זיי

זיך אויסרייסען און אוועקווארשען, אויסרייסען מיט געוואלד און
אָנהויבען לעבען אַ ניי לעבען.

ג ש ה

דאָס קאָנען נאָר זאָגען אַזעלכע, וואָס לעבען אין דער היסטאָריע
פון דער פּעראַנאָנענהייט אָדער אין דער פּאַנטאַזיע פון דער צו-
קונפּט. מיר, מענשען פון היינט, מוזען קענען יעדעס קייטעל,
וואָס קייטעלט צוזאַמען אונזער נעכטען און מאַרגען. יעדער דור
פּערלאַנגט דאָס זייניגע. קיין יאָהר, קיין טאָג, קיין שעה ווערט
נישט פּערפּאַלען אין לעבען. מיר, יודען פון היינט, זענען נישט
די יודען פון פּאַר צוויי טויזענד יאָהר צוריק. מיר פּערשטעהען
זיי נישט און קענען זיי נישט. מיר זענען אויך נישט די יודען
פון טויזענד יאָהר שפּעטער, מיר זענען מענשען פון היינט, וועל-
כער איז געוועבט פון נעכטען און מאַרגען. איך הייס נישט,
ברודער, אַז מאַרגען זאָל משיח קומען, צי וועט זיך נישט געפינען
אַ שניידערל אין אַ קליין שטעדיגל, וואָס וועט זאָגען: אָהבתי את
אשתי, און וויל נישט פּערלאַזען דאָס בוימעל, וואָס שטייט פּאַר
זיין פּענסטער. וואָרום זעהסטו, די טראַגעדיע פון גלות איז דאָס.
וואָס דער גלות ווערט די מאַמע פון דעם פּערטריבענעם.

ח י י

די טראַגעדיע פון גלות איז דאָס, וואָס דאָס פּאַלק, וואָס האָט
פּערלירען זיין זעלבשטענדיקייט, הערט אויף צו זיין אינטערנאַ-
ציאָנאַל. עס קוקט אויף אַלעמען פון דעם ענגען שטאַנדפּונקט פון
זיינע פּריוואַטע נאַציאָנאַלע ליידען. קלאַפט אַנדרושייען אויפ'ן פלייצ.
מיט מיר רעד, ברודער. אָט וואָס מיר דאַרפען: יודען זענען אַ
פּראָלעטאַריע-פּאַלק; אונזערע ברודער ווערען אויסגענאָגט פון די
העכט דאָרט. היינט מיט'ן פינגער אויף דער העראַנדע. קוק אָן די
שררים, דו זאָלסט מיר לעבען - זיצען זיך ביים טיש. מאַרגען
וועט איהר שוין ניט עסען קיין מיטאָג, איך זאָל שוין אַזוי לעבען!

י ו ס ה

פון דער העראַנדע.

פון וואָנען קומסטו דאָס, מיין זעהן?

חיי ם

פון דער מאַסע, טאַטע.

יוסף

מאָס האָטו דאָס אַזעלכעס אָבגעטאָן?

חיי ם

כ'האַב אָנגעגרייט פאַר אייך אַן אָנבייטען אויף מאָרגען, וועט
איהר פערגעסען אָן מיטאָג צו שפייזען, ווי דער אָנקעל זאָגט.

יוסף

וואָס דאָס אַזעלכעס?

חיי ם

כ'האַב צוזאַמענגערופען דעם בעקער-פּראָצעסאָריאַט און מען
שטרייקט, טאַטע-ברודער! צום פעטער באַריט. דער פעטער וועט מאָר-
גען צום בעקער-הויז געהן און צום אויווען זיך שטעלען. און די
מומע-צו העלענען-וועט די מירע מאַכען, כלעבען, -צום אָנקעל קאהן-
און דער אָנקעל וועט אַזוי גוט זיין די שינדעל זיך אָנטון און
וואַסער ברענגען.

יוסף

וואָס זאָגט איהר נישט צו איהם?

ריים

אויסהיי . ג זיך פון טיש.

געה, קלייב נחת פון דיין בחור! געהט אַרונטער פון דער וועראַנדע מיט
טאַטע בערטא, נאָך איהם אָנקעל קאהן מיט העלענען, נאָך זיי דער איבע-
ריגער צעלם.

חיי ם

געהט אויף דער וועראַנדע און קוקט נאָך די אָבגעהענדיגע געסט.

אַזוי, היינט זענען מיר די שררים, -צו לאַנג האָט איהר אונז גע-
לאָזט אויסהונגערן, אַז מיר זאָלען רעדען מיט אייך רוהיג. -צו-
לאַנג האָט איהר אונז שאַנד אָנגעטאָן - איבער אייך האָט אונז
די וועלט פערמיאוסט, פיינט געהאַט-איבער אייך, איבער אייך..

27 - ציון

על אנדרושיק.

ערלויבט נאָר... נבחרן צוואַסען שמועסנדיג אין ליטע-גרונד, אַהישען זי
געדינטע צוימער, הינטער דער הערנדיג.

יוסף

נעמט צו צו משת.

נו, נו, ווי געהט עס מיט יודישקייט?

פשה

מען זיהט עס, טאטע, אויף דער קאפּל - אַ האָרט שטיקעל
לערער, עס בלייבט זיך נישט אַזוי לייכט... רעדן שפּעצירנדיג.

פּאָקעל קאַהן

מיט האַלבען זיבן זיך איבער דער לינדען-עלי, שאַססען זעהר פּראַינטערעסירט.
וועלסטערשטענדליך, איך בין אויך דער זעלבען מיינונג, גאַנץ
הער זעלבען מיינונג. קינדער מיטען זיין דאָס גליק דער צעלערן,
וועלדען דאָס גליק דער קינדער. יא, יא.

העלענע

רייט איבער.

שוואַגער, זיי ווייסען עס פיעל בעסער פון מיר. זי זינד דאָך אַ
וועלט-מענטש, וועלכער האָט פיעל געזעהן, פיעל געהערט, און
וועלכער, וועלכער... פערענדערט דעם טאָן און הויבט אָן צו רעדן פּראָסט
יודיש. מילא, פאַרן שוואַגער דאַרף מען זיך דאָך נישט שעמען, מיר
זענען דאָך היימישע מענשען. איידער מען דערלעבט דאָס אויפֿ-
צוציהען... וויפיעל מאָל ווערט די מאַמעס מילך גערונען... עס
הייזען זיך איהר אין די אויגען טרערען. און אַז גאָט העלפט שוין יאָ,
אַז עס קומט די צייט אַ שזיקעל נחת צו דערלעבען, קען דאָס
קיין טאָטע, קיין מאַמע נישט. יעדער האָט זיך זיינע מאָדעס,
פערדרעהט זיך זיין קאָפּ, גאָט ווייס מיט וואָס. מען האָט דאָס
לערנען געלאָזט - די היינטיגע וועלט פערלאָנגט דאָס, צו אַ
שדוך, צווישען מענשען... און דאָס, אָך! שוואַגער, אַ מויד פון
צוויי און צוואַנציג יאָהר און קלערט נאָך גאַרנישט פון קיין תּכלית.

אָנפֿעל קאַהן

עס געהט פֿאַראַיבער. קינד־הייט, דאָס געהט דורך. ראַט איך די שוועגערין דאָס פֿרויליין צו אונז צו גאַסט צו שיקען, זי ווירד דאָרט דעם יונגען מענשען קענען לערנען, זיך אַמזירען, אינם טעאַטער געהן, ער איזט זעהר איין לעיצענסווירדיגער יונגעראַמן.

העלענע

היינטיגע צייטען, — זאָל עס דעם שוואַגער נישט סערדריסען, יונגע מענשען, מען מוז גוט פֿאַרזיכטיג זיין, איידער מען געהט טון אַזאַ שריט. דאָס איז דאָך מין איינציג קינד...

אָנפֿעל קאַהן

איך קאָן שוין די שוועגערין פֿערזיכערן — עס איז אַ טיכטיגער יונגעראַמן, ער איז מין קאָזען זעלבסט אויס פֿאַזען, דורכגע-מאַכט די רעאַל-שולע. פיין, פֿאַרנעם אין געזעלשאַפט, האַט אין גוטען פֿאַסטען, עקספּעדיטאָר אין איינעם גראַסען וואַרען-הויז — דריי טויזענד מאַרק יעהרליך. בעטעט מיט מיר אין איין טעמ-פעל. גוטער זאָהן זיינער עלטערן.

העלענע

איך פֿערלאָז מין אינגאַנצען אויפן שוואַגער. צוערשט גאַט, דער-נאָך ער. וואָס קאָנען מיר זאָגען? אַז עס איז אַ זיווג פון הימעל, וועט עס ממילא ווערען אויסגעפֿיהרט. זאָל דער שוואַגער נישט פֿערגעסען: יוסטינע איז ביי אונז די איינציגע טאָכטער. מילא ווי-פיעל דאָס האָט אַבגעקאָסט איהר בילדונג, איהר ביכער לעזען, איהר ספֿאַרטעפֿיאַן שפיעלען, — פון דעם רעדט מען שוין נישט. מיר וועלען זי דאָך פון אונז נישט אַרויסלאָזען מיט ליידיגע הענר.

אָנפֿעל קאַהן

זעלבסטפֿערשטעגדליך, זעלבסטפֿערשטענדליך. יעדענפֿאַלס, יא וויפיעל זינד זי אין דער מיינונג איהרער טאָכטער מיטגיפט צו געבען? אום דעם יונגען וועגען איז עס יא עגאָל, פיר איהן ווירדס נישט פיעל מאַכען, נור פיר זיינע עלטערן. יעדער פֿאַטער זאָרט דאָך פיר דאָס גליק זיינער קינדער.

העלענש

מילא, וואָס דער פּאָטער וועט געבען... אַודאי נישט וועניגער, ווי זיבען, אַכט טויזענד רובעל, אין דעם וועל איך שוין זיין. דאָס איבעריגע צו צעהן וועל איך מיר שוין מווען אַן עזה געבען, פאַר דעם איז מען דאָך אַ מאַמע. אין גוטע צייטען נעמט מען גראָב און מען בעהאַלט פאַר דאָס קינדס וועגען...

פּוּקעל קאַהן
מיט אַ געלעכטערל.

די „קניפלעך“

העלענע

רופט עס, ווי איהר ווילט, אַבי עס איז דאָ. און מיט אַן אויס-שטייער וועט זי זיך אויך נישט דאַרפֿען צו שעמען אַפילו אַן בערלין. גלויבט מיר.

פּוּקעל קאַהן

רעכט שען, רעכט שען, וויר זינד דאָך שוין זאָ ווי זאָ פער-וואַנדט, ניכט וואָר? זאָ אַבער דאָס פרויליין ניכט דאַנגעבן האָבען, וואָס דער ברויטיגאַם אויס דויטשלאַנד איז? זי איז דאָך זאָ אַינע פאַליין? און ביי אונז אין פּאָוען מוס מען יאָ גוטער דויטשע זיין, ווען מען אַוואַנסירען וויל.

העלענע

מילא פאַר פרנסה-וועגען, איבער דעם, דאַכט זיך, וועט קיין מניעה נישט זיין. מיר זענען דאָך אַלע יודען. וואָס איז דער חילוק?

פּוּקעל קאַהן

יא, וויר זענען דאָך אַלע יודען.

העלענע

כל זמן ווען עס שאַדט איהר נישט, זאָל זי זיך זיין, וואָס זי וויל. ביי אונז דאָ איז עס אַזאָ מאַדע צו זיין אַ פויליין. מיר אין איהרע יאָהרען זענען אויך אַזעלכע פוילינס געווען. עס הייזען זיך באַרייט מיט פּאַמע בערט, קומען אַן שפּאַצירענדיג פון יענער זיט אַעט. אַט ווען די

שוועבערין איז אין דערהיים געווען, איז זי אויך געווען אַ פּאָלקאָ...
באַריס! באַריס! זי קומען זיך צוזאַמען, רעדען צווישן זיך, שפּאַצירענדיג
אינאיינעם איבער דער אַלי.

ב א ר י ס

קומט, לאָזען מיר גענוי דעריבער שפרעכען.

פ ע ר ע נ ע

לאָזען מיר געהן אין וואַלד אַריין. דאָרט טיפּער. געהען אָב און הערען
פערלויצען אין די געדיכטע בוימער הינטער דער העראַנדע, האַר עס זענען שוין
צווערט בן-ציון, אַנדרושי, יוסף, הנה'לע און משה אָבעגאַנגען. דער גאָרטען
הערט לידיג. היים זיצט אויף דער העראַנדע און איז פאַרטיפּט אין לעזען
אַ קליין ביכעל. מוין דער באַהאַלטענער גראָז-באַנק דערהויבט זיך די אַלטע רחל-
נאָה, וואָס איז דורך דער גאַנצער צייט געווען באַהאַלטען אין זיך און דרעהט
זיך איינע אַלין איבער דער אַלי, רייסענדיג בלימלעך.

ר ח ל - ל א א

פאַר זיך, רייסענדיג די בלימלעך.

זיי געהען. די אַלטע, אויס'ן בית-הקברות געזעגענען זיך מיט די
טויטע ביים לעבען. דעם טאַטען מיט דער מאַמען אין קבר אי-
בערגעלאָזט. אין אַ פּרעמדער מדינה פּאָהרען זיי שטאַרבען, וואו
משיח וואוינט... זיי געהען, די אַלטע, אויס'ן בית-הקברות צו בעטען
ביי די טויטע פאַר די לעבעדיגע...

י ו ס ט י נ ע

פאַלט אַריין אין גאָרטען דורך דער פאַרסקע, די האָר צעפלאָשעט. זי האַלט אַ גרויסען
שטעקען אין דער האַנד, רעדט ווי צו זיך.

איך בין אויבען געווען, אויף די בערג. איך האָב ווייט און ברייט
אין דער וועלט געקוקט. די גאַנצע וועלט איז פאַר מיר, ווי אויף
דער האַנד, געווען אויסגעשפּרייט, און אַלץ האָט גערעדט צו מיר.
מיין נשמה האָט זיך, ווי דער פּויגעל, געבאָדען אין דער פּרייער
לופט. איך האָב ברייט און ווייט די אַרעמס פּערשפּרייט, עס האָבען
מיך אַרומגערינגעלט טייכען זאָנגען, קעפּ איבער קעפּ, פאַרטיג און
גרייט איז שוין אַלץ דאָרט אויבען. די קעפּ האָבען זיי געבויגט צו

דער זון און האָבען זיך געבאָדען אין גאָלדענעם גלאַנץ פון דער
 זון, אַ רעגען פון גאָלד האָט דאָס אַליץ אַרום בעגאַסען מיט ליכט,
 און די וועלט לאַכט פון עשירות. דערזעט רחל-לאה'ן. זאָגט, באַבע,
 לאַנג איז שוין, ווי איהר באַדט זיך דאָ אין דער לוּסט פון די
 פּוילישע קיניגען ?

ר ח ל - ר א ה

וואָס דו פּרעגסט מיך, מיין קינד, פּערשטע איך נישט. צי איך
 בין אַ היגע? דאָ האָט מיך מיין מאַמע דערצויגען. פּערזעהן גילדען
 האָב איך שוין אין דער חברה-קדישאַ בעצאָהלט אויף אַ קבורה
 אויף נאָך הונדערט און צוואַנציג יאָהר.

י י ס ט י נ ע

ווייזט אויף די בערג.

ביסטו שוין דאָרט אויבען געווען ?

ר ח ל - ר א ה

אין די יונגע יאָהרען שבת נאָכ'ן עסען, ניס שפּילען

י י ס ט י נ ע

די צו זיך.

איך בין אויבען געווען. נאָהענט בין איך געשטאַנען צו די וואָל-
 קען. דער הימעל האָט זיך געבראַכען איבער מיין קאָפּ. די וואָל-
 קען, ווי געפּליגעלטע שעפּסען, האָבען געבאָדן זייער וואָל אין
 דורכזיכטיגע וואָלען-טענער. איך בין געווען אין אַסטרקעס שלאָס,
 צו מיר האָבען גערעדט די שטיינער, די מויערן, אין מיר האָבען
 זיי בעגריסט זייער שוועסטער. פאַר מיר. צו מייענע פּיס, איז גע-
 לעגען אויסגעצויגען די גאַנצע אַרימע פּוילישע ערד. איך האָב
 געזעהן די אַרימע כאַטקעס מיט זייערע פאַרפּוילטע שינדעל-
 דעכער, פּערטרונקען אין די הויכע טאַפּאַלען-בויער. און ווי
 גאָהענט איז מיר דאָס אַליץ געווען! איך האָב מייענע אַרעמס ברייט
 אויסגעצויגען: קומט, קומט צו מיין ברוסט.. אַרום דעם שלאָס גיסט
 זיך די אַרימע ווייכעל-סטענגע, ווי די שענע יודישע שניידערין פון
 באַפּאַלע האַלונט אַרום איהר פאַן און טאַן, דעם קיניג. איהרע וואַסער-

סאָולען גיסען זיך צווישען די ליכטיגע, בענאָלדעטע גרויס-
 בייטען, באַדענדיג זיך אין דער העל גליהענדיגער זון. צעבראָכען
 דעם קאָרק אויף טויענדער שימען... מויזע. אימפּראָוויזירט. אויסן
 ,דזשערוזשניץ" שטעהט די קיניגין, די קאָכאָנקע, די יודין. זי
 קוקט אויס איהר פּאָן, איהר מאַן. ער קומט צוריק פון פעלד אין
 איהר געזעלט אַריין, וואָס זי האָט אָנגעגרייט פאַר איהם... איהרע
 שוואַרצע לאַקען האָט זי איבער איהר ווייס קלייד צעלאָזט, און
 דער געשמאַק פון די האָר געהט אין דער לומט אויף... איהרע
 שוואַרצע אויגען שיטען סייער... אין איהר האַנד האָט זי בלומען,
 בלומען, וואָס איהר עלטער-באַזע לאה האָט פאַר זיי געקויפט איהר
 מאַן אויפ'ס נאַכט ביי איהר שוועסטער רחל... אויפ'ן ,דזשערוזשי-
 בעץ" שטעהט די קיניגין, די יודין, די שניידערין-צו איהרע פיס די
 פּוילישע אַרימע ווייכסעל-בערג. דאָרט ווייס מערנעפּלט זיך דאָס לאַנד
 אין די האַלב-געריכטע טוי-וואַלקען, וואָס די נאַכט און דער טאָג וועבט
 פאַר איהם... דאָרט ווייט פּלאַנדזשען די טאַפּאַלען, די אַרימע ערד-
 קינדער, איבערן וועג אַרום, משוגע און ווילד, מיט אָבערפּליקטע
 קעפּ... דאָרט ווייט פּלאַנדזשען די ווערבעס און רייטען די צעפּ
 פון די קעפּ, און וויינען פאַר זיך און פאַר דער גאַנצער וועלט...

ך ח ל - ל א ה

דו רעדסט, מיין קינד, פון היץ. וואו ביסטו געווען ?

י נ ס ט י נ ע

איך בין געווען אין דעם לאַנד פון דער נשמה... אין די בערג
 בין איך געווען, וואו מיך האָט געקושט יעדעס ווינטעל, געבלע-
 טערט מיר די האָר און געבלעט מיין נאַקסטען האַלז און געשעפּ-
 טשעט מיר אין אויער סודות פון אַנדערע צייטען. אין דער קי-
 ניגנס אסתר'קנס שלאָס בין איך געווען, וואו מיך האָבען אַרום-
 גערינגעלט די אַלטע מויערן, די שטיינערנע עדות, וואָס האָבען
 געזעהן, ווי דער קיניג האָט געהאַלזט די שענע יודין, וואָס האָבען
 געהערט די תּאוה'דיגע קושען, וואָס די יודישע שניידערין האָט
 געקושט איהר קאָכאַנעק, איהר מאַן, איהר פּאָן, דעם קיניג... און
 מיר איז געווען, ווי איך וואַלט אין אַנדערע צייטען געלעבט,
 דענסטמאָל, ווען דער שלאַכטשיץ איז געווען אַן אַנדערער, ווען

ארום מיר זיינען געזעסען אַלטע אידישע חייבער, בלויז אַלטע, נאָר אַזעלכע שענע, וואָס מען זעהט גאָר נישט. די פּנים־ער זייערע האָבען געלויכטען און אויף די העלזער האָ- בען זיי געטראָגען טייערע פּעריל מיט ברייליאַנטען און אויף די קעפּ טייערע הויבען, אויך מיט ברייליאַנטען בעפּוצט, און טייערע זיידענע קליידער, און אזוי פּיעל שבת-ליכט האָבען געברענט אויפ'ן טיש. יאָ, אַ טיש איז געווען אין גאָרטען געדעקט, ווי שבת צו נאַכט. און זילבערנע לייכטער זיינען געשטאַנען, און אַ גרויסע גמרא איז אָפּען געלעגען אויפ'ן טיש, און אַלע האָבען עפּעס געוואָרט. איז אויפגעשטאַנען אַן אַלטע אידענע, די עלטסטע פון אַלע און די נעהנטסטע פון אַלע, און איז צוגעגאַנגען צו מיר, און האָט מיך גע- בענשט און האָט מיך געקושט און האָט אויסגעטהאָן איהרע פּעריל און מיר אָנגעטהאָן. און אַלע האָבען מיר עפּעס גע- וואונשען: מזל-טוב, מזל-טוב.

מ ל כ ה ' ל ע

(קושט איהר אין קאַפּ):

מזל-טוב דיר, מיין קינד. האָסט די באַבע יענטע'לע געזעהן אין חלום. די באַבע יענטע'לע אַליין האָט דיר די פּעריל אָנגעטהאָן, אַז זיי זאָלען דיך היטען פון שלעכטס. אַ גוטער סימן, מיין קינד. אַ גיטער סימן.

ד' מ ל כ :

געה שלאָפּען, מיין קינד, אַ שלעכטע צייט איז אויף דער וועלט געקומען. זאָג, מלכה'לע, מיט איהר קריאת-שמע, און לעב זי שלאָפּען.

מ ל כ ה ' ל ע :

יאָ, מיין קינד, אין אַזאַ צייט איז גוט, אַז מען שלאָפּט און מען זעהט גוטע חלומות. זאָג מיט מיר קריאת-שמע, און לעב דיך, מיין קינד, אין ווינקעלע, זאָג: „אין דיין האַנד גיב איך איבער מיין נשמה, גאָט". (זי פּיהרט זי אין אַ ווינקעל, פּער- שטעלט זי מיט קאַפּטעס און אנדערע זאַכען, זאָגט איהר אַן) הער נישט, מיין קינד, און זעה נישט, זיי זאָלען נישט וויסען, אַז דו ביסט דאָ.

ר' מ לך :

געהט מיט גאָט'ס בטחון. (אָב אין דער צווייטער קאָמער. די טריט
הערען זיך פאר דער טהיר). נו, שלמה, לאָז מיך, איך וועל זיי
אַליין דין וחשבון אָבגעבען. זיי האָבען מיך פאר אַ עוסק
בצרכי צבור געמאַכט. פון מיין האַנד זאָלען זיי פאָדערן.
(ער שטעלט זיך ביי דער וואַג. עס קומט אַריין דער פּאַלקאַוויניק, סאָל-
דאַטען, הינטען ביי דער טהיר שלעפט זיך גאָך דער פּאַן דאַמבראַוויניק).

ר' מ לך :

לבוּיגט זיך פאר איהם):

איך גריס דיר, פאַן נאַטשאַלניק.

ד ע ר פ א ל ק א ו נ י ק :

נו, הערר בירגערמייסטער, האָסט צוגעשטעלט די זאַכען, וואָס
מען האָט פּערלאַנגט פון דיר? די צייט איז שוין לאַנג
אַריבער.

ר' מ לך :

שוין לאַנג, נאָך פאר דער צייט. דאָס פּאַלק איז גוט, דאָס
פּאַלק איז פרום. האָבען געוואוסט, אַז דעם מלכ'ס חיל איז
הונגעריג, אָבגעשפּאַרט דעם ביסען פון מויל, די ביסענס
פון די קינדערלעכ'ס מיילער אַוועקגענומען, די קישען פון
די קעפּ, די שבת-לייכטערלעך, יעדער איינער וואָס האָט גור
געקענט. קליינע קינדער האָבען זייערע יום-טוב-שטיוועלעך
געבראַכט, דו זעהסט (ער ווייזט איהם די שבת-לייכטערלעך, די
קינדערשע שטיוועלעך) אַלעס האָבען זיי פאר דעם מלכ'ס חיל
אַוועקגעבען.

ד ע ר פ א ל ק א ו נ י ק :

דאָס איז גוט, דאָס איז שען. האָסט אונז טריי געדיענט,
הערר בירגערמייסטער. איך וועל עס צושטעלען אין די הע-
כערע מאַכט, און דו וועסט קריגען אַ מעדאַל דערפאַר.

ר' מ לך :

פאר אַ מעדאַל? מיר האָבען נישט, חלילה, געטהאַן פאר בע-
לויבונג, מענשען זיינען הונגעריג.

ד ע ר פ א ל ק א ו ו נ י ק :

מיר וועלען זיך שוין אויסגלייכען דעריבער. סאלדאטען,
וועגט די זאכען. (ער נעהמט ארויס א פאפיער און לעזט) פערציג
פוד ברויט. הערר בירגערמייסטער, וואו זיינען זיי ?

ר' מ ל ך

(ווייט אויף א פאר זעק פול מיט חלות און ברויט) :
אָט, דאָ. אָבגעשפּאַרט האָט די בעפעלקערונג דעם ביסען סוּן
מױל, און אָט די צוויי זעק פול מיט חלה און ברויט אָנגע-
פּאַקט.

ד ע ר פ א ל ק א ו ו נ י ק :

דאָס איז אלעס ? (ער נעהמט די זעק) : אידעל, דו לאכסט —
וועגט !

ס א ל ד א ט ע ן

(וועגען) :

דרייצעהן פוד מיט צעהן פונט.

ד ע ר פ א ל ק א ו ו נ י ק :

וואו זיינען די איבעריגע זעק ?

ר' מ ל ך :

דאָס איז אלעס, וואָס אונזערע אָרימע לייט האָבען געקענט
צוזאַמענשלעפען.

ד ע ר פ א ל ק א ו ו נ י ק :

דו לאכסט, איד. זאָג שנעל, וואו האָסטו בעהאלטען די
שפייז און פראָדוקטען פאַר'ן פיינד. — מען האָט שוין דער-
צעהלט פון אייך.

ר' מ ל ך :

דו זאָגסט נישט גוט. מיר האָבען געטריי געדיענט אונזער
מלך, דעם לעצטען ביסען פון מויל אוועקגעגעבען, אַ חוץ
אַ פאַר אָרימע לייט, וואָס האָבען קליינע קינדערלעך אין
דער היים. קליינע קינדער קענען דאָך נישט איבערטראָ-
גען דעם צער פון הונגער. זיי האָבען געבראַכט דעם לעצ-
טען ביסען ברויט, האָב איך זיי צוריקגעשיקט.

ד ע ר פ א ל ק א ו ו נ י ק :

ביזט דאָך מודה אליין, האָסט אַנדערע געגעבען צו בעהאַל-
טען. גאַנץ גוט, איך ווייס עס. (ער לעזט ווייטער פון פּאַפּיער)
צוואַנציג טויזענד רובעל און גאַלד, זילבער און קופּער-
וואו זיינען זיי ?

ר' מ ל ך

(נעהמט אַ פּעקעל):

אַט דעם פּולען פּאַק האָבען אונזערע אידען אָנגעפּילט.

ד ע ר פ א ל ק א ו ו נ י ק

(שייט אויס דעם פּאַק, עס פּאלען אַרויס מעשענע לייכטערלעך אַ פּאַר, אייניגע
זילבער-שטיקער, רבקה'לע'ס פּעריל):

דאָס איז אַלעס ? (ער הויבט אויף אַ פּאַר מעשענע לייכטערלעך)
איד, דו לאַכסט. שבת-לייכטערלעך האָסטו מיר געבראַכט ?
און מיט דעם ווילסטו מיך אָבנאַרען ?

ר' מ ל ך

דאָס איז אַלעס, וואָס איך האָב געקענט פון די שטאַדט-לייט
צוזאַמענגעהמען. זיי האָבען געבראַכט דאָס לעצטע שטיקעל
קופּער, זילבערנע בשמים-ביקסלעך, וואָס זיי האָבען פּירוש
געהאַט. די שטאַדט איז ניט איבריגס רייך. מיין גאַלד
און זילבער האָסטו דאָך געכטען צוגענומען, אַ הויך די שנור
פּעריל דאָ, וועלכע איך האָב גאַך געפונען אין מיין שטוב.

ד ע ר פ א ל ק א ו ו נ י ק :

שווער ביי דיין גאַט, אַז דו האָסט נישט אין די לעכער,
אין די קעלערס בעהאַלטען, אַז דו האָסט נישט אַנדערע
געגעבען צו בעהאַלטען—וועל איך דיר גלויבען.

ר' מ ל ך

זיבעציג יאָהר האָב איך אָבגעלעבט און גאַט'ס נאַמען דער-
מאַנט נור צום לויב, און איך וועל ווייטער נישט דערמאַן-
נען גאַט'ס נאַמען נור צום לויב.

ד ע ר פ א ל ק א ו ו נ י ק :

איז אַ סימן, אַז דו האָסט בעהאַלטען אין די די קעלערס
פּאַרן פּיינד, — אַז דו ווילסט נישט שווערען ביי דיין גאַט.

מ ל כ ה' ל ע

(געהט צו צו ר' מלכין):

דו קענסט שווערען מיט א רוהיג הארץ, מיר זיינען אַרימע
לייט—אלעס האָבען מיר זיי אָבגעגעבען.

ר' מ ל כ :

גאָט'ס נאָמען שטעהט העכער פון אינווער לעבען. מיר טאָג
רען נישט שווערען ביי זיין נאָמען אפילו אויף געוויס. און
ווער קען זאָגען געוויס, אַ חוץ ער?

ד ע ר פ אָ ל ק אָ ו ו נ י ק :

איד, געדענק וואָס דו טהוסט, מיט דיין לעבען וועסטו מיר
בעצאָהלען דערפאר.

ר' מ ל כ :

מיין לעבען איז אין גאָט'ס האַנד.

ד ע ר פ אָ ל ק אָ ו ו נ י ק :

סאָלדאָטען, געהמט דעם איד! (די סאָלדאָטען רינגלען אַרום ר'
מלכין, פון טהיר בעווייזט זיך פאַן דאַמבראַוסקי).

פ אָן ד אָ מ ב ר אָ ו ו ס ק י :

פאַנגי נאַטשאַלניק, דער איד האָט טאַקע אין די קעלערס
פערשטעקט דאָס גאָלד און זילבער. נור ווי קומען יענע
אוצרות געגען דעם אוצר, וואָס ער האָט אין זיין שטוב!
דער איד האָט איין בריליאַנט, וואָס איז מעהר ווערטה פאַר
אַלע זיינע פערמעגענס. זאָל ער דיר דעם בריליאַנט אָב-
געבען און דו וועסט איהם שענקען דאָס איבעריגע דערפאר.

ד ע ר פ אָ ל ק אָ ו ו נ י ק :

וואָס מיינסטו דערמיט, פאַן?

פ אָן ד אָ מ ב ר אָ ו ו ס ק י

(געהמט די פּעריל):

דו זעהסט די פּעריל? די פּעריל האָט געטראָגען אַן אַלבאַס-
טער האַלד, וואָס איז רייצענדער פאַר פּעריל. סלאָווע האַנאַרע!
דו קענסט דין פּערלאָזען אויף מיר, איך בין אַ מבין אויף דעם
שענעם געשלעכט. ער האָט דיר נישט די מאָס ברויט און

געלד צוגעשטעלט—מאך מיט איהם א געשעפט. זאל ער דיר
די טאָכטער דערפאר אָבגעבען און דו וועסט איהם שענקען
דאָס לעבען.

דער פאָלקאָוויק.

איז זי ווערטה דעם בייט?

פאן דאָמבראָווסקי:

קענסט דיך פערלאָזען אויף מיין געשמאק.

דער פאָלקאָוויק

(צום איד):

בו, איד, האָסט געהערט וואָס דער פאן פאָליאק זאָגט, מא-

כען מיר דאָס געשעפט?

ר' מ'לך

(ווערט בלייך, שוויגט לאנג, דאן זאָגט ער מיט אַ ציטערדיגער שטימע):

געגען ביר ביזטו שטארק, געוויס. וואָס בין איך? נור אַ צו-

בראָכענער אַלטער איד. אָבער ביזטו אויך געגען איהם

שטאַרק! (ווייזענדיג צום הימעל) דו בעדאַרפסט יעצט זיין הילף.

דו געהסט געגען אַ פיינד. אַ שטאַרקען און אַ גרויסען פיינד

דער קיסר האָט דיר אָנפערטרויט זיינע מענשען, דו זאָלסט

מלחמה פיהרען פאר איהם. איז דאָס די קראַפט, איז דאָס

דער זכות, מיט וועלכען דו וועסט געהן געגען דעם פיינד

מלחמה האַלטען? — דאָס, וואָס דו בעליידיגסט אַן אַלטן

אידישען טאַטען און צאַפסט זיין בלוט? — מיינסט, אַז דאָס

וועט זיין דיין זכות, דיין מאַכט, מלחמה צו פיהרען געגען

אַ גרויסען און שטאַרקען פיינד?

דער פאָלקאָוויק:

וואָס האָסטו געזאָגט, איד? דו האָסט געוואָגט צו צווייפלען

אין אונזער זיעג? דו שרעקסט אונז מיט דעם פיינד, וואָס

וועט נקמה געהמען פאר דיר? דו ווייסט, וואָס דאָס הייסט?

פערראַט, איד, און דו ווייסט, וואָס ס'קומט פאַרדעם? (ער

מאַכט זיך מיט'ן פינגער איבער'ן האַל.)

מלכה'לע

(א דערשראָקענע):

מלך, מלך, וואָס טהוסטו, געדענק אַן גאָט!

שלמה:

ר' מלך, ר' מלך! דערצערנט ניט דעם הערר.

ר' מלך:

נאראַנים, וואָס שרייט אַיהר? וואָס קען ער מיר טהאָן?
איך האָב נור איין לעבען אַוועקצוגעבען, און איך קען
שטענדיג קומען פאַר גאַט: "אַזוי איז געווען, משפּט".
(צום פּאַלקאָוויניק) קענסטו אויך קומען פאַר גאַט? האָסטו גאָר
נישט אויף דיין געוויסען? און דו בעדאַרפסט זיין גרייט.
דו געהסט אין מלחמה אַריין, געגען אַ שטאַרקען און גרוי-
סען פּיינד!

דער פּאַלקאָוויניק:

איך האָב קיין צייט ניט מיט דיר צו רעדען, איד. (ער געהט
צו צו איהם) וואו האָסטו דיין טאַכטער?

ר' מלך

(שטעלט זיך אַוועק פאַר דער טוהר):

אַ אַידישער טאַטע גיט נור אַב זיין טאַכטער ווען מען
הרגיעט אים פּריהער. (אין שטוב ווערט אַ גרויס געוויין.
אידען קוקען אין די פּענסטער אַריין, און פון דרויסען הערט זיך
אַ געוויין. דער פּאַלקאָוויניק בעראַטה זיך עפעס מיט'ן פּאָן דאַמבראַוסקי).

פּאָן דאַמבראַווסקי

(צום פּאַלקאָוויניק אין דער שטיל):

פּאַנגי נאַטשאַלניק, וויסט, וואָס דער איד וויל? ער וויל די
פּעריל צוריק. עס איז איהם צו ביליג. ער וויל די פּעריל
צו צום טויש. — גיב איהם די פּעריל, וועט ער די טאַכטער
אַליין שיקען.

דער פּאַלקאָוויניק

(קוקט איהם אָן):

דער איד?

פּאָן דאַמבראַווסקי:

עס איז אַ אַידיש געשעפט. אידען מאַכען אָפּט אַזעלכע גע-
שעפטען — וואָס וועסטו פאַר געלד ביי דעם אידען נישט
קריגען?

ד ע ר פ אָ ל ק אָ ו ו נ י ק

(תהויד צו ר' מלכין):

איך ווייס, איד, וואָס דו ווילסט. ט'איז דיר צו ביליג. נו,
דאָ האָסטו נאָך די פּעריל צו. (ער וואַרפט אים די פּעריל צו)
און גרייט אָן די טאַכטער, איך וועל באַלד נאָך איהר מיי=
נע זעלנער שיקען. סאָלדאַטען, קומט. (נעהמען די זאכען און
נעהען).

פ אָ נ ד אָ מ ב ר אָ ו ו ס ק י

(לאַכט צו ר' מלכין):

אַזוי האָב איך עס נישט געמיינט, פּאַני נאַטשאַלניק, די
טאַכטער זאָל ער די פּעריל אויפ'ן האַלז אָגטהאַן, ווען ער
וועט זי שיקען צו דיר. חאַ, חאַ, חאַ, פּאַניע זשידושע.
(נעהט אָב).

ד ע ר פ אָ ל ק ו ו נ י ק:

זאָל ער טהאַן ווי ער וויל, נור די טאַכטער זאָל ער שיקען.
(נעהען אָב מיט די זאכען און געלעכטער).

פ אָ ר ה אָ נ ג .

דריטער אַקט:

דאָס זעלבע צימער—ווי אין צווייטען. ווי מלך.
רבקה'לע, מלכה, דיר זיצט אין אַ ווינקעל ~~סערי~~
שטעלט דאָס פנים מיט די הענט.

ר' מ לך

(רבקה'לע)

א גרויסע און ערנסטע צייט איז פארן אידען יעצט אויפגע-
שטאנען. איך האָב געמיינט, אַז גאָט וויל מיך נחת לאָזען
דערלעבען דורך דיר אויף מיינע אַלטע טעג. ער האָט אַנ-
דערש געמיינט. אידישע טעכטער זיינען שטענדיג ברייט
געווען צו קומען פאַר גאָט בקדושה ובטהרה אין יעדען דור.
ווער ווייסט? אפשר שיקט גאָט אויף דיר אַ נסיון, מיין קינד.
ביזטו, טאַכטער, ברייט אָנצונעהמען דעם נסיון? גאָט געהמט
נור צו דאָס ריינע האַרץ. קיין בעהאַלטענעם געדאַנק. וועסטו
נישט רחמות האָבען אויף דייע. יונגע טעג?

מ ל פ ה ' ל ע

(וועלכע איז די גאַנצע צייט האלב פער'חלש'ט געווען אין אַ ווינקעל, רייסט זיך

אויף):

מלך, וואָס זאָגסטו? וואָס מיינסטו?

ר' מ לך

(בערהיגט זי):

די סכנה איז נאָך נישט פאַר די אויגען, מלפּנה'לע. און פל
זמן דער חלף ליגט נישט אויפן האַלז, האָבען מיר נישט
קיין רשות אַליין עס אַרויף צו לעגען. ווער ווייסט, אפשר
זיינען מיר גאָר נישט ראוי דערצו. (אַ לאנגע פּריווע). און ווער
ווייסט, אפשר וויל ער גאָר נישט דעם נסיון. מלפּנה'לע, עס
איז דאָך היינט ביי רבקה'לען אַ הייליגער טאָג, דער טאָג
פון איהר חופּה, טהו זי אָן אין דער באַבע יענטע'לעס
מלבושים. שיט איהר צש אויפן קאָפּ. מאַך איהר דאָס פנים
מיאוס, אפשר וועט גאָט טהאָן אַנס און זיי וועלען זי נישט
דערקענען אין דער הייליגער באַבע יענטע'לעס מלבושים.

מ ל פ ה ' ל ע

(לויפט שנעל צו צו אַ קאסטען, געהמט פון דאָרט אַרויס אַלט-מאָדישע קליידער):

קום, מיין קינד, שנעל. (זעצט זי אַוועק געפּען זיך. טהוט איהר אָן
די קליידער) דו ביזט אַזוי שען, מיין טאַכטער. דער חסד חן

ליענט אויף דיר אויסגעגאָסען. פאַר וואָס ביסטו אַזוי שען.
 מיין טאָכטער? פאַר וואָס האָט דו גאָט נישט מיאוס גע-
 מאַכט? דאָס אַלעס האָט ער דיר געשאַנקען, אַז דו זאָלסט
 אין מענשענדיג אויגען איידעלקייט און חן דערוועקען, מיט
 דיינע פּשרע אידישע אויגען, וואָס וואָרקען ווי ביי אַ טויב
 מיט ליעבשאַפט. היינט, אַז דו וועקסט מיט דיין שענקייט
 אין מענשען שלעכטע געדאַנקען אויך, זאָל גאָט פון דיר
 דיין שענקייט צונעהמען. נישט אמת, רבקה'לע? ביסטו
 ברייט גאָט דיין שענקייט צוריקצוגעבען?

ר ב ק ה' ל ע :

יא, מאַמע, האַרציגע. יא, מאַמע, געטרייע.

מ ל פ ה' ל ע :

אַט אַזוי, ביסטו אין דער באַבע יענטע'לעס קליידער. ביסט
 אַן אַלט ווייב, מיין טאָכטער. נור די האַר דיינע, (זי צולאָזט
 זי און קושט זיי) זיי זיינען אַזוי שוואַרץ. אַזא חן, אַהן עין-
 הרע, און צו וואָס? ליעבער וואָלטען זיי גרוי געווען, קאָד-
 לעס, אַז זיי זאָלען מענשענדיג אויגען נישט אַזוי אויפרייצען.—
 וואַרט, טאָכטער, אַט איז דער באַבע יענטע'ליס הויב, איך
 וועל זיי בעהאַלטען הינטער דער הויב. (טהוט איהר אַן די הויב
 און בעהאַלט איהר די האַר הינטער דער הויב. קוקט זי אַן). רבקה'לע,
 רבקה'לע, ביסט דאָך אַן אַלטע ווייב!

מ ל פ ה' ל ע :

מלך, איך האָב אָנגעטאהן אונזער טאָכטער אין דער באַבע
 יענטע'לעס קליידער.

ר' מ ל ד :

און איך וועל איהר אָנטהאָן דער באַבע יענטע'לעס פּעריל.
 נער זוכט זי פּעריל און געפינט זיי אויף דר'ערד. די פּעריל, מיט
 יעלכע מען האָט דוּך פּערשעהמט, מיין טאָכטער, און מיין
 פלוט געצאָפט פאַר גאָט. וויסטו, פאַר וואָס די פּעריל זיי-
 נען הייליג? די באַבע יענטע'לע האָט אויף זיי אַ
 חלף געטראָגען. (ער נעהמט אַרויס אַ צוגעמאַכטען חלף). אַט
 דעם חלף האָט די באַבע יענטע'לע געטראָגען אויף די
 פּעריל. אַ שלעכטע צייט איז דענסטמאַל ביי אידען געווען

אידישע טעכטער אין סכנות, האָט די באַבע יענטעלע
א חלף אָנגעטהאָן אויף איהרע פּעריל, אַז זי זאָל קענען
יערען אויגענבליק פאַר גאָט אין ריינקייט קומען, בקדושה
ובטהרה. די מענשען האָבען נור די פּעריל געזעהן, דער
חלף איז ביי איהר געווען פּערשטעקט—און די פּעריל מיטן
חלף טהו איך דיר אָן, מיין טאָכטער. (ער טהוט איהר אָן די
פּעריל).

מ ל כ ה' ל ע

(דערשראָקען):

מלך!

ר' מ ל ך:

קיינ איין מינוט נישט פריהער, רבקה'לע, אונזער לעבען איז
נישט אין אונזער רשות, נור ווען דו וועסט זעהן, אַז די
סכנה איז נאָהנט, אַז גאָט וויל דיין קרבן, זאָלסטו געדענקען,
אַז אויף דיינע פּעריל הענגט אַ חלף, און דו זאָלסט קומען
פאַר גאָט בקדושה ובטהרה. זאָגסט מיר צו, מיין טאָכטער?

ר ב ק ה' ל ע:

יא, טאטע. איך וועל קומען פאַר גאָט בקדושה ובטהרה.

ר' מ ל ך:

בין איך רזיהיג. (ער קושט איהר אויפ'ן קאפ) געה, מלכה'לע, געה
בענטש דיין טאָכטער פאַר דער חופה, עס ווערט שפעט. איך
האָב מורא, זיי וועלן באַלד קומען צו געהן.

מ ל כ ה' ל ע

(געהט צו און לענט ארויף די הענד אויף איהר קאפ): נעהם צו
מיין קרבן, וואָס איך ברענג דיר מיט מיינע אייגענע הענד
פאַר דיין ליעבען נאָמען. יעצט בין איך ווי אברהם אבינו,
און ווען יצחק איז געווען אַן איין-און-איינציקער, איז דאָך
מיין טאָכטער אויך אַן איין-און-איינציגע. (זי טאלט אויף דער
טאָכטער'ס קאפ און וויינט).

ר' מ ל ך:

מלכה'לע, ס'איז נישט שען צו קומען צו גאָט אין בית-
המקדש אַריין מיטן קרבן אין דער האַנד און וויינען.

מלכה'לע:

עס איז פאר פרייד, מלך. עס איז דאך ביי מיר חתונה
היינט. איך גיב דאך מיין טאכטער אויס, בקדושה ובטהרה.
(זי פאלט ווידער אויף רבקה'לעס קאפ און וויינט).

רבקה'לע:

מאמע, דו האסט מיר שטענדיג געזאגט, אז ווען מען קומט
פאר גאט, בעדארף מען קומען מיט א פרעהליך הארץ, פאר
וואס מאכסטו מיך טרויריג, מאמע, בעפאר איך געה צו גאט?

מלכה'לע:

ס'איז פאר פרייד, מיין קינד. (כאפט זיך אויף) דוד'ל, דוד'ל,
דו ביסט דאך אויך מיין קינד, דיר איז דאך שווערער פאר
אונז אלעמען.

ר' מלך:

דוד טראגט דעם נסיון ווי א איד.

דוד'ל

(מיט טרעהרען אין די אויגען):

איך שווייג, איך זאג גאר נישט.

מלכה'לע:

געזעגען דיך, דוד'ל, מיט דיין פלה, עס איז געקומען די צייט.

ר' מלך:

יא, צו וואס זאלסטו צוועהן דעם צער, געה אין בית-המדרש
אריין, בעט צו גאט מיט דיין צובראָכען הארץ, אפשר וועט
ער דיך הערען.

דוד'ל:

שווער, ווי אזוי קען איך יעצט אוועקגעהן? איך וועל נישט
אוועקגעהן.

ר' מלך:

עס איז גלייכער אזוי. געזעגען דיך מיט רבקה'לען.

מלכה'לע:

רבקה'לע געזעגען דיך מיט דיין חתן.

רבקה'לע

(האלב פערשעהמט):

דוד'ל.

דוד'ל:

רבקה'לע! (קוקען זיך אין די אויגען).

ר' מלך:

דוד, זיי אַ איד.

מלכה'לע:

לאָז איהם וויינען, לאָז איהם וויינען.

ר' מלך:

גיי, דוד, אין בית-המדרש—דו וועסט נישט געהן מיט דעם כות,
וואָס זיי, דוד, דו ביסט אַ איד. דו וועסט נישט זיין קיין
אובד עצמו לדעת, דוד, געדענק! (דוד אָפּ)

ש ל מ ה

(פאלט אריין):

מלכה'לע, ר' מלך, געדענקט אָן גאָט, בעהאַלט רבקה'לען,
זיי געהען, זיי געהען.

מלכה'לע

(נעהמט רבקה'לען):

זעץ דיך אַוועק מיט מיר, טאַכטער. (זעצען זיך ביידע אַוועק,
זאָקען שטריקען. ר' מלך זעצט זיך ביים טיש, נעהמט אַ סידור און זאָגט
מיט אַ צובראָכען האַרץ תהלים). „אשרי האיש אשר לא הלך“...

ש ל מ ה

קוקט אויף רבקה'לען):

ווער איז דאָס? איך דערקען דאָן זי גאָר נישט. (מיט שרעק)
די הייליגע רביצין יענטע'לע איז פון קבר אויפגעשטאַנען!
(קיינער ענטפערט איהם נישט אַב. עס קומען אריין פיער סאלדאַטען מיט
אַן עלטסטען. דער עלטסטער האלט אַ פּאַפּיער אין דער האַנד, קוקען זיך אין
דער שטוב אום, דערזעהען די צוויי ווייבער, ציהען די אַקסלען אויף, דער
עלטסטער לייענט פּונ'ם פּאַפּיער): אַ לונג אידיש מיידעל, מיט
שוואַרצע האָר און שוואַרצע אויגן, אַכטצען יאָהר אַלט,
אין פּעריל אָנגעטהאָן. (קוקט זיך איין צו מלכה'לען) די איז עס
נישט. (נעהט צו צו רבקה'לען) די טראָגט, אַמת, פּעריל, גור
אַכטצען יאָהר איז זי נישט אַלט.

ש ל מ ה

(אין שרעק, מיט שפאסט):

אהא, אהא, איך מײן, ווען מײן זיידע איז נאָך אַ קליין
אינגעל געווען, איז זי שוין עלטער געווען פון אַכטצעהן
יאָחר.

ע ל ט ס ט ע ר

(צײ שלמה/ן):

זאָג, איד, וועלכע פון זיי איז עלטער?

ש ל מ ה:

איבע פון זיי איז מײן באַבע׳ס מאַמע געווען, און די
אַנדערע איהר מוהמע.

ע ל ט ס ט ע ר:

מײן קאָמאָנדיר האָט דאָך ביי אייך געזעהן אַן אַכטצעהן
יעהריג מיידעל, נאָך וועלכער ער האָט מיך געשיקט.

ש ל מ ה:

אייער קאָמאָנדיר איז אַוודאי שיכור'לעך געווען און אז עס
איז וואַרים אין קאָפּ, ווייסט איר דאָך. —

ע ל ט ס ט ע ר:

עס וואָלט אַ יושר געווען, אַז מען זאָל איהם די צוויי אַלטע
ווייבער צום באַל ברענגען. כ'לעבן, ער האָט זיי עהרליך
פּערדיענט. יעדענסאַלס, אונזער בעפעהל מוז מען אויס-
פיהרען. זאָג, איד, וועלכע פון זיי איז די מאַמע און
וועלכע די טאָכטער?

ש ל מ ה:

אָט די (ער ווייזט אַריף מלכה'לען) איז די מאַמע און די (אַויף
רבקה'לען) איז די באַבע יענטע'לע.

ע ל ט ס ט ע ר

(קוקט זיך אײן צו מלכה'לען):

ווי אַ מאַמע זעהט די אויס, נור די, ווי אַ באַבע, עפעס
נישט. דאָכט זיך אױגען האָט זי שוואַרצע, אַ פנים אַ יונגס
און אַן אַלטקײט וועהעט עפעס דערפון. נור קײן אַכטצעהן
יאָחר איז זי נישט אַלט — קאַמעראַדען, קומט, מיר וועלען

אויסנאָגען, נישט פון צוויי טויזענט יאָהר פריהער, נישט פון צוויי טויזענט יאָהר שפעטער. עס מוז זיין פון דעם, וואָס עס איז, פון בעכטען און היינט, פון היינט און מאָרגען...

ר ב ח נ נ

דיין ויכוח וועסט דו ווייטער מיט דייע ברעדער פיהרען. איך בין צו אַלט פאַר דעם. געזעגענט זיך מיט איהם. ברוכ'ס קינדער שטעהען מיר אזוי פון דער ווייטען. צי האָבען זיי מיר גאַר-נישט צו זאָגען פאַר מיין אַוועקגעהן?

י ו ס ט י נ ע

איך, זיידע, יאָ.

ר ב ח נ נ

וואָס אַזוינס?

י ו ס ט י נ ע

געלעבט האָסט דו, זיידע, אויף דער ערד און יעצט געהסט דו שטאַרבען אין אַן אַנדער מדינה! פון דער פרעמד ביסט דו געקומען צו ציהען צו אונז, קיינער ווייס ניט פון וואָנען, קיינער ווייס נישט, ווען. מיט דעם ערשטען פאַליאק אויף דער ערד געפינט מען דרך שוין, טראָגענדיג דיין פעקיל מיט'ן שטעקען אין דער האַנד צווישען די פוילישע ווערבעס. וואו דו ביסט געקומען, האָסט דו אַ קינד איבערגעלאָזט. אונטער יעדען בוים האָסט דו דיין טאַטען, דיין מאַמען בערגראָבען. דיין בלוט, דיין ביין איז אין דער ערד געוואָרען פערזייהט — ווי די פוילישע איינזאַמע טאַפּאַלען, אַזוי האָט מען דרך בעגעגענט אויפ'ן פוילישען וועג. יעצט געהסט דו וואו אַנדערש דייע אַלטע ביינער אַוועקטראָגען, — ווילסט דו דען נישט מיטנעמען מיט דיר אַ הויפען פון דער ערד, אויף וועלכער דו האָסט געלעבט, אין קבר אַריינצולעגען? זעה! זי נעמט אַ הויפען ערד. צעברעך די ערד! — זי טוט דאָס. טאַמער וועט פון איהרע זעמד-דעך בלוט רינען, וועט טריסען דיין בלוט, דיין מאַרד, דיין ביין, וואָס יעדער הויפען איז מיט דיר געוואָרען צוזאַמענגעקענטען! וואו לָאָזט דו דיין טאַטעס, דיין מאַמעס ביינער איבער?

ד ב ח נ

איך האָב אויסגעהערט, מיין קינד, דיין מוסר. אַז משיח וועט קומען, וועלען די ביינער פון אונזערע אַבאָת, וואָס זיינען בע-גראָבען אין גלות, קייקלען זיך אונטער דער ערד אין ארץ ישראל אַריין און וועלען דאָרט צו תחית-המתים אויפשטעהן, אַזוי שטעהט געשריבען אין אונזערע הייליגע ספרים. פּויע. און אַהיים, צו דער אַלטער מאַמען, האָסט דו גאַרנישט מיטצובעפעהלען ?

יוסט יב

אַז איך האָב זי קיינמאָל נישט געזעהן, קיינמאָל נאָך איהר נישט געבענקט... אַז אַן אַנדער מאַמע האָט מיך געבוידען, אַן אַנדער מאַמע האָט מיך אויפגעצויגען...

ד ב ח נ

ווענט זיך צו אַנדרושייען.

און דו שטעהסט אַזוי פון דערווייטן ?

אַנדר זיי

איך ווייסט נישט, ווער איך בין, פון וואָנען איך קום, וואוהין איך אייל, אַ שפענדעלע אין ים בין איך. יעדע כוואַליע שלעפט אין אַן אַנדער וועג. דער טאַטע האָט מיר גאַרנישט געגעבען, די מאַמע האָט מיר גאַרנישט געגעבען, איך האָב צו קיינעם גאַר-נישט מיטצובעפעהלען, צו קיינעם גאַרנישט מיטצובעפעהלען...

ד ב ח נ

און ווי אַזוי לעבסט דו, מיין קינד ?

אַנדר זיי

ווי אַ ווינט, פון לאַנד צו לאַנד, פון שפּראַך צו שפּראַך, ווער עס וויל, ווער עס קומט, גיט די האַנד... פּויע. און עס פאַלט טיילמאָל אַן אַ שרעקליכער טרויער פון בע ונד, אַ טרויער פון קיינעם נישט צו געהערען, פון אַ הפּק-קינד, וואָס ווייס נישט, ווער זיין טאַטע איז, ווער זיין מאַמע איז...

ר ב ח נ

צו זיך.

משיח'ס צייטען. משיח'ס צייטען... פויעז. גענוג מיינע קינדער, גענוג מיינע אייניקלעך. עס איז געקומען די צייט פון געזעגענען זיך... האַרעכט מיך אויס פאַר מיין אַוועקגעהן. אין פיל'ע ל'שנות האָט איהר גערעדט צו מיר, אין נאָמען פון פיל'ע געטער, פיל'ע משיחים. יעדער און זיין משיח, יעדער און זיין משיח. איך בין דער שטאַם, פון וועלכען איהר, צווייגען, זענט אַרויסגעוואַקסען. מיר אַלע, דער גאַנצער בוים מיט אַלע זיינע צווייגען, מיט זיינע וואַרצלען, —דאָס איז דער יוד פון אייביג, דער יוד, וואָס איז געווען, איז און וועט זיין. דער בוים האָט זיך צעטיילט. יעדע צווייג האָט זיך גענומען איהר חלק וואַרצל און איז זיך אַוועקגעגאַנגען פאַר זיך אַליין איינפֿאַנגען. גאָט! דאָך שיק דעם איינציגען משיח, וואָס זאָל די אַלע איין בשותפות'דיגע נשמה געבען!... איך פיהל, אַז עס דער-נעמט זיך די ריכטיגע מינוט... ער וועט קומען און צעפיהרען די געניצען פון לאַנד און לאַנד, פון מענש און מענש.. עס קומט די ריכטיגע מינוט... משיח'ס צייטען... איהר הערט, ווי עס רופט. הערט, מען רופט... די ריכטיגע מינוט.. די ריכטיגע מינוט...

עס ווערט זעהר שטיל צווישען עולם. אַלע וואַרטען און האַרעכען זיך איין מיט אימגע-דולד. עס דעהערט זיך פון גאַנץ ווייט אַ קול פון אַ שופר. האָס בלאַזט אַ לאַנגע אויס-געצויגענע תקיעה—די תקיעה חזרת זיך איבער דריי מאָל, צווישען איינע און די אַנדערע אַ לאַנגע פויעז. דערנאָך הערט זיך אַ גערויש פון דער ווייטען, ווי אַ ווינט וואָלט געבלאָזען אין די זאַנגען...

ר ב ח נ

אין דער שטיל אויסגעצויגען.

די ריכ-טיגע מי-נוט... די ריכ-טי-גע מי-נוט...

מ ש ה (ווערען פערלאָרען אונטערן באַרג, נאָך אַ קליינע פויעז ווייזען זי זיך
בן - צ י ו ן) אויף דער סטעזשקע, וואָס איז אויפ'ן באַרג, קוקענדיג ערגעץ וואו ווייט
ח י י ם) אין דער וועלט אַרײַן.
אַ לאַנגע פויעז.

חיים

פון בארג אראָב- וויזענדיג דאָרט הייט, האו עס ווייזען זיך די פעלרער.

עפעס וואָס רייסט זיך און וועקט זיך און ברעכט זיך אין דער
לופט... ווינטען, זיי בלאָזען פון מזרח און מערב... זיי וועקען, זיי
בעלעבען די טויטע די ביינער. עפעס ווער קומט און געהט פון
דער ווייטען, דעם הימעל שפאלט ער מיט זיין בליק, די ערד
ברעכט ער מיט זיין שטים... עס הערען זיך רעשן פון טויערן-
זיי ווערען צעבראָכען... פון שלעסער-זיי ווערען צעפלאַצט... פון
קייטען-זיי ווערען צעריסען... עפעס ווער קומט און געהט פון
דער ווייטענס...

בן-ציון

זיי קומען פון אַלע סיר עקען וועלט... זיי קומען, זיי געהען...
זיינען עס מענשען?... די קברים - זיי עפענען זיך, די ערד - זיי
פאלט זיך... עס שטייגען די טויטע פון אַלע דורות... די ביינער-
זיי ווערען בעהויט, די גלידער-זיי ווערען בעפליישט... זיי קומען
זיי געהען פון אַלע פיר עקען וועלט...

משה

שטראָמען בלוט האָבען מיינע אָדערן איבערפולט. עפעס וואָס האָט
אויסגעלעבט אין מיין האַרץ, וואָס האָט אמאָל ערגעץ וואו געלעבט,
איך ווייס נישט, וואו, און געדענק נישט, ווען... עס רופען מיך
קלות... עס וועקט מיך א שטים, א פרעמדע און בעקאנטע, א
נאָהענטע און א ווייטע, איך האָב, דאָכט זיך, וואו זי געהערט...
איך ווייס נישט וואו, איך געדענק נישט ווען.

בן-ציון

שמימען-זיי רופען פון ווייט און נאָהענט... מאַכט'ס א וועג אין
גלות...

חיים

שטימען, זיי רופען פון אַלע פיר עקען. דאָס פאָלק, וואָס איז
געזעסען אין דער פינסטער, זעהט א גרויס ליכט...

משה

עס וועבט זיך אין מיר א נייע נשמה. שטראָמען בלוט, ניי בלוט

האָבען מיינע אָדערן ערפילט, און אַ ליכט איז געפאלען אויף
מיינע אויגען. איך זעה עפעס וואָס... איך הער עפעס וואָס...
עס חזר'ן זיך איבער פון דאָס ניי די לאנגע אויסגעצויגענע תקיעות פון ווייט, פון גאנץ
ווייט.

ר ב ח נ

וואָס איז געשטאָנען די גאנצע צייט פערטיפט, וועקט זיך פלוצלונג אויף.
עס איז געקומען די ריכטיגע מינוט, די ריכטיגע מינוט... ..

ב א ר י ס

ריכט זיך פון פאָטער.

וואו אַהין דאָס, טאַטע? וואו אַהין, מאַמע?

ר ב ח נ

דאָרט, וואו עס וועקט... דאָרט, וואו עס רופט. ווייט אויפ'ן הינטער-
שלאַגבוים. עס איז געקומען די ריכטיגע מינוט, די ריכטיגע מינוט.

ב א ר י ס

ריכט זיך פון פאָטער.

איך קאָן נישט, טאַטע, איך קאָן נישט, מאַמע. איך האָב דאָך
שטעהן דאָ מיין האָב און גוטס, אַ הויז אויף מאַריאַנסקע גאַס און
קאַרמעליטסקע גאַס און היינט געלד אין גוישע הענט. ערשט
מאָרגען האָט מיר דער פאָן מאַראָווקע צו בעצאָהלען די
זעקסטע ראַטע.

ר ב ח נ

לאָז דאָך איבער דאָס האָב און גוטס. ראַטעווע דיר די נשמה.
די נשמה! עס איז געקומען די ריכטיגע מינוט, די ריכטיגע מינוט... ..

ב א ר י ס

ארויסנעריסען זיך פון פאָטער.

איך קאָן נישט, טאַטע, איך קאָן נישט, מאַמע. מיין האָב און
גוטס, מיין האָב און גוטס... פאָהרט געזונטערהייט, געהט געזונט-
טערהייט, איך וועל דאָך אַמאָל צו אייך צו גאַסט אַריבערקומען,
ווען עס וועט זיך מאַכען אַ גוטע געלעגענהייט... א גוטע געלעגענ'י

חיים. געהט אָנ מיט העלענען, הינקענדיג אויף די קינדער, אויף אנדערשייען
און יוסטינען. קומט מיט, קומט מיט!

אַ נ ד ר ז ש י י

איך האָב נישט קיין טאַטע. איך האָב נישט קיין מאַמע, איך ווייסט
נישט, ווער איך בין, וואו אַהין איך געה, פון וואָנען איך קום...
י ו ס ט י נ ע

מיין טאַטע איז מיר פּרעמד, מיין מאַמע איז מיר פּרעמד. פון
דער ערד בין איך געקומען, צו דער ערד געה איך צוריק.
זי זעצט זיך אויף אַ שטיין, וואָס שטעהט אויפ'ן וועג, קעגענאיבער דער תּורבה.
ב אַ ר י ס און ה ע ל ע נ ע געהען אָב לאַנגזאַם לינקס.
עס הוּרן זיך איבער די תקיעות.

ר ב ה נ נ

כאַפט זיך פּאַר'ן אָנקעל קאַהן.

עס איז געקומען די ריכטיגע מינוט, קום דאָך מיט, קום דאָך מיט...
אַ נ ק ע ל ק אַ ה נ

דאַנקע בעסטענס, דאַנקע בעסטענס. פּערשטעה עס גאַנץ גענוי,
האַבע אַבער צו הויזע פּאַבריקאַציאָן, אינדוסטריע, וויר ווערדען
נאָך נאַכדענקען, נאָך דאַריבער שפּרעכען מיט דעם פּרעדיגער
אין זינאַגאָגע דיווען זאָנאַבענר.

ב י נ צ י ו נ

אַרעגעהענדיג פון באַרג.

לאָז זיי געהן, די גלות-קנעכט! אין מדבר וועט איהר שטאַרבען. ווי
די עלטערן פּאַרצייטענס, בענקענדיג נאָך די טעפּ פּלייש, וואָס זיי
האַבען אין מצרים געלאָזט. לאָזען זיי געהן, לאָזען זיי געהן... מיר, דער
יונגער דור, מיר, דער פּרייער דור, קומען מיר אין ארץ-ישראל אריין.

אַ נ ק ע ל ק אַ ה נ

אַרויסגעריסען זיך.

אין גאַטעס נאַמען, אין גאַטעס נאַמען. צו בן-ציוו'נען, ווערדען זי
פּיילייכט מיין אַגענט אויף פּאַלעסטינע ווערדען? דאָס לאַנד האָט

קיינ קולטור, קיינ אינדוסטריע, קאן גראַסער אַבנעהמער ווערדען.
דאָ היער האַבען זיי מיין פרייז-קוראַנט. אַרויסגעטענדיג פון דער טאַש
אַ ביכעל. ביטע, איזט זעהר אינטערעסאַנט, זעהר אינטערעסאַנט...

ח י י ם

אַראַבגעהענדיג פון באַרג.

לָאָז זיי וואַנדערן, לָאָז זיי וואַנדערן, לָאָז זיי וואַנדערן, די
אַלטע העכט, די פעטע העכט, און די בייכער זיך פאַשען מיט
שאַנד און שפּאַט, אויף מיסט און קייט...

אַ נ ק ע ל ק א ה ן

אַראַבגעהענדיג מיט דער טאַטע בערטאָ אונטערן אָרעם.

דאַנקע שען, דאַנקע שען. אין גאַטעס נאַמען, אין גאַטעס נאַמען...

ט א נ ט ע ב ע ר ט א

האַלבלויך ברונו.

אַך, קיינע ערציהונג, קיינע בילדונג, ווי דאָס וואָלט אין באַר-
באַרען-לאַנד געבאַרען. געהען אָב געאַרעמט נאָך באַריס'ן מיט העלענען.

ב ן - צ י ן ן

צו פאַטער-מוטער.

דאַרטען שיינט, דאַרטען פּלאַמט. קום דאָך, טאַטע, מיט, קום
דאָך, מאַמע, מיט.

ר ב ח ן ן

צו יוסף

עם איז געקומען די ריכטיגע מינוט, קום דאָך מיט, קום דאָך מיט...

י ן ס ך ך

עפעס גלויב איך יאָ, עפעס גלויב איך נישט. צו איהר זאָגט,
געה איך מיט, געה איך מיט...

מ ש ה

אַראַבגעהענדיג פון באַרג.

לָאָז מען מיטנעמען פון גלות עפעס וואָס, עפעס וואָס. דאָ האָט

מען געלעבט, דאָ איז מען געשטאַרבען. און דאָס בית-המדרש.
געסעל מיט דעם פֿלומפעל, עס איז דאָך אַזוי יודיש, אַזוי יודיש...

י ס ט י נ ע

דערהויבט זיך פון שטיין, נעמט אַ טיכעל און פּאַקט אין דערינען ערו, העלכע זי
נעמט פון הינטער אַ בויס, גיט איבער דאָס פעקעל דעם זיידען.

נעם דאָס הויפּען ערד מיט, נעם דאָס מיט דיר אין קבר אריין.
אויף דער ערד ביסט דו געבוירען, געלעבט און געדאַווענט, גע-
האַפט און געוויינט... אין דער ערד האָסט דו דיין טאַטען מיט
דיין מאַמען בעגראָבען, דייע קינדער מיט דייע אַייניקלעך
איבערגעלאָזט. נעם זי דיר מיט. עס איז אַ שטיק פון דיין לייב,
פון דיין נשמה געוואָרען...

ר ב ח נ

נעמט פון איהר דאָס פעקעל ערד.

וויפיל מאָל אין שמונה-עשרה זי דערמאָנט, און ברכות איבער
איהר געמאַכט, און לערנען זיך אָנגעהערט... צו יוסטיגען. אָבער
קום דאָך מיט, ביי וועמען און וואו וועסט דו איבערבלייבען?

י ס ט י נ ע

נישט אייער משיח איז מיין משיח, נישט אייער לאַנד איז מיין
לאַנד, נויך רופען אַנדערע שטימען, מיר זינגען אַנדערע לידער,
זעהסט דו דאָרט דאָס לאַנד ברייט און ווייט? חייט איהם אויף די
פּעלדער אין הינטערגרונד רעכטס-ווי עס בעהאַלט דאָס פנים אין די
הענד און עס וויינט און עס בענקט, אַט דאָס ציהט מיין נשמה...
דו זעהסט די ווערושבע מיט די לאַנגע צעפּלאַשטע צעפּ, וואָס
זי שטעהט איינזאַם אויפ'ן וועג און ציהט רעכטס און לינקס אויס
די הענר? דאָס רופט זי מיר, דאָרט אַהין צו זיך... און די חורבה,
די ווייסע-ווי אַ בלייך העלדען-געזיכט קוקט זי אַרויס צווישען
גרינס, באַגאַסען מיט לבנה-ליכט. וואָרט? זי קומט, זי ווערט אַנט-
פּלעקט, די קיניגין, דעם שניידערס טאַכטער פון אַפּאַלע מיט
קרין און גאַלד, און זי רעדט, און זי דערצעהלט פון יאָהרען
לאַנג, פון יאָהרען ווייט, וואָס האָט זיך דאָ אַבגעטאַן אין פּאַלעס, אין
קאָזמיערוש'ס צייט, אין קאָזמיערוש'ס צייט...

ר ב ח נ ן

געגעהענדיג מיט מלכה'לען, אלע נאך זיי.

בלייב געזונט, מיין אַרים קינד?

מ ל כ ה ' ל ע

מאַמע יענטעלע, מאמע יענטעלע! וואו לָאָז איך דיך איבער?

מ ש ה

צו אַנדרושיין

קלייב אויס געשווינד אַ גאָט און אַ משיח. דו הערסט, מען רופטן
דו הערסט, מען בלאָזט! עס איז געקומען אַ צייט פון פעסער
נעמען, קלייב געשווינד!

אַ נ ד ר ז ש י י

דאָ איז מיר פרעמד, דאָרט איז מיר פרעמד... אויף דער גרעניץ
שטעה איך פון לאַנד און לאַנד... פון פאָלק און פאָלק, פון שפראַך
און שפראַך. וואָס איך וויל, דאָס איז מיין... אייערע שטימען רופען
מיך נישט, אייערע שטימען וועקען מיך נישט. מיין טאַטע האָט
מיר גאַרנישט געגעבען, מיין מאַמע האָט מיר גאַרנישט געגעבען.
איך ווייס נישט, וועמען צו געהערען, וועמען צו געהערען.

ר ב ח נ ן

בלייב געזונט, מיין אַרים קינד, מיין אַרים קינד.

מ ל כ ה ' ל ע

געה אויפ'ן טאַטענס רב אַנשעלס קבר און בעט מחילה אוו בעט
מחילה... דאָס איז די בעסטע סגולה... די בעסטע סגולה...

י ו ס ה

פאַרן טאַטענס זינד ליידיט דאָס קינד...

מען הערט תקיעות בלאָזען, הינטען יאָגען.

צ ו ן - צ י ו ן

קומט געשווינד, קומט געשווינד. צו אַנדרושיינען און יוטטיגען. בלייבט

געזונט! אלע געהען דורך דעם שלאגבוים און ווערען פערלוירען הייט אויפן

וועג, וואָס הייזט זיך דאָרט צווישען די פעלדער.

יוסטינע בלייבט זיצען אויפ'ן שטיין ביים וועג, און אַנדערזײ שטעהט ביים שלאַגבוים.

אַ נ ד ר ז ש י

שטעהענדיג ביים שלאַגבוים.

מיין מאַמע האָט מיך פּערלאָרען אויפן שײד-וועג, אויפ'ן שײד-וועג. איך ווייס נישט, וואו אַהין צו געהן, וועלכעס איז מיין... איך בין אַ מצבה אויף דעם גלות, וואָס דאָ איז געווען אַמאָל. אויף דעם יוד פון אַמאָל.

עס הייבט אָן טונקעל צו ווערען, די לבנה בעהאַלט זיך הינטער די וואַלקען, אַלץ היילט איין אַ גרויסער נאַכט-עלעק.

י ו ס ט י נ ע

זיצענדיג אויפ'ן שטיין.

מאַמע ערד, דו היילסט דיך איין אין דיין נאַכט-סוד און געהסט אַריין אין דיר, נעם מיך מיט אין דיר, טוליע מיך איין אין דער טיפעניש פון דיין סוד. מיין מאַמע איז מיר פרעמד, מיין טאַטע איז מיר פרעמד, מיין משפּחה איז אַוועקגעאַנגען אין אַ פרעמד לאַנד. פּויע. מאַמע ערד, אין בין. דיין קינד פון דיר געקומען, צו דיר געה איך צוריק, נעם מיך מיט, טוליע מיך איין צו דיין ברוסט, זי זעצט זיך אויף דער ערד און טוליעט איין אין איהר איהר געזוכט. וואָס וויינסט דו מאַמע ערד? וואָס וויינסט דו אַזוי אין דיר?.. ווער איז דאָס צו דיין ברוסט געטוליעט, דאָרט ווייט, דאָרט ווייט, און רייסט די האָר פון דעם קאַפּ... און קרעכצט אין דיר און וויינט אין דיר... זי ווערט אַנטשויעגן.

א ס ת ר ' ק ע

פון דער הירבה געהט זי אַרויס אויף דעם ווייסען שטעגעל, וואָס פיהרט צום וועג צו. זי איז זעהר אַ הויכע. איהרע שוואַרצע צעפּ האָר לאָזען זיך אַראָב איבער איהר נאָל. דענעם קלייד, וועלכעס איז מיט אַ ווייס לילעך ארומגעהילט. אויף דעם שטערן, אַרויף געפאַסט אויף די האָר, טראַגט זי אַ זילבערנע קרוין, פון וועלכער עס שיינט אַרויס איהר פינקעלדיגער שטערן. זי איז בלינד, האַלט אַ גרויסען שטעקען אין דער האַנד אין זוכט מיט'ן שטעקען צווישען די גראַזען, רעדענדיג צו זיך מיט אַ סאַנלויזער, האַלב-פּער-לוירענער שטייט.

איך בין אסת'ר'קע, דעם יידישן שניידערס טאכטער פון אָפּאַלע, דער יוד יוד איז שמוציג, דער יוד איז ברודיג. די יודישע טאכטער איז שען! דער קיניג האָט מיך געזעהן, אין זיין פּאַלאַץ מיך גע- פיהרט, דעם גאַלרענעם פּאַוואָהאַר מיר אין האַנד געגעבען, פאַר זיין קאָכאַנקע מיך געמאַכט. שווייגט, איהר ווענט, שווייגט, איהר בוימער! אָ, קום צו מיר, מיין מאַן, קום צו מיר, מיין פּאַן דורך הינטער-וועגען, דורך הינטער-שטעגען... פּויע.

איך בין געשטאַרבען. דער קיניג האָט מיר די אויגען אַרויסגענו- מען, און בעט צו זיי, און קנייט צו זיי... יעצט קאָן איך צו בית דין של מעלה נישט קומען, מוז איך מיר די אויגען זוכען, די אויגען זוכען. זי זוכט מיט'ן שטעקעל צווישן די גראָזען. נישט דאָ, נישט דאָרט... הייט אין הינטערגרונד אַ ווייטע תקיעה קויט צו הערען... ווער וועקט, ווער רופט? .. וואָס ברענט דאָס מיין געזיכט? וואָס ציהט מיין האַרץ? פאַר חרפה, צי פאַר גליק? ווער וועט מיך ביי דער האַנד אָננעמען און מיך צו מיין מאַמעס קבר פיהרען? .. פאַר דער צייט, וואָס זי רעדט, געהט זי איבער'ן שטעגעל, צום העג צו.

יוסט'ניע

קום, שוועסטער לעבען, קום... איך וועל דיך ביי דער האַנד אָנ- נעמען און צו דיין מאַמעס קבר פיהרען... זי נעמט זי אָן ביי דער האַנד און פיהרט זי. ביידע געהען אָב ווייט אין דער נאַכט און ווערען פּערנעפּעלט אין דעם טוי-וואַלקען, וואָס שטייגט פון דער ערד און געהט אין הימעל אויף.

אַנדרושיי

שטעהנדיג ביים שלאַגבוים, רעדט צו זיך.

מיין מאַמע האָט מיך אויפ'ן שייד-וועג פּערלאָרען, אויפ'ן שייד-וועג פּערלאָרען. איך ווייס נישט, וואו איך זאָל מיך ווענדען, צי רעכטס, צי לינקס? שטעה איך ביי דעם שלאַגבוים און ווייס נישט, ווער איך בין, פון וואָגען איך קום, וואָס איז דיין, וואָס איז מיין. עס איז מיר אַלץ איינס... אַלץ איינס...

דער פּאַרהאַנג פּאַלט זעהר לאַנגזאַם.

ש ל ו ם א ש

אונזער גלויבן

א פאָלקס-שטיק אין פיר אַקטן

פארלאג, קולטור-ליגע, ווארשע

פערזאנען.

לייזער. א דארפס-יוד, א פערד-טוחר אין די טופציגער.
חנה. זיין ווייב אין די זעלבע יאהרען.
פנחס. זייער זוהן.
אסתר. זייער טאכטער.
דער קליינער מחותן.
די מחותנת'טע.
דודיל. אסתר'ס חתן.
ר' שלמה פיאָנטקער. לייזער'ס צווייטער מחותן.
לאה'לע. פנחס פֿלח.
פאָטער סטאָך. א פויער, לייזער'ס שכן.
אָנטעק. זיין זוהן, א יונגער פויער-שייבעץ פֿון אייניגע און צוואַנציג יאהר.
קומאָ סטעפאָן. סטאכ'ס און לייזער'ס שכן.
ערשטער שדכן.
צווייטער שדכן.
יאָרוויגע. א שכנה.
א צווייטע שכנה.
יודען, ווייבער, מיידלעך, פויערים, פויערטעס.
אָרט: אין א פוילישען דארף.
צייט: נאָהענטע פערצאָנבענהייט.

ערשטער אקט

אין א פויערען-הויז. א גערטענדעל בעזיהט,
אין מיטען א טוכה-במדעל. אין הינטער-גרוגל
א הויז מיט א גרויסע העראנדע. סוף גערע
זייטען פער, א גרויסער העג פלט מאַפּאַלען
בעזעצט. מוהרען פּאַרען. יודען קיטען און.

אַנטעק,

אַ יונגער, בעזונטער שייגעץ אין העמד ביי דער ארבייט, ליעגט פערשטעקט אין אַ קופע אָבערשניטענע תבואות, קוקט צו די אַנקומענדע פוהרען; אויפגערעגט, שעלט, וויינט, אונבעהאַלפען.

אַז גאַט זאָל זיי שטראָפּען, די פּערשאַלטענע יודען, ווי דאָס פּאַהרט אָן, איין פוהר, צוויי פוהרען. נאָך דער נשמה פון מיין מיידעל, פון מיין זשידאָווקעלע, פון מיין אסתר'קע פּאַהרען זיי דאָס... איך וועל זי אייך נישט אָבגעבען. מיט'ן שטן וועל איך זיך ראַנגלען און אייך וועל איך זי נישט אָבגעבען. זי איז מיין... מיין... מיין. ער רייסט זיך די האַר פון קאַפּ און וויינט. איך וועל עס נישט איבערטראַגען... גאַט, גאַט, שטעה מיר ביי, איך וועל עס נישט איבערטראַגען. ער שלוכצט.

אַסתר'קע,

אַ רויט. געזונד דאַרפס-מיידעל, צוויי צעפּ, אין אַ רויטען סטאַניק אויסגעפּוצט, שליכט זיך צו צו איהם, זאָגט שטיל מיט רחמנות:

אַנטעק!

אַנטעק

כאַפט זיך אויף, בעהמט ארום דאָס מיידעל און פּרעהט זיך חי אַ קליין קינד; דו מיין זשידאָווקעלע, מיין שלעכט גליק. וואָס ווילען זיי פון אונז? ! ער פּאַלט אויף איהר האַלז און וויינט. איך וועל דיך נישט אָבגעבען, הרגענען און נישט אָבגעבען.

אַסתר'קע,

הער אויף, הער אויף, זיי וועלען הערען, זיי זיינען אין דער נאָהענט.

אַנטעק.

קום מיט מיר אין וואַלד אַריין. דאָרט וועלען מיר זיך אַדורכשמועסן.

אַסתר'קע.

איך קען נישט, זיי וועלען מיר באַלד זוכען. איך האָב זיך

נור ארויסגעכאפט אויף א מינוט. איך האָב געוואוסט, אַז
דו ביזט דאָ.

אַנטעק.

פון וואָנען האָסטו געוואוסט?

אַסטריקע.

דאָס האַרץ האָט מיר געזאָגט.

אַנטעק

ערשראָקען, קוקט זי אָן.

ביזט זיך געקומען מיט מיר געזעגענען?

אַסטריקע

שוויגט.

אַנטעק.

וואָס שווייגסט דו? זאָג מיר באַלד אָן מיין טויט. אָבער
האָב נישט קיין מורא, איך וועל דיך נישט אַזוי לייכט אָב-
געבען; אַזוי גרינג זאָל זיי דאָס נישט אַנקומען.

אַסטריקע

ערשראָקען.

וואָס ווילסט דו טאָן?

אַנטעק.

וועסט עס שוין שפעטער געוואָהר ווערען. אַזוי לייכט וועל
איך מיר מיין לעבען נישט לאָזען צוברעכען.

אַסטריקע.

אָבער אַנטעק...

אַנטעק

אויפֿגערעגט:

און איהר האָט עפעס געפרעגט ווען אַנטעק'ס יונג לעבען
מוז אונטערגעבראָכען ווערען, אַזוי ווי דאָס יונגע בוימעלע
וואָס דער הענקער האַקט עס אונטער, אַזוי ווי אַ יונגער
הונד, וואָס מען נייט איין אין אַזאַק און מען טאָפּיעט איהר
אין וואַסער. אַזוי האָט איהר מיט מיר געהאַנדעלט. אַלע,
איהר, דו אויך, דו אויך. אָבער האָט נישט קיין מורא. איך
וועל זיך פאַר אַלע אָברעכענען, ווען מיין לעבען איז ביי

איך גאָר נישט ווערטה, איז אייער לעבען אויך גאָר
נישט ווערטה.

א ס ת ר' ק ע.

אַבער, אנטעק, וואָס טהוט זיך מיט דיר? וואָס איז געוואָרען
פון דיר? איך דערקען דאָך דיך גאָר נישט; דו ביזט גאָר
אַן אַנדערער, עס איז גאָר נישט דו.

אַ נ ט ע ק.

דאָס האָט איהר געמאַכט אויס מיר אַזוי. איך לעב נישט
מעהר, צייט דו האָסט מיר געזאָגט, אַז מען שדכניט דיר
דעם שידוך פון דער שטאָדט, אַז דער טאַטע דיינער וויל
דיך חתונה מאַכען פאַר דעם רבי'ן פון דער שטאָדט, און
אַז איך זעה ווי די פוהרען פאַהרען אָן מיט די זשידעס
דיך אַוועקצונעהמען פון דאַנען, קאָכט אין מיר דאָס בלוט.
מיט די הינד וואָלט איך זיי פון דאַנען אַרויסגעיאָגט, די
פיס וואָלט איך זיי אונטערגעהאַקט. אין שוהל זאָלען זיי
געהן "מאָדליען" זיך, נישט נאָך מיין קוין קומען, נאָך
מיין איינציג גליק. ער נעהמט זי פעסט אַרום.

א ס ת ר' ק ע

קוקט איהם אין פנים אריין מיט פרייד.

וואָס זאָלען זיי טאָן? מיט דיך מיך חתונה מאַכען קענען
זיי דאָך נישט.

אַ נ ט ע ק.

פאַר וואָס? איך בין איין-איינציקער זוהן. מיין טאַטע האָט
דריי וויליק ערד און נאָך זעקס מאָרגעס וואַלד, אַ פולען
שטאַל מיט בהמות און צוויי פאַר בולאַנעס צו דריי הונד
דערט רובעל אַ פאַר. מיין טאַטע אַליין איז אַ גאַספאַדאַרוזש
און איך בין אַ גאַספאַדאַרוזש'ס אַ זוהן, די שיקעס פון דאָרף
יאָגען זיך נאָך מיר, ווי נאָך שוואַמען. אַ, לאָזען זיי מיר
נור געבען מיין גליק. ער נעהמט זי אַרום. מיט מיין שטיק
ערד וועלען זיי זעהן וואָס פאַר'ע גאַספאַדאַרסטווע איך וועל
מיר מאַכען. וועלען זיי זעהן וואָס פאַרע גאַספאַדאַרוזש
אַנטעק איז. אַך, וואָלט איך מיר מיין הויז געבויט!

אסתריקע

לעזט אראב די אויגען.

און מיר מיינסטו איז גרינג?

אנטעק.

איך זעה נישט, אז עס זאל דיר זיין שווער, די קוה געהט
גערן צו יעדען ביק.

אסתריקע.

רעד נישט אזוי, דו קרענקסט מיך אומזיסט. איך האָב ניט
קיין אנדער עצה. וואָס זאל איך טהאָן?

אנטעק.

הער זיי נישט, וויל נישט קיין פלה ווערען.

אסתריקע.

אַ יאָ, איך האָב מורא. דער טאטע מיטן ברודער וועלען
מיך שלאָגען.

אנטעק

ווערט אויסגעקאכט.

זיי שלאָגען דיך, זיי וואַגען!?

אסתריקע

פערשעמט.

נישט איין מאָל. ערשט נעכטען, ווען איך האָב געפרואווט
עפעס צו רעדען, אז איך וויל נישט פאַר דעם יודעל קיין
פלה ווערען, האָבען זיי מיך געשלאָגען, מעהרסט דער
ברודער.

אנטעק

אויסגערעגט.

דער פערד-גנב, דער זבראָדנאַרוש, ער וואַגט דיך צו שלאָ-
גען! אַך, איך וועל איהם די פיס אונטערהאַקען. דאָס דאָרף
וועל איך אונטערהונטעווען, אז מען זאל איהם אַרויסטריי-
בען פון דאַנען. זאל ער נור אויף מיין האַנד פאַלען. ער
נעהמט ארום אסתריקען. מיין קינד, מיין קליין מיידעלע, מיין
פלה האָבען זיי געשלאָגען! אז גאָט זאל זיי שטראַפן, די
זשידעס. וויי, וויי, ווי זיי האָבען דיך געשלאָגען.

אסט ר'קע.

איך וועל דיר נישט ווייזען. איך וויל נישט, אז דו זאלסט זיי שילטען; עס זיינען מיינע אייגענע.

אנטעק.

איך וועל זיי נישט שילטען, אז דו ווילסט נישט. די גנבים, די זשידעס, אז עס זאל זיי... ער האלט זיך איין. ווייז, ווייז, ווייז, וואו זיי האָבען דיך געשלאָגען.

אסט ר'קע

זוינט די האנד.

מיט אַפּאָסיק האָט ער מיר געגעבען איבער'ן פלייצע. בלויז פלעקען האָט ער מיר געמאַכט.

אנטעק

קושט איהר די האנד.

אויסקושען וועל איך דיר די פלעקען. אז גאָט זאל זיי שטראַמען, וואָס זיי האָבען פון מיין קינד געמאַכט.

אסט ר'קע.

און דו זאָגסט, אז מיט'ן גוטען ווילען געה איך טאָן דעם שידוך. קיין קאלב געהט נישט גערן צום שעכט-הויז.

אנטעק.

זיי מיר מוחל וואָס איך האָב דיך געקרענקט. אויפגערעגט. וואָס זאל איך טאָן? וואָס זאל איך טאָן? אָ, איך וועל אַהינגעהן צו'ן איהם, צו דיין טאטען, און וועל איהם בע-טען מיט גוטען. איך וועל איהם קושען די פיס. איך וועל איהם געלד געבען; איך וועל דיך אויסקויפּען, מיין קינד, אויסקויפּען דיך.

אסט ר'קע

עירשצקען.

וואָס געהסט דו טאָן? איך האָב מורא.

אנטעק

געשטימט.

האָב נישט קיין מורא. איך ווייס שוין וואָס איך האָב צו טאָן. מיט גוטען וועט ער דיך אָבגעבען, וועסט זעהן.

אסתריקע.

מיין פאטער וועט מיך דיך קיינמאל מיט גוטען נישט אָב-געבען.

אנטעק.

פאר וואָס?

אסתריקע.

דו ווייסט גאנץ גוט פאר וואָס.

אנטעק.

וואָס וויל איך דען, — אז ער זאל זיין גלויבען ענדערען?
איך וויל דאָך נור, ער זאל דיך אָפגעבען. זאל ער זיך
ווייטער אין זיין טייוולישער סינאגאגע געהן, אבי ער זאל
דיך נור אָבלאָזען.

אסתריקע

ברוג.

איך וויל נישט, אז דו זאלסט אַזוי רעדען אויף אונזער
גאָט, אויף אונזער סינאגאגע.

אנטעק.

וואָס זאָגסט דו? האָסט דו שוין חרטה געקריגען? געדענקסט
דו נישט וואָס דו האָסט מיר צוגעזאָגט.

אסתריקע.

איך געדענק גאנץ גוט. נור צייט דענסטמאל, צייט איך
האָב דיר צוגעזאָגט, קען איך נישט רוהען; דאָס האַרץ
שרעקט זיך אין מיר, איך האָב מורא עס וועט קיין גוטעס
דערפון נישט אַרויסקומען.

אנטעק.

אַ, דאָס האַלט נאָך דיין גאָט פאַר דיר מלחמה; ער ברענט
אַ בענקשאַפט אין דיין האַרץ. אָבער אונזער הערר-גאָט וועט
זיך פאַר דיר אָננעהמען; דער, וואָס מאַכט נור דעם ערש-
טען שריט צו איהם, פאַר דעם נעהמט ער זיך אָן, האָט
דער גלך געזאָגט.

אסתריקע.

אַ, און איך האָב אַזוי מורא. דאָס האַרץ שרעקט זיך אין
מיר, און איך שלאָף נישט קיין איין נאַכט, צייט איך האָב

דיר צוגעזאגט... און אזעלכע שרעקליכע חלומות. איך האָב
מורא, אַז אונזער גאָט וועט נקמה נעהמען.

אַ נ ט ע ק.

וועסט דו טאָקע פערלאָזען דיין אנטעקען און חתונה האָ-
בען מיט אַ פּרעמדען, מיט אַ ווילד פּרעמדען? ווי וועסט דו
דאָס קענען? דאָס האַרץ וועט דיר גאָר נישט וועה טאָן?

אַ ס ת ר י ק ע

קלעהרט אַ ווילע.

איך וועל עס טאָקע נישט קענען, ניין, ניין. איך ליעב דיר.
זי פּאלט אויף איהם. פון מאַניס בעט וועל איך אַנטלויפען צו
דיר, מיין געליעבטער. נור איך האָב אַווי מורא, אַווי
מורא.

אַ נ ט ע ק

נעהמט זי פּעסט אַרום.

מיין זשידאָוקעלע, מיין קעלבעל. אַ, ווי ליעב איך דיר.
איך וועל עס נישט איבערטראַגען אַהן דיר.

פון דערווייטענס הערט זיך רופּען: אַסתר'קע, אַסתר'קע! דאָס מיידעל כאַפּט
זיך אויף.

אַ ס ת ר י ק ע.

אַנטלויף פלינק! אַנטלויף, זיי קומען אָן.

אַ נ ט ע ק.

איך וועל נישט אַוועקגעהן. שווער מיר, אַז דו וועסט מיך
נישט פערלאָזען.

אַ ס ת ר י ק ע.

איך שווער דיר, איך שווער דיר. אַנטלויף, זיי קומען. וויל
זיך אַרויסרייטען.

אַ נ ט ע ק.

שווער, שווער מיטן גאַנצען האַרץ אַן אונזער גליק, אַן
אונזער ליעבע, אַז דו וועסט מיך נישט פערלאָזען.

אַ ס ת ר י ק ע :

איך שווער דיר, איך שווער דיר. נור אַנטלויף. געדענק אָן
גאָט—זיי וועלען אָנקומען, זיי וועלען מיך שלאָגען.

אַנטעק.

די קעפ וועל איך זיי צושפאלטען. שווער, שווער, אז דך
וועסט טאטע-מאמע פערלאָזען, דיין אמונה פערלאָזען און
נאָך דיין אַנטעקען געהן; אומעטום, אומעטום, וואו ער וועט
דיך פיהרען, אפילו צום טייוועל וועסטו מיט איהם מיטגעהן.

אַסתר'קע.

איך שווער דיר, מיין געליעבסטער, מיין איינציגער. זי קושט
איהם אויף די ליפען. נור אַנטלויף, זיי זיינען שוין דאָ.

אַנטעק.

יעצט געה איך, אַזוי. ער קושט זי. און האָב נישט קיין מורא.
איך וועל דיך שוין אַרויסקריגען פון שטן'ס האַנד. איז עס
נישט מיט גוטען, וועט עס זיין מיט בייזען. ער פערשווינדט
הינטער דער קופע. די מוטער קומט אָן.

חנה.

טאָכטער, וואו ביזטו? די מחותנים זיינען דאָך געקומען.
קוקט זיך אַרום. זעהט די צעשפאלטענע האַר אויף דער טאָכטערס קאָפּ
אַ בראַך איז דאָך נאָך מיינע יאָהר! האָסט דין וויעדער
געטראָפען מיט'ן שייגעץ, און דאָס היינט, אין דעם טאָג,
ווען דו זאָלסט אַ פּלה ווערען! איך וועל זיך דאָך לעבע-
דיגערהייט בעגראָבען פאַר חרפה.

אַסתר'קע.

מאַמע, מאַמעלע קרוין, איך וויל נישט דעם שידוך.

חנה.

טאָכטער, וואָס רעדסטו?! ברענג עס נישט איבערין מויל!
דער טאָטע וועט דיך ממיתען אויפ'ן אָרט.

אַסתר'קע.

זאָל ער מיך ממיתען! זאָל ער מיך אַ לעבעריגע בעגראָבען.
איך וויל נישט דעם שידוך! איך וועל עס איהם זאָגען.

חנה.

טאָכטער, טהו אויב נישט אָן די חרפה! מעגשען זיינען דאָ:
די מחותנים, די מחותנ'טע, און דער חתן איז דאָך אַזאַ
שעהנער און אַזאַ גוטער קאָפּ. מיר וועלען זיך דאָך בעגראָ-
בען לעבעדיגערהייט פאַר חרפה. וואָס טהוט זיך מיט דיר?

א. ס. ת. ר. ק. ע.

איך וועל עס נישט איבערטראָגען, מאַמע.

ח. ב. ב.

טאַכטער לעבען, מען האָט דאָך דיר פשוף אָנגעטהון. ביזע
לייט האָבען דיר פשוף אָנגעטהון. וואָס איז מיט דיר, טאַכ-
טער?

א. ס. ת. ר. ק. ע.

איך ווייס נישט, מאַמע, איך ווייס נישט וואָס איז מיט מיר.
זי וויינט.

ח. ג. ה.

נעהמט זי איין מיט רהמנות:

דאָס טהוט דיר, קינד, וועה. דו ביזט נישט צוגעוואוינט צו
פרעמדע מענשען. וועסט דיר צוגעוואוינען, ביזט דאָך אַ יו-
דישע טאַכטער. די מאַמע האָט דאָך דיר אונטער'ן האַרץ
געטראָגען, האָט דאָך געקרענקט צוליב דיר — וועסט דאָך
אונז די חרפה נישט אָנטאָן. ווי וועלען מיר דאָס איבער-
טראָגען? די שטאָרט איז דאָך אונז מקנא, די גאַנצע שטאָדט,
אַזאַ זיידענעם יונגען מאַן; אַז מען גיט אַ טאַכטער נאָך די
טויזענדער און אַז מען האָט אַ טאַטען אַר, קריגט מען דאָך
נישט אַזאַ יונגען מאַן. איך וועל דאָך נאָך פון דיר, טאַכ-
טער, נחת דערלעבען.

א. ס. ת. ר. ק. ע.

מאַמע, איך ווייס נישט, וואָס איז מיר!

ח. ג. ה.

דו שעמסט דיר, טאַכטער, ביזט נישט צוגעוואוינט; עס איז
א יודישע זאַך, וועסט דיר צוגעוואוינען. יעדע קוה וויל נישט
געהן אין שטאַהל אַריין. נור מיר זיינען צו דעם בעשאַפּען,
קינד. פאַר דעם זיינען מיר פרויען, און אַ פרוי איז אַ זינד.
גער מעבש, און מוז געהאַרען צוערשט טאַטע-מאַמע און
דערנאָך דעם מאַן. דו וועסט דיר צוגעוואוינען, קינד.

ל י י ז ע ר

אן עלטערער יוד, א הויכער, א בייניגער, א דארער, מיט א שיטערער לויפט ארויס פון הויז.

וואו איז די מויד? ביז, וואָס טהוט איהר דאָ? די מחותנת'טע זוכט דאָך אייך אַרום. ער דערמאָנט זיך אָן עפעס. וואָס? אַהאַ אַסתר'קע!

ח ב ה

דאָס קינד שעמט זיך. צום ערשטן מאל פאַר אַזוי פיעל מענשען זיך ווייזען. עס איז דאָך אַ מיידעל. זי איז דאָך נישט צוגעוואויגט.

ל י י ז ע ר

נישטקשה, לאָז זי זיך נישט שעמען. עס איז זיך גיטטאָ וואָס צו שעמען. עס איז אַ יודישע זאָך. פיהר זי אַריין, פיהר זי אַריין. די מחותנת'טע וואָרט, מען וויל זי דעם חתן ווייזען.

ח ב ה

קום, טאָכטער, קום אַריין, די מחתנים וואָרטען.

א ס ת ר' ק ע

ווייגט.

מאַמע, איך וויל נישט, מאַמעלע קרוין.

ל י י ז ע ר

וואָס? חתונות וועט זי מיר נאָך דאָ שפיעלען! ווילסט קריגען מיט'ן פאַסיק? ער געהט אַראָבעהמען דעם פאַסיק פון די הויזען. אַריין, זאָג איך דיר. מיטן שייגען אַרומלויפען שעמט זי זיך נישט, און דאָ איז זי מיר פלוצים געוואָרען אַ צדיקית.

ח ב ה

נאָ, לייזערל גנב איז שוין אַרויס מיט דעוּ צונג, אָבעביסען זאָל זי דיר ווערען.

ל י י ז ע ר

איך מעג. איך בין אַ טאַטע. שעכטען לאָז איך מיך פאַר איהר אַ שטאַל פערד אויספערקויפט און דעם שעהנסטען חתן געהם איך איהר. איך האָב די פערד אייגענשאַפֿונג און בין צום רבי'ן געפאָהרען אין דער ישיבה אַריין און געזאָגט: רבי, גיט מיר אַ חתן פאַר מיין טאָכטער, דעם טהייערסטען יונגען.

מאן, דעם בעסטען קאָפּ. אַ וועלט איז מיך מקנא, קיינער פּער-
 גינט מיר נישט דאָס גליק, שונאים אַרום: אַ דאָרפּס-מאָן,
 אַ פּערד-סוחר זאָל קריגען אַזאָ קאָפּ. און איך—צוועצט זאָלען
 זיי ווערען! איך מוז זיי ווייזען ווער לייזערל פּערד-סוחר
 איז. דעם בעסטען איידעם פון דער געגענד מוז איך האָבען.
 אַ שטאַל פּערד אויספּערקויפט, אַבי דעם קאָפּ צו קריגען,
 און זי קוויינקעלט זיך נאָך, און זי וויל נאָך נישט! דו
 געהסט אַריין? די מחותנת'טע זאָלסט דו מיר אַ קוש אין
 דער האַנד געבען, און דעם מחותן אַ קוש אין דער האַנד,
 און שטיל ווי אַ טויב; דו ביזט אַ כּלה.

חנה

צום מאָן.

געה שוין אַריין. האָסט דיך שוין צורעדט? זי וועט שוין
 אַריינקומען, וועט שוין אַריינקומען.

לייזער.

ניין, נור דאָ אויפ'ן אָרט לאָז זי מיר אַריינגעהן. איך בין
 אַטאַטע, איך הייס.

חנה

קינד לעבען, טהו מיר צוליעב, צושטער אונז נישט די
 שמחה, דאָס איינציגע שטיקעל נחת, וואָס מיר האָבען אין
 דיר דערלעבט. אַז דער רבונו של עולם האָט שוין יאָ אונז
 דערצו מוכה געווען אָט אַזוי. זי ווישט איהר אויס די אויגען,
 מאכט איהר גלייך די האַר, דאָס קלייד. גאָט זאָל דיר געבען
 רבקה'ס חן און רחל'ס שעהנקייט, אַז דו זאָלסט ביים חתן און
 די מחותנים לייטזעליגקייט געפינען. נו, קום שוין, טאַכטער!

אסטראָקע

שטעהט.

פּנה

אַ יונגעראַמאָן פון אייניגע און צוואַנציג יאָהר, אַ רוייה, ענערגיש געזיכט, ערשט בע-
 וואַקסען, מאַגער און לענגליך, געהט אַנגעטהון אין לאַנגע קליידער און אַ יודיש
 היטעל וואָס פּאַסט איהם נישט.

וואו זיינט איהר אַהינגעקומען? די מחותנים זוכען דאָך
 אייך. עס איז דאָך אַ שאַנדע פאַר מענשען.

די יזער.

נא, זי שטעהט דאָך און טענה'ט איין מיט איהר. זי וויל
דאָך נישט אַריינגעהן; עס פאסט איהר ניט דער שידוך.

פנחס

אויפגערעגט.

וואָס? די חרפה פאַר מענשען! לויפט צו. די מינוט אַריין!

אסתריקע

האָט מורא פאַר איהם, קאַרטשעט זיך איין.

דער פאָטער מיט'ן ברודער נעהמען זי אונטער די אַרימס און פיהרען זי אין
שטוב אַריין. די מוטער געהט נאָך און בענשט זי: גאָט זאָל שיקען אַ חן
אויף דיר. ווערען פערשוואונדען.

אַנטעק

וועלכער קריכט אַרויס פון הינטער דער קופע תבואה, הויבט זיך אויף, שטעקט
אויס די פויסט אין הויז אַריין.

איהר וועט זיך שוין פון מיר אויסריכטען פאַר דער עולה.

לויפט אַרוועק מיט אַ יאַמער.

עס חייען זיך אין גערטענדעל אַרויף און אַרעב שפאַצירענדיג פנחס און לאה.

פנחס.

איך דאַנק איהנען פאַר דעם, וואָס זי זענען אַרויסגעקומען
און האָבען נאָך איהנס פאָטער מיטגעבראַכט.

לאה'לע.

אַזוי גרינג איז עס נישט אָנגעקומען.

פנחס

נעהמט אָן לאה'ן ביי דער האַנד.

לאה'לע ווען וועלען מיר שוין האַלטען אַזוי ווייט?

אה'לע.

שווייגט.

פנחס.

איך ווייס, מען שעהמט זיך נאָך מיט אונז, פערד-סוחרים,
דאָרטס-יודען. איהנס פאָטער, דער שניט-קרעמער, זאָל ער
נור נישט מיינען, אַז אַ פערד-הענדלער איז נישט קיין מענש-
אַ הונדערטער קען ער פון דער האַנד באַרגען גיכער ווי

אן אנדערער, און די תורה לייענען אויך — זאל ער מיר
פּערהערען.

ל א ה' ל ע

עס איז נישט אמת, דער טאטע שעהמט זיך נישט. אז ער
וואָלט זיך געשעהמט, וואָלט ער דאָך נישט אַרויסגעקומען.
פ נ ח ס.

נור פאַר וואָס דען לעגט ער אָב די תנאים? ער ווייסט דאָך,
אז איך געה אויס נאָך דיר. און אויף קיין נדן פרעג איך
אויך נישט. פיער שדכנים האָב איך שוין געשיקט צוין איהם.
ל א ה' ל ע.

ער האָט געוואָלט אַבוואָרטען אסתר'קעס תנאים.
פ נ ח ס

טריאומפירענדיג.

איך ווייס, ער האָט געוואָלט זעהן, ווער עס וועט דער
צווייטער מחותן זיין. איך פערשטעה. נו, האָט ער זיך דעם
יחות איינגעריכט. האָבען מיר אפשר מיט מיין שוועסטער
אַ שלעכטען שדוך געטהון? אַרב וואָלט אויך קיין בעסערען
נישט געטהון. דעם בעסטען בחור פון דער ישיבה אַרויס.
עס קאָסט אַ סך געלד—נור מיר האָבען נישט געקוקט.

ל א ה' ל ע.

עס איז טאָקע אמת... נור האָב איהן געוואָלט עפעס בעטען,
זעהען זי, עס איז נישט שעהן, ווען זי שטעהען אַליין אויפן
אַלטען מאַרק און פערקויפען די מילך — עס קען דאָך אַן
אַנדערער שטעהען. און פאַריגע וואָך האָט איהן מיין ברודער
געזעהן אויפן יאָר-מאַרק, ווי זי זענען געשטאַנען מיט
אַ חברה פויערים און האָבען גע'שכור'ט אין שענקעל; דער
טאטע האָט דערפון עגמת-נפש געהאַט.

פ נ ח ס.

איך שעה זיך נישט קיין מילך צו פאַרקויפען—געשעפט, איז
געשעפט, און ווען מען דאַרף אַ פויער אין שענקעל פיהרען,
וועל איך נישט קוקען וואָס די שטאַדט-לייט זאָגען. איך
בין אַ דאָרפסמאַן און ווייס וואָס טויג צום געשעפט. אָבער
לאַזען זיי מיר נור דיך פאַר אַ ווייב געבען, לאַזען מיר נור,

לאה'לע, די זכיה האָבען חתונה צו האָבען און אַרײַנציהען זיך אין שטאָדט אַרײַן און מיר וועלען האָבען אונזער אייגענע שטוב, וועסט דו זעהן אויב איך וועל נישט זײַן אַזאָ שעהנער בעלהבית ווי זײ. איך וועל מיר אָנטהון אָן אַטלע-סענע קאַפּאַטע און וועל געהן אין שטיבעל אַרײַן דאַוונען. מעביר זײַן די סדרה קען איך ווי זײ, און די תורה לײענען אויך און אפשר דאַרף מען אַ מאָל פאַרײַן עמוד שטעהן—וועל איך זיך אויך ניט דערשרעקען: לאַמיר נור, לאה'לע, נאָך דער חתונה זײַן.

לאה'לע

פערשעהמט.

יא, איך ווייס, אַז זי זענען אַ יודישער יונגערמאַן און כאַטש פון דאַרף—וואָלט זיך נאָך איינער נישט געוואונשען... און נאָך דער חתונה וועלען זי זיך אויפפיהרען גאַנץ שעהן. דורך דעם טאַקע, פנחס'ל, זאָלען נישט מענשען האָבען צו רעדען, אַז לאה'לעס חתן איז אַפערד-מאַן, אַז ר' שלמה פּראָנטקער'ס איידימעל פערקויפט מילך אין גאַס. זײ ווייסען דאָך, מענשען זענען שלעכט און איהנס שאַנד איז דאָך שוין מײַן שאַנד...

פנחס

געריהרט.

לאה'לע, לאה'לע, לאַמיר נור די זכיה האָבען אַז מיר זאָ-לען אונטער דער חופה שטעהן. איך וועל זײ ווייזען, ווער פנחס'ל איז, כאַטש איך קום פון דאַרף, ווען גאַט וועט אונז העלפען, לאה'לע. עס געהט נישט אויס קײַן צוויי יאָהר און דאָס שעהנסטע הויז פון שטאָדט מוז אונזער זײַן, גבאי אין דער שוהל ווערען, אין די בעדער וועסט דו בײַ מיר פאַה-רען, צוועצט אַפילו אַז זײ זאָלען ווערען.

לאה'לע

מען טאַר נישט אַזוי רעדען, פנחס. מיט גאַט קען מען קײַן קאָנטראַקטען ניט מאַכען. און אַז עס וועט חלילה נישט אַזוי זײַן, מוז מען אויך צוליעב געהמען—פאַר דעם זײַנען מיר מאַן און ווייב.

פ נ ח ס.

לאה'לע! לאה'לע! ער נעהמט ארויס פון בוזים=קעשענע א גאלדען
זייגערייל מיט א קייטעל. זעהסט, וואָס איך האָב דיר געקויפט!
דאָס האָב איך פאַר דיר אָנגעגרייט אויף חתונה=געלד. שוין
דריי חדשים טראָג איך עס אויף מיין האַרץ אַרום, פאַר
דיר אָנגעגרייט. ער גיט עס איהר. איך בעט דיר, נעהם עס
פון מיר, נעהם עס דיר אַ מתנה גלאַט אַזוי: אויף חתונה=
געלד וועל איך דיר אַ גאַלדענע בראַש קויפען. אין דער שטיל
דעם טאַטען דיינעם וועל איך די וועקסלען אָפגעבען. אַט,
וואָס פאַר אַ מענש איך בין.

ל א א ה'ל ע

ניין, פנחס'ל, כל זמן מיר זענען נישט קיין חתן=כלה, וועל
איך פון איהן קיין מתנות נישט צונעהמען.

פ נ ח ס.

פאַר וואָס, לאה'לע? נעהם עס צו, אָבער עס וועט יאָ ווע=
רען שידוך אָדער נישט, נעהם עס צו אַ מתנה פון אַ גוטען
פריינד.

ל א א ה'ל ע

שטרענג.

פנחס, איך האָב דאָך איהן איינמאַל פאַר אַלע מאָל גע=
זאָגט,—פון אַ פרעמדען יונגען מאַן נעהמט מען קיין מתנות
נישט צו, נאָך דערצו אַ מעדעל! עס איז נישט שעהן!

פ נ ח ס.

בין איך דיר פרעמד?

ל א א ה'ל ע

כל זמן ווי די תנאים זענען נישט געשריבען. פנחס בעהאלט
דאָס זייגערייל צוריק אין טאַש.

ל א א ה'ל ע.

זי וועלען מיר אַ געפעליגקייט טאָן.

פ נ ח ס.

פאַר דיר.

ל א א ה'ל ע

האַט עטץ די כלה אַ מתנה געקויפט?

פ נ ח ס

שוויגט.

ל א ה' ל ע.

שענקען זי דאָס דעם מחותן. זאָל ער די פלה חתימה-געלד
געבען.

פ נ ח ס

שפרינגט אריף.

די גאָלדענע קייט? — עס קאָסט דאָך א פערמעגענט.

ל א ה' ל ע.

איך בעט איהן, טהון זי עס מיר צוליעב, איך וועל איהן זייער
דאנקבאר זיין.

פ נ ח ס

דערשראָקען

די מתנה, ווּזאַ פאַר דיר... חעט שוין פון אוינער שידוך
גאָר נישט ווערען?

ל א ה' ל ע

שמייכלט פערשעהמט.

פאַר מיר, פאַר מיר... זענען זי די בעסטע מתנה...

פ נ ח ס

געריהרט

ל א ה' ל ע? ער קוקט איהר אן אין די אויגען. טאָקע, די גאָלדענע
קייט מיטן זייגערייל? עס קאָסט אַ סך געלד...

ל א ה' ל ע

שעלמיש.

איך הייס.

פ נ ח ס.

אַז דו הייסט, אַז דו הייסט

ל א ה' ל ע

שאַקעלט צו מיטן קאַפּ.

פ נ ח ס.

עס קאָסט אַ סך געלד...

ל א ה' ל ע.

איך בעט.

פ נ ח ס.

אַז דו בעטסט, איז עפעס אַנדערש. קרעכצט.

איך דעם פּאָדער-הייזעל ווייזט זיך דער פּאָטער מיט צוויי יודען. דער קליינער מחותן טענה'ט עפעס און די צוויי שדכנים דינגען זיך

ל י י ז ע ר.

רופט פנחס'ן

פנחס, פנחס, קום גור אַהער. נאָ, האָסט דו דיר גאָר נייעס!

פ נ ח ס

געהט אַריין. צו דער פּלה.

איך קום באַלד גאָך. פיהרט די פּלה אָב, קומט צו צו די יודען וואָס איז?

ל י י ז ע ר.

זיי ווילען דאָך גאָך צוויי הונדערט רובעל.

פ נ ח ס.

פאַר וואָס? מען האָט דאָך אָבגערעדט.

ד ע ר ק ל י י ב ע ר מ ח ו ת ן.

וואָס האָט איהר געמיינט, איך האָב אויפגעצויגען אַ זעהן פאַר אייך?! צוואַנציג יאָהר האָט דאָס לעבען און געזונד אָבגע-קאַסט ביו גאָט, האָט געהאַלפּען, — עס איז אַרויסגעקומען אַ פּרי, מיט וועלכע די וועלט שמיט, און גאַרנישט — דאָס אייך אַוועקגעבען! פאַר וויפּיעל? מען מיינט דאָך, אַז איך בין גליקליך געוואָרען, אָבגעוואויגן מיט גאָלד, אַז איך האָב זיך משיך געווען מיט אַ פּערד-הענדלער! פאַר דעם געלד וואָלט איך דאָך געקענט אַ רב פאַר אַ מחותן געהמען. ער דינגט זיך גאָך! איך געהט צו מיין סחורה און פאַר אַ היים!...

ל י י ז ע ר.

וואָס וויל ער פון מיר? אַ שטאַל פּערד האָב איך אויספּער-קויפט, אַז איך זאָל דעם שידוך טהון. שעכטען וועל איך זיך נישט לאָזען פאַר אַ טאַכטער.

פ נ ח ס.

וועגען וואָס האַנדעלט זיך דען אייגענטליך?

ע ר ש ט ע ר ש ד כ ן .

דאָ האַנדעלט זיך וועגען דעם, אָז דער יוד האָט אָבגעמאַכט
דעם שידוך, האָט ער פּערגעסען אויסצורעדען.

צ ו ו י י ט ע ר ש ד כ ן

פּאלט איהם אין די רייד אַרײַן.

ווער האָט פּערגעסען? וואָס פּערגעסען? איך האָב גאָר נישט
פּערגעסען; איך האָב עס פּריהער געזאָגט, איך האָב עס
באַלד געוואוסט.

ע ר ש ט ע ר ש ד כ ן .

וואָס האָסטו געוואוסט? וואָס האָסטו געזאָגט?

צ ו ו י י ט ע ר ש ד כ ן .

דאָס וואָס דו זאָגסט, דאָס וואָס דו זאָגסט

ע ר ש ט ע ר ש ד כ ן

מאַכט איהם נאָך.

וואָס זאָג איך? וואָס זאָג איך?

פ נ ח ס .

אפּשר וועט מען שוין דאָך געוואָהר ווערען, וועגען וואָס
עס האַנדעלט זיך.

ע ר ש ט ע ר ש ד כ ן .

זאָל ער זאָגען, אָז ער ווייסט.

צ ו ו י י ט ע ר ש ד כ ן

הויבט אָן דערצעהלען.

ווען איך האָב דעם יודען געטראָפּען אין בית-המדרש, האָב
איך מיט איהם גערעדט וועגען זיין זוהן. האָב איך איהם
געזאָגט, אָז איך ווייס, אָז עס איז דאָ אַ יוד אַסוּחַר, וואָס
וואוינט אויפֿין דאָרף.

פ נ ח ס .

אָבער וועגען וואָס געהט דאָ?

ע ר ש ט ע ר ש ד כ ן

דערצעהלט.

דער יוד ער ווייזט אויפֿן קליינעם מחותן. האָט פּערגעסען אויס-
צורעדען, אָז דער מחותן זאָל געבען פּלה-מתנות — חתימה-
געלד.

צווייטער שדכן

פאלט אריין אין די רייד.

דאָס האָב איך דאָך געוואָלט זאָגען—פּלּה-מתנות. ער האָט
דאָך אָבגערעזשט מיט איהם טויענד רובעל, האָט ער דאָך
געמיינט, אז די מתנות געהען אַריין אין די טויענד רובעל.
ער שטער שדכן.

יא, אז איך האָב דיר געזאָגט, ווייסטו.

צווייטער שדכן.

אודאי האָב איך געוואוסט. איך האָב נאָך געוואוסט בעפאָר...
לייזער
שרייט.

געוואָלד, וואָס ווילען די יודען פון מיר? הערט אויף,
וואָרים איך טרייב אייך אַרויס פון הויף.
די מחותנת'טע
קומט אריין.

וואו ביזטו? דער רב פּערהערט דאָך דעם חתן דערינען.
דער קליינער מחותן.
דבורה, מען זאָל נישט אָנריהרען דעם חתן; מיר וועלען
פאָקען די זאָקען און מיר וועלען אַהיים פאַהרען.
די מחותנת'טע.
משה'ן? פאַר וואו'ן?

פּנחס

צו דער מחותנת'טע.

געהט נור אַריין, געהט נור אַריין; מיר וועלען באַלד אַדורכט.
קומען צווישען זיך.
ער שטער שדכן.
לאָזט נור אונז אַליין; מאַנספּערשוניגען וועלען שוין אַדורכט-
קומען צווישען זיך.
צווייטער שדכן.

מאַנספּערשוניגען קומען שטענדיג אַדורך צווישען זיך.
ער שטער שדכן

קוקט איהם אָן.

האַסט געוואוסט, הע?

צווייטער שדכן.

בעפאר דו האָסט נאָך אָנגעהויבען...

פּנחס.

איהר וועט שווייגען? ! איז וואָס וועט זיין דער סוף?

לייזער.

נישט קיין גראַשען מעהר! איך בין נישט גע'שמדט'ט, נישט געפאָנגען, אַז איך זאָל דאַרפען אָבוועגען מיט גאָלד מיין טאָכטער. וואָס, טרפה בין איך? איך בין אַ פּראָסטער דאַרפסט מאַן, אָבער איך האָב שווער געאַרבעט אויף מיין גראַשען, כשר פּערדיענט מיט מיינע פינגער. איהר קענט פּרע־גען די פּויערים אויף מיר: איך זיץ מיט זיי פון אַבות אבותינו, קיינער וועט אויף מיר קיין שלעכטס נישט רעדען, איך האָב עהרליך געהאַנדעלט מיט זיי.

דער קליינער מחותן.

אַ שעהגער יחוס—די פּויערים...

לייזער

צוקאכט זיך.

יא, דאָס איז מיין יחוס—די פּויערים! איך שעהם זיך ניט מיט זיי, זיי זייגען מיינע פריינד.

דער מחותן.

איז נישטאָ וואָס צו באַלמוטשען. וואָס שטעה איך?... וויל אונז, לויפּען.

ערשטער שדכן

צו פּנחס'ען.

עס איז דאָך נישט שעהן פאַר מענשען. ר' שלמה פּיאָנט-קער איז דאָ...

צווייטער שדכן

אויך צו פּנחס'ען.

ר' שלמה פּיאָנטקער...

ערשטער שדכן

קוקט איהם אָן.

האָסט געוואוסט, הע?

צווייטער שדכן.

בעפאָר...

פנחס

האַלט אָב דעם קליינעם מחותן.

לויפט ניט, קאָכט זיך נישט. טאַטע, איך גיב מתנות פאַר
דער פּלה. ער נעהמט ארויס דאָס גאַלדען זייעריל מיט דער קייט,
גיט עס דעם מחותן. נאַט אייך, גיט דער פּלה חתימה=געלד.

שדכים

שרייען אויף.

אַהאַ!

דער קליינער מחותן

בעקוקט די קייט מיט'ן זייער.

עס איז גאַלד? און וואו איז די פּרוואו?

פנחס

ווייזט איהם

דאָ האָט איהר די פּרוואו.

ערשטער שדכן

כאַפט די פּרוואו.

אַכט און פּופּציגער! ריין גאַלד;

צווייטער שדכן

זהב טהור, פינף און אַכט!

ערשטער שדכן

קוקט איהם אָן.

האַסט...

צווייטער שדכן

בעפאָר דו...

לייזער

צום זעהן.

וואָס טהוסט דו? ביזש משוגע געוואָרען!

פנחס.

טאַטע, שווייג. זאָלען זיי זעהן, אז לייזער פּערד-סוחר ווייסט
ווי אויסצוגעבען אַ טאַכטער. צום מחותן. וואָס מיינט איהר
טאַקע, אז מײן טאַטער וואָלט אַזוי אויסגעגעבען אַ טאַכטער

און נישט פאר איהר קיין מתנות צוגעגרייט. די מתנות זיינען
שוין אָנגעגרייט נאָך פאַר דריי וואָכען צו-פריהער...

לייזער.

פנחס!

פנחס.

טאַטע, שוויג... אז מיר האָבען איינמאַל אַ שידוך געטהון
קוקען מיר נישט אויף קיין געלד. נישטקשה, מיר קענען
זיך דאָס פּערגינען.

ערשטער שדכן.

ער שפיעלט זיך מיט זיי! צום מחותן. אז אייער זוהן איז
אין אַ שמאַליץ-גרוב אַריינגעקומען.

צווייטער שדכן.

אין איין שמאַליץ-גרוב? — אין צוויי

ערשטער שדכן

קוקט איהם אן.

צווייטער שדכן

שאַקעלט מיט'ן קאַפּ אויף יא.

דער קליינער מחותן

שרייט אריין צום ווייב.

דבורה, דבורה, לאָז מען צוזאַמענפיהרען הַתּן-כלה.

לייזער.

דאָרט שטעהט די וועראַנדע. לאָז מען צוזאַמענפיהרען הַתּן-

כלה!

שדכנים.

חתן-כלה

עס קומען ארויס מחותנים, צווישען זיי ר' שלמה פּיאָנטקער, האַלט זיך פון
דערווייטענס פון אלע, און דער רב, מיט וועלכען ער חבֿרט זיך. חנה פיהרט
ארויס די כלה. אַסתר'קע געהט גאַנץ ברוגז'לעך. די מוטער בענשט איהר נאָך
אין דער שטיל. די צווייטע מחותנת'טע פיהרט דעם חתן, אַ יונג בחור'ל אין
אַן אַטלאַסענע קאַפּאַטע מיט אַ שטרײַמעל. מען פיהרט זיי ביידען אין דער ווע-
דאַנצע אַריין. אין דער צייט ווען דאָס געדויפּרט רעדט לייזער מיט'ן רב.

לייזער

צום רב.

רבי, זאגט עפעס דער חתן גוט?

דער רב.

אטהייער קעפעל.

לייזער

צופריעדען.

רבי, עס קאסט אַסך געלד. ביז צום העמד האָט מיך אויס-
געטהון דער מחותן. נור עס מאַכט ניט. קוים זאָגט איהר,
רבי, אַז ער איז ווערטה — בין איך צופריעדען.

דער רב.

דער רבונז של עולם וועט עס דיר ממלא זיין. דער, וואָס
נעהמט אַן איידעם אַ תלמיד חכם, איז עס אַ גרויסע זאָך.

לייזער.

געריהרט.

רבי, איך האָב ליעב די תורה. אליין קען איך נישט לערנען,
אַ גראַבער יונג. אָבער מיין זוהן האָב איך געלאָזט לערנען,
דעם לעצטען גראַשען און אַ מלמד אין שטוב געהאלטען.
ער קען, רבי, די תורה לייגען, אַ דין ווייס ער. איך האָב
ליעב די תורה; אַלעס וועל איך אַוועקגעבען פאַר איהר. אַז
איהר, רבי, זאָגט, אַז ער קען, דער חתן, בין איך צופריעדען,
וועל איך זיך ביז צום העמד לאָזען אויסטהון פאַר איהם.
צום קליינעם מחותן. מחותן, אַלעס וועט איהר ביי מיר פועלען
רופט לאָז מען צוזאַמענפיהרען חתן-כלה!

חנה

פון דערווייטענס.

שוין צוזאַמענגעפיהרט.

דער רב.

זיינען זיי נור נישט אליין?

די שדכנים.

די מוטערס זיינען אויך דערביי.

מתן-בלה, וועלכע מען האָט צוזאַמענגעפיהרט אין ביידעל, וואָס שטעהט אין מיטען

גארטען, — די מוטערס פאר'ן ביידעל, — זיינען שטיל א וויילע. דוד'ל קוקט צוערשט אויף דר'ערד, אמת'קע אויף דר'ערד.

דוד'ל

טויבט אן מיט הארץ-קלאפונג, ניט קוקענדיג אויף דער פלה.

אונזערע חכמים זאָגען: פּערציג טעג איידער דער מענש ווערט געבוירען, ווערט שוין זיין זווג אין הימעל אויסגע-רופען. אז גאָט האָט אונז ביידע פאַר אַ זווג אויסגעקליבען זאָל עס זיין מיט מול!

אסת'קע

שווינגט, לאָזט אראָפּ דעם קאַפּ.

דוד'ל.

אונזערע חכמים זאָגען, אַז איידער אַ מענש טהוט אַ שידוך, איז גלייך, אַז התן-פלה זאָלען זיך די הערצער אויסרעדען. אויב זיי זיינען גענויגט איינס צום צווייטען.

אסת'קע

שווינגט, לאָזט אראָפּ דעם קאַפּ.

דוד'ל

איכ'ל מיט'ן רבונז של עולם'ס הילף האַלטען בפּבוד מיין ווייב... איכ'ל אָבהיטען געטריי די חובות, וואָס אַ מאַן איז מחויב צו אַ ווייב... ווי אונזערע חכמים האָבען אונז גע-לערנט. דער רבונז של עולם זאָל געבען און אונזער זווג זאָל עולה-יפה זיין... מיר זאָלען זיין גליקליך...

די ווייבער

ביים ביידעל, פּאַטשען זיך אין די הענד.

מול טוב! געפעלען זיך, געפעלען!

לייזער.

מיט מיין סחורה האָב איך זיך אויך נישט וואָס צו שעמען. ער געהט זיך אָן ביי דער גאַמבע. זעהסט, טאַכטער, וואָס פאַר אַ חתן דו קריגסט. אַ רב איז ער, טאַכטער. גחת וועל איך דערלעבען פון דיר, טאַכטער. ער קושט איהר אין קאַפּ.

פּנחס

שפּרינגט אונטער צום פּאַטער און ציהט איהם ביין אַרבעל.

טאַטע...

לייזער

יום רב.

רבי, איך האָב ליעב, אז איך מאַך אַגעשעפט באַלד צו מאַ-
כען אַ כתב, כדי דער מחותן זאָל גיט קענען חזור זיין.
רבי, לאַז מען תנאים שרייבען. דאָ אין גאַרטען וועלען מיר
שרייבען די תנאים; אין שטוב איז וואַרעם. לאַז מען אַרויס-
טראַגען דעם טיש.

חנה.

ער איז אָנגעגרייט, לייזער, אָנגעגרייט. ווייט אויפֿן טיש אויף
דער וועראַנדע.

לייזער.

נו, לאַז מען זיך זעצען. מחותנים, שדכנים, וואָס שווייגט
איהר?

ערשטער שדכן.

עולם, זיך זעצען!

צווייטער שדכן.

זעצען עולם...

ערשטער שדכן

קוקט איהם אָן.

צווייטער שדכן

קוקט איהם צוריק אין פנים

דער עולם זעצט זיך, דער רב אויבען אָן, נעהמט זיך די תנאים צו שרייבען
נעבען איהם ר' שלמה פּיאַנטקער, דער קליינער מחותן. דער איבעריגער עולם
רעדען צווישען זיך

פּנחס

שלייבט זיך אונטער צו לאה'לען.

כ'האָב איהן געהאַרכט.

לאה'לע

איך דאַנק איהן, איך האָב עס געוואוסט.

פּנחס.

נור פאַר איהן, עס קאָסט אַסך געלד.

דער רב

האַט געענדיגט שרייבען

ערשטער שדכן
חתן פלה, אונטערשרייבען!
צווייטער שדכן
אונטערשרייבען, חתן פלה!

מען פיהרט צו דעם חתן, דערנאך די פלה. זיי שרייבען זיך ביידע אונטער.
דער מחותן גיט איבער דער פלה פנחס'ס מתנה. חנה מיט דער צווייטער
מחותנת'טע ברעכען טעלער. חנה וויינט אויף אסתר'קעס קעס.
אַלע.

מול-טוב, מול-טוב!

לייזער.

נו, עולם, וואָס שווייגט איהר?! מרדכי, ברוך! איהר ווייסט
דאָך יאָ, אַז איך מאַך אַגעשעפט, האָב איך ליעב צו טרייב-
קען לחיים. מען גיסט זיך אָן די גלעזער, אַלע ווינשענווען זיך.

ערשטער שדכן

גיסט זיך אָן אַ פּוּס.

לחיים, עולם!

צווייטער שדכן

נאָך איהם.

עולם, לחיים!

לייזער

צום מחותן.

נו, לחיים! יעצט, מחותן, איז ער, ווייזענדיג אויפ'ן חתן, שוין
מיין! איהר וועט מיר איהם נישט אַוועקנעהמען, ער איז
שוין מיין! שעכטען וועל איך זיך לאַזען פאַר דעם יונגען
מאַן! זאָל ער מיר זיצען און לערנען די הייליגע תורה,
און איך וועל אַרבעטן פאַר איהם, פערד פערקויפען, אויף
יאָהרמערקער פאַהרען, און דו זיץ און לערען די הייליגע
תורה. לחיים, חתן! לחיים, פלה! ער קושט די טאַכטער אויפ'ן
קאַפּ. אַז גאָט האָט מיר יאָ די זכיה געגעבען, אַז איך זאָל
פון דיר נחת דערלעבען, מיין איינציגע טאַכטער — לחיים,
רבי! אַלע טריינקען לחיים, פרעהען זיך. אין הויז ווייזען זיך פאַטער
סטאך און קומא סטעפאַן, צוויי שכנים. לייזער דערזעהט זיי, הויבט זיך,
אויף און געהט זיי אנטקעגען. אַך, זי גאַספּאָדאַרושעס זייגען

געקומען—מיינע שכנים, גוטמאָרגען! איהר זיינט געקומען
צו לייווערן, ווייל עס איז ביי איהם אַ שמחה, זעהר אָנגע-
לעגטע געסט.

קומאַסטעפּאָן.

יאָ, מיר זיינען געקומען, ווייל עס איז אַ שמחה ביי דיר
לייווער.

פּאָטערסטאָך.

מיר זיינען געקומען אי צוליעב דער שמחה, אי צוליעב
אַגעשעפט.

לייווער.

צו דער שמחה זיינט איהר אָנגעלעגטע געסט; דאָס געשעפט
וועלען מיר אָבלעגען אויף אַן אַנדערס מאָל. עס איז ביי
מיר אַ שמחה היינט.

פּאָטערסטאָך.

דאָס געשעפט האָט אַ שייכות מיט דער שמחה.

קומאַסטעפּאָן.

עס איז טאַקע צוליעב דער שמחה.

לייווער.

אַ, איך בין טשיקאָוע. וועגען וואָס געהט עס?

פּאָטערסטאָך.

קום מיט אונז אין אַ ווינקעל אַרײַן, וועלען מיר רעדען.

לייווער.

יעצט האָב איך געסט.

קומאַסטעפּאָן.

דערנאָך וועט שפעט זײַן.

לייווער.

אפשר וועט מײַן זוהן דאָס געשעפט אָבמאַכען?

פּאָטערסטאָך.

בײַן. דו ביזט אַפּאָטער, מיט דיר דאַרף מען רעדען וועגען
דער זאָך. דער זוהן איז דאָ גאַרנישט.

לייזער

פערלעגען. צו די מחותנים.

זייט מיר מוחל, די גאָספאָדאַרזשעס זיינען געקומען, זיי
האַבען עפעס מיט מיר צו רעדען וועגען געשעפט.

די מחותנים

ביים טיש.

געהט, רי לייזער, געשעפט איז געשעפט. לייזער מיט די פויגרים
געהען אַב אין אַ ווינקעל.

לייזער.

וואָס איז עס, גאָספאָדאַרזשעס, פאַר אַ געשעפט?

קומאַסטעפּאַן

ווייזענדיג אויף די געסט.

וואָס האַדנלט איהר דאָ?

לייזער

פּערוואַונדערט.

האַנדלען? מיר האַנדלען נישט, איך מאַך די טאַכטער פאַר
אַ כּלה היינט.

קומאַסטעפּאַן.

וואָרים מיר האַבען געהערט דורך דעם פלייט אַ גאַנצען
מסחר, ווי אויף אַ יאַהרמאַרק.

לייזער.

אַ דאָ האָט זיך געהאַנדעלט וועגען נדן, איך האָב זיך מיטן
מחותן צורעדט.

פאַטערסטאַך.

וואָס גיט ער פאַר דער טאַכטער דיר?

לייזער.

מיר גיט ער גאַרנישט. עס קאָסט מיך נאָך אַסך געלד.

קומאַסטעפּאַן.

איך האָב מורא, אַ שטאַל פּערד וועט דיר די טאַכטער אָב-
קאָסטען.

פאַטערסטאַך.

אַ ווא, און איך בין געקומען דיר פאַרלעגען אַ געשעפט.

לייזער;

איך הער.

פאָטער סטאַך.

גאָספאָדאַרוזש לייזער, מיר וואוינען וואַנד אָן וואַנד שוין
יאָהרען ווי לאַנג?

לייזער.

איך בין געפאָרען געוואָרען דאָ אין דעם הויז.

פאָטער סטאַך.

גאָספאָדאַרוזש לייזער, אונזערע פאָטערס האָבען דאָ נאָך אין
שכנות געוואוינט; מיר האָבען זיך צוזאַמען אויפגעצויגען און
אונזערע קינדער זיינען שטענדיג אינאיינעם געווען. נו, האָט
זיך אזוי געמאַכט, אז מײן זוהן אַנטעק, דו קענסט
איהם ווי איך, ווי קומאַ סטעפאַן, אַ יונג גאָר נישקשה׳דיג,
און אַ פערמעגען האָט ער אויך אַ שעהנס—האַט זיך פער-
ליעבט אין דיין טאַכטער. ער ליעגט אין דער היים און
וויינט. איינציג איז ביי מיר דאָס קינד, האָב איך מיר גע-
טראַכט, איך וועל אַריבערגעהן צו דיר און איבעררעדען מיט
דיר, שכן לייזער: די קינדער האָבען זיך אויפגעצויגען צו-
זאַמען, טאָ זאָלען זיי צוזאַמען זיין, גיב די מויד דעם
יונג — ער איז זי ווערטה.

לייזער

קוקט איהם אָן גוטמוטיג.

דו לאַכסט, שכן סטאַך?

פאָטער סטאַך.

ניין, איך לאַך נישט, שכן לייזער. איך מײן ערנסט, איך
בין אָן אַפענער מענש, אז צום האַנדלען בין איך צום האַנ-
דעל. גיט מען הונדערט רובעל גיב איך צוויי הונדערט רוי-
בעל. גאָספאָדאַרוזש לייזער, דו גיסט דעם יודען, זאָגסטו,
אַ סך געלד. איך פערלאַנג פון דיר קיין געלד נישט, אדרבא
קענסט מײן שטיק וואַלד, וואָס מײן פאָטער האָט פערפלאַנצט—
זעקס מאָרגעס אַבגעצעהלטע, איך גיב זיי דיר אוועק, און
מײן פאָר בולאַנעס דערצו, און גיב דעם יונג די מויד.

לייזער

פון ווערט בלייד.

גאָספּאָדאַרוש סטאַך און שכן סטעפּאַן, וואָס מיינט איהר, לייזער האַנדעלט מיט אַלעס? לייזער האַנדעלט נור מיט פּערד און אָקסען, נישט מיט זיין טאַכטער. ער ווייזט אויף דעם חתן, וועלכער זאָגט עפעס דאָרט ביים טיש. איהר זעהט דעם בחור—דאָס איז מיין וואָלד און דאָס זיינען מיינע בולאַנעס. און איהר גאָספּאָדאַרושעס, זיינט איהר געקומען אויף מיין שמחה ווי שכנים, זיך פּרעהען מיט מיר, די שענהסטע געסט זאָלט איהר זיין. זיינט איהר אָבער געקומען מיין שמחה צו פּערשטערען, פון דעם יודען דאָס געלעכטער מאַכען—האָב איך אַ פּאַר הינד אין שטאַל, און מיט דער בייטש וועל איך אייך אויס דעם הויף אַרויסטרייבען. פּפּו! ער געהט אַהעפּ פון זיי, קומט צו צום טיש, נעהמט אַ גלאַז אין האַנד אַריין און זאָגט צום חתן. לחיים, חתן! לחיים! טרינקט אויס דאָס גלאַז.

פ א ר א נ ג .

צווייטער אַקט:

אַ גרויסע קרעטשמע, אויסגעשיט מיט זאמד און
אויסגעשטעלט מיט טיש און ביינק, די פענס-
טערלעך מיט פאַרהאַנגען און בלומען-טעפּ. טהיי
רען פון רעכטס אין לינקס. אַ נעבען-צימערעל,
אַבגעטהיילט דורך אַ הילצערן ווענטעל.

ל י י ז ע ר

קומט אריין, אָנבעטהאָן אין אַן אַטלאַסענער קאַפּאַטע, אויפגעקענעפעלט. עס פּאַסט איהם ניט. פון דער צווייטער שטוב קומט איהם אנטקעגען פּנחס אויך אין אַן אַטלאַסענער קאַפּאַטע.

ל י י ז ע ר

פּערוואודערט, אין דער שטיל.

פּנחס, מיר געפּעלט עס ניט. ער ווייזט אויף זיין קאַפּאַטע אין אויף פּנחס'עס. דאָס איז נישט פאַר אונז. איך האָב מורא מיר וועלען זיך ביידע אַ שוואַרץ יאָהר אויסריכטען. מיר זעהען דאָך אויס... מענשען וועלען דאָך לאַכען אין די פּוּיסטען.

פּנח ס.

זאָג זיך נישט טאַטע, לאַזען זיי לאַכען, לאַזען זיי צופּלאַצט. ערען פאַר קנאה. מיין נישט, אַז אַלע וואָס טראָג-גען אַטלאַסענע קאַפּאַטעס קענען לערנען. מעביר זיין די סדרה, אין דער תּורה לייענען קענען מיר ווי זיי, און אַ שידוך האַבען מיר געטהון, וואָס דער רב אליין קען ניט טהון. וואָס איז? זאָלען זיי צופּלאַצט ווערען פאַר קנאה, אַז זיי ווילען. וואָס אַרט עס דיך, זאָלען זיי לאַכען.

ל י י ז ע ר.

פּנחס, דו געפּעלטסט מיר נישט; דו לאַכסט אויס דער וועלט פּנחס. זעה מען זאָל נישט לאַכען פון דיר. דאָס מאַלבוש איז נישט פאַר אונז, מיר זיינען פּראָסטע דאַרפּס-לייט, און דאָס איז אַ מלבוש פאַר רבנים, גוטע יודען.

פּנח ס.

טאַטע, מיר זיינען אויך רבנים, מיר זיינען אויך גוטע יודען, מיר האַבען אזוי רעכט צו טראַגען אַן אַטלאַסענע קאַפּאַטע ווי אַנדערע. דער מחותן ר' שלמה פּיאָנטקער קומט אויף דער חתונה אויך אין אַן אַטלאַסענער קאַפּאַטע. אַז ער טראַגט, מעגען מיר אויך טראַגען.

ל י י ז ע ר .

אַבער, פנחס, געדענק, מענשען וועלען לאַכען, וועלען חווק
מאַכען אין די פּוּיסטען אַרײַן. עס קומט אַרײַן חנה מיט אויס-
געוויינטע אױגען. וואוּ ביזטו, איך זוך דאָך דיך אַרום! נאָ-
זעה, ווי דיין זוהן האָט מיך אויסגעפּוצט! פאַר אַרב האָט
ער מיך געמאַכט. וואָס זאָגסטו נישט צו דעם שוואַרץ-יאָהר?

ח ב ה .

איהר שטעהט דאָ און גיט זיך אָב מיט נאַרישקייטען און
דרינען ליגט די מויד און וויינט זיך די אױגען אויס. איך
ווייס נישט וואָס איז מיט איהר, מען האָט איהר אַכשוף-
אַנגעטהון.

ל י י ז ע ר .

וואָס וויל זי? וואָס וויל זי פון מיר האָבען? דעם בעסטען
חתן האָב איך פאַר איהר אויסגעקליבען, דעם טהיייערסטען
קאַפּ פון דער ישיבה אַרויס, אַמאַיאָנטעק קאַסט מיך די
מויד, וואָס וויל זי נאָך האָבען?!

פ נ ח ס .

אַז דו הערסט וואָס זי רעדט, האָט זי דאָך רעכט; דו דאַרפסט
אַרײַנגעהן צו איהר מיט'ן פאַסעק און לערנען מיט איהר
דרך-ארץ, וואָלט זי געווען געוואוסט וואָס זי וויל.

ל י י ז ע ר

עפענט אויף די טהיר פון צימער, וואוּ די טאַכטער געפינט זיך.
אסתר, וואָס ווילסטו פון מיר האָבען? זאָג, וואָס זאָל איך
טהון? ער געהט אַרײַן אין צימער און שלעפט אַרויס די טאַכטער,
וועלכע איז יום-טוב'דיג אַנגעטהאָן. וואָס ווילסטו, אַז איך זאָל
איצט, אַשעה פאַר דער חופּה, ווען אַלע מחותנים זיינען
זיך שוין צוזאַמענגעקומען, דעם שידוך אָבלאָזען? אַז די
גאַנצע וועלט זאָל האָבען מיט מיר צו טהון? מען פּערגינט
דאָך מיר סיי ווי סיי נישט דעם גליק! די וועלט איז דאָך
שלעכט. נור קוים האָט מיך שוין דער רבּונו של עולם גע-
האַלפּען און איך קען טהאָן דעם שידוך וואָס איך וויל —
ווילסטו נישט. נור וועמען דען ווילסטו, זאָג! דעם קומאַ
סטאַך'ס זוהן. הע? דעם שגף ווילסטו, הע? מיט איהם זאָל

איך דיך חתונה מאכען, צו דער חופה פיהרען? אין דער
קירכע, וואָס? ער מאכט א פאַר פויסטען..

חנה

וואָס ווילסטו פון דעם קינד, וואָס האָסטו זיך אָנגעזעצט אויף
איהר? הער שוין אויף!

פנחס

אז דו האָסט זיך אַוועקגעשטעלט מיט איהר אויסטענהין האָט
זי דאָך רעכט. וואָס האָסטו דיך אַוועקגעשטעלט? די מחותנים
וואַרטען דאָך אויף אונז, קום, וואָס רעדסטו מיט איהר?

חנה

געהט שוין, איך וועל שוין אַדורקומען מיט איהר.

לייזער

צו דער טאכטער.

איך בעט דיך, פערשטער מיר ניט די שמחה. עס איז דאָך
פאַר דיר אַלעס, טאָכטער, פאַר דיר אַלעס. ער קושט איהר אין
קאַפּ. אז גאָט האָט מיר געהאַלפּען און איך קען דעם שידוך
טהון—דאַרפסטו דאָך זיך פּרעהען מיט מיר, טאָכטער, מייַן
איינציג קינד. ער קושט איהר אויפ'ן קאַפּ.

פנחס

נו, קום שוין, טאַטע, קום שוין, די מחותנים זיינען דאָ!

לייזער

אַט געה איך שוין. חנה, צינד אָן די לאַמפּען, עפען אויף
דעם בראַנפּען און שנייד דעם לעקעך! וועלען מיר היינט
מייַן ווייב, אַ חתונה מאַכען, אז די שונאים וועלען צוועצט
ווערען. פון אלע קראַנען זאָל זיך אַקעוויט גיסען, ווי וואַסער!
אז גאָט האָט מיר געהאַלפּען און איך קען אויסגעבען
אַ טאָכטער פאַר אַר.ב... אַר.ב, זאָג איך דיר, מייַן ווייב,
איז ער! אַר.ביצען וועסטו זיין, מייַן טאָכטער! אַר.ביצען
מוזטו זיין! אַ גאַלדענעם זייגער מיט אַ גאַלדענע קייט האָב
איך איהם געקויפט! אין חסידים-שטיבעל וועט ער דאַוונען,
מיט די סאַמע גרויסע חסידים. און שאלות וועט ער
פּסק'ענען, וועסט זעהן, ער וועט שאלות פּסק'ענען!—אַ חתונה
זאָל היינט דאָ זיין!

פנה ס.

טאטע, האלט דיך איין, איך בעט דיך, רעד נישט קיין סך
עס איז ניט שעהן פאר מענשען.

ל י י ז ע ר .

וואָס לערענט ער מיך, וואָס וויל ער פון מיר האָבען? גאָט
האָט מיר געהאַלפּען און איך וועל מיך שעמען צו זיך פרעהען
פאַר מענשען? נאָך וועמען פרעג איך, פאַר וועמען האָב איך
מורא, אָז גאָט העלפט מיר! איך וועל זיך פרעהען מיט
דער מתנה, וואָס גאָט האָט מיר געשאַנקען, מיט מיין חתן—
און זאָלען מענשען צוועצט ווערען! וואָס געהען זיי
מיך אָן.

פנה ס.

טאטע.

חנה.

נו, געה שוין, געה. איך וועל שוין אַלעס כאַכען.

ל י י ז ע ר .

נו, געה איך שוין. קום, מיין זוהן! ער נעהמט איהם אונטערין
אַרעם און זיי געהען ביידע אַרויס. עס היבט אָן צו טונקלען.

חנה.

און זעהסטו, טאַכטער, ווי דער טאטע איז גליקליך? און
פאַר וואָס שווייגסטו? פאַר וואָס וויינסטו? פאַר וואָס פרעה-
סטו דיך נישט, טאַכטער? עס איז דאָך היינט דיין שמחה,
דיין אויסדערוועהלטע שמחה! ביזט דאָך היינט אַ קעניגין,
אַ פּרינצעסין! אַ יודישע טאַכטער, אין דעם טאַג פון איהר
חתונה, איז דאָך אזוי ריין ווי אַ מלאַך. גאָט איז דאָך איהר
אַלעס מוחל, און וואָס זי וויל קען זי זיך דאָך אויסבעטען
ביי גאָט. ביזט דאָך הייליג היינט ביי גאָט, מיין קינד, בעט
גאָט אָז ער זאָל דיך ביישטעהן, אָז ער זאָל דעם יצריהרע
פון דיר דערווייטערען, און זאָל דיר געבען חן און לייט-
זעליגקייט אין מענשענ'ס אויגען און אין דיין מאַנס אויגען!
דער טאטע, דער ברודער, זיינען דאָך מאַנסערשוניגען, און
אַ מאַנסערשוניג'ס האַרץ איז שטענדיג פּערשלאָסען פאַר
דעם ווייב. אָבער איך בין דאָך דיין מאַמע, איך פיהל דאָך

יא, מיין קינד, ווי עס איז דיר היינטיגען טאָג. זי נעהמט
זי ארום.

א ס ת ר' ק ע

קלאַמערט זיך אום דער מוטער.

מאַמע, איך האָב אזוי מורא, געה ניט אַוועק פון מיר!
מאַמע, לאָז מיך נישט אָב, איך וויל ביי דיר זיין שטענדיג
שטענדיג.

ח נ ה.

טאַכטער לעבען, געהסט דאָך צו דיין מאַן. מיר זינדיקע
ווייבער זיינען צו דעם בעשאַפּען, אויסרייסען מוזען מיר
פון האַרץ טאַטע-מאַמע, און צו פרעמדע מענשען געהן.
דער מאַן ווערט דיר דער טאַטע מיט דער מאַמען, דו מוזט
איהם געהאַרען, מוזט זעהן צו געפינען חן אין זיינע אוי-
גען, מיר זיינען צו דעם בעשאַפּען.

א ס ת ר' ק ע

קלאַמערט זיך אָן איהר.

מאַמע, וועסט מיך נישט פּערלאָזען, וועסט מיך נישט שיל-
טען, מאַמע, געה נישט אַוועק פון מיר.

ח נ ה.

פאַר וואָס זאָל איך דיך פּערלאָזען? פאַר וואָס זאָל איך
דיך שילטען, מיין קינד, וואָס רעדסטו? רעדסט פון היץ
דערשראָקען. וואָס איז דיר, מיין טאַכטער?

א ס ת ר' ק ע.

איך ווייס נישט, מאַמע, וואָס מיר איי; דאָס האַרץ שרעקט
זיך אין מיר, איך האָב מורא, מאַמע.

ח נ ה.

פאַר וואָס האָסטו מורא מיין קינד? אפשר האָסטו אַמאָל
אויסגערעדט אַ וואָרט וואָס מען טאָר ניט, אָדער אַ געדאַנק
געהאַט, חלילה, אַ שלעכטען, בעט גאָט ער זאָל דיר מוחל
זיין, און זאָג איהם צו, אַז דו וועסט ניט מעהר געהן אויף
דעם שלעכטען וועג, אויף וועלכען דער יצר-הרע האָט זיך
געשטופּט, אַז דו וועסט שווער און שוויגער האַרען און
דיין מאַן געטריי זיין. וועסט אַבְהיטען די מצוות פון דער

יודישער פרוי; חלה פון טויג נעהמען, ליכט בענשען און מיט דיין מאן אין ריינקייט לעבען, וועט דיר גאָט דערפאַר פשר'ע קינדער געבען, יודישע קינדער, גרויסע תלמידי חכמים. בעט גאָט ער זאָל דיר מוחל זיין.

א ס ת ר' ק ע

אין שרעק

איך ווייס נישט ווי אזוי צו זאָגען מאַמע.

ח נ ה.

געדענקסט, טאָכטער, ווען דו ביזט אַקליין קינד געווען, האָסטו מיט דער מאַמען יעדען טאָג מודה אני געזאָגט, האָסט פערשטעלט די אויגען און די מאַמע האָט די הענד אויפ'ן קאָפּ דיר אַרויפגעלעגט און דו האָסט נאָכגעזאָגט יעדעס וואָרט, געדענקסטו, מיין קינד?

א ס ת ר' ק ע.

איך געדענק.

ח נ ה.

וויילסטו יעצט, מיין קינד, מיט דער מאַמען מודה אני זאָגען?

א ס ת ר' ק ע.

איך וויל, מאַמע.

ח נ ה.

פערשטעל די אויגען און זאָג נאָך מיט דער מאַמען, וואָרט ביי וואָרט. אסתר'קע פערשטעלט זיך די אויגען מיט די הענד, די מוטער לעגט אַרויף איהר האַנד אויף דער טאָכטער'ס קאָפּ, און זאָגט מיט דער טאָכטער וואָרט ביי וואָרט. רבון כל העולמים, איך קום צו דיר מיט אַ געבראָכען האַרץ, שטאַרק מיין האַרץ צו דיר און דערווייטער דעם יצר-הרע פון מיר און יעדעס שלעכטס. אפשר האָב איך אַ וואָרט אַרויסגערעדט, אָדער אַ געדאַנק געהאַט נישט אין דיינע וועגען צו געהן, זאָל עס זיין בטל כּעפּרא, און דער יצר-הרע זאָל איבער מיר קיין שליטה נישט האָבען, און איך בעט דיך, טהייערער גאָט, אַז דו זאָלסט מיר מוחל זיין אין דעם זכות פון מיין חתן, וואָס ער זיצט און לערנט צו דיר טאָג און נאַכט, און וואָס איך

גיב מיך איבער בלינד אין זיינע הענד, ווי אַ קאלב, אזוי ווי דו האָסט בעפוילען, און וועל אָבֿהיטען די דינים און מצוות, וואָס דו האָסט דעם זינדיגען ווייב בעפוילען, און לעבען מיט איהם אין ריינקייט, ווי אַ פּשריע יודישע טאַכטער. פאַר דעם זאָלסטו מיך מזכה זיין צו האָבען קינדער מיט איהם אין ריינקייט, און איך זאָל קענען זיי אויפציהען צו דיענען דיין טהייערען נאָמען. און שיק אַ ברכה און אַ הצלחה אויף מיין קעפעלע, אַז איך זאָל געפינען חן אין מיין מאַניס אויגען, און איך וועל היטען און טהון וואָס מיין מאַן וועט מיך הייסען, און וואָס אלע גוטע און פרומע לייט וועלען מיך הייסען—אמן סלה.

א ס ת ר' ק ע

ציהט לאנגזאם דעם אָמן.

ח נ ה.

נו, טאַכטער, וועסט פּאָלגען וואָס דו האָסט דאָ געזאָגט?

א ס ת ר' ק ע.

יא, מאַמע, איך וועל פּאָלגען.

ח נ ה

בליקליך.

וועט דיר דער רבונג של עולם העלפּען. אזוי האָב איך דין ליעב, טאַכטער. זי קושט זי אין די אויגען, דו ביזט דאָך אַ פּשר יודישע קינד. נו, באַלד איז די חתונה, די מחותנים וועלען דאָך באַלד אַרײַנקומען. פון הינטער'ן פענסטער הערט זיך אַ גרימם־לען פון אַ פּידעל. נאָ, זעה. די פּלי־זמרים זיינען שוין דאָ, וועה איז מיר, און איך האָב נאָך גאָר נישט געטהאָן. וואו איז די מוהמע? זיינען שוין די פּיש אָבגעקאַכט? זי עפענט אויף די טהיר. נו, קומט, פּלי־זמרים, קומט אַרײַן! איך וועל לוי־פען צו די פּיש, טאַכטער; גרייט מיט די מיידלעך צום טיש, די מחותנים קומען. חנה אַב דורך אַן אנדער טהיר. אין פענסטער ווייזט זיך אַנטעק.

אַ נ ט ע ק

שטעקט אַרײַן דעם קאַפּ דורכ'ן פענסטער.

אסתר'קע!

א ס ת ר ' ק ע

דערזעהט איהם. מיט שרעק.

דו — דאָ! ?

אַ נ ט ע ק.

יאַ איך האָב דיך גערופען מיט דעם פידעל ער ווייזט איהר
דאָס פידעלע. ווי דענסטמאַל, ווען מיר זיינען צום ערשטען
מאַל אין וואַלד געגאַנגען. דו געדענקסט? דעמאָלט האָב
איך דיך אויך גערופען אַזוי ער גרימפעלט דעם פוילישען ניגון.
א ס ת ר ' ק ע.

הער אויף, געדענק אין גאַט! הער אויף, זיי וועלען הערען
אַ נ ט ע ק.

עס וועט קיינער נישט הערען. איך בין דאָ אין גערטענדעל
פערשטעקט, צווישען די קשאַקעס, איך וואַרט אויף זיר.
אכטריקע. היינט איז די לעצטע נאַכט. וועסטו נישט היינט
מיט מיר געהן, אכטריקע, איז אַלעס אַלעס פערפאַלען.
א ס ת ר ' ק ע.

אַנטעק, קרוין, אָ...

אַ נ ט ע ק.

איך האָב צוויי פוילישע מוזיקאַנטען אָבגעדונגען, אַז זיי
זאָלען שפיעלען לעבעדיגס, דער עולם זאָל פּרעהליך זיין;
אין מיטען טאַנץ, ווען דער עולם וועט שפור'לעך זיין, וועל
איך דיך פון דער חתונה אַרויס'גנב'ענען. אויפן וועג, הינ-
טערין וועלדעל, וואַרט דער קומאַ מיט דער פּוהר, די בעסטע
צוויי בולאַנעס איינגעשפאַנט.
א ס ת ר ' ק ע

ציטערט.

רעד נישט אַזוי, אָ, אַנטעק; איך וועל נישט געהן מיט דיר.

אַ נ ט ע ק

דערשראָקען.

וואָס רעדסטו, אכטריקע! אין דער שטאַדט וואַרט שוין אויף
אונז דער קסאַנדו פּראַבאַזש, וועסטו אין קלויסטער צוויי
וואַכען זיין, ביז דו וועסט דעם הייליגען סאַקראַמענט אָנ-
בעהמען. דאַן זיינען מיר שוין מאַן און ווייב.

אסת'ר'ק'ע.

אוי, אַנטיק, איך וועל נישט געהן מיט דיר; מיר מוזען זיך שוין צושיידען, אַנטעק. איך וועל שוין געהן מיין וועג און דו דיינעם.

אַנטעק.

פאַר וואָס, אסת'ר'ק'ע? איז דאָס אַלעס פון די געטרייע רייד, וואָס דו האָסט געשוואוירען מיר, אַז דו וועסט געהן נאָך מיר אין פייער און וואַסער. אוי, וועה איז צו אַנטעקן! ער וועט שוין מוזען אין קרעטשמע געהן, אָדער אין וואַלד אַריין, אפשר וועט ער דאָרטען טרעפען אַ הויכען בוים.. אָדער אַ טונקעלען סטאַוו, ביי וועלכען מיר פלעגען זיצען אַזוי אָפט צוזאַמען, אסת'ר'ק'ע, פערשטעקט אין גראַז זומער פאַרנאַכט.

אסת'ר'ק'ע.

רעד נישט אַזוי. דו שניידסט מיר דאָס האַרץ. געה אַוועק, אַנטעק, די מאַמע וועט באַלד קומען צוגעהן און אונז טרע-פען ביים פענסטער שטעהן.

אַנטעק.

עס איז מיר שוין סיי ווי סיי אַלץ איינס. זאָלען ווי קומען, זאָלען זיי זעהן. וואָס טויג מיר מיין לעבען מעהר, ווען מיין אסת'ר'ק'ע איז נישטאָ מעהר, איז מיר גלייכער דער קאַלטער טויט.

אסת'ר'ק'ע

געהט איהם ארום דעם קאַפּ.

רעד נישט אַזוי. דו שניידסט מיר מיין האַרץ. וועסט געפּי-נען דיין בעשערטע; שיקסעס זיינען דאָ אַסך אויפן דאָרף

אַנטעק.

אַ, ניין, אסת'ר'ק'ע, ניין, די וועלט איז שוין פאַר אַנטעקן אַ צוגעמאַכטע גרוב, ווען זיין אסת'ר'ק'ע איז נישטאָ מעהר.

אסת'ר'ק'ע.

אַ, אַנטעק, דיין אסת'ר'ק'ע איז שוין טויט; זי מוז אין דער שטאָרט אַריין.

אַנטעק.

און ווי וועסט דו דאָרט קענען אין דער שטאָדט זיין, אין דער שמוציגער יודישער גאַס? און דאָ וועלען שוין די פעלדער זיין טריב; אסתר'קע וועט שוין נישט איבער זיי שפּאַצירען געהן. און דער וואָלד וועט זיין שטום, און דאָס וואַסער פון סטאָוו וועט יוערען בעשלייכט; אסתר'קעס אויג וועט שוין נישט קוקען אין איהם... אַלעס וועט ווערען פאַר אַנטעק'ן שטום און טויב, ווען זיין אסתר'קע וועט נישט זיין דערביי.

אסתר'קע.

אַנטעק געטרייער, פּלאַג נישט מיין האַרץ. עס איז שוין אויך אזוי גענוג געפּלאַגט, אַז זי מוז פּערלאַזען דאָס דאָרף מיט די לאַנקעס מיט איהר אַנטעק'ען און אין שטאָדט צו אַ פּרעמ-דען מאַנספּערשוין געהן. נור עס איז פּערפּאלען; גאָט האָט אזוי געהייסען.

אַנטעק.

האָט דען גאָט געהייסען, אַז אַנטעק'ס הויז זאָל פּערוויסט ווערען פון דעם ערשטען טאָג אָן, ווען ער האָט'ס פאַר זיין אסתר'קען אַנגעהויבען צו בויען? האָט דען גאָט געהייסען, אַז צוויי לעבענס זאָלען אונטערגעבראַכען ווערען ווי די בויםלעך, וועלכע מען האָט אונטער מיט אַ האַק אין וואָלד? ניין, אסתר'קע, ניין. גאָט איז אַ גוטער און האָט ניט געהיי-סען אסתר'קען פון איהר אַנטעק'ען אַוועקגעהמען—פּונקט אזוי ווי ער האָט נישט געהייסען, אַז דער אַקער זאָל פון דרייער אַבגעשיידט ווערען.

אסתר'קע.

איך ווייס נישט, אַנטעק. טאַטע-מאַמע זאָגען אזוי.

אַנטעק.

טאַטע-מאַמע זאָגען נישט גוט. הער זיי נישט, ווען זיי היי-סען דורך דיין אַנטעק'ען פּערלאַזען. האָסט מיר געשוואוירען פאַר גאָט, אַז דו וועסט נאָך מיר געהן

אסתר'קע.

געה, אַנטעק, געה. איך האָב מורא זיי וועלען אַנקומען צו געהן.

א נ ט ע ק.

איך וועל נישט געהן. ווי אַ הונד וועל איך ליגען הינטער דעם פענסטער דאָ און אַבוואַרטען מיין אסתריקען, אַז מען זאָל זי מיר ניט אַוועקנעהמען. איך וועל מיך ראַנגלען פאַר דיר, איך וועל דיך רופען, אסתריקע, ביז דו וועסט געהן מיט מיר. אָט אַזוי וועל איך דיך רופען ער גרימפעלט אויפן פידעלע. ווי דענסמאַל, ווען מיר זיינען ביידע געזעסען אין וואַלד. ער נעהמט זי אַרום. זאָג, וועסט געהן נאָך מיר?

א ס ת ר' ק ע.

איך ווייס נישט, אַנטעק. מיין האַרץ איז מיר שווער. מיר לאָז אָב. געה, אַנטעק, געה, אָט קומען זיי צו געהן.

א נ ט ע ק.

ניין איך וועל דיך נישט נאָכלאָזען. מוזסט מיר שווערען, אסתריקע. איך האָב שוין האַלץ אַבגעלעגט אויף אַ הויז. דאָרט ביים עק וואַלד, וואו דו זאָסט מיר געשוואוירען, אַז דו וועסט זיין מיין, האָב איך האַלץ אַבגעלעגט פאַר אַ הויז פאַר מיר מיט דיר. זאָג, אסתריקע, וועסט געהן מיט מיר?

א ס ת ר' ק ע.

לאָז אָב, געדענק אָן גאָט; אָט קומען זיי צו געהן.

א נ ט ע ק

ניין. שווער דאָ אויפן אָרט.

א ס ת ר' ק ע

פאלט איהם אויפן האלו.

איך האָב מורא, אַנטעק.

א נ ט ע ק.

קושט איהר דעם קאַפּ.

האָב נישט קיין מורא. איך ליעג ווי אַ הונט הינטערין פעג. סטער און היט דיך אָב, און ווען איך וועל רופען, אסתריקע, וועסטו געהן נאָך מיר?

א ס ת ר' ק ע

קושט איהם.

אַבער געה יעצט, אַנטעק, געה. אָט קומען זיי שוין אַריין.

אַנטעק.

דו מיין גליק, האָב נישט קיין מורא. איך וועל קומען נאָך דיר. איך וועל מיך פּערשטעלען פאַר אַ יוד; איך וועל טאַג צען מיט דיר; איך וועל דיך פון דער חתונה אַרויסגנביען נען. ווי אַ הונד וואַרט איך דיך אָב; איך וועל זיך ראַנגלען מיטן שטן. איך וועל נישט אָבלאָזען.

די טיר עפענט זיך. עס ווייזט זיך די מוטער. אַנטעק פּערשווינדט.

חנה

קומט אין שטוב אַריין, קוקט זיך אום פּערוואַונדערט. דו ביזט אַליין? וואו זיינען די מוזיקאַנטען? ביזט די גאַנצע צייט געווען אַליין? עס האָט דאָך, חלילה, געקענט נישט קיין גוטעס געשעהן. אַפּלה טאָר נישט זיין אַליין אין דעם טאָג פון איהר חתונה. גאָט בעהיט, וואָס האָט געקענט זיין. קוקט זיך אַרום. איך האָב דאָך מוזיק געהערט. ווער איז דאָ געווען? מיר איז עפעס אַזוי. שפייט אַויס.

אַסתר'קע.

עס האָט פון דרויסען געשפּיעלט—נאַ, הער. עס דערהערט זיך פון דרויסען מוזיק.

חנה

עפענט אויף די טהיר. נאַ, קומען שוין די מוזיקאַנטען. וואו זיינט איהר געווען אַזוי לאַנג? די פּלה געלאָזט אַליין.

די פּליר זמרים

פון דרויסען.

געדאַרפט זיך מיט די מחותנים משה זיין.

חנה.

נו, קומט שוין, קומט שוין אַריין. די פּלה איז די גאַנצע צייט אַליין. צינדט אַן דעם לאַמפּ. מוזיקאַנטען קומען אַריין. עס איז אַ קליין-שטעדיגע יודישע מוזיקאַנטען-קאַפּעלע ווי זעהן אַויס ווי זייערע אינטרומענטען. דער פּידלער אַ הויכער און אַ דאַרעך. די פּראַמפּייט אַ דיקער און אַ קיילעכדיגער, דער באַס מיט אַ הויכער. הינטער זיי בעהט דער פּדחן, מיידלעך, וויבער. עס רייסען זיך אויך אַריין פּויעריע.

שקצים, שיקסעס, טהייל מיט פידלען, די פלייזמרים שפיעלען אָב אַ דזשין דעבריי.

לאה'לע קישט זיך מיט דער מחותנת'טע, מיט דער פלה. די מיידלעך זעצען די בלה צחעק אויף אַ פאַטער-שטוהל, פערשפרייטען בלומען ארום איהר, געהמען זיך צוזאמען אַ פאַר גראַשען פון די בייטלעך צו געבען די מוזיקאנטען. די מוזיקאנטען שפיעלען אַ מצרש. די מיידלעך טאַנצען. די מוזיקאנטען הערען באַלד אויף.

ד י מ י ד ל ע ך

אין טאַנצען.

שוין? נאָך אַ ביסעל! זיי וואַרטען.

ד ע ר פ י ד ל ע ר .

גענוג פאַר דעם געלד. היידאָ, ווייטער.

די מיידלעך געהמען זיך ווייטער צוזאמען אַ פאַר גראַשען און וואַרפען אַריין אין טעצעל.

ד ע ר פ י ד ל ע ר .

בעריל טראַמפייטער, טראַמפייטער זיי אָן פאַר נאָך דריי גראַשען. מען טראַמפייטערט אָן, די מוזיק הערט באַלד אויף.

ד י מ י ד ל ע ך .

וואָס איז דאָס? קריענען זיך מיט די מוזיקאנטען. פנחס קומט אַריין, די מיידלעך רינגלען איהם ארום. אָט איז אַ חתן, וועט ער די פלייזמרים בעצאָהלען. זיי רינגלען ארום פנחס'ען און טאַנצען.

חתן, חתן, כלי-זמר געלד

פאַר די בלה אַ רענדעל,

פאַר דער שוועסטער צוויי,

וועלען מיר טאַנצען אַלערביי.

פנחס האַרפט זיי אין טעצעל קליין-געלד. די כלי-זמרים שפיעלען, מיידלעך טאַנצען.

פ נ ח ס .

מיט לאַה'לען אָן אַ זייט.

ווי געפעלט דיר מיין זיידענער ראַק?

ל א ה ' ל ע .

דו זעהסט דאָך אויס ווי אַ בית-מדרש בחור ווי אַ לערן קינד.

פּוּנַח ס.

און דו ביזט היינט אזוי שעה.

ל א א ה' ל ע.

פּערשעמט.

פאַר דיר האָב איך זיך אזוי אויסגעצירט.

פּוּנַח ס.

ווען וועלען מיר שוין די זכיה האָבען אונזער חופה צו
שטעלען? די כלי-זמרים וועלען שפיעלען אַ גאַנצע אַכט.
ביין אַבדינגען וועל איך זיי אויף אַ גאַנצע וואָך.

ל א א ה' ל ע.

שוין ניט אזוי ווייט.

פּוּנַח ס.

פּרעהסט דיך דערויף? וואָלט געוואָלט עס זאָל שוין זיין?

ל א א ה' ל ע

פּערשעמט.

זיי נישט אזוי טשיקאווע. דו מוזט ניט אַלעס וויסען אויפֿן
אַרט. געהט אַריין צווישען די מיידלעך. עס קומט אַריין ליזער, דער
קליינער מחותן, הינטער זיי די שדחנים.

ד ע ר ק ל י י נ ע ר מ ח ו ת ן.

נישט פריהער דעם חתן ריהרען, ביז איהר וועט נישט די
גאַנצע תנאים ממלא זיין.

ל י י ז ע ר.

היינט וועט איהר גאָר נישט מאַכען מיט מיר; אַלעס, אַלעס
וועל איך גאַנגעבען, וואָס איהר וועט נור פּערלאַנגען.

ד ע ר ק ל י י נ ע ר מ ח ו ת ן.

און פינף יאָהר קעסט?

ל י י ז ע ר.

אפילו זעקס. זאָל ער נור זיצען און לערנען אזוי לאַנג ווי ער
וועט וועלען.

ד ע ר ק ל י י נ ע ר מ ח ו ת ן

און אַגאַלדענעם זייגער מיט אַ קייט?

ל י י ז ע ר.

איז שוין אַנגעגרייט. געהמט אַרויס דעם זייגער און גיט איהם.

ד ע ר ק ל י י נ ע ר מ ח ו ת ן .
און אַ שאַפּען=פעלן מיט אַ זיידענעם שלאָפּראַק?
ל י י ז ע ר .

איז אויך שוין דאָ.
ד ע ר ק ל י י נ ע ר מ ח ו ת ן .
און טאַטע=מאַמע מתנות?
ל י י ז ע ר .

מתנות!
ד ע ר ק ל י י נ ע ר מ ח ו ת ן .
טאָ לאַמען דעם חתן צום בעדעקענס פיהרען.
ל י י ז ע ר .

היינט וועט איהר גאַרנישט מיט מיר מאַכען. דער יונגערמאַן
איז מיינער. דאָס העמד וועל איך אויסטהון פאַר אים. איך
האַב איהם ליעב געקריגען ווי אַ זוהן. כאַטש איך בין אַ פּערד-
הענדלער, דאָך די תורה ווייס איך ווי צו שעצען.
ערשטער שדכן.

ער איז עס ווערטה.

צווייטער שדכן.

נאָך ווי ווערטה

ערשטער שדכן

גאָט וועט עס אייך ממלא זיין.

צווייטער שדכן.

אודאי וועט עס איהם גאָט ממלא זיין.

ערשטער שדכן

קוקט איהם אָן.

דו ווייסט, הע?

צווייטער שדכן.

אודאי.

ד ע ר ק ל י י נ ע ר מ ח ו ת ן

צו לייערן

נו, קומט, מחותן, נאָכין חתן. עס ווערט שפעט.

ל י י ז ע ר .

קומט נאָכין חתן געהען ארויס.

דער ערשטער שדכן
נאָר זיי.

קומט נאָכ'ן חתן!

צווייטער שדכן.
נאָכ'ן חתן קומט!

איין מחותן

פון אַ גרופע מחותנים

זעה ווי לייזער קל וחומר האָט זיך אָנגעטהון און אַטלאַסענע
קאַפּאַטע.

אַ צווייטער.

עס פאַסט איהם ווי אַ הונד אַ שטריימעל.

אַ דריטער.

ווארט, ער וועט באַלד רב אין שטאָדט ווערען.

אַ פּיערטער.

אויף אַזאַ שוואַרץ יאָהר האָב איך זיך נישט געריכט.

מען פיהרט אריין דעם חתן, וועלכער האלט אַ זיידען טוך אין האַנד. נאָך איהם
די גאַנצע מחותנים, דער רב, ר' שלמה פּיאָנטקער, דער חתן געהט צו צו
דער מלה און בעדעקט איהר מיט'ן טוך, די כלי-זמר שפּיעלען דאָס שטיק צום
בעדעקענט, דער ברחן בעזינגט זי, די ווייבער אַרום וויינען, די מלה האלט זיך
די אויגען. — אין מיטען טרויעריגען ניגון פון בעדעקענט, פאלט פלוצים אריין
צום בעגלייט אַנטעק'ס פּוילישער ניגון... די מלה ציטערט אויף... אַ בעוועגונג.
אַ רודער צווישען עולם. דער ברחן האַקט אָפּ, קוקט זיך אַרום.
אַ יודעל.

פרעמדע מוזיקאַנטען:

לייזער.

עס זיינען די פּויערים אין דרויסען. לאָז זיי צו-רוה. ברחן,
ווייטער!

אַ נדערע.

לאָזט זיי לויפען, לאָזט זיי לויפען! ברחן, ווייטער!

בדחן.

טאטע-מאמע לאָזען די כלה בענשען ?

לייזער

זעהט צו צו דער טאכטער, ליינט ארויף זיינע הענד אויף איהר קאפ.
טאכטער, איך האָב דאָך דיך ליעב. וויינט אויף איהר קאפ.
פריערן-מוזיק.

לייזער

שרייט אויס.

פנחס, געה אַרויס, פּעריאָג זיי פון הויף.

אַנדערע.

לאָזט זיי צו-רוה, לאָזט זיי צו-רוה!

חנה

וויינט.

טאכטער קרוין, איך ווייס דאָך יאָ דיין האַרץ. פּויערן-מוזיק.

לייזער

שרייט.

פנחס, געה אַרויס; זעה, ווער עס איז דאָרט.

פנחס

קומט אַריין.

עס איז נישט אין דרויסען; זיי מוזען דאָ זיין.

אַנדערע.

לאָזט זיי לויפען, לאָזט זיי געמאָך !

בדחן.

די כלה צו דער חופה פיהרען.

די מוזיק פאלט אַריין אין דער מוזיק פון דער חופה. די מיידלעך שטעלען זיך אויס אין רייען, צינדען אָן די ליכטלעך, האלטען קרענץ בלומען. מען פיהרט אַרויס די כלה צו דער חופה. אלע געהען נאָך מיט טאנץ און מוזיק-שפיעל. אַנטעק לויפט אַדורך די ביהנע און בעהאַלט זיך אין אַ זייטען-שטיבעל. עס דער-הערט זיך פון דרויסען: מול-טוב ! די מוזיק שפיעלט אַ פרעהליכס, די מיידלעך לויפען פאַראַויס מיט די ליכטלעך און וואַרפען בלומען. מען פיהרט אַריין התן-בלה. די מחותנת'טעס טאַנצען הינטער זיי, דער בדחן לויפט פאַראַויס, פיהרט זי אין הייד-שטיבעל. מען פיהרט זחן-בלה אין דעם קליינעם, אַבגעוונדערטען

שטיבעל אין עק ביהנע, אין וועלכען אנטעק איז פערשטאונדען. די מחותנים
צוקושען זיך, די מוזיק שפיעלט.

ל י י ז ע ר

צום קליינעם מחותן.

יעצט הער איך אייך ווי דעם קאָטער! יעצט וועט איהר

מיר איהם שוין גישט אַוועקנעהמען. אַ זאַשע! אַ זאַשע! דער

יונגערמאַן איז מיין.

ד ע ר ק ל י י ז ע ר מ ח ו ת נ

הינטער איהם.

וואָס אייער איז אייער...

ל י י ז ע ר.

נו, אויב אזוי, טו לאָז מען זיך צוקושען. צוקושען זיך. מיין

ווייב, וואו ביזטו, מיין ווייב? חנה, צו וואָס גאָט האָט אונז

זוכה געווען!

ח נ ה

ווייבט, צוקושט זיך מיט'ן מאן.

און איך האָב דיר שטענדיג געזאָגט, אַז זי איז אַ פּוּר יודיש

קינד, אַז מיר וועלען פון איהר נחת דערלעבען, לייזער.

ל י י ז ע ר.

די קעפּ וועל איך שפּאַלטען, ווען זיי וועלען רעדען אויף

איהר אַ שלעכט וואָרט! די בעלי-עגלות געהען צו צו'ן איהם, ווייב-

שען איהם מזל-טוב. ער דרעהט זיך אַוועק פון זיי און ווענדט זיך צו

ר' שלמה'ן, וועלכער שטעהט אָן אַזייט. שלמה, ווען מיר וועלען

די זכיה האָבען אונזערע קינדער אויסצוגעבען... ער וויל זיך

צוקושען מיט איהם. ר' שלמה האלט איהם צוריק מיט אַ בליק, לייזער

ווערט פערשעמט, דרעהט זיך אָב, זוכט ערגעץ וואו מיט די בליקען.

דערווייל שטעהן די בעלי-עגלות אין אַ ווינקעל און רעדען צווישען זיך.

ד ו ד י ל.

אסתר'קע, מזל טוב דיר. גאָט זאָל אונז מוכה זיין, אַז מיר

זאָלען ביידע גליקליך זיין.

א ס ת ר י ל

שווייבט.

דוד

שמייכעלט צו איהר.

וואָס שווייגסט דו, אסתר'ל? יעצט האָסט דו דין שוין נישט
צו שעמען פאַר מיר; מיר זיינען שוין מאַן און ווייב.

אסתר'ל

שווייגט, בויגט אַראָב דעם קאַפּ.

דוד'ל

גיט איהר אַן אַ גלעזעל ברענדוויין און גיט איהר אין האַנד אַריין.
נאַ טרינק, ווינש מיר מזל טוב!

אסתר'ל

שווייגט, נעהמט נישט דאָס פּוס.

דוד'ל

בעטריבט.

פאַר וואָס ווילסט דו נישט נעהמען? פון מיין האַנד מעגסט
דו שוין נעהמען; מיר זיינען שוין מאַן און ווייב. גאָט האָט
דאָך אונז צוזאַמענגעפיהרט. דו וועסט זעהן, אסתר'ל, איכיל
דיר זיין אַ געטרייער מאַן. דו ביזט דאָך אַ צנועה... טרינק
צו מיר מזל-טוב! צו מיר מעגסט דו, כאָטש האָסט מיך
נישט געזעהן ביז איצט. מיר זיינען שוין מאַן און ווייב;
ביזט צו מיר מקודש פּדת משה וישראל. ער גיט איהר דאָס
גלאַז אין האַנד אַריין. זאָג צו מיר מזל טוב! שעהם דין נישט;
איך וויל הערען דיין קול.

אסתר'קע

נעהמט דאָס פּוס. וויל זאָגען מזל-טוב. דערזעהט פּלוצלונג אַנטעק'ס שיין אין
פענסטער, זי ווערט בלייך, שטעלט אַוועק דאָס גלאַז.

דוד'ל

ערשרעקען.

פאַר וואָס ביזטו בלייך געוואָרען? דערשרעק דין נישט. דו
ביזט דאָך מיין פּשר'ע צנועהדיגע פּלה. טרינק צו מיר
מזל-טוב! ער גיט איהר דאָס גלעזעל אין האַנד אַריין. מזל-טוב
דיר, מיינווייב!

אסתריקע

נעהמט דאס גלאז אין האנד אריין און זאגט אין דער שטיל.

מזל טוב!

עס דעהערט זיך אנטעק'ס פידעל... זי שטעלט אדוקע דאס גלעזעל.

דוד'ל

מיט שרעק.

וואָס איז דיר, מיין ווייב? קוקט איהר אן מיט ציטערען און

שרעק אין די אויגען אריין.

אסתריקע.

גאָר נישט, דוד'ל.

דוד'ל.

אזוי, אסתרי'ל, זאָג נאָך אַ מאָל דוד'ל! איך האָב עס אַזוי

ליעב צו הערען מיט דיין קול, טרינקט צו איהר.

לייזער

פאלט אריין צווישען די ווייבער.

וואָס שטעהט איהר, ווייבער? לעקעך נעהמט, צוטהיילט!

בראַנפען גיסט אָן! ער געהט צו צו זי בעלי-עגלות. בעריל,

לייבעל, וואָס שווייגט איהר? עס איז דאָך עפעס ביי מיר

אַ חתונה היינט!

די בעלי-עגלות.

מיר האָבען נישט ליעב צו פרעהען זיך אויפ'ן טרוקענעם,

אַז די ווייבער שטעהען און רעדען.

לייזער.

בראַנפען גיט אַהער! איך וויל מיט מיינע חברים טרינקען!

ער גיסט זיי אן בראַנפען אין זיך. בעריל, אַז גאָט האָט אונז

געהאַלפען און אַז אַנאש-בראַט קען אַזאַ איידעם נעהמען, —

לאָמיר טרינקען, חברים! מוזיק אויף מיינ חשבון שפיעלט

אַ גאַנצע נאַכט! ער נעהמט אַרויס בעלד און צוטהיילט די פלי-זמרים.

אַ בעל-עגלה.

דו זעהסט: לייזער איז דאָך אַ גוטער יונג, כאָטש ער רייבט

זיך צווישען די גדולים. ער איז אַ גוטער יונג, גאָט האָט

אונז געהאַלפען און אונזערס אַ ברודער קען נעהמען אַזאַ

איידעם, דעם בעסטען קאָפּ פון דער ישיבה—איז אַ גרויסע
שמחה! לאַמיר טרינקען, חברים. לחיים! אלע טרינקען.

ל י י ז ע ר .

עס איז נישט אמת, אַז לייווער שעמט זיך מיט אַ נאַש-בראַט.
מיין זוהן האָט מיך אין אַ זיידען מלבוש אָנגעטוהן; איך
ווייס עס איז נישט פאַר מיר, מיר אַלע זיינען פּראָסטע
יודען. אין דער חברה דאַוונען מיר און אַז מיר הערען דעם
דיין אַשטיקעל מדרש זאָגען, צוגעהט אונז דאָס האַרץ:
אונזער משה רבינו, אונזער יעקב אָבינו און אונזער דוד
המלך! און גאָט האָט אונז געהאַלפּען, אונז אַלע, — עס איז
אונזער אַלעמענס איידעם, עס איז אונזער אַלעמענס חתונה!

אַ ל ע .

יא, עס איז אַלעמענס איידעם. אונזערער אַ מענש, פון אונ-
זער חברה נעהמט דעם בעסטען קאָפּ—לאַמיר טרינקען, עס
איז אונזער חתונה!

ל י י ז ע ר

צו די מוזיקאַנטען.

שפיעלט, מוזיקאַנטען, אַשטיק פאַר לייווער'ען! חזן, מאַכט
מיר אַ מי שברך, אַז גאָט האָט מיר געהאַלפּען און איך קען
זיין ווילען טהון. זאָל די גאַנצע וועלט וויסען, אַז גאָט האָט
לייווער'ען געהאַלפּען! איז אין גרויס שמחה.

פ נ ח ס

לויפט צו

טאַטע וואָס טהוט זיך מיט דיר? דער מחותן ר' שלמה
טטעהט אַליין. ער איז ברוגז. אַלע אָרנטליכע געסט.

ל י י ז ע ר .

זאָל ער שטעהן! איך האָב זיך געוואָלט פּרעהען מיט איהם,
האַט ער מיך אָבגעשטופּט. האָסט אַ מענש פּערשעמט, —
האַסט גאָט פּערשעמט. דאָס זיינען מיינע מחותנים! ער וויינט
אויף די בעלי-עגלות. עס איז אונזער חתונה היינט!

בדחן זינגט אַ ליעד. פּנחס געהט אַב צום מחותן, לייווער טרינקט מיט די מחותנים
עס ווייזען זיך די פּויערים פון דאַרף, קומעט, יונגען, שיקסעס. פון דרויסען

הערט זיך פויערן-מוזיק. צוויי פויערן מוזיקאנטען קומען אין שטוב אריין
אלע מישען זיך אויס אין אייגעם.

ל י י ז ע ר .

אַ, מיינע שכנים זיינען געקומען אויף מיין חתונה! אָנגע-
לעגטע געסט! איהר זיינט זיך געקומען מיט לייזערען פרע.
הען? קומאַ וואויטעק! קומאַ סטעפאַן! אָנגעלעגטע געסט!
איך דאַנק אייך, שכנים! ביי אייערע קינדער אָבדיענען, ווי
גאַט האָט געהייסען! ער נעהמט ברענפען פון טיש און טהיילט זיי.
לחיים, שכנים! פלייזמרים, פאַר מיינע שכנים אַ שטיק!

ד י ק ו מ ע ס

מיר זיינען געקומען מיט אונזערע אייגענע. זיי וויזען אויף
זייערע פלייזמר. צו פרייהען זיך מיט דיר, לייזער, אויף דיין
חתונה.

ל י י ז ע ר .

איך דאַנק אייך, שכנים! איך דאַנק: ער בוקט זיך פאַר זיי
אויפ'ן פויערן-ארט ביז צו דר'ערד.

ד י ק ו מ ע ס .

מיר וואָלטען די פלה געוואָלט זעהן, לייזער. איהר מזל-טוב
ווינשען און טשעפעק-געלד געבען.

ל י י ז ע ר

רופט.

די פלה, די פלה ברענגט! די שכנים ווילען איהר ווינשען!
מען פיהרט אריין חתן-פלה. דער חתן זעצט זיך צום טיש מיט די מחותנים.
ר' שלמה און פנחס אויבען-אָן. לייזער פיהרט צו די פלה צו די שכנים,
וועלכע ווינשען איהר.

פ נ ח ס

לויפט היידער צו.

טאַטע, וואָס טהוסט דו? לאָזט דעם מחותן ביים טיש און
אַליין ביזטו צו די פויערים געגאַנגען!

ל י י ז ע ר .

פנחס, עס זיינען שכנים. מיר זיצען מיט זיי אזוי לאַנג
שטוב ביי שטוב. פנחס, מיר עסען פון זיי דאָס שטיקעל
ברויט. עס זיינען שכנים, וואָס זיינען געקומען אויף אונזער

חתונה צו געהן! פנחס געהט צוריק צום טיש. כלי-זמרים, שפיעלס
 די מחותנים ווילען מיט דער כלה טאנצען! די מוזיק ווערט
 אויסגעמישט, יודישע און פויערשע, די חתונה ווערט אויסגע-
 מישט: יודען טאנצען, פויערן טאנצען — זי גיסט זיך פון דער שטוב
 אין די אָפּגעט טהירען אַרויס, מען דערהערט שוין פון דרויסען טאנצען.
 ל י כ ז ע ר.

צום ערשטען בין איך מכבד מיין חבר ברוך, מיט דער כלה
 אַ טאַנץ! אלע מאַכען אַראָד.

ב ר ו ך

פערשעמט.

עס זיינען דאָ בילכערע פאַר מיר.

ל י כ ז ע ר.

שאַדט ניט. איך הייס. דו ביזט דער עלטסטער פישער, דער
 גרעסטער מחותן ביי מיר היינט. ברוך טאנצט מיט דער כלה.
 אלע זאָלען טאַנצען מיט דער כלה, אלע זיינען ביי מיר
 מחותנים היינט! כלי-זמרים שפיעלט! אלע זאָלען טאַנצען,
 אלע מחותנים, מיינע שכנים די קומעס! אלע טאנצען.

פ נ ח ס

קומט צוליפּען.

טאַטע, קום צום טיש. דער חתן געהט זאָגען אַ דרוש.

ל י כ ז ע ר

אויסרופענדיג מיט פרייד.

דער חתן געהט זאָגען אַ דרוש? עס איז מיין חתן, עס איז
 מיין דרוש! קומט, חברים! לאָמיר הערען דעם חתן!—עס
 איז אונזער אַלעמענס חתן! פיעל געהען מיט נאָך לייער'ען צום
 טיש. לאָמיר הערען אונזער חתן'ס דרוש! עס איז אונזער
 חתן, אונזער דרוש! געהען אָב, שטעלען זיך אַרום און האַרען
 זיך איין וואָס דער חתן זאָגט.

די מוזיק שפיעלט אין אַן עק שטוב. די כלה טאנצט מיט די געסט, געהט איבער
 פון האַנד צו האַנד. דאָ טאנצט מיט איהר אַ יוד, דאָ אַ פויער. און די מוזיק
 איז אויסגעמישט, אַ פויערשע, אַ יודישע; טהייל טאנצען מיט איהר אַ יודישען טאַנץ,
 טהייל אַ פויערשע האַפּקע. עס ערשיינט פּלוצלונג צווישען די געסט אַנטעק, אַג-
 נעטהון זיי אַ יוד, אין אַ לאַנגער קאַפּאַטע, געהמט אויך די כלה ביי דער האַנד,

הייבט אן מיט איהר טאנצען א יודישען טאנק. די פויערשע מוויק ווערט שטאר-
קער, שפיעלט א פויערשע מאזורקע. אנטעק לאָזט זיך מיט איהר איבער דער
שטוב, און וואָס ווייטער אלץ אין אַ ברייטערען קרייז, ביז ער לאָזט זיך אַרויס
מיט איהר דורך דער אָפענער טיהר, ווערט פערשוואונדען. אַ לאַנגע פּויע. דער
עולם בעמערקט עס נישט; דער עולם איז פערטאנצט, אַ סך ביים חתן, וועלכער
זאָגט אַ דרוש.

ל כ י ז ע ר

שרייט העכער פון אלע, צואוויינט זיך.

גאָט האָט מיך מוכה געווען, אַז איך זאָל אַזאָ חתן קריגען!
זעהט מיין אוצר, זעהט מיין גליק! פאַר וואָס קומט מיר
דאָס, גאָט? חנה! וואו איז מיין ווייב? וואו איז מיין ווייב?

פ נ ח ס.

לאָז זי צורוח, זי איז פערשטעקט מיט די מחותנטיטעס
אין קיך.

ד י ב ע ל י ע ג ל ו ת א ו ן פ י ש ע ר ס.
די כלה צום טיש!

א ל ע

רופען.

וואו איז די כלה! מען זוכט די כלה.

— ווער האָט געטאַנצט מיט דער כלה?

— עפעס אַ פרעמדער מחותן האָט געטאַנצט מיט דער כלה.

— מען זעהט איהם נישט.

— וואו איז די כלה? אלע קוקען זיך אַרום דערשראָקען, לויפּען

אַרויס דורך דער טהיר.

ל י י ז ע ר

שפּרינגט אַרויס פון טיש.

וואָס זאָגען זיי? פּנחס, חנה — וואו איז די כלה?

ש ט י מ ע ן.

— די כלה איז פערשוואונדען; די כלה איז ניטאָ.

— מיט אַ פרעמדען מחותן האָט זי געטאַנצט; איך קען

נישט דעם מחותן.

— עס איז דער פרעמדער מוויקאָנט.

— די פלה זוכט, לויפט!

לויפען אלע צרויס, קומען אריין.

פ נ ח ס

שרייט

טאטע, אנטעק'ס פערד זיינען נישט אין דער היים.

ח נ ד

פאלט אריין.

א בראך איז מיר! פוהרען האָט מען געהערט פאָהרען פארביי.

ב ר ו ך.

לייזער, האָסט פערד אין דער היים?

ל כ י ב ע ל

צו לייזער'ען.

וואָס שטעהסט דו? אויפן בולאָן אַרויף! קומט, יונגען מיר

וועלען נאָך דער פוהר זיך לאָזען!

— זיי זענען געפאָהרען רעכט.

— ניין, לינקס, אין דער שטאָדט אַריין.

— דער יונג דערצעהלט, רעכטס צום דאָרף=צו.

— לייזער, וואָס שטעהסט דו? די פערד כאַפ און קום!

ר' ש ל מ ה פ י א ג נ ט ק ע ר

רופט הויך.

לאה'לע, לאה'לע! די טאכטער געהט צו א דערשראָקענע. ער געהמט

זי אָן ביי דער האַנד. קום, מיין קינד, מיר האָבען נישט מעהר

דאָ וואָס צו טהון. ער געהט אַרויס מיט דער טאכטער. אלע קוקען

זיי גאָר. פנחס ווערט בלייך, וויל צולויפען. ר' שלמה קוקט איהם אָן

און געהט אַרויס.

ד ע ר ק ל י י נ ע ר מ ח ו ת ן

געהמט דעם חתן ביי דער האַנד, רוטט הויך.

חתן, קום!

דער חתן בלייבט שטעהן, קוקט מיט רחמנות אויף לייזער'ען.

ד ע ר ק ל י י נ ע ר מ ח ו ת ן

וואָס שטעהסט דו? זי איז נישט מעהר דיין ווייב!

דוד'ל

קוקט אויף לייווער'ען.

טאטע!

לייווער

שטרעקט אויס צו איהם די הענר.

מיין חתן פערלאָזט מיך, די קרוין פון טיין קאַפּ.

חנה

פאלט צו צום מאן.

לייווער!

דוד'ל.

טאטע, איך וועל נישט פערלאָזען דעם שווער... מיין גורל!

נאָך חופּה וקדושן.

דער קליינער מוואָן

כאַפט דעם חתן.

די מינוט קום! עס איז זייער מזל, זייער זכות! מיר זיינען

ריין דערפון! געהט ארויס מיטן חתן.

נאָך זיי גנב'ענען זיך ארויס די געסט, ביז לייווער, חנה אין פּנחס בלייבען

אליין...

חנה.

פאַר וואָס, גאַטעניו, פאַר וואָס?!

לייווער

פאַכט מיט די הענר.

ל פ פ ר ת פ פ פ

דריטער אַקט.

אין אַ יאהר אַרום

פאַרנאַכט. ביי לייזער'ען איז טונקעל, אין דרויסען
הייבט זיך אויף אַ געוויטער. לייזער און חנה
דרעהען זיך אַ לאַנגע וויילע אין שטוב אום,
אויפגערענט. חנה געהט יעדעס מאל צו צום
פענסטער, קוקט. צום סוף וויל זי צוגעהן צו
דער טהיר און אַרויס.

ל י י ז ע ר

פערהאלט איהר דעם וועג.
וואוהין ווילסטו?

ח נ ה.

איך וויל נור ארויסגעהן זעהן אויב די הינהער זיצען שוין
אויף די לייטער; עס געהמט זיך אויף רעגען.

ל י י ז ע ר

קוקט זי אן מיט פערדאכט, לאזט זי ארויס, דרעהט זיך אליין איבער דער
שטוב ארום און רעדט צו זיך.

טאטע אין הימעל, גרויסער גאָט, לאָז מיך נישט דערלעבען
די שאַנד! איך וועל זיך בעגראָבען פאַר חרפה. חנה קומט
צריין. דאָס ווייב קוקט איהם אָן. לייזער אויפגעריעגט. וואָס קוקסטו
דו מיך אָן? וואָס געהסט דו אַרום און וואָרטשעסט ווי
אַההן, וואָס וויל דאָס איי אָבלעגען! וואָס איז אויף דיר
די שמחה! וואָס קריכסט דו אַרום?

ח נ ה.

לייזער. אַזאַ געשטעה איז אין דרויסען פאַר איהר פענסטער!

ל י י ז ע ר

שרייט.

וואָס גייט עס דיך אָן? לאָזען זיי שטעהן אויף איהר ביין
וואונדער! ער געהט גאנץ נאָהענט צו צו איהר. דו ווייסט נישט,
אַז זי איז געשטאַרבען? איך פרעג דיך; דו ווייסט, אַז
פאַר אַ יאָהרען ביי דער חתונה, אונטער דער חופה, איז
אונזער טאָכטער געשטאַרבען? איך פרעג דיך, אויב דו
ווייסט?

ח נ ה.

איך ווייס עס. אודאי ווייס איך מיין אונגליק. וואָס דער-
מאַנסט דו מיר נאָך!?

לייזער

און וואָס אַרט עס דיך, וואָס דאָרט איז? וואָס קוקסט דו
דאָרט אַהין? וואָס זוכסט דו דאָרט?

חנה

חיל זיך פּערענטפּערען.

וואָס שרייטטו אויף מיר? איך האָב געזעהן, און די גויעכ
שטעהען דאָרט פאַרן פּענסטער, האָב איך דיר געזאָגט.

לייזער

וואָס אַרט עס דיך, וואָס דאָרט איז? דאָרט פּרעהט מען זיך,
דאָרט וויינט מען—מיר ווייסען נישט, מיר זעהען און הע-
רען נישט; פאַר אונז איז דעריבער אַ מדבר, אויסט פעלד,
קײן מענטש וואוינט נישט דאָרט. איך פּרעג דיך, איז עס
נישט אַזוי?

חנה

אודאי, אודאי איז זי פאַר אונז טויט. וויינט אין דער שטיל.

לייזער

נו שוין, נו שוין, וואָס האַסטו ווידער צו קוקען וואָס דע-
ריבער איז אַן אַנגעלויף. דרעהט זיך איבער דער שטוב ארויף און
אַראַב. איך ווייס נור נישט, פאַר וואָס מען זעהט נישט
פּנחס'ען. עס ווערט שפּעט, עס קלייבט זיך אויף אַרעגען
איך האָב מורא, ער זאָל איהם נישט כאַפּען אויפ'ן וועג.

חנה

צו וואָס איז פּנחס נאָך זשאַרלין געפאַהרען?

לייזער

וועסט עס שפּעטער געוואָהר ווערען. אַקסען קויפען, פּערד!
וואָס געהט עס דיך אָן? איך וויל נור אַרויס זעהן אויפ'ן
וועג, אויב ער פּאַהרט נישט. געהט אַרויס.

חנה

בלייבט אליין, ווערט אונרוהיג, קוקט זיך אַרום אין שטוב, עפענט אויף דאַט
פּענסטער, קוקט אַרויס. עס לויפט דורך די שכניטע יאָדוויגע.

שכניטע יאָדוויגע! יאָדוויגע!

יאָדוויגע

גוטען אָווענד! האַסט מיך גערופּען?

חנה.

יא, מען איז אליין אין שטוב, עס ווערט טונקעל, מרה
שחורה אויפ'ן הארצען, וויל מען זיך מיט א מענשען אדורכ-
רעדען; איין בהמה רעדט זיך אויך אדורך מיט דער צווייטער.

יאדוויגע.

דאָס איז וואָהר. אַ ווייב בלייבט שטענדיג אליין צווישען
מאַנספערשוניגען, מעג עס אפילו זיין אַן אייגענער מאַן
אַדער אַ זעהן; ס'איז גאָר נישט אַזוי נאַהענט דער מוטערס
האַרץ ווי צו דער טאָכטער.

חנה.

אַך, שכנ'טע, לאָמיר נישט רעדען דערפון. וועט וויעדער
רעגען זיין? אַרעגענדיגען זומער וועלען מיר האָבען.

יאדוויגע.

אַ, יאָ, אַסך תבואות אויפ'ן פעלד פערפולט ווערען.

חנה

קוקט זיך ארום, אויב קיינער הערט נישט. זאָגט אין דער שטיל.
ווייסט איהר נישט, שכנ'טע, וואָס איז דעריבער אַזאַ אייג-
געלויף?

יאדוויגע

שמייכעלט צו איהר.

דו ווייסט עס שוין גאַנץ גוט. אוי, ווייסט דו עס!

חנה

קוקט זיך ארום.

איך ווייס נישט.

יאדוויגע.

קען נישט זיין. זאָגט דיר דיין מוטער-האַרץ גאָר נישט אָן?

חנה.

שכנ'טע יאדוויגע!

אַן אַנדער שכנה

לויפט אדורך, שרייט אין פענסטער.

שטעהט זי דאָ, די מוטער, די זשידאָוקע, און רעדט! און
דעריבער געהט די טאָכטער צו קינד! וואָס געהסט דו נישט
אַריבער צו דער טאָכטער?

י א ד ו ו י ג ע

געהמט זיך אן פאר איהר.

וואָס געהט עס דיך אָן??

א צ ו ו י י ט ע ש כ נ ה.

ערגער ווי א צייגיינער איז דאָס! אַטאַכטער געהט צו קינד,
און זי שמועסט דאָ! די שויבען וועלען מיר דיר אויסהאַ-
קען! קומט אַהער, די שויבען האַקט איהר אויס! צו דער
טאַכטער זאָל זי אַריבערגעהן, אַז אַטאַכטער געהט צו
קינד!

חנה פּערהאַקט דאָס פענסטער. פון הינטערין פענסטער הערט זיך נאָך אַ גערוי-
דעל מיט אַ דראַהונג.

ח נ ה.

ווערט בלייך.

טאַטע, צו דעם האָב איך זיך דערלעבט. ברעכט אויס אין
טרעהרען. זעצט זיך אין אַווינקעל. וויינט. פּויעז.

ל י י ז ע ר

קומט אַריין.

אַט פּאַהרט ער שוין, פּנחס. ער האַקט פון טראַקט ווי די
טייוואָלים וואָלטען איהם געיאָגט. חנה קרעכצט אין ווינקעל.
מישט זיך די אויגען. פּויעז. וואָס וואָרטשעסט דו דאָרט אין ווינ-
קעל. וואָס איז דיר היינט?

ח נ ה

האַלב ווי פּאר זיך.

אַכילו אַ בהמה אַז זי געהט געבוירען אַ קאַלב איז דאָ ווער
עס נעהמט זיך אָן פּאר איהר, און דאָ אַ קינד אין פּרעמדע
הענד! טאַטע אין הימעל!

ל י י ז ע ר.

וואָס האַסטו געזאָגט, וואָס? אַ קוה, אַ בהמה?? זי איז דען
אַ קוה? אַז אונזער בהמה קעלבט זיך, קען איך נישט שלאָ-
פען אַ גאַנצע נאַכט, ליג איך אין שטאַל; און אַז איך זעה
די יסורים וואָס זי האַט, וואַרפט עס מיך אין קדחת; איך
וואָלט פּאר איהר די יסורים געטראָגען אַזוי קען איך נישט
קוקען דערויף. און זי איז געגליכען צו אַ קוה? דו ווייסט דען

נישט וואָס זי וועט געבויערען? — אַ שוּנה! אַ פּיינד! און
אויף צרות. דו וועסט אין קבר קיין רוה גישט האָבען אַזוי
לאַנג ווי עס וועט פון דעם אַ שריד אויף דער ערד איבער-
בלייבען. דו פערשטעהסט וואָס זי זעבירט? — דיין אומגליק
דיין שאַנד, דיין טויט!

פּנח
וויינט.

אַבער דאָס קינד טהוט דאָך וועה...

פּנח ס

אין אַ נאָסער בורקע, קומט אַריין אין שטוב, קוקט זיך אַרום און זעהט ד
מוטער וויינען.

וואָס איז דאָס? וואָס איז געשעהן?

ל י י ז ע ר.

זי וויינט אויף איהר טאַכטעריס קאַפּ.

פּנח ס.

האַט זי וואָס צו וויינען! נור, מאַמע, וועסט ניט לאַנג
דאַרפֿען וויינען; וועסט באַלד זעהן, וועסט באַלד זעהן איהר
סוף.

ל י י ז ע ר.

אונגעדולדיג

נו, וואָס האָט דער רבי געזאָגט?

פּנח ס.

וואָס איילסטו דיך אַזוי? לאַז מען זיך ביים טיש זעצען.
זעצען זיך אלע אַרום טיש. פּנחס זאָגט אין אַן ערענסטען טאָן. דער
רבי האָט געזאָגט, אַז עס איז אַ בראַך נאָך אונזערע יאָהר,
אַז מיר דאַרפֿען זיך בעגראַבען לעבעדיגערהייט; אַזוי לאַנג
ווי זי לעבט איז קיין תקומה ניטאָ פאַר אונז — דאָס האָט
דער רבי געזאָגט.

ל י י ז ע ר.

און דאָס איז אַלעס? איז גאָר קיין רפואה גישטאָ פאַר
אונזער מפה?

פּנח ס.

איין רפואה איז יאָ דאָ, אַז דאָס וועט העלפען, און אַז זי

וועט עס ניט איבערטראַגען, אַז מיר וועלען זכות אַבות האָ-
בען, דענסטמאַל זיינען מיר געראַטעוועט.

ל י י ז ע ר א ו ן ח נ ה

ערנסט.

וואָס איז דאָס?

פ נ ח ס

נעהמט אַרויס אַ ציגעל פון אַ פעקעל.

אַט זעהט דעם ציגעל. אויף דעם ציגעל שטעהט אויפגע-
שריבען איהר נאָמען. דעם ציגעל זאָל מען ברענגען אויף
אַ גוטען אידען'ס קבר אָדער אין אַספּריס-שראַנק איהם
אַריינלעגען, אָדער אַיאָהרצייט=ליכט אויף איהם אָנצינדען.
אַזוי לאַנג ווי דאָס ליכט וועט ברענען, אַזוי לאַנג וועט
איהר האַרץ ברענען; עס וועט ציהען צוריק צו יודישקייט,
זי וועט קיין רוה גישט האָבען, ביז זי וועט גישט מווען
צוריקקעהרען צו איהר פּאַלק.

ח נ ה.

וועט עס איהר נור קיין שלעכטס ניט טהון.

פ נ ח ס.

וואָס האָסט דו מורא?? עס וועט איהר גאָר גישט זיין, דער
טאַכטער דיינער!

ל י י ז ע ר.

און אונז שלעכטס טהון האָט זי געמעגט? טהוט דיר דאָס
גאָר גישט וועה, וואָס דו זיצסט ווי אַ קרעציגער אין שטוב
און קיין יוד וויל גישט אויף דיין שוועל אַריין, און אַז דו
לעהסט אין גאַס איז ווי דער הונד וואָלט געגאַנגען. אַזוי
לעהסט דו, ווי די נקמה לייכט פון אַלע אויגען אַרויס ווי
ליכטלעך: „נאַ, גאַנץ גוט אויף איהם, אויפ'ן פּערד=טוחר;
אַן איידעם אַרב האָט ער געוואָלט האָבען!“ — טהוט דיר
דאָס גאָר גישט וועה!

ח נ ה

נישט זיך די אויגען.

אודאי איז עס אַזוי; אודאי איז עס אַזוי. — וואָס זי האָט
אונז אָנגעטהון!

ל י י ז ע ר .

יעצט פערשטעהסט דו שוין?? צו פנחס'ען. נו, און וואָס
האַסטו געטהון? האָסטו שוין דעם ציגעל אוועקגעלעגט?

פ נ ח ס .

די מאַמע מוז איהם אליין אוועקלעגען, מיט איהרע אייגע-
נע הענד דאָס ליכט אָנציןדען, איך האָב מיטגעבראַכט
אַ יאָהרצייט ליכט.

ח נ ה

מיט טרעהרען.

זי געהט צו קינד...

ל י י ז ע ר .

וואָס האָט זי געזאָגט? פון וואַנען ווייסט דו עס!

פ נ ח ס .

איך האָב עס שוין אין דאָרף געהערט; שקצים זיינען מיר
נאָך די פוהרען נאָכגעלאָפּען, נאָכגעשריען און מיט שטיי-
נער געוואָרפּען.

ל י י ז ע ר .

וואָס, דיר אויך?? איך ווייס נישט וואָס די מעשה איז;
צייט זי האָט זיך גע'שמד'ט, איז דאָס דאָרף אויף אונז ביזן.

פ נ ח ס .

זי וועט נאָך דאָס גאַנצע דאָרף אָנבונטעווען אויף אונז.

ח נ ה .

עס איז נישט אמת, זי בונטעוועט נישט.

ל י י ז ע ר .

פון וואַנען ווייסט דו עס! דו האַלסט נאָך פאַר איהר?

ח נ ה .

איך האַלט נישט פאַר איהר, נאָר קיין ליגען זאָל ער
נישט זאָגען.

פ נ ח ס .

זי געהט צו קינד. זי קען נאָך אַזוהן האַבען. דעמאָלט זיי-
נען מיר אויף שטענדיג פערפאלען, — האָט דער רבי געזאָגט:
יא, מאַמע, צינד אָן דאָס ליכט: לאַז עס ציהען איהר האַרץ
און בענקען נאָך אונז, יעצט, ווען זי געבוירט דעם גוי.

לייזער.

אפשר וועט זי זיך אומקעהרען צו אונז.

חנה

נעהמט דאָס יאָהרצייט-ליכט.

וועט עס איהר נאָר קיין שלעכטס ניט טהון, יעצט, ביים
געבורט?

לייזער

שרייט.

חנה צינד אָן דאָס ליכט; עס איז פאַר איהר טובה.

פנחס לעגט אוועק דעם ציגעל. חנה נעהמט דאָס יאָהרצייט-ליכט, צינדט עס
אָן, וויינט.

טאָכטער, אַזוי ווי איך צינד אָן דאָס ליכט נאָך דיין נשמה,
אַזוי זאָל גאָט אומקעהרען דיין האַרץ, ווי דו ביזט אַנטלאָ-
פּען פון אונז... קעהר דיך אום... קעהר דיך אום... ווי

פנחס.

איהר זעהט ווי דאָס ליכט צוקט... אַזוי...

לייזער.

דאָס ציהט זי צו אונז; דאָס ציהט זי צו אונז.

פנחס.

עס איז איהר האַרץ, וואָס ברענט אַצינד.

חנה

אין טרערען.

קעהר דיך אום, טאָכטער... קעהר דיך אום...

אַ לאנגע פּרוּזע. עס קומען אַריין פּאָטער סטאַן אין קומא סטעפּאַן. לייזער קוקט
זיי אָן פּערוואַונדערט.

פאָטערסטאַך.

שכן לייזער, מיר זיינען געקומען צו דיר מיט זעהר אַוויכ-
טיגער זאָך. איך בין אַ פּראָסטער מענש און קען נישט רעדען
פּערשטעלט. פּאַני לייזער, גיב אַהער די האַנד, מאַכען מיר
שלום! אונזערע קינדער האָבען שוין חתונה געהאַט; וועסט
נישט איבערמאַכען. אפשר האָב איך אויך נישט געוואָלט
דעם שידוך, אַזוי ווי דו, נאָר וואָס איז געשעהן איז פּער-
פּאַלען; די קינדער האָבען זיך ליעב, לעבען גליקליך ווי

גאָט און מענשען האָבען געהייסען. גאָט האָט זיי געהאַלפּען
און זי געהט היינט צו קינד. דו ביזט אַ פּאָטער, ווי אײך,
זיי מוחל שוין, לייזער, זיי מוחל... זיי מוחל...

ל י כ ז ע ר .

פאַר אַיגהרען ביזטו געקומען, קומאַ, פון מיר דאָס פּערד
אַפּהאַנדלען. איך האָב עס דיר נישט געוואָלט פּערקויפּען.
היינט, אַז דו האָסט דאָס פּערד פון שטאַל אַרויסגע'גנב'עט.
קומסט דו שלום מאַכען. גוט, רעכט, איך בעשטעה. נור
וואו איז די קאַבילע, פאַני קומאַ? דאָס פּערד פיהר צוערשט
אין שטאַל אַרײַן, דערנאָך וועלען מיר רײדען.

פ אָ ט ע ר ס ט אַך .

איך בין זיך נישט געקומען קריגען מיט דיר, און דו וועסט
מיך נישט דערצערנען; איך רעד צו דיר ווי אַ פּריינד, ווי
אַ מחותן, וואָרים וואָס דו וועסט נישט מאַכען — דער זוהן
האָט די טאַכטער. פאַני לייזער, דאָס פּערד פון שטאַל האָב
איך דיר נישט אַרויסגע'גנב'עט; זי איז ביים מאַן, און איך
בין נישט קיין פּערד-גנב. נור איך קום צו דיר ווי אַ טאַ-
טע. דאָס וויבעל ליעגט אין קימפעט; עס איז ביי איהר
אַן ערנסטע צייט און זי רופט נאָך טאַטע-מאַמע. איך האָב
רחמנות געקריגען און בין געקומען צו אײך, אפשר וועט
איהר יעצט ווייכער ווערען, רחמנות קריגען און מוחל זיין.

ח נ ה .

זי רופט די מאַמע?

פ נ ח ס .

האַלט זי אײן.

מאַמע.

ל י כ ז ע ר .

דו האָסט רחמנות אויף מיין טאַכטער, און איך טאָר נישט
קיין רחמנות האָבען; איך קען רחמנות האָבען אויף יעדען
הונד און אויף יעדער קאַץ, וועלכע געהט זיך קאַטשען.
נור נישט אויף מיין קינד. ווען מיין קוה אין שטאַל קעלבט
זיך, געה איך אויס פאַר פּרייד און צער; נור מיט מיין
קינד'ס פּרייד קען איך זיך נישט פּרעהען און אויף מיין

קינד'ס צער קען איך נישט קיין רחמנות האָבען. — דאָס
האָט איהר מיר דאָס רחמנות פון מיין האַרץ אזוי אַרויס-
געריסען. יעצט פערשטעהט איהר שוין, פאַר וואָס מיר קע-
נען ניט זיין קיין פריינד!

פ א ט ע ר ס ט א ד.

אַבער וואָס איז געשעהן אַזעלכעס? זי האָט געטהאָן אַ פיי-
נעם שידוך; בעסער ווי מיט דעם יודען דאָרט. אן מיין
זוהן האָסט דו דיך נישט גענאַרט; אַ געזונדער יונג, ערד
אַסך, בהמות, שעפּטען, יעדער איינער וואָלט אין דאָרף
גליקליך געווען מיין זוהן פאַר זיין טאַכטער צו קריגען. די
גוים זיינען אויך אזוי אויף דיר ביזו—האָסט דעם בעסטען
חתן פון דאָרף אַזעקגענומען; און דו ווילסט נאָך ניט.
אַ שלעכט געשעפט האָסט דו נישט געמאַכט, געלד האָסטו
צום עסק נישט צוגעלעגט.

ל י י ז ע ר.

דאָס איז די צרה, וואָס ס'האָט מיך קיין געלד נישט געקאָסט.
מען האָט מיר נאָך פאַר מיין קאַבילע צוגעצאָלט ביים טויש;
דאָס איז שטענדיג אַ שלעכטער מסחר. און איך וואָלט גע-
וואָלט, אַז עס זאָל מיך יאָ קאָסטען; נישט איין שטאַל פערד,
איך וואָלט דאָס הויז פערקויפט, אַליין וואָלט איך איבער די
הייזער בעטלען געגאַנגען, ווען נישט מיין טאַכטער זאָל זיך
שמד'ען, נאָר דיין זוהן זאָל אַ יוד ווערען. דעמאָלט וואָלסט
דו געזעהן ווי איך וואָלט זיך געווען געפרעהט מיט דער
היינטיגער שמחה!

ק ו מ א ס ט ע פ א נ.

יאָ, שכן, געגען אַ וועלט וועסט דו דיך ניט אַזעקשטעלען;
מיר זיינען מעהר פאַר אייך. וואָס שטעלסט דו דיך אזוי
פאַר דייע יודעלעך איין?!

פ א ט ע ר ס ט א ד.

פאַג לייוער, איך וויל רעדען מיט דיר אָפען. דו ביזט
אַ קלוגער מענש. וואָס טויג אייך דער קריעג. דייע האָבען
דיך שוין סיי ווי סיי פערשטויסען פון זיך; עס שמעקט צו
דיר קיין יוד נישט אַריין. וואָס האָסטו פון דעם, אַז דו

ביזט געבליבען א יוד? דו געה ליבער צו אונז איבער.
 נעהם אָן אונזער גלויבען; ווער מיט אונז גלייך. די טאַכ-
 טער האָסט דו שוין סיי ווי סיי געגעבען אָן אונזעריגען.
 וואָס טויג דיר אַוועקצושטעלען זיך געגענאיבער אַוועלט?
 און אליין ביזט דו דאָך אויך אָן אונזעריגער; דו האַלסט
 מיט די פּויערים, און אַז עס איז עפעס אַ קריעג צווישען
 זיי, קומען זיי צו דיר זיך אויסגלייכען, אָן עצה פּרעגען,
 געגען דעם שררה אַ ספּראַווע צו פּערפּיהרען—געהסט שטענדיג
 מיט אונז האַנד אין האַנד, רעדסט אונזער לשון, וואוינסט
 מיט אונז טהיר ביי טהיר אַזוי פּיעל יאָהרען שוין לאַנג פּון
 דיינע עלטער-עלטערען; מיר האָבען זיך דאָך געקענט, ווען
 מיר זיינען קינדער געווען, לייווער, אינאיינעם אויפֿן פּעלד
 געשפּיעלט.—קום אַריבער צו אונז; נעהם אָן אונזער אמונה
 און ווער מיט אונז גלייך. אַלע וואָלטען מיר געלעבט אין
 ליבער און פּריעדען, ווי גאַט האָט געהייסען.

חנה.

האַט זאָגען זיי?! הלילה די לעבעדיגע אמונה!.. ליבער
 אין די הייזער בעטלען צו געהן!

פּנחס.

טאַטע, איך כאַפּ דעם שפּאַדעל צו זיי! —

קומ אַ סטע פּאָן

צו פּנחס'ען.

אַ הונד פּאַרין יאָהר בילט נישט; דו האָסט דיך נישט דאָ
 אריינצומישען ווען גרויסע רעדען.

לייזער.

שווייגט, קינדער, שווייגט. לייזער האָט שוין אַ סך זאַכען
 אויסגעהערט אין זיין לעבען.

קומ אַ סטע פּאָן.

דאָס איז עס טאַקע, פּאַני לייזער, צו וואָס מיר זיינען געקו-
 מען צוגעהן. די שטאָדט ווייכט פּון דיר, דיינע יודעלעך
 האָבען דיך פּיינט, ביזט יעצט איינער אליין; קום ליבער
 צו אונז, גיב אונז דעם יונג פּאַר אונזערס אַ מיד—און
 לעבען מיר אינאיינעם! אַז נישט, איז נישט גוט; מיט קריעג

וועסטו גאָר נישט מאַכען; דו ביזט איינער, מיר זיינען פיעל.
די גוים בונטעווען סיי ווי סיי געגען דיר. זיי זאָגען, דו
לאָזסט די טאָכטער נישט אין דער קירכע געהן; זי שעמט
זיך פאַר דיר גאָט צו דיענען. ווער עס האָט אַפּויערען—
מאן, דער זאָל אָננעהמען די רעליגיע פון אונז. מיר קענען
נישט קאווירען פאַר אַן עולה, ווען דו וועסט דיך האַלטען
אזוי שטייף; דאָס בלוט איז יונג און רייסט זיך צום גע-
שלעג. מיר זיינען דיך געקומען וואָרענען, פאַני לייזער.

פ א ט ע ר ס א ך

די גוים זיינען ביזו. זיי זאָגען די טאָכטער האָט ער אויסגע-
געבען פאַר אַן אונזעריגען, דעם בעסטען חתן פון דאָרף
האָט ער צוגענומען. זאָל ער ווערען אַן אונזעריגער; אַז
נישט וועלען זיי צום קאָמיסאַר געהן קלאָגען זיך אויף דיר,
אַז מיר ווילען נישט האַבען קיין פרעמדען, פון דאָרף דיך
אַרויסזעצען מיט געוואָלד. עס וואָלט שוין לאַנג געקומען
צו געשלעג, ווען מיר וואָלטען נישט צוריקגעהאלטען. לייזער
בעדענדיג זיר, עס וועט ווערען שלעכט.

ל י י ז ע ר

שרייט אויף.

גענוג! ווער וועט מיר טהון שלעכטס? ווער וועט מיך נויטען,
אַז מיר געפעלט נישט דער שידוך, אַז איך וויל דוקא אַ יוד
מיט לאַנגע פּיאַות און נישט קיין קריסט פאַר קיין איידעם?
ווער וועט מיך נויטען דערצו, — דער סאָנד? איך גלויב
נישט, אַז עס איז דאָ אַזאַ סאָנד אויף דער וועלט. אונזער
קיסר איז אַ גוטער קיסר און וועט קיינעם נישט לאָזען קיין
שלעכטס טהון, אַפּילר דעם אַרימסטען יודען. איך האָב גע-
דיענט ביי די זעלנער און געקריגען אַ מעדאַל פאַר שישען;
איך וועל מיך אַנטהון דעם מעדאַל אויף מיין ברוסט און
זיך אַוועקשטעלען אויף דעם שוועל פון מיין הויז, און איך וועל
זעהן ווער עס וועט וואַגען מיך אַרויסצואַגען פון דאַנען,
פון מיין טאַטע'ס הויז, פון דעם שוועל וואָס מיין פאָטער האָט
געלעגט; איך בין אזוי לאַנג דאָ ווי איהר, און איך אַרבייט
שווער און ביטער און פערדיען אזוי פּשר מיין שטיקעל

ברויט ווי איהר, און איך וועל מיך פון דאנען נישט לאָזען
אַרויסיאָגען. לאָזען זיי קומען; איך וויל זעהן ווער עס וועט
עס טהון.

קומ אַ ס ט ע פ אַן.

קום, קומא, מיר האָבען נישט דאָ מעהר וואָס צו טהון.

ל י י ז ע ר.

גיין מיט דעם יוד לאָזט זיך דאָס געשעפט ניט אָבמאַכען.
מיט סטראַשונקעס וועט איהר גאָר נישט מאַכען.

פ אַ ט ע ר ס ט אַך.

מיר האָבען דאָס אונזעריגע געטהון. געהטן אָב.

ח נ ה

שפייט אויס.

וואָס האָט מיך גע'חלומ'ט די נאַכט! געהערט אַ מעשה!
טאַטע אין הימעל, ווען עס וואָלט אויסגעקומען אין טאָר-
בעס אַרומצוגעהן פאַר דיין נאַמענס וועגען, רבונו של עולם,
ווען דיר איז בעליעבט!..

פ נ ח ס.

דאָס איז נישט קיין געלעכטער, וואָס די גוים האָבען גע-
זאָגט; זאָלען זיי זיך געהן קלאָגען אויף אונז, שטעלט מען
אונז מיט די בעביכעס אַרויס!..

ל י י ז ע ר.

וואָס האָט ער געזאָגט?... נו, וועסט דו דיך געהן שמדיען
צוליעב דעם, וואָס מען לאָזט דיך נישט וואוינען אויפן
דאָרף? זאָג? ...!

פ נ ח ס.

וואָס ווילסטו האָבען?! איך זאָג, אַז עס איז שלעכט, אַז
ווען די גוים וועלען זיך געהמען צו אונז.

ל י י ז ע ר.

און איך זאָג דיר, אַז איך האָב פאַר קיינעמין קיין מורא,
איך האָב קיינעם קיין שלעכטס נישט געטהון. איך בין
אַ יוד אַ סוחר, איך האַנדעל מיט פערד און האָב עהרליך
פערדיענט מיין גראַשען, און אַזוהן פון טאַטענס הויז יאָגט
מען ניט דערפאַר, וואָס ער וויל ניט קיין איידיים קיין

קריסט האָבען. קיינער קען מיך ניט נויטען דערצו. די
אמונה, וואָס מיין טאָטע האָט מיר איבערגעגעבען, וועל איך
היטען, אפילו אז איך זאָל וויסען מיט'ן לעבען צו בע-
צאָהלען.

חנה

הייבט אויף די הענד צום הימעל.
פאַר דיין לעבען נאָמען וועגען וועלען מיר אלעס, אלעס
איבערטראַגען.

די טהיר עפענט זיך פלוצלונג און עס פאלט אריין אַ בלייכער, אן ערשראָקענער,
אנטעק, מיט אַ פּערוויינטען פנים. אלע ווערען ערשראָקען, רוקען זיך אַב צוריק.

אַנטעק

וואַרפט זיך לייער'ן פאַר די פיס

בוטע מענשען, געהט אַריבער צו איהר; זי ליגט אין קרעמ-
פּען און בעט זיך: די מאַמע, די מאַמע. זי ציהט נעבעך
אויס די הענד און בעט זיך: די מאַמע... זי ליידט, זי איז
פול מיט אַנגסט, איך קען נישט צוקוקען. לייער רייסט זיך
ארויס פון איהם. ער לויפט צו צו חנה'ן. האָט'ס רחמנות, מאַטקאַ,
האַט'ס רחמנות, זי קוקט מיט די אויגען, ווי די קוה די
אַרימע, און בעט זיך עפעס: די מאַמע... אוי, איך קען נישט
ק'קען, דאָס האַרץ געהט מיר אויס פאַר רחמנות... געהט
אַריבער. אנטעק וויינט לאַנג. אַ לאַנגע פּויע.

חנה

וועלכע קען זיך ניט פאַטען, ברעכט ארויס אין געוויין.
מיין טאָכטער, מיין אַרים קינד, וואו ביזטו יעצט אַליין אין
פרעמדע הענד...

לייער

חנה, וואָס טהוסטו?

חנה

איך קען נישט מעהר! עס איז מיין טאָכטער, וואָס האָט
איהר אַ פייער אָנגעצונדען אין איהר האַרץ? שטעלט דאָס
פייער אָב, איהר האַרץ ווערט צוברענט. זי וויל צוליפּען אויט-
לעשען דאָס ליכט.

פּוּחַס

האלט זי איין.

מאמע, איך וועל צוברעכען אַלץ, וואָס טהוסטו? די משומדת!
יעצט איז דאָך די בעסטע צייט. עס וועט זי ציהען... זי
וועט צוריקקומען צו אונז. וואָס טהוסטו!?

ל י י ז ע ר

בעהמט זי איין.

חנה, חנה, געדענק אין גאַט! דו פּערזינדיגסט דאָך דיר די
נשמה. ער ברעכט אויס אין געוויין. איך בין דאָך אויך אַטאַטע.
וואָס בין איך, אַשטיין? איך האָב דאָך אויך רחמנות. עס
איז דאָך פאַר איהר גוטס... אז זי זאָל אַ יודיש קינד ווע-
רען... חנה, חנה, בעדענק דיך.

חנה.

לייזער, איך קען ניט מעהר. מיין קינד איז אין נויט, זי
רופט די מוטער צו הילף, איך קען ניט מעהר! איהר האָט
אַ פייער אין איהר האַרץ אָנגעצונדען. זי לויפט צו צום ליכט
און לעשט עס אויס. אַזוי שטיל איך דיינע ליידען. זי הויבט
אויף די הענד צום הימעל. טאַטע, שטראַף מיך, שיק אויף מיר
די זינד, איך קען ניט מעהר. מיין קינד איז אין אַ נויט...
זי כאַפט אַנטעקן ביי דער האַנד. פיהר מיך צו מיין קינד. לאַז
מיך גאַט שטראַפען פאַר די זינד... מיין קינד איז אין אַ נויט
זי לויפט אַרויס מיט אַנטעקן.

פּוּחַס

שרייט אַרויס.

איך האָט אייך, איך וועל ביי אייך ניט מעהר זיין! פּויערים
זיינט איהר, דאַרפסט-לייט! ער נעהמט צוזאַמען זיינע זאַכען. איך
האַב מיינע פאַר הונדערט רובעל, איך וועל אין שטאַדט
געהן, האַנדלען, אַרבייטען, איך וועל פּערלייקענען, אז איך
בין אייער זוהן, איך וועל מיך בעטען אז מען זאָל מיך אין
אַ יודישע שטוב אַריינלאָזען—איך שעם זיך מיט אייך. וויל אַרויס.

ל י י ז ע ר

האלט איהר.

ווי לאַזטו מיך אַליין?

פ נ ח ס.

צו די גע'שמד'טע טאָכטער געהט, דאָרפס-פוייערים ווערט,
ווי זי, איהר זיינט ניט קיין יודען, אַזוי ווי זיי. ער לויפט
ארויס.

ל י י ז ע ר

בלייבט אליין, ברעכט זיך די הענד זוכט עפעס. צום סוף ווענדט ער זיך
צו גאט.

טאָטע אין הימעל, איך בין אליין, איך בין פערלאָזט. אַלע.
אַלע, האָבען מיך פערלאָזט! איך ווייס ניט ווי צו רופען צו
דיר, מען האָט מיך ניט געלערענט. טאָטע, הער מיך, הער
מיין פיין, מיין בויט ער וויינט לאנג. פערוואַרף מיך ניט
פון דיר, פערלאָז מיך נישט... לאָז מיך אַ יוד זיין. ער וויינט.

פאַר האַנג סאַלט לאַנגזאַם.

ש ל ו ם א ש ן

א ש נ י ר ק פ ע ר ל

א טראגעדיע אין פיר אקטן
מיט א פאָרשפּיל

פאַרלאַג, קולטור-ליגע, וואַרשע

א שנירעל פעריל, א שנירעל פעריל
אויף דעם הצלו פון די פערשעמטע אידישע טעכטער.

פערזאנען:

ר' מלך.

מלכה'לע.

שלמה.

חיים } זייערע זיהן.
משה }

רבקה'לע, זייער יאכטער.

ברוך, ר' מלכ'ס שמש.

דבורה, אן אלטע דיענסט.

פאלקאוויק (פון א קריגעריש חיל).

פאן דאמבראווסקי, א פוילישער שכן.

ערשטער, צווייטער, דריטער, פערטער סאלדאט.

ערשטער, צווייטער, דריטער, פערטער איד.

פאנטאסטישע פיגורען:

משיח.

טיטוס.

די מוטער פון קינד.

(געגענווארט, אן אומבעשטימט ארט צווישען די

ברעניצען פון דייטשלאנד, גאליציען און פוילען).

פאַרשפיעל.

אין טויער פון רוים, טיטוס טריאומף-בויגען, אויף דער וויא אפיא אין רוים. אין הינטער גרונד רוים אין פארנאכטליכען זונען-שיין, משיח-אין געשטאלט פון אן אלטען בעטלער, זיצט. ביים דורכגאנג פון בויגען, מען בעמערקט נישט, אז ער איז צוגעשמירט מיט קייטען צו דער מויער פון בויגן. א שופר ליענט נעבען איהם, א קריגעל וואסער. איינצעלנע מענער, פרויען געהען דורך; טייל ווארפען א בליק אויף איהם, טייל ווארפען איהם צו פון זייער עסען. די מעהרסטע אבער געהען דורך ניט בעמערקענדיק איהם. שטיל, פארנאכט. משיח הויבט זיך אויף פון זיין פלאץ, מען דערזעהט די קייטען.

האָסט אויפגעפענט מיין האַרץ צו פערנעהמען דעם וועה פון דער וועלט, און מיר נישט געגעבען די מאַכט, צו העלפען איהר. אזוי נאָגט אָן אייביגער צער מיין האַרץ. יעדעס שלעכטס און יעדעס בייו מאַכען מיינע קייטען שווערער, און איך האָב נישט די מאַכט צו צורייסען זיי. עס בענקען די מענשען און חיות נאָך מיר, און לויפען ארום מיט אונרוהיגע הערצער און דערשראָקענע אויגען און פרעגען איינער דעם צווייטען: וואו איז ער, דער איינ-ציגער בעפרייער? פאַר וואָס פערשפעטיגט ער זיך אזוי? אונזערע הערצער געהען אויס אין אייביגען וואַרטען אויף איהם — ביז מיר פערשליסען די אויגען און גיבען זיך איבער אין דער נאַכט אַריין, מיט דער האַפנונג, אז ער וועט קומען און אויפועקען אונז פון שלאָף. אזוי שלאָפען זיי און וואַרטען דורות, דורות אין דער אייביגער נאַכט אויף יענער זייט, און איך זעה דעם הלום-שמייכעל איבער דער נאַכט ליעגען. האָט מען אונז מיט אַ שלאָף-ליעד איינ-געוויגט און אריינגענאַרט אין טויט?!... אזוי הער איך דעם וועה פון דער וועלט, וואו ער קלאָגט אַרויס סיי פון טויט און סיי פון לעבעדיג. — גרויסער גאַט, ווען וועט קומען די צייט? עס שטעהען אויף אין יעדען דור גרויסע גייסטער צו די מענשען. זיי שלייפען מיינע אַיזענס מיט גאַט'ס וואַרט, וואָס זיי פלאַנצען אין מענשענ'ס הערצער אַריין. אין יעדען דור רינגט ניי בלוט אין מיינע אַלטע ביינער אַריין. און איך ווער יונג און בענייט. אפשר איז עס דער דור, וואָס איז ראוי דערצו, אז ער זאָל מיך פון די קייטען בעפרייען? (ער הערט זיך אַיין. פון דערווייטענס הערט זיך זעלנערישע מוויק, פויקען, פישטשאלקעס...) וואָס הער איך? ווער קומט אָן? וואָס? ער יעצט, אין אַזאַ צייט? —

ט י ט ו ס

(אין אַגעשטאַלט פון אַ קאַמאַנדיר, מיט שווערד און שילד—חיל דורך דעם טויער. משיח פערשטעלט איהם דעם וועג).

מ ש י ח :

טיטוס, וואוהין? עס איז דורך די אַלטע גוטע צייט, ווען דו האָסט מענש אויף מענש גערייצט, מיט האַס זייערע אויגען פערבלענדט און מיט די שפּיזען איינס אויפ'ס אַנדערע גע-שיקט. גרויסע גייסטער זיינען אויפגעשטאַנען אין יעדען דור, און די מענשען פון מיר דערצעהלט, ווי איך ליעג געבונדען ביי דער וואַנט. אָ, פאַקען וועלען זיי דורך אויף דיין אַלטען קאַנאַן, און דעם העלם געבען דיר אין דער האַנד, גלעטען דורך ווי אַ קינד איבער דער באַק, און זאָגען: מאַך דורך נישט צום נאַר! און דורך צוריקשיקען אין מוזעאום אַריין, אין דעם בית-הקברות פון די געטער, וואו עס חלומען אין זייער אייביגער רוה, אַזויפיעל שוין אַלטע געצען.

ט י ט ו ס :

טרוימסט נאָך, אַלטער טרוימער, צייט איך האָב דורך פון ירושלים געבראַכט אין מיין טריאומף-וואַגען אַיינגעשפּאַנט, און דורך דאָ, צו מיין בויגען, וואָס די מענשען האָבען מיר געשטעלט צום רוהם, אויף אייביגער קנעכטשאַפט דורך אַנגעשמידט? דו טרוימסט נאָך, אַלטער טרוימער, און דו זעהסט נישט ווי דו ביזט גרוי געוואָרען אין דיין טרוים. לער מאַרך איז אויס דיינע ביינער אויסגערובען אין דעם לאַנגען וואַרטען אויף זיי, אין יעדען דור האָסטו זיי גיי-סטער געשיקט, און דו האָסט זיי דערצעהלט פון דיין וואַר-טען אויף זיי, און גאָר נישט האָט זיך געביטען דורך דער לאַנגער צייט, און האָבען זיי וואָס געלערנט?—מיך האָבען זיי געלערנט צו דיענען. פאַר מיר האָבען זייערע חכמים זיך געקליגט. די חכמה פון פויגעל אין דער לופטען צו פליהען. דעם פיש אין וואַסער נאָכגעקוקט, און, ווי ער, דורך די טיעפעניש פון די וועלען דוכגעשוואמען—צו מיר, צו מיר, האָבען זיי עס געבראַכט. לאַעס דיענט צו מיר. די גייסטער זייערע, מיינע ווערטער טהוען זיי פערשרייטען

די דיכטער, צו מיין רוהם זינגען זיי לויב-ליעדער. פאר מיר האָבען די מוטערס זייערע קינדער שטאַרק ערצויגען. און זאָג איך מיין וואָרט, שטעל איך ברודער געגען ברום דער, פּאָטער געגען קינד, און אלעס ברענגען זיי מיר צום קרבן. די פריינדשאַפט פון פריינד, די ליעבע פון ווייב און דאָס געטריישאַפט פון קינד. איך צוטייל, און איך בעפעהל איך בין דער גאָט פון מענש, איך בין די מאַכט!

ש י ח :

רוהם געהער צום העלם און קאַנאָן. עס פאַסט דיר די בע-
ריהמעריי, טיטוס! האָסט צווישען מענשען פיינדשאַפט גע-
זיט, און ווי קינדער האָסטו זיי געשראַקען מיט דעם גלאַנץ
פון דיין העלם און מיט דעם שאַרף פון דיין שווערד. מע-
נער זיינען עס אויסגעוואַקסען, געשליפען האָט די פיינד-
שאַפט דאָס גוטע מענשען-האַרץ. ריטער, דו ביזט
דער מאַן אין דער פאַסענדער צייט, וועסט מיר העל-
פען מיט דיין נאַרישקייט מיך פון די קייטן צו בעפרייען.
געגען וועמען—אַבער געגען דיר, גלויב איך, איז שוין גע-
קומען די ריכטיגע צייט (ער רייסט די קייטען פון זיך, זיי וואַר-
פען צוריק אַ שטאַרקען אַבקלאַנג).

ט י ט ו ס :

אַ, עס האַלטען נאָך אויס טיטוס'עס אַלטע קייטען! דו האָסט
אונטער דער לאַסט פון שטאַל און אייזען געטרוימט, אַלטער
טרוימער! וואַרף דיין גלויבען, שפּאַן דיך צו מיר אין האַר-
מאַט אַיין, ווי נישט איין גוטער טרוימער האָט עס שוין גע-
טהאַן, און מיט רעכט! גלויב אין מיר, האַף אויף מיר,
דין צו מיר, איך בין די מאַכט!

פ ש י ח :

די מאַכט איז אַ ווייל, דער אמת איז אייביג. דו ביזט די
מינוט. דו ביזט יעצט. מינוטען געדויערט די פיינדשאַפט,
אייביג—דער פריעדען. און בין איך צו שוואַך אַליין די קיי-
טען צו רייסען—איך האָב קיין מורא. פאַר דיר איז די
וועלט גענוג רייף, און צו אַלט דיין העלם. קענסט, מיינעט-

העגען, גאנץ רוהיג געהן. איך וועל הערען דעם שפאָט
און געלעכטער, וואָס וועט זיך בעגעגענען אויף דיין וועג

ט י ט ו ס :

הער זיך צו צום שפאָט און געלעכטער, און טרוים גוט,
אַלטער טרוימער. (ער רייט אַרויס, משיח הערט זיך איין מיט אונז
רוהיגקייט. עס הערט זיך פון דרויסען גרויסעס פריידען-געשריי. הענד
קלאַטשען: רעטער! מוזיק שפיעלט. משיח ווערט טרויעריג...)

ט י ט ו ס :

(קומט צוריק, בעשיט אין גאַנצען מיט בלומען, א קראַנץ אויף זיין קאַפּ):
אַ, שען איז דער מענש, ווען עס וועקט זיך אין איהם די
זיה אויף. דאָס אַלטע, גוטע טהירען-האַרץ פון תרח'ס אַלטע
צייטען, ווען אין דער לופט דערשמעקט ער בלוט, און די
אויגען ווערען איהם גרויס אַרויסגעזעצט. און מיט אַוילדען
גלאַנץ קוקט ער אונרוהיג אין די ווינקלען אַרום, בלאַזט
מיט זיין נאַז, און די אַדערן ציהען זיך איהם אין די הענד
אַן, און עס גלאַנצט פון די אויגען מיט דעם שאַרף פון
שווערד. און שיפור שטעהט דאָס ווייב פאַר איהם, ווילד
און גערייצט—טאַנצט זי איהם אַקעגען אין בלוט אַריין. אַ,
זיי געלויבט, אַלטער, גוטער מענש פון תרח'ס אַלטע צייטען!
דיין מענשען-האַרץ איז נישט פערראַסט געוואָרען פון די
נאַרישע טרוימערען, וואָס די אַלטע לייט רעדען דיר אַיין.
אַ, אַלטער נאַר. נאַ, נאַ דיר אויך פון מיין לאַרבער-קראַנץ (ער
וואַרפט איהם צו בלומען), שמעק. די בלומען שמעקען מיט בלוט.
צוגעוואָרפען האַבען זיי עס מיר מיט צורייצטע אויגען און אויפ-
געפאַליעטע ברוסט. שמעק, יונג וועסטו ווערען פון די בלוט-
מען. פול מיט מאַרץ וועלען דייע אַלטע ביינער ווערען.
איך בין דער גלויבען, איך בין די האַפּנונג, איך בין די מאַכט!
(גרויסעס געשריי פון דרויסען: קום צו אונז, גרויסער גאַט!)

ט י ט ו ס :

אַ מענש ווי דו לעכצט נאָך מיר! חלום גוט, אַלטער נאַר
(ער רייט אַרויס, פון דרויסען אַ גרויסעס געשריי: הללויה! זעלבערישע.
מוזיק, אַפּגעהענדיג—עס שטילט זיך פאַמעליך אַיין).

(קוקט זיך צרום—ערשטויגט, דערשראקען):

און איך האָב געמיינט, אַז עס איז געקומען די ריכטיגע צייט און דער ריכטיגער מאָמענט. גרויסער גאַט, ווי לאַנג נאָך! ווי לאַנג נאָך וועל איך וואַרטען אויף זיי, אַלעס איז שוין געזאָגט געוואָרען. אַלעס איז שוין געטהאָן געוואָרען. אפשר האָט ער רעכט. — אונטער שטאַל און אייזען האָב איך גע-טרוימט און גרוי געוואָרען אין טרוים — און גאָר נישט האָט זיך געענדערט דורך די לאַנגע צייט. — אַ, גאַט, נעהם פון מיר די געדאַנקען אַוועק. גיב מיר אַ צייכען. גיב מיר אַ בעווייז: אַז עס איז נישט אַזוי, אַז געענדערט האָט זיך דאָך. און זיי וואַרטען אויף מיר אין די לאַנגע נעכט, ווי איך אויף זיי, אַז עס וועט קומען דאָך אַ סוף, אַז ערגיך-וואו איז דאָ אַ גרעניץ, וואו עס הויבט זיך אָן די האַפנונג און די גערעכטיגקייט. ווייז מיר, גאַט, דעם גרעניץ. לאַז מיך זעהן דאָס ליכט פון דערווייטען, אַז איך זאָל בכח זיין צו טראָגען ווייטער די קייטען און צו האַפען און צו וואַרטען אויף זיי. (פון דערווייטענס קומט אַן אַ פרוי אין שוואַרצען, געהט לאַנגזאַם ווי אַ קעניגין). ווער איז דאָס, וואָס קומט ווי אַ שבת-מלכה צוגעהן אין טרויער געציערט? (די פרוי קומט אַן און זעצט זיך אַוועק בעבען משיחין) ווער ביזט דו, געטליכע פרוי, וואָס דו טראָגסט דיין צער אַזוי שטיל ווי אַ גאַט און אַזוי מענשליך ווי אַ מענש?

די מוטער:

איך בין די מוטער פון דעם קינד, און ווען אונשטערבליך איך בין — דאָך מענשליך איז מיין לייד. קיינער פיהלט נישט דעם צער פון קינד, ווי די מוטער אַליין.

מ ש י ח:

איך בייג מיך פאַר דיין וועהטאַג, מוטער, טיף צו דער ערד (ער בייגט זיך פאַר איהר).

מוטער:

וואָס קלינגען דייע דיינע קייטען אַזוי אונרוהיג היינט, משיח?

איך האָב געהערט זייער רייסענדיגען קלאַנג און בין געקן-
מען צוגעהן.

מ ש י ח :

בעפריי מיך פון זיי אויף אַ מינוט און גיב מיר די מאַכט
צוריק, דו קענסט עס, דורך דיין לייד.

מוטער :

וואָס איז דער מעהר, היינט פון אַן אַנדערס מאָל? די
ווייסט, עס איז פון גאָט בעשטימט, די קינדער זאָלען קומען
און בעפרייען דיך. מיר וואַרטען ביידע אויף זיי. — די
קינדער קומען נאָך נישט צוגעהען.

מ ש י ח :

אונגעדולדיג בין איך געוואָרען וואַרטענדיג אויף זיי. גע-
קעכטעט ליעג איך דאָ צו טיטוס'עס טריאומף-בויגען און
וואַרט אויף זיי. איך האָב זיי געזאָגט: אַז אַלעס ווענדט זיך
נור אין זיי.

מוטער :

עס פערשטעהען די גייסטער די מענשען נישט מעהר, וועסט
זיין אויף זייער אָרט, צווייפלען וועסטו, ווי זיי.

מ ש י ח :

שיק מיך צו זיי.

מוטער :

וועסט עס אויסהאַלטן קענען צו זיין דערבײַ, צו זעהן די
לייד און נישט האָבען די מאַכט צו העלפען זיי?

מ ש י ח :

איר וויל ווערען ווי איינער פון זיי, שטאַרבען זאָל אין מיר
דאָס געטליכע און לעבען דאָס מענשליכע. דורך מיין האַרץ
זאָל דורכגעהן דער מענשליכער צער—אַז איך זאָל פיהלען
און פערשטעהן זיי, און וויסען, ווי צו וואַרטען אויף זיי.

מוטער:

גיב מיר דעם שופר. גאָר גישט זאָל אין דיין האַנט זיין צו
בעפרייען זיי — נור די צרות אליין. (וי געהט פון איהם דעם
שופר) איך געהם פון דיר די מאַכט, און ווער איינער פון
זיי — (וי בעפרייט איהם פון די קייטען).

משיח:

איך בין פריי, און דער שופר גישט מיט מיר. דער צער
איז די מוטער פון מאַכט. דורך די לייך קומט די קראַפט.
טיטוכ, איך רוף דיר צום קאַמפף אַרויס! דו, מיט דיין מאַכט,
און איך, מיט מיין צער! (געהט אַב.)

ערשטער אַקט:

פרייטאָג צו נאַכט. דער טיש געגרייט צו שבת,
מיער פאַר זילבערנע לייכטער, פיעל ליכט אין
רייכע הענגלייכטער אַרום. די שטוב איינגע-
אַרדענט אידישליך. אַלט-אַמפירנע שענק. אין וויני-
קעל שטוב אַן אַרון-קודש מיט ספרים.

מ ל כ ה' ל ע:

(צינדט אן די שבת-ליכט):

(הויבט אויף די הענד צום הימעל, בענשט א ליכט. רבקה'לע שטעהט ביי דער זייט און זאגט גאך דער מאמע'ן חארט ביי ווארט) „רבוננו של עולם, מיין מצוה פון ליכט אָנצוינדען זאָל זיין ביי דיר אָנגענומען ווי די מצוה פון כהן-גדול, ווען ער האָט די ליכט אין הייליגען בית-המקדש אָנגעצונדען. אז מיינע קינדער'ס אויגען זאָלען לייכטען אין דער ליעבער, הייליגער תורה און זייערע מזלות'ער זאָלען לייכטען אין הימעל. אמן סלה“.

ד ב ק ה' ל ע:

אמן סלה!

מ ל כ ה' ל ע:

(זעצט זיך אין טיעפען פאטער שטוהל — רבקה'לע טראַגט איהר אונטער דאָס פיס-בענקעל):

אַזוי קומט ער אָן, דער הייליגער שבת, מיט לייכטע טריט, און פערשפרייט מנוחה איבער דער גאַנצער וועלט. געלויבט זאָל זיין דער בורא, וואָס ער האָט דעם הייליגען שבת בע-שאַפען פאַר אַלעמען, סיי פאַר אַרים, סיי פאַר רייך. (פויוע). געה, רבקה'לע, אין קיך אַריין און זעה, אויב די דינסטען זיינען ברייט דעם הייליגען שבת מקבל צו זיין. וואַשען זאָלן זיי זיך רייך און אָנטהאָן רייזע קליידער. דו ווייסט דאָך, דער טאַטע האָט ליעב ווען דער שבת קומט צו איהם אין ריינקייט. דו ביסט אַ כלה-מיידעל און דיין חתן זיצט ביים טיש.

ר ב ק ה' ל ע:

איך געה, מאַמע. (פויוע).

ד ב ק ה' ל ע:

(צוריקקומענדיג):

מאַמע, די דינסטען האָבען געדעקט פאַר די אורחים אין קיך.

מ ל כ ה' ל ע :

פאר וואָס? אַרימע לייט בעהאַנדלען שטענדיק אַרימע לייט
שלעכט. ווייסט דאָך, דער טאַטע האָט לייעב די אורחים צו
האַבען נעבען זיך. געה רוף מיר אַריין די דינסטען.
(חנה'לע, אן אלטע דינסט, קומט אַריין).

מ ל כ ה' ל ע :

חנה'לע, וואָס איז די מעשה?—דו ווייסט דאָך, אַז די אורחים
עסען ביי אונזער טיש, און היינט, אַז גאָט האָט אונז גע-
האַלפען, אַז דער מוזיניקעל'ס חתן זיצט ביים טיש... די
קינדער האָב איך נישט—האַבען זיך פערשפרייט איבער דער
וועלט—זיינען זיי דאָך מיינע מחותנים. געה, חנה'לע, דאָס
שענסטע גאַפעל-מעסער לייג אַוועק פאַר זיי, און פון טיי-
ערסטען יום-טוב'דיגען פאַרצעלאָן, אויבען-אָן און ביי ר' מלך'ס
זייט. עס איז ביי אונז אַ שמחה היינט, רבקה'לע'ס חתן
האַבען מיר ביים טיש.—רבקה'לע, העלף איהר צו. (רבקה'לע
און די דינסט טראָגען איבער געדעקעכטס פון קיך אין שטוב). רבקה'לע,
נאָ דיר די שליסלען, ברענג מיר דאָס ציערונג אַריין.
(רבקה'לע געהט אַב מיט די שליסלען, ברענגט איר אַריין דאָס ציע-
רונג. — זי געהט אַרויס אַ לאַנגען שוור פּעריל פון איהר קעסטעל)
רבקה'לע, מיין קינד, ווען דיין מאַמע איז אַ פּלה געוואָרען,
האַט דיין באַבע אַרויסגענומען די שוור פּעריל און מיר
אַנגעטהאָן אויף מיין האַלז און מיר געזאָגט: „איך טהו דיר
אַן די פּעריל פון די באַבע יענטעלע, און אַזוי ווי זי,
זאָלסטו אין דיין חתנים אויגען חן געפינען. וואָרים די
באַבע יענטעלע איז געווען די אלטע הייליגע רביצין, ר'
מאיר זשאַכלינער'ס ווייב, און אַז די באַבע יענטעלע
האַט די פּעריל אָנגעטהאָן, איז געקומען אויף איהר אַ חן
פון הייליגקייט, און אַז ר' מאיר זשאַכלינער האָט זי
געזעהן אין די פּעריל, איז אַוועק פון איהם יעדער טלעכ-
טער געדאַנק, און עס איז געקומען אויף איהם די מנוחה
פון שבת. פון דענסטמאַל אָן טראָגט אַ פּלה פון אונזער
משפּחה די פּעריל ווען דער חתן זיצט ביי איר טיש. אין
ווען ער וועט דיך זעהן אין די פּעריל, זאָל אַוועק פון איהם

יעדער שלעכטער געדאנק און ער זאָל דיך גור זעהן אין
 רייניקייט און צניעות. (זי קושט איהר אין קאפּ. פון דרויסען הע-
 רען זיך אַנקומענדע טריט). קומען שוין די מענער פון דער שוהל
 אַהיים. (זי הויבט זיך אויף און נעהמט אָן די טאָכטער ביי דער
 האַנד). קום, וועלען מיר אונזערע מענער אַקעגען געהן, לכבוד
 דעם הייליגען שבת. (געהען אַנטקעגען. בייגען זיך פאַר זיך, שבתא
 טובי, מורי ובעלי!

מ ל ך :

גוט שבת, מיין ווייב.

מ ל כ ה'לע :

גוט שבת, גוט יאָהר.

ד ע ר ה ת ן :

גוט שבת דיר, מיין כלה.

ד י כ ל ה :

גוט שבת דיר, מיין חתן.

מ ל ך :

(קוקט זיך אין שטוב ארום).

שען ביי דיר דער שבת אין שטוב, מיין ווייב. די ליכט
 ברענען, דער טיש געגרייט, שעץ. (ער קרעכצט).

מ ל כ ה'לע :

וואָס קרעכצסטו, מלך, מיין מאַן, אין שבת?

מ ל ך :

ווער וויסט, וויפיעל אידען עס זיינען איצט אויפן וועג.
 דאגות, פרנסה האָט זיי פון דער היים פעריאָגט, פון ווייב
 און קינד. — אָדער גלאַט אַזוי אַרימע לייט, וואָס גאָט האָט
 גישט מזכה געווען, אַז זיי זאָלען דעם שבת זיך קענען אָג-
 גרייטען ווי עס פאַסט פאַר אַ איד. — האָסטו גור פאַר דיר
 אַליין דעם שבת אָנגעגרייט, מלכה'לע?

מ ל כ ה'לע :

איך האָב אונזער מענש, שלמה'ן, געשיקט אין שטאָדט
 אַריין און געהייסען זיך נאָכפרעגען, ווי ווייט איך האָב
 געקענט, ווי ווייט גאָט העלפט אונז, אָבער, מלך, די מלאכים

ווארטען אויף דיר, פאר וואָס גיסטו די מלאכים גישט אָב
דעם שלום-עליכם, וואָס זיינען מיט דיר אין שטוב אַרייַן
געקומען?

מ ל ך :

דאָס וואָרט איך דאָך טאַקע אויף די מלאכים, מלכהילע
צייט דאָס בית-המקדש איז הרוב געוואָרען, קומען די
מלאכים צו אונז אין געשטאַלט פון אורחים. וועמען זאָל
איך שלום-עליכם אָבגעבען, אָז קיין אורחים זיינען צו אונז
אין שטוב גישט געקומען?

מ ל פ ה ל ע :

וואו זיינען די אורחים, מלך?

מ ל ך :

גישט געווען ביי אונז אין שוהל קיין אורחים דעם שבת,
גאָט האָט אונז גישט צוגעשיקט. געלויבט צו גאָט, אידען
זיצען אין דער היים, ביי ווייב און קינד — האָב איך זיך
געפרעהט. שלמה'ן געשיקט אין אַנדערע חברות אַריין, אפשר
זיינען דאָרט אורחים פּערהאַן. אַהאַ, שלמה — נו — ?

ש ל מ ה

(קומט אַריין, האַלב אַ טרויעריגער):

ר' מלך, וואָס וועלן מיר טהאָן? גישטאָ קיין אורחים, אַפילו
אויף אַרפּואה, גישט!

מ ל ך :

וואָס, ווי הייסט?

ש ל מ ה :

אויסגעווען אין אַלע חברות, אין אַלע בת-ימדרשים, געזוכט
געפרעגט, קיין ברעקעל אורח גישטאָ, אָן אויסכאַפּעניש
אויף זיי געווען. אין גאַנצען אין שטאָדט גישט געקומען
איך האָב געלאָזט אויסרופען דעם שמש פון בעלעמער
אַראָב, צוויי גילדען — אָן אורח! קיינער האָט זיך גישט
אַנגערופען. — בין איך אַהיים געקומען אָהן אורחים.

מ ל ך :

דאַנק און לויב איך גאָט דערפאַר. אידען זיצען זיך בשלום
אין דער היים, מיט ווייב און קינד, הלואי תמיד רבוננו של

צולם — אז עס זאל קיין איד קיין אַרימאן נישט זיין. (מיט שמחה און פרייד) צוליב מיר, וואָס איך האָב לייעב אָן אורח אויף שבת, זאָלסטו אידען פּערוואָגלען פון דער היים? אָסור-חלילה. איך וועל מיר איינהאַלטען דעם יצר-הרע. אָבער ווייסטו וואָס, עפען אויף די לאַדען פון די פענסטער, די טהירען. ווער ווייס, אפשר קומט אַ פּרעמדער שפעט אָן אין שטאָרט אַרײַן, און וועט נישט האָבען וואו דעם שבת צו האַלטען, זאָל ער ליכט זעהן אין אונזערע פענסטער און וויסען, אז דאָ וואוינט אַ איד. (מלכה, שלמה עפענען די לאַדען די טהיר.) אָט אַזוי, אָט אַזוי. (פון דרויסען הערט זיך אַ גערויש, אלע האַרען זיך איין.)

מ ל ך

(מיט שמחה):

זעהסט, מלכה־לע, גאָט שיקט אונז פאָרט אורחים צו. שלמה געה נור אַרויס, זעה ווער עס איז אין דרויסען. איז עס אורחים, פּרעמדע — בעט זיי אין שטוב אַרײַן.

ש ל מ ה :

ר' מלך, איך מיין, גאָט האָט אונז געהאַלפּען. די אורחים קומען אליין צו געהן. (געהט זיי אנטקעגען. אין דער שטוב וויזען זיך עטליכע בעלי-בתים, הינטער זיי ווייבער, קינדער, שבת־דיג אַנגע-טהאָן מיט דערשראָקענע אויגען. אלע שטוב-מענשען ווערען דערשראָקען און קוקען זיי אָן פּערוואונדערט.)

מ ל ך :

גוט שבת, ר' בעריל, גוט שבת, ר' משה.

ד נ ב ע ל י-ב ת י מ :

גוט שבת, ר' מלך. — שוין געהערט?

מ ל כ ה' ל ע, ש ל מ ה

(דערשראָקען):

וואָס, געהערט? וואָס איז געשעהן?

ע ר ש ט ע ר ב ע ל = ה ב י ת :

איהר ווייסט נאָך פון גאָר נישט? מלחמה איז אויף דער וועלט געקומען. — הערט, וואָס די אידען פּערצעהלען —

— קומען צו לויפען פון קרושנעוויץ. נא, מען קומט צו אונז אויך.

ש ל מ ה :

ווער, סאָלדאטן? וואָס פאַרע, זייערע, פון פיינד? איז ער שוין דאָ?

ד י א י ד ע ן :

סאָלדאטען, אונזערע אייגענע, יאָגען אונז.

מ ל כ ה' ל ע :

אוי, וועה איז מיר, קרושנעוויץ? וואָס מאַכט דאָרט מיין היים? וואו איז ער ערגיץ?

א א י ד ע ן ע :

היים'ל, געהערט, געהערט —

מ ל כ ה' ל ע :

(דערשראָקן):

וואָס?

ד י א י ד ע ן ע :

וואָס האָט איהר מיך צו פרעגען? פרעגט אָן אַנדערע.

מ ל כ ה' ל ע :

מלך, הער וואָס די אידען דערצעהלען!

מ ל ך :

עס איז שבת היינט, און אום שבת טאָר מען קיין שלעכטע טע בשורה נישט הערען. לאַמיר עס אָבלייגען אויף נאָך הבדלה. זעצט אייך, אידען, צום טיש. מלכה'לע, זעה דעם חסד, וואָס גאָט טהוט מיט דיר. שיקט דיר אורחים אין שטוב אַריין. בעט צום טיש. (ער ווענדט זיך צו די אורחים מיט אַ געזאנג) שלום עליכם, מלאכי השרת, מלאכי העליון ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא (זעצט די אורחים צום טיש).

מ ל כ ה' ל ע, ש ל מ ה :

(געהען ווידער צו צו די אידען און פרעגען אויס):

וואָס איז געשעהן? אידען, וואָס טהוט זיך? דאָ אויך, —הים

הים (ווינט מיט'ן קאפ אויף די צרות).

ע ר ש ט ע ר ב ע ל - ה ב י ת :

וואָס איז דער חילוק, זיי וועלען באַלד אויך דאָ זיין.

מ ל כ ה' ל ע :

(בלייך, דערשראָקען, קוקט אויפ'ן מאַן, ווייסט נישט וואָס צו טהאָן).

מ ל ך :

מלכה'לע, מיר האָבען שבת היינט, מיר טאָרען נישט הערען
קיין שלעכטע בשורות אום שבת. מאָרגען, אַלעט מאָרגען.—
זיי מכבד די אורחים. אין זכות פון שבת וועט אַלדעס שלעכט
אוועקגעהן. זעצט אייך, ר' איד, זעצט אייך,—שלום עליכם
מלאכי השרת. (אין טהיר קומען אריינצולויפן אנדערע אידען).

אַ א י ד :

ר' מלך! זיי זיינען שוין אויך דאָ!

ש ל מ ה :

ווער?

ד י א י ד ע ן :

איהר ווייסט נישט?—סאָלדאָטען, דער צורר, דער פּאַלקאָוו-
ניק, געהט מיט זעלנער אין גאַס אַרום, און פרעגט זיך
אויף אייך.

מ ל כ ה' ל ע :

מלך, הער!

אַ נ' א נ ד ע ר ע ר :

עס פיהרט איהם אָן דער פּאַן דאָמבראַווסקי — אייער שכן,
ר' מלך.

ר ב ק ה' ל ע :

מאַמעלע, איך האָב מורא!

מ ל כ ה' ל ע :

(דערשראָקען):

וואָס איז דיר, מיין קינד? וואָס האָסטו מורא?

ר ב ק ה' ל ע :

מאַמעלע, פּאַן דאָמבראַווסקי — איך האָב מורא פאַר'ן גוי!
ער לויפט מיר נאָך יעדעס מאָל, ווען ער זעהט מיך.

ש ל מ ה :

ר' מלך, הערט! איך מיין, עס איז אַ יושר, אַז מיר זאָלען זיך אַלע בעהאַלטען.

מ ל כ ה' ל ע :

מלך, יאָ! (צוויי אירען קומען אַריינצולויפן מיט שרעק).

ע ר ש ט ע ר א י ד :

ר' מלך, בעהאַלט זיך, דער פּאָלקאָוויק פּרעגט זיך אויף אייך.

אַ צ ו ו י י ט ע ר :

ר' מלך, דער צורר דאָמבראַווסקי פיהרט איהם אָן, עס וועט

קיינ גוטעס ניט זיין.

מ ל כ ה' ל ע :

מלך, געדענק אָן גאָט, — געה פון שטוב.

ש ל מ ה :

ר' מלך, ראַטעוועט אייך דאָס לעבען.

מ ל ך :

אידען, וואָס טהוט זיך מיט אייך? וואָס האָט איהר זיך אַזוי

דערשראָקען? ער פּרעגט זיך אויף מיר? נו, וואָס איז?

אפשר בעדאַרף ער עפּעס צו מיר. וואָס מיינט איר, מענשען

זיינען חיות? מענשען זיינען גישט קיין חיות. עס איז שבת

היינט, מלכה'לע, אורחים זיינען צו דיר אין שטוב אַריינגע=

קומען (ער ווייזט אויף די פרעמדע) און צייט דאָס בית=המקדש

איז הרוב געוואָרען, קומט גאָט צו אונז אין געשטאַלט פון

אורח. און היינט, אַז גאָט איז צו דיר אין שטוב אַריינגע=

קומען, וועסטו אַנטלויפען? איז עס שען אַזוי, מלכה'לע?

בעט די אורחים צום טיש. אידען, זעצט אייך, מיר וועלען

דעם שבת מקדש זיין. — זעהסטו, רבקה'לע איז עפּעס אַנ=

דערש, אַ מיידעל... זאָלען די יונגע קינדער פון שטוב

אַרויסגעהן. —

פ ל ך

(בערוהיגט דעם עולם):

נו, אידען, לאָמיר זיך זעצען צום טיש, לאָמיר דעם שבת

מקדש זיין, מלחמה איבער דער וועלט, — אודאי איז עס אַ גרוי=

סער אונגליק, נור אין שבת טאַר מען זיך ניט מצער זיין.

עס איז שבת, לאָמיר דאָס אונזעריגע אָבטהאַן. אפשר וועט אונז גאָט העלפען אין דעם זכות. און פאַר זיי האָט איר זיך אויך ניט וואָס צו שרעקען. עס זיינען דאָך אונזערע סאָל-דאָטען, וואָס זיינען אין שטאַדט געקומען, ניט חלילה דעם פיינדיס. לאָמיר הערען, וואָס זיי ווילען. אפשר ווילען זיי עסען—וועלען מיר זיי געבען. אָבער צו שרעקען איז זיך, חלילה, נישטאָ וואָס, און דעם שבת צוצושטערען. אידען, גיסט אייך אָן וויין, מיר וועלען קדוש מאַכען. (ווי ער גיסט אָן וויין, דערהערט זיך פון הויף א גערודער).

א יי גע בע לי בת ים :

ר' מלך, זיי זיינען דאָ !

מ ל ך :

נו, טאָ וואָס איז : לאָמיר זיצען רוהיג אויף אונזערע פלע-צער, אַז זיי זאָלן גאָר נישט זעהן, אַז מיר האָבען זיך גע-שראָקען. שלמה, געה אַרויס, זעה, ווער עס איז דאָרט.

ש ל מ ה

(מיט מורא, קוקט אויף ר' מלך).

מ ל ך :

וואָס האָסטו מורא ? וואָס, חיות זיינען עס ? מענשען. אָט געה איך (ער וויל געהן).

ש ל מ ה :

ניין, ניין, ר' מלך, אָט געה איך שוין. (געהט אַרויס. אין דע טהיר טרעפט ער זיך מיט אַ קאלאַבעל, פאַן דאַמבראָוסקי, א יונגער גוי מיט לאַנגע וואַנצעס, אייניגע סאַלדאַטען).

אַן דאָמבראָוסקי

(פון דער טהיר) :

פאַניע מלך, דער פאַן פאַלקאָוויק פּרעגט זיך אויף דיר.

מ ל ך

(פּערהאונדערט) :

אויף מיר ? (אלע אין שטוב ווערען דערשראָקען).

פאַן דאָמבראָוסקי :

אַ, פאַניע מלך, ער פּרעגט זיך אויף דעם גרעסטען אידישען גביר אין שטאַדט, אויך דעם וואָס קויפט אויף די תּבואות

פון די שררים, וואָס האָט אַ שפייכלער פול מיט תבואות, און אַ שראַנק פול מיט גאַלדענע און זילבערנע זאַכען.—ער וויל געשעפט מאַכען מיט דיר, דער פּאַן נאַטשאַלניק, האָב איך אים צו דיר אַריינגעפיהרט. וועסט דאָך מיר מעקלער=געלד בעצאָהלען, ווען דער פּאַן נאַטשאַלניק וועט דאָס געשעפט מאַכען, נישט וואָהר, פּאַניע מאַשקו? (פּערבוּיגט זיך פּאַרין פּאַלקאוויק) איך האָב די עהרע דיר פּאַרצושטעלען—דאָס איז ער, דער פּאַן מלך, וואָס די אידען רופען איהם מלך—קע=ניג. דער רייכסטער מאַן פון דער שטאַדט. אַלעס לייגן ביי איהם די אידען אַיין. אין די שפייכלערס פול מיט תבואות—פון אַלע הויפען אויסגעקויפט. אַ, ער איז בעריהמט, דער פּאַן מלך—קעניג. קעניג פון די אידען.

ד ע ר פ א ל ק א ו ו נ י ק

(קוקט זיך ארום):

דו הערסט, איד, דער פּאַן האָט אָנגעוויזען אויף דיר, אַלס דעם רייכסטען מאַן פון דער שטאַדט. ביי דיר זענען די שפייכלערס מיט תבואות פול, וואָס דו האָסט פון שררים אויפגעקויפט. זעהר גוט, עס קומט צו נוץ אין צייט פון קריגע.—וועסט אונז די שליסלען איבערגעבען.

מ ל ך :

שלמה, גיב זיי די שליסלען פון די שפייכלערס.

ש ל מ ה :

שליסלען פון די שפייכלערס! דאָס גאַנצע עשירות?

מ ל כ ה ' ל ע :

מלך!

מ ל ך :

עס האָט קיינער קיין רעכט נישט צו האַלטען תבואות אין שפייכלערס ווען מענשען זיינען הונגעריג. עס איז פּאַרין מלכ'ס זעלנער.—גיב זיי די שליסלען.

ש ל מ ה

(מיט אונטערטעניגקייט):

דער פּאַן וועט זיין אַזוי גוט (גיט איהם די שליסלען).

ד ע ר פ אָ ל ק אָ ו ו נ י ק

(קוקט זיך ארום):

אַ ווייס געדעקטער טיש, וויין—חלה—אַ-וואָ (ער גיסט זיך אָן וויין און טרינקט), ווי לאַנג שוין דאָס ניט געזעהן.—קאַלעגען, קומט צום טיש.

מ ל ך :

ווער עס איז הונגעריג—פאַר דעם שטעהט מיין טיש גרייט. ביטע, זעצט אײך צום טיש.—מלכה'לע, הייס אויפגעבען די פיש.

פ אָ נ ד אָ מ ב ר אָ ו ו ס ק י :

און וואָס פאַר אַ פיש, פאַ ושידאָוסקו געמאַכט. עס איז ביי זיי שבת היינט.

מ ל ך

(צום גוי):

קענסט דײך אויך זעצען צום טיש. מיין טיש איז פאַר אַלע—מען גרייט (ער בעט איהם צום טיש).

ד ע ר פ אָ ל ק אָ ו ו נ י ק

(עסענדיג):

איך האָב דײך ערגיץ-וואו געזעהן, איד. דו קומסט מיר בע-קאנט פאַר.

מ ל ך :

עס קען גרייליך זיין. איך פאַר אויף מערק אין שטעדט ארום, טרעף זיך מיט אַ וועלט מעגשען. מיין נאָמען איז, גאָט צו דאַנקען, ביי אײך אין די מקומות אויך בעקאנט.

פ אָ נ ד אָ מ ב ר אָ ו ו ס ק י :

אַ יאַקושע, דאָס איז דאָך אַ מלך פון די אידען, אַלע לייגען ביי איהם דאָס געלד און ציערונג אײן און די קהילה האָט איהר גאַנצען אוצר ביי איהם בעהאַלטען. דאָס איז זעהר אַ בעגלויבטער מענש צווישען „זייערע“.

ד ע ר פ אָ ל ק אָ ו ו נ י ק :

דורך דעם וויל איך טאַקע דײך פאַר אַן אויפזעהער איבער די אידען מאַכען. דייע אידעלעך האָבען אונזערע סאָלדאַטען נישט איבריגעס ליעב, וועסטו פּעראַנטוואָרטליך זיין פאַר זיי.

פאן דאָמבראַווסקי:

אַזאָ עהרע פאַר אַ אידען, אַ-וואָ, זעהט, אידען, ווי דער פאן
נאַטשאַליק געהט זיך מיט אַייך אום. דאַנקט דעם פאן נא-
טשאַליק. קושט די האַנד. אַזאָ כבוד פאַר אַ אידען.

דער פאָלקאָוויק:

דו וועסט מיר בעזאָרגען מיינע סאָלאַטען, אַזוי לאַנג ווי זיי
וועלען אין דעם שטעדטיל זיין, מיט נאַהרונג, קליידונג.—
וועסט מיר ביז אין פיער און צוואַנציג שעה צושטעלען:
צוואַנציג פוד ברויט, צעהן זעק צוקער, וואַרימע וועש און
דרייסיג טויזענד גולדען אין גאַלד און זילבער און קופער.
דאָס אַלעס זאָל מיר ווערען צום פונקט און צו דער צייט
צוגעשטעלט, ווען איך וועל מיינע סאָלאַטען שיקען דער-
נאָך. דו הערסט, איד.

פאן דאָמבראַווסקי:

דער פאן נאַטשאַליק קען זיין גאַנץ זיכער, קיים האָט זיך
דער איד אונטערגענומען, וועט עס זיין.

מלך:

עס איז אפילו שבת היינט, און נאָך אונזער דין דאַרף דער
איד שבת רוהען פון אַלע זיינע געשעפטען, נור אַז דער
מלך הייסט—אַלעס וואָס איז אין מיין רשות, זאָל צום מלך
און צו זיין הייל געהערען. אָבער די בעפעלקערונג דאָ איז
אַרים, איך ווייס נישט וואו מיר וועלען אַזאָ סומע ברויט,
צוקער און געלד צונויפנעהמען?

דער פאָלקאָוויק:

וועגען דאָס דייניגע וועלען מיר שפעטער רעדען. די סומע
וועסטו פון דיינע שטאַדטלייט צוזאַמענעהמען. נישט בע-
האַלטען אין די לעכער אַרײן. דו ביסט פעראַנטוואָרטליך.
(ער קוקט זיך אַרום). ביי דיר אין שטוב זעהט גאַר אַנשטענדיג
אויס, נישט ווי ביי יעדען איד—ריין געווייסטע ווענט, אַזיל-
בער בעדעקטער טיש, אַווייס בעט. דאָ, ביי מיר, וועל איך
אַליין וואוינען. איהר וועט מיר די וואוינונג רייטען פאַר

מיין שטאב, און מיט עסען און וועש פון אייער טיש בע-
זארגען.

מ ל ך :

אָנגעלעגטע געסט זאָלט איהר זיין, אונזער הויז שטעהט פאר
יעדען אָפען.

ד ע ר פ אָ ל ק אָ ו ו נ י ק :

עס געפינט זיך ביי דיר אין שטוב פיעל גאָלד און זילבער,
וואָס דו האָסט אויפגעוואַרט. גאָלד און זילבער געהערט
צום קיסר אין צייט פון קריעג. עס קען קומען דער פיינד,
בעפאלען עס, צונעהמען. אָדער אליין עס אין קאָסטענס
אויף דער צווייטער זייט צום פיינד איבערשיקען, ווי נישט
אייער פון אייערע האָט עס שוין געטהאָן.

מ ל ך :

דאָס מייניגע קען איך דיר געבען, איבער פרעמדעס האָב
איך נישט קיין רשות.

ד ע ר פ אָ ל ק אָ ו ו נ י ק :

דאָס וועלען מיר שוין שפעטער זעהן. ווייז, וואו דו האָסט
דיין גאָלד און זילבער, אָבער אין קיינע לעכער פערשטע
קען, נישט בעהאלטען, איד, עס וועט מיטן לעבען קאָסטען

מ ל ך :

עס איז נישט מיין געוואוינהייט אַנדערש צו זאָגען און אַג-
דערש צו טהאָן. מלכה'לע, גיב זיי די שליסלען איבער.

ד ע ר פ אָ ל ק אָ ו ו נ י ק :

דאָס איז זעהר שען, דאָס איז זעהר גוט.

מ ל כ ה ' ל ע

(נעמט די שליסלען פון איהר שערן און גיט זיי איבער).

ד ע ר פ אָ ל ק אָ ו ו נ י ק :

(צו פאן דאָמבראָוסקי):

גע, פאן, ווייז מיינע סאָלדאטען, וואו דער איד האָט זיין
גאָלד און זילבער בעהאלטען.

ד ע ר פ אָ ל ק אָ ו ו נ י ק :

איך פערשטעה, שבת—א פערזאמלונג געבען דעם קיסר — פוזזות דעס שונא אַרויסצוגעבען — די טעלעגראַפֿען-דראַטען (פאן דאמבראָוסקי מיט צוויי זעלנער געהען נאָך מיט א זאק, ווייט א אויף די שרענק, שופלאַדערס. מען געהמט אַרויס זילבערן גאַפּעל-מעסער, ציערונג און מען פאַקט אלעס אין זאק אַריין. צום סוף קומען זיי אויך צו'ס טיש צו, געהמען די זילבערנע לייכטער אַראָפּ).

מ ל כ ה' ל ע :

די שבת-ליכט, וועלכע איך האָב פאַר מיינע קינדער אָנג-געצונדען. איך בעט אייך, לאָזט זיי איבער ביז איבער שבת אויפן טיש, עס איז שבת היינט.

מ ל ך :

מלכה'לע, דאַרף דען דער שבת ליכט? לייכט ער גישט ווי אַ גרויסער שטערן איבער דער וועלט? (מלכה'לע בערוהיגט זיך, הערט אויף).

ד ע ר ק אָ ל אָ נ ע ל

(דערזעהט די פֿרעמד אידען):

וואָס טהוען דאָ אַזוי פיעל אידען אויף איין אָרט? וואָס פאַר א פערזאמלונג איז דאָס, אין צייט פון קריעג?

פ אָ נ ד אָ מ ב ר אָ ו ו ס ק י :

עס איז דאָך קריג, זיינען זיך די אידען צוזאַמענגעקומען בעקלעהרען, וואָס זיי האָבען צו טהאָן. פאן מלך איז זעהר אַ קלוגער איד, וואָס ער זאָגט, איז הייליג ביי זיי.

מ ל ך

(צום פאן):

דו זאָגסט נישט גוט. עס איז שבת היינט ביי אונז, און מיר זיינען זיך צוזאַמענגעקומען אונזער שבת מקדש צו זיין.

פ אָ נ ד אָ מ ב ר אָ ו ו ס ק י :

(צום פאָלקאָוויק):

דער פאן נאַטשאַלניק פערשטעהט, „עס איז שבת ביי זיי“, וואָס דאָס מיינט..

איבערצושניידען. איך פערשטעה... סאלדאטען נעמט די אידען אין פעלד אריין, זאלען זיי גריבער גראָבען, די טרענטשעס מאַכן, נישט דאָ זיצען און פערזאָמלונגען אָפּ-ריכטען, סודות צו בעקלעהרען, דעם פיינד אַרויסצוגעבען.— עס זיינען גוטע הענד, פיעל יונגע לייט, זיי קענען אונז צו נוץ קומען אין פעלד. (די סאלדאטען נעמען די אידען).

ד י א י ד ע ן :

(הויבען אָן צו וויינען):

שבת מחלל זיין.

מ ל ך :

לאָז אונז נור בלויז שבת-מקדש זיין.

פ אָ ל ק אַ ו נ י ק :

אַבער מאַך עס שנעלער.

מ ל ך :

(נעמט דעם כּוּס אין האַנד, און זאָגט):

יום השישי.

די יודען וואַרטען ביז ער מאַכט קדוש.

פ אָ ר ה אַ נ ט

צווייטער אקט:

אין א קעלער-שטוב. אַנגעלעגט מיט זעק און קערב,
טחייל צובראָכענע מעבעל. אין הינטערגרונד א טהיר
אין א צווייטער קאמער אריין. אין א זייט צוויי
פענטטערלעך פון דער גאס ארויס. שבת פאר-
נאכט. ר' טלך שטעהט שמונה עשרה צו מערב
און דאווענט. דוד מיט רבקה'לען זיצען אין א
ווינקעל און רעדען צווישען זיך זעהר פערטרוי-
ערט און שטיל.

ר ב ק ה' ל ע :
שווייג, שווייג, דער טאטע דאווענט — ש-ש-ש.

ד ו ד' ל :

רבקה'לע —

ד ב ק ה' ל ע :

ש-ש (זי פערמאכט איהם מיט איהר האנד דאָס מויל. — אלאנגע וויילע
קוקען זיך איינס דאָס אנדערע שווייגענדיק אין די אויגען אריין. די
טהיר עפענט זיך און עס לויפט אריין שלמה מיט מלכה'לען, הינטער
זיי אידען מיט פעקלעך. צוויי טראַגען א וואַג אריין).

ש ל מ ה

(רופט צו די אידען):

פלינקער קומט, היים, נתן, לעגט אָב די פעקלעך, לעגט אָב.

ד ו ד' ל

(כאפט זיך אויף):

שווייגט, ר' מלך דאווענט נאָך מערב.

ש ל מ ה :

עס איז דאָך נישטאָ קיין צייט, דער קאָמאָנדי וועט דאָך
באלד קומען נאָך די זאכען.

ד' מ ל ך

(גיט אויס שמונה-עשרה):

לאָז, שלמה, לאָז נאָך איין מינוט. לאָז דעם שבת אויסגעהן
אין מנוחה. דער שבת בעדארף דאָך פון קיין צער נישט
וויסען. אָט באלד, אָט באלד, וועט זיך אָנהויבען די וואָך.—
מלכה'לע, גיב צו מאַכען הבדלה.

מ ל כ ה' ל ע

(חיינט):

זעהט, מענשען, זעהט, צו וואָס מלך האָט דערלעבט.—וואו
ריכטסטו אָפּ דיין געבעט, מלך, צווישען זעק אין קעלער,
אוי וועה איז מיר.

ד' מ ל ך :

ממעקים קראתיך ה', וואָס טיעפער דער קעלער איז, אַלץ
נעהנטער איז גאָט. אנדערע האָבען עס אויך נישט. גיב,

מלכה'לע, הבדלה צו מאכן. די וואָך וואַרט אויף אונז.
מלכה'לע, צינד אָן אַ ליכט. (מען צינדט אָן אַ ליכט, ר' מלך מאַכט
הבדלה איבער דעם ליכט). גוט וואָך!

ש ט י מ ע ן :

גוט וואָך!

ש ל מ ה :

נו, קומט אַריין פלינקער, דאָ וועלען מיר אָבלעגען דאָס
ברויט, און דאָ דאָס קופער מיט'ן זילבער. פלינקער, איילט
זיך צו. די פיער=און-צוואַנציג שעה זיינען שוין באַלד פער-
ביי. עס איז שבת געווען. — דאָ, חיים, וואָס האָסטו? (אידען
קומען אָן מיט פּעקלעך, לעגען אַס).

ר' מ ל ך :

זעהסט, מלכה'לע, ווי אַרימע לייט טראָגען איבער זייער
צער! לערן דיך, מלכה'לע, לערן דיך פון זיי. (ער
געהט צו צו אַ ווייבעל) וואָס האָט איהר דאָ, ברויט? ניין, נישט
אַלעס בעדאַרפט איהר אָבגעבען. איהר מוזט דאָך פאַר זיך
אויך עפעס איבערלאָזען. בעהאַלט דעם ביסען פאַר אייערע
קינדער'ס וועגען.

ש ל מ ה :

ר' מלך, וואָס רעדט איר? זיי וועלען דאָך אייך, חלילה.
נאָך שלעכטס טהאַן, ווען מיר וועלען זיי נישט די מאָס
צושטעלען, ווי זיי האָבן בעפוילען.

ר' מ ל ך :

זיי זיינען דאָך מענשען, מיר נעהמען דאָך אַוועק דעם לעצ-
טען ביסען פון אונזער מויל. (צו דער אידענע) זאָגט, האָט
איהר פאַר די קינדערלעך עפעס אין דער היים איבערגע-
לאָזט? עס קומען שלעכטע צייטען. מיר ווייסען נישט ווי
לאַנג עס וועט קיין שטיקעל ברויט אין שטאָרט נישט זיין,
(די אידענע שוויגט. ער נעהמט צוריק דאָס ברויט און גיט עס איהר)
אָס געהט אַהיים, בעהאַלט עס פאַר די קינדער, אָהן אייערע
וועט די מאָס אויך זיין פול.

ש ל מ ה :

ר' מלך, פערציג פוד ברויט, צוקער און גאלד און זילבער האָבען מיר זיי צוצושטעלען, פון וואָנען וועט איהר דאָס אלעס נעהמען? די זעק זיינען דאָך לעער. מיר האָבען דאָך נישט קיין צעהנטעל דערפון. — זיי וועלען דאָך אייך שלעכטס טהאָן, ר' מלך.

ר' מ ל ך :

שלמה, וואָס בין איך, מישטיינס געוואָנט, אַז צוליעב מיר זאָלען מוטערס זייער לעצטען ביסען פון די קינדער'ס מיי-לער אוועקנעהמען? איך בין אַן אלטער מאַן, געזעטיגט מיט טעג, און אַז עס איז מיר בעשערט די זכיה פאַר קליי-נע קינדער און מוטערס צו ליידען. דאַנק איך גאָט דער פאַר. (ער גיט צוריק די ווייבער דאָס ברויט) בעהאַלט די ביסענס פאַר די קינדער, טראָגט עס אַהיים, עס קומט אַ שווערע צייט—ווער ווייס ווי לאַנג עס וועט קיין שפייז נישט זיין. (די ווייבער האַלטען די פעקלעך אין די הענד און ווייסען נישט וואָס צו טהאָן, קוקען אויף ר' מלך, אויף שלמה'ן).

ש ל מ ה

(שרייט אויף):

אידען, אונזער ר' מלך שטעהט אין אַ גרויסער סכנה. דער קאָמאָנדיר האָט איהם היינט געלאָזט רופען צו זיך און גע-זאָגט, ווען ער וועט ביז אַבענד דאָס ברויט, צוקער און גאלד נישט צושטעלען, וועט ער איהם, חלילה, טויטען לאָזען.

די אידען און ווייבער

(דערהערען דאָס, וואַרפען זיי די פעקלעך אין די זעק אַריין. פון גאָס הויבען זיך אַן אַנדערע אַריינצושפאַרען מיט פעקלעך און וואַרפען צו).

ר' מ ל ך :

מילא, זאָל זיין אַזוי. ער וועט נישט טויטען. זיי זיינען מענשען, ער וועט רחמנות האָבען.

אַ א י ד

(ברענגט אַריין אַ חלה):

ר' מלך, איך האָב גאָר נישט אין דער היים געהאַט, נאָר

די לעצטע חלה, וואָס איז איבערגעבליבען פון שבת, איך
בעט אייך געהמט עס צו.

אַן אַנדערער

(מיט אַ פאַר מעשענע לייכטערלעך):

און ביי מיר איז גאָר נישט דאָ, אַ חוץ די פאַר מעשענע
לייכטערלעך, איבער וועלכע מײן שרה בענשט די שבת-
ליכט. דו האָסט זיי, שלמה.

אַ דריטער

(קומט אַריין מיט אַ קייבעריל אַפעלטיגען):

ר׳ מלך, לאָזט מיך בלויז אַ חלק געהמען אין פּדיון שבויים.
איך האַנדעל מיט אַפעלטיגען. און איך ווייס, אז סאָלדאַטען
האַבען זעהר ליעב אַפעלטיגען. איך האָב מײן גאַנץ קיי-
בעריל געבראַכט. גאָ, שלמה, געהם עס צו.

שלמה:

(גועסט די זאכן, צעהלט):

איינס, צוויי, דריי. פינף און אַכט זייגען דרייצעהן פּוד.
אוי, עס איז דאָך גאָר קיין אָנהויב נישט—וואָס וועלען מיר
טהאָן?

ר׳ מלך:

מענשען זייגען מענשען. איך וועל זיי זאָגען, מעהר נישט
געקענט. זיי וועלען רחמנות האָבען, וואָס מיינסטו, חיות
זייגען זיי? (צו מלכה'לען) מלכה'לע, האָבען מיר שוין אַלעס
אוועקגעגעבען? האָבען מיר אפשר פאַר אונז עפעס בע-
האַלטען? (מלכה'לע שווייגט) וואָס שווייגסטו? (ער ווערט דער-
שראַקען) מלכה'לע, יעדער ביסען אַזעלכער איז ערגער ווי
חרם—זאָג.

מלכה'לע:

שלמה האָט געהאַלטען אַ חלה, אז דו זאָלסט איבער וואָס
האַבען אַ ברכה צו מאַכען.

ר׳ מלך:

וואָס? פון קליינע קינדער אוועקגענומען דעם ביסען פון
מיל און פאַר מיר געהאַלטען? שלמה, מלכה, ווייסט איהר

נישט, אז אַזאָ ביסען איז ערגער ווי פון מזבח אַראָבגענו-
מען? וואו האָסטו די חלה?

ש ל מ ה:

ר' מלך, עס וועט דאָך קיין ביסען אין שטאָדט נישט אי-
בערבלייבען. איך האָב עס בעהאלטען פאַר אַ ברכה, עס
פעהלט דאָך סיי ווי סיי צו דער מאָס.

ר' מ ל ך :

האַסט מיך געוואָלט מאַכען פאַר אַ גולן פון קליינע קינדער?
(ער נעהמט די חלה און לעגט זי אין זאק אריין) צו ערשט אונ-
זער ביסען, דערנאָך די אַרימע לייט.

מ ל כ ה' ל ע:

ביסטו דען נישט דערזעלבער אַרימאָן וואָס זיי?

ר' מ ל ך :

דאַנק איך גאָט וואָס איך בין דער זעלבער אַרימאָן וואָס
זיי. האָב איך אַ רוהיג האַרץ. און איך האָב שטענדיג גע-
בעטען צו האָבען די זכיה צו דיענען גאָט ווי אַן אַרימאָן,
און יעצט האָב איך דאָס זוכה געווען. יעצט בין איך אַן
עוסק בצרכי צבור בשלמות. (די טהיר עפענט זיך און עס קומט
אריין פאַן דאַמבראַווסקי, האַלט עפעס אוינטער דער פאַלע איינגעוויקעלט
אין אַ ליילעך. נאָך איהם אייניגע אידען. די אידען זיינען זייגער דער-
שראַקען).

ע ר ש ט ע ר ב ע ל - ה ב י ת :

ר' מלך, הערט, וואָס דער קריסט פערצעהלט.

פ א נ ד אָ מ ב ר אָ ו ו ס ק י :

איהר זאָלט זעהן, ר' מלך, אז איך בין אייך אַ גוטער פריינד,
אז איך האָב אויף אייך רחמנות געהאַט כאָטש איהר האָט
מיך בעליידיגט, כאָטש איהר האָט מיר נישט דאָס הויז מיטן
גאַרטען געוואָלט פערקויפען פאַר גוטע געלד, דאָך זאָלט
איהר זעהן.

ר' מ ל ך :

וואָס איז געשעהן אַזעלכעס? זעצט זיך, פאַן, גוטען אָבענד
דיר.

פאן דאָמבראַווסקיי:

שלעכטע צייטען זיינען געקומען אויפ'ן איד. דער פאן נאָ-
טשאַליק איז בייז אויף אייך (קוקט זיך אום. זאָגט אין דער
שטיל) איך האָב מורא, אָו עס וועט מיט אייך זיין ניט גוט.

ר' מלך:

פאַר וואָס? מיר האָבען דאָך דאָס אונזעריגע געטהאָן, דעם
ביסען פון מויל אָבגעשפּאַרט און פאַרן מלכ'ס חיל בעהאַל-
טען. זעהסט, די זעק, דאָס אַלעס איז פאַר זיי, אַזוי ווי ער
האַט אונז בעפוילען, אַזוי האָבען מיר געטהאָן.

פאן דאָמבראַווסקיי:

מען האָט אויף אייך שלעכטס אָנגערעדט, אָו איהר האָט
גאָלד און זילבער צום שונא געשיקט, סודות אַרויסגעגעבען,
דעם פיינד ביי זיך אין די קעלערס בעהאַלטען. סיי ווי סיי,
ווי עס זאָל נישט זיין, עס איז נישט גוט מיט אייך (ער
בויגט זיך איין און זאָגט ווידער אין דער שטיל) איך האָב געהערט,
ער האָט אָגעהיימען בעפעהל צו די סאָלדאַטען אַרויסגע-
געבען ביי נאַכט די אידישע הייזער צו בעפאַלען, האָב און
גוטס צוצונעהמען, די מענער אויסצוקוילען און די ווייבער
מיט די טעכטער צו די סאָלדאַטען אין די קאַזאַרמעס צו
שלעפען, איך אַליין האָב געזעהן דעם בעפעהל.

די אידען

(ברעכען אויס מיט אַ גרויסען געוויין):

טאַטע אין הימעל! אוי וועה!

מלכה'לע

(הויבט אויף די הענט צום הימעל):

טאַטע, שטעה אונז ביי!

אַנדערע:

פאַטער אין הימעל, פאַר וואָז קומט עס אונז!

ר' מלך:

עס איז נישט אמת, עס איז נישט אמת! איך וועל נישט
לאָזען קיין שלעכטס רעדען אויפ'ן שליח פון מלך. מיר
האָבען אַ מלך חסד. די ביסענס פון די מיילער געהמען מיר
אוועק — און בעהאַלטען פאַר זיינע זעלנער. מיר בעטען

טאָג און נאַכט צום רבונו של עולם, אַז ער זאָל מנצח זיין זיינע פיינד. ניין, עס איז נישט אמת, דו טהוטט נישט גוט, פאן, וואָס דו רעדסט שלעכטס אויף דעם מלכיס שליח. עס איז אַ גרויסע זינד. אַ מלך האָט אַ חלק פון דעם רבונו של עולם אויף דר'ערד, און עס איז אַ גרויסע זינד צו רעדען אויף גאָט'ס געזאַלפטען שלעכטס.

פאן דאָמבראָווסקי:

חא, חא, חא! ווי דער איד גלויבט אין מלך! חא, חא! ווארט נור, ווארט נור ביז אויף דער נאַכט.

מלכה'לע

(שרייט אויס):

רבונו של עולם!

אַנדערע אידען:

ר' מלך, וואָס רעדט איהר? האָט ער נישט דאָס גאָלדא ון זילבער פון אייער הויז צוגענומען דעם ביסען פון מויל אוועקגערויבט, און אונזערע קינדער צו דער אַרבייט גע' שלעפט?

ר' מלך:

עס איז אַ שלעכטע צייט, מלחמה אויף דער וועלט, אָבער מיר האָבען אַ מלך חסד—מיינט נישט, אַז עס איז לת דין ולת דיין.

פאן דאָמבראָווסקי:

זאָל ער גלויבען. איך האָב גאָר נישט וואָס מעהר צו זאָגען. איך בין אייך אַ גוטער פריינד, און בין אייך געקומען וואָר-נען. טהוט ווי איהר פערשטעהט. מיר איז גאַנץ גלייך. נור סיי ווי סיי, ווי עס זאָל נישט זיין, ביז מאָרגען אין דער פריה, וועט קיין איין איד נישט אין דער שטאָדט לעבעדיג איבערבלייבען.

די אידען

(דערשראָקען, ווענדען זיך שוין צו פאן דאָמבראָווסקי, רינגלען איהם ארום):

וואָס זאָלען מיר טהאָן? גיב אונז אַן עצה.

אַ איד;

דו ביסט דאָך אַ גוטער פריינד מיט'ן פאן נאַטשאַלניק, רעד
פאַר אונז אַ גוט וואָרט.

אַ צוויטער:

דו ווייסט דאָך יאָ, אַז מיר זיינען אונשולדיק, — ראַטעווע
אונז, געדענק אָן גאַט.

צוויי אידען

(וועלכע האָבען זיך גע'טודעט, ווינקען צום פאן):

זאָל נור דער פאן געהן מיט אונז אין ווינקעל אַרײַן.

פאן דאָמבראַווסקי:

וואָס וועל איך געהן, איך האָב גאָר נישט צו וואָס צו געהן.

אַ פאַר אידען

(לויפֿען צו צו ר' מלכין):

ר' מלך, געדענקט אָן גאַט. לאָמיר ראַטעווען דאָס ווייב און
קינד. אפשר וועט ער פון אונז געלד געהמען.

די אידען

(צום פאן דאָמבראַווסקי):

און וואָס זאָגסטו? גיב אונז אַן עצה.

פאן דאָמבראַווסקי:

האַרעכט מיך אויס, אידען. אייך איז דאָך שוין סיי ווי סיי

אַלץ איינס, צו וועמען אייערע הייזער וועלען געהערען. ווי

עס זאָל נישט זיין — לעבעדיג, צי טויט, אייך וועט מען

דאָך אַלע פון שטאַדט אַרויסטרייבען. מיט אייערע מאַיאָנט

קעס וועלען זיך די קריסטען טיילען. וואָס איז אייך אַ חילוק

צו וועמען אייערע הייזער וועלען געהערען? אין די קע-

שענעס מיטנעמען וועט איהר זיי דאָך נישט קענען. אָט,

האַב איך אויסגעמאַכט אַ פאַפּיער (ער נעהמט אַרויס אַ פאַפּיער),

אַט שטעהט דאָ געשריבען, אַז איהר האָט מיר אייערע

הייזער מיט די געוועלפער פאַר מוזמן געלד פערקויפט.

און איך וועל מאַכען אזוי, אַז איהר אַלע מיט ווייב און

קינד און די וואָס וועלען אין דער שטוב זיין, וועלען אויס

דעם זיכערען טויט געהן. (די אידען כאַפּען זיך אַז אַז דעם און

דינגען זיך מיט איהם).

איינער:

אלע הייזער? אפשר צוויי, אפשר דריי...

ר' מלך

(שרייט צו זיי):

אידען, וואָס טהוט איהר, אויפן טאָטען אין הימעל פער-
לאָזט אייך, — נישט אויף אַ מענש, אויף אַ בשר ודם, וואָס
היינט איז ער דאָ און מאָרגען איז ער נישטאָ. אידען, גע-
דענקט אָן גאָט, אָן גרויסען טאָטען.

פאן דאָמבראָווסקי

(זאכט איהם נאָך):

געדענקט אָן גאָט. און וואו איז ער, אייער גאָט? פאר
וואָס לאָזט ער אייך אזוי איבער אויף צרות? פאר וואָס
נעהמט ער זיך נישט אָן פאר אייך? יאָ, יאָ, פערלאָזט
אייך נור אויף אייער גאָט, שען וועט איהר אויסזעהן.

ר' מלך

(נעהט צו צו איהם):

דו לעסטערסט גאָט, דו מעסט גאָט מיט דיין מאָס. היינט
האָסטו דיך געקריגט און היינט שלאָגסטו דיך. גאָט האָט
צייט. זיין לויב און זיין שטראַף זיינען אייביגע — ווי אלע
זיינע מעשים. און די צרות, די מלחמה, וואָס איז געקומען
אויף דער וועלט — איז עס נישט אַ שטראַף פון איהם? ער
שטראַפט אונו און שטראַפט אייך. נור אויף וועמען ער
וועט נאָך אויסגיסען זיין געטליכען פעס, פאר די לעסטע-
רונגען — וואָס יעדער גאָסען-יונג האָט זיין נאָמען צו שאַנד
און שפּאַט געמאַכט — דאָס וועלען מיר נאָך מיט אונזערע
אויגען דערלעבען צו זעהן, ווען מיר וועלען זוכה זיין צו
דעם.

ער שטער בעלה בית:

אַבער, ר' מלך, מען קען דאָך נישט זיצען מיט פערלעבטע
הענד און וואַרטען אויף דער ישועה. פון הימעל קען זי
ניט אַראָבפאלען, מען מוז דאָך זעהן עפעס אליין טהאָן.

א ו א נ ד ע ר ע ר :

און טאקע, די סכנה איז דאָך פאַר די אייגען. אידען, וואָס שווייגט איהר, רעדט מיטן גוי, קומט דורך מיט איהם.
ע ר ש ט ע ר ב ע ל - ה ב י ת
(צום פאן) :

אַ גאַנצע שטאָדט מיט הייזער, וואָס וועסטו טהאָן מיט אַ גאַנצע שטאָדט מיט הייזער און קראָמען? מיר וועלען דיר פער-שרייבען צוויי, דריי.
א ו א נ ד ע ר ע ר :

חיים, לויף נישט, שריי נישט. (ער רוקט איהם אָב. צום גוי) :
לאָמיר הערען, ווי אזוי וועט איהר אונז ראַטעווען?
אַ ד ר י ט ע ר
(צום קריסט) :

אדרבא, זאָגט אונז, ווי אזוי וועט איהר אונז ראַטעווען?
ב אָך א י י נ ע ר :

יא, פון וואָנען זיינען מיר זיכער?
פ א ון ד אָ מ ב ר אַ ו ו ס ק י :

שא, אידעלעך, איהר ווילט וויסען, ווי אזוי איך וועל אַייך ראַטעווען? אָט מיט דעם, דאָ. (ווייזט אויף דעם בילד, וואָס ער האלט הינטער דעם ראָק. ער געהמט עס פאַרזיכטיג אַרויס, און וויקעלט עס אויף) : איהר ווייסט וואָס דאָס איז? (ער ווייזט זיי, עס איז אַ הייליג קריסטליך בילד. די אידען ווערען דערשראָקען, פאלען צוריק). דאָס איז אונזער „מאַטקע באַסקע“. (ער זאָגט אין דער שטייל) דער קאָמאַנדיר האָט אונז אָנגעזאָגט, אַז די קריסטען זאָלען די הייליגע בילדער אין די פענסטער שטעלען, כדי די סאָל-דאַטען זאָלען וויסען, וואו עס וואוינט אַ קריסט און זיין הויז צו שאַנעווען. איהר וועט זיך דאָ אַלע צו ר' מלכין מיט די ווייבער און די קינדער צוזאַמענקומען, נור ניט דאָס גאַנצע קהל, איהר הערט, מען וועט בעמערקען. נור די וואָס וועלען דאָס פאַפיער אונטערשרייבען. איך וועל נאָכקוקען. און איך וועל זיך שטעלען אין פענסטער מיט דעם בילד פון דער „מאַטקע באַסקע“. אַז די סאָלראַטען וועלען אָנקומען, וועל איך שרייען : „ברידער, שאַנעוועט אַ קריסטען-הויז.“

עס וועט זיין שא-שטיל, און צו מאַרגענס בעגינען, נעהמט דאָס פעקעל און היידאָ, פערשווינדט פון דער שטאַדט. נור נישט "פאַ זשידאָווסקאָ", שאַ, שטיל, אַז עס זאָל קיינער נישט זען. — פערשטאַנען? (די אידען ווערען דערשראָקען, בלייך. טהייל לאַזען אַראָפּ די קעפּ, ווי זיי וואַלטען זיך געוואַלט איבערלעגען, צו זיי זאָלען אַנגעהמען דעם פלאַן, אַנדערע שאַקלען זיך אָב דערפּון).

ר מ ל ך

(ברעכט די הענד צונויף און שרייט אויס מיט אַ שרעקליכער שטימע):
 אידען, וואָס טהוט איהר? איהר געהט, חלילה, פערבייטען דעם לעבעדיגען גאַס? (די אידען שאַקלען זיך אָב, און רוקען זיך אַוועק אַן אַ זייט. ר' מלך געהט צו צום פּאַן דאַמבראַווסקי) קריסט, וואָס רעדסטו? דו געהסט, חלילה, האַנדלען מיט דיין גאַס! אונזערע ספרים זאָגען, אַז אַ קריסט, וואָס הערט נישט זיינע געטער, טאָר אַ איד נישט האַבען מיט איהם צו טהאָן, ווייל ער איז אַ גולן. ער האָט קיין גאַס נישט. גיין, נישט דו זאָלסט אונזער בעשיצער זיין. בידו אפּקיד רוחי. אין זיינע הענד וועלען מיר זיך איבערגעבען, אידען. ער וועט שטעהן ווי אַ געטרייער שומר פאַר אונזערע טהיר און פענע-סטער, און ער וועט היטען די, וועלכע פערלאָזען זיך אויף איהם.

פ א נ ד אַ מ ב ר אַ ו ו ס ק י :

און איהר, אידען, האָט טאַקי געמיינט, אַז איך וועל אַייך אונזער הייליגע מוטער פאַר די פענסטער שטעלען, האַ, האַ—אונזער הייליגע מוטער זאָל אידען היטען! (ער וויקעלט דאָס בילד צוריק אַיין אין ליילעך) אונזער הייליגע מוטער היט נור קריסטען, און מאַרגען וועלען סיי ווי סיי אַייערע היי. זער אונזערע זיין. (צו ר' מלך) נור איך ווייס, איד, דו פער-מאַנסט עפעס, וואָס איז דיר טייערער פאַר דייע הייזער מיט דייע גיטער, היט דיך, איד!

ד ו ד ' ל

(שפּרינגט אויף):

וואָס האָט ער געזאָגט? וואָס האָסטו געוואָגט צו זאָגען? (ער וויל זיך וואַרפען אופּין גוי).

ר' מ ל ר :

דוד, שטעה, וואָס טהוסטו דאָ? דו געהסט מיט דעם זעלבנען פּוּח וואָס זיי? (דוד האלט זיך צוריק).

מ ל כ ה ' ל ע :

וואָס האָט ער געזאָגט, דער גוי, וואָס האָט ער געמיינט?

א ט ה י ל א י ד ע ן :

ר' מלך, עס איז אַן עת צרה, מען מעג זיך ראטעווען דאָס לעבען אויף אַלע אופנים. אידען, קומט, עס איז אַ בפירו-
שער דין. (לויפען נאָך דעם גוי) זאָל דער פּאָן זיך ניט בייזע-
רען. (א טהייל בלייבען איבער ביי ר' מלך).

ר' מ ל ר :

אידען, מיר וועלען זיך פּערלאָזען אויף גאָט אין הימעל. ער וועט אונווער שומר זיין. מלכה'לע, וואו איז רבקה'לע?

מ ל כ ה ' ל ע :

רבקה'לע שלאָפט אין ווינקעל. איך האָב איהר אָנגעטהאָן דער באַפּע'ס פּעריל. עס איז אַ סגולה, זיי וועלען איבער איהר קיין שליטה ניט האָבען.

ר' מ ל ר :

פּעריל? מיר טאָרען נישט טראָגען קיין פּעריל, ווען אַרימע לייט גיבען אַזעק דעם לעצטען ביסען פון מויל, מעג עס זיין איבער וואָס פאַר אַ טעם עס איז. — טהו איהר אויס די פּעריל און גיב זיי שלמה'ן, רבקה'לע!

ר ב ק ה ' ל ע

(הויבט זיך אויף):

מאַמישע, ווער האָט מיך גערופּען?

מ ל כ ה ' ל ע :

שלאָף, מיין קינד, ווייטער, שלאָף.

ר ב ק ה ' ל ע :

ניין, מאַמעשי—איך האָב אַזא שטענעם חלום געהאַט. דוד'ל, דו הערסט? עס האָט זיך מיר גע'חלוס'ט, אַז איך בין גאָר נישט געווען אויף דער וועלט, נאָר אויף אַן אַנדערער, אויף אַ גאַנץ אַנדערער, און איך בין געזעסען אין אַ גאַרטען, און אַזעלכע טייערע פירות האָבען געשמעקט אין גאַרטען. און

דער יוד איז געווען אן אנדערער. און מיר איז געווען, ווי דאָס
 אַלץ, וואָס האָט זיך אָנגעטאָן אין דעם פּאַלאַץ, איז צוריק לעבע-
 דיג אויפגעשטאַנען פאַר מיינע אויגען. מיינע אויערן האָבען נאָך
 פערנומען דאָס געזאַנג פון די האַרפּען, דאָס אָפּקלינגען פון
 איהרע יודישע געזאַנגען, וואָס זענען פּערגליווערט געוואָרען און
 די שפּאַלטען פון פּאַלאַץ נאָך פון דענסטמאַל, ווען זי, די יודישע
 שניידערין פון אָפּאַלע, האָט געזונגען פאַר איהר קעניג און
 קאָכאַנעק, וואָס איז געווען פּערוויגט אין איהר שוים, אויף איהרע
 שוואַרצע, צעפּלאַשעטע האָר, פון לעבע און פּערגעניגען.

ר ח ל ר א ה

רעד נישט אַזוי, מיין קינד. נעמט זי אים און זעצט זיך מיט איהר אויף
 אַ גראַז-פּאַק. געה נישט מעהר אין די פּערג. זי האָט פּערפּשוּפּט-
 דעם שלאַס, מיט די אויגען, מיט איהרע צוויי שוואַרצע אויגען,
 וואָס דער קיניג האָט געפּעטען צו זיי. גאָיט. יעדע נאַכט קומט
 זי דאָך דאָרט אַהין בלינדערהייט און נוכט זיך די אויגען.

ו ס ט י נ ע

דערשראָקען.

פון וועמען דערצעהלסט דו דאָס, באַבעש?

ר ח ל ר א ה

פון דער קיניגין אסתר'קע, וואָס האָט פּערפּשוּפּט דעם קיניג
 מיט איהרע צוויי גרויסע שוואַרצע אויגען. וואו דער קיניג איז
 געגאַנגען, זענען די אויגען איהם נאָכגעגאַנגען. נאָך איהר טויט
 האָט דער קיניג איהר די אויגען אַרויסגענומען און אין צוויי
 באַלדענע רינגען איינגעמאַסט...

ו ס ט י נ ע

וואָס האָט דער קיניג מיט די אויגען געטאָן?

ר ח ל - ר א ה

ער האָט זיך אַ שוואַרצען זאַל געהייסען אויסמויערן, דעם זאַל
 מיט שוואַרצען טוך געהייסען אַרמקלאַפּען, די רינגען האָט ער

אויף אן עמוד אנדערגעלעגט. יעדער נאכט, פונקט האָלבערן
נאכט, קומט ער צו געהן, קניחט פאר זיי און בצט צו זיי.

יוסט ינע

אָ מענשען, ווערט פערשוויגען, וועלט, האָלט דעם אָטעם איין
דער קיניג בעט אין איינזאמקייט...

רחל - לאָה

זי קען דאָך צום בית-דין של מעלה נישט קומען מיט אַרויסגע,
נומענע אויגען. דער מלאך טרייבט זי: וואו האָסט דו די אויגען?
וואו האָסט דו די אויגען? קומט זי צו געהן יעדע נאכט צום
פאלאץ מיטן שטעקען אין דער האַנד, זוכט זי זיך בלינדערהייט
איהרע אַרויסגענומענע אויגען, צווישען די שטיינער, צווישען די
גרענען.

יוסט ינע

דו האָסט זי שוין געזעהן?

רחל - לאָה

נישט איין מאָל און נישט צוויי מאָל. וועסט זי אויך זעהן זיינס
אויף דער נאכט, ווען מיר וועלען דעם זיידען בעגלייטען געהן.
איהרע שוואַרצע האָר האָט זי צעפלאַשעט איבער די חייסע
תכריכים. אויסן קאַפּ האָט זי ברענען אָן אויסגעהענדיגע קרוין,
און מיט פערשלאָסענע אויגען דרעפּשעט זי צווישען די שטיינער,
צווישען די מויערן, און זי זוכט מיט דעם שטעקען צווישען
דעם קאַלך און דעם ליים: האָט איהר מיינע אויגען געזעהן?
האָט איהר מיינע אויגען געזעהן?

יוסט ינע

בענעלט זיך דעם פנים אין די הענד.

שווייג, באַבעשי, שווייג, באַבע לעבען: זענען זענען מיט.

עס קומען אָן העלע, אַנקעל קאַה, גאַריס און סאַנסע געריס,
שמייטענדיג צווישן זיך.

הערענע

בעמערקענדיג יוסטיצען, געהט צו צו איהר.

יוסטיצע, וואו ביסטו געווען, מיין קינד?

יוסט ינע

האלט פערשטעלט דאס פנים אין די הענט און ענטפערט נישט.

אָנקעל קאהן

דערנענטערט זיך.

ווילקאָמען, שענעם פרויליין, האָבע זי גאַנצען טאָג נישט געזעהען:

ווי בעמינדען זי זיך?

הערענע

הינקט צו רחל-לאהן.

זייט נאָך מוחל, באַבעשי, זיי האָבען עפעס צווישען זיך צו רעדען.

געהט אָב מיט רחל-לאָהן, איבערלאָזענדיג יוסטיצען מיט'ן אָנקעל אליין.

אָנקעל קאהן

זי אַנטוואָרטען מיר נישט. זאָל איך זי פילייכט פּערהאַסען?

יוסטינע

דאַנקע, אָנקעל.

אָנקעל קאהן

זאָלטען זי נאָך איינסט די רייזע צום אָנקעל נאָך לייפציג

מאַכען, וויר ווערדען בערלין בעזוכען, און בערלין איזט עס גאַנץ,

גאַנץ גרויסאַרטיג.

יוסטינע

וואָס וואָל איך דען אין בערלין מאַכען?

אָנקעל קאהן

אין בערלין איזט עס זאָ שען, הערליך. וויר ווערדען איינס

טפּאַטער געהן, געזעלשאַפט בעזוכען, מיט יונגען לויטען בע-

קאַנטשאַפט שליסען. זאָלך איין היבשעס פרויליין, ווי נישטע...

פילייכט מאַכטע יצמאַנד איהנען דען האַרץ?

י ו ס ט י נ ע

וואָס פאַר אַ געשעפטען קען איך האָבען מיט דייטשען? זיי זענען
דאָך מיינע טיפסטע שונאים!

אַ נ ק ע ל ק א ה ן

אַבער וויר, יודען פאָן דער גאַנצער וועלט, זינד פאָן איין פאָלק.
דער פאָלנישע יודע, ווי אויך דער דויטשע יודע גלויבען אין
איינען גאָט, האָבען איין שבת.

י ו ס ט י נ ע

מיר קענען גלויבען אין איין גאָט, אָדער נישט גלויבען — מיר
זענען צוויי פערשידענארטיגע מענשען. נישט איך פערשטעה דעם
פעטער און נישט דער פעטער פערשטעהט מיך. מיינע ליידען
זענען אייערע שמחות, מיינע שמחות זענען אייערע ליידען. אין
מיר לעבט די פוילישע ערד, דער פוילישער גייסט, און אין אייך
לעבט דער גייסט פון מיין שונא. אָן אונאויפהערליכע מלחמה פון
דור צו דור טיילט דורך צווישען אונז.

אַ נ ק ע ל ק א ה ן

מיט אַ געלעכטער.

ווי דאָך, ווערדען וויר פילייכט שטרייטען מיט איינאַנדער, איך
אין איין אַנדערען הערע, זי אין איינעם אַנדערן הער?

י ו ס ט י נ ע

עס קען אַמאָל די צייט קומען אויך.

אַ נ ק ע ל ק א ה ן

לאַכט.

דאָך ווי זאָ? ווירסטו, די טאָכטער מיינעס ברודערס, מיט דיינעם
אַנקעל שטרייטען נור דעסהאַלב, דאָ איך דויטשע און דו פאָלין? וויר
זינד דאָך אַבער יודען? וויר געהערען דאָך צו איינער פאַמיליע אָן?

י ו ס ט י נ ע

אין דער הינזיכט זאָל דער זוהן מיט זיין פאָטער מלחמה האַלטען,
אוי די טאָכטער מיט איהר מוטער.

אַנקעל קעהן אַבגעהענדיג.

דאָס איזט אַבער יאָ נײַכט צום פּערשטען! וויר זינד דאָך אַבער יודען? גלויבען אין איינען גאָט? אַבגעהענדיג צו העלענען מיט באַריסן, וועלכע שמועסן צוזאַמען מיט טאַנטע בערטאַ. וויר זינד דאָך אַבער יודען! צו טאַנטע בערטאַ. זאַגע דו, פּאַלין, וויר שטרייטען? נים דען זעפּעל אין האַנד. דו ביזט מיינע פּרוי נײַכט, איך בין דײַטשער – דו ביזט פּאַלין! כאָ, כאָ, כאָ.

באַריס

וואָס טוט זיך דאָס אַזוינס אין מײן הויז?

פון הינטער די בײַמער קומען אַרויס אַ גרױסע און בױן-צױן, גאַר זײַרום און משה.

אַ גרױסע זײַ

צום פּאַטער.

דו, וואָס דו האָסט מיר לעבען געגעבען, פאַרוואָס האָסט דו מיר נישט געגעבען קיין אינהאַלט אין לעבען? זאַג! ווי אַ לערע זאַנג שטעה איך איינער אַליין איז פעלד, אין קיין שיער וועט זי נישט ווערען אויפגענומען!

באַריס

און אויף דעם האָב איך געהאַרעוועט מײן גאַנץ לעבען? די וועלט איינגעלעגט, אייך בילדען צו לאָזען, מענשען פון אייך צו מאַכען? גליקליך אייך צו מאַכען? וואו איז אייער גליק? אייער גליק וואו איז? וואָס איז דאָס אַזוינס בײַ אייך געוואָרען, וואָס לאָזט אייך נישט לעבען? וואָס איז דאָס בײַ אייך אַזאַלכעס געוואָרען, וואָס לאָזט אייך נישט רוהען? וואָס זוכט איהר? וואָס ווילט איהר?

פּרוס

אַזוי, ברודער. בײַ אייך אין די הויכע פענסטער איז עס מיט אַמאָל געקומען, ווי אַ דוגער אין אַ שענעם העלען טאַג. בײַ אונז אין די קעלער-שטובען האָט עס יעדער טאַג, יעדע שעה געפײַט. נײַט, געבראַטען, בײַ אונז איז עס אונזער טאַג-ברױט געוואָרען.

העלענע

ברעכט זיך די הענט.

וואָס איז דאָס אַזאַלכעס געשעהן?

משה

רומט אײס.

עס איז געקומען אַ צײַט פֿון פּעסער נעמען! דאָס שותפות'דיגע לעבען אין פּערנעפעלעטען פּאַרנאַכט איז פּאַר אײך, אַלטע דורות, גוט געווען—איהר האָט זיך דאָרט געקענט דורכגנבענען אומבע-מערקט. מיר, יונגע דורות, ווילען פיהרען אונזער לעבען פריי און אָפּען! אומפּערשעמט ווילען מיר מענשען אין די אויגען קוקען, און אָהנ'רחמנותדיג זאָלען אַנדערע אויף אונז זייערע בליקען שי-קען. זעהט: דאָס און דאָס זענען מיר! אַזוי האָט אונז גאָט בע-שאַפּען!

עס ווערט פּאַרנאַכט, די זון געהט אונטער גאַנץ חײט, בעגאַלדט די הויכע טאָפּאַלען-בוימער אונטערן באַרג. עס פּעפּענט זיך אויף די פּאַרטקע אין גאַרטען; עס קומען אַרײַן רבֿ הַגֿון מיט מ'ל'ען מיט גרויסע סידורים אונטער די אַרעמס, מיט אויסגע-ווינטע אויגען. נאָך זײ טראָגט נאָך דער יונגעל צוויי אין דער העלפט אויסגעברענטע ליכט. אַלע ווערען שטיל, האַרטען. אַ לאַנגע פּוּיזע.

רבֿ הַגֿון

נעמט דאָס טיכעל צו די אויגען צו און זאָגט שטיל, אָבער מיט אַ זיכערער שטימע.
געלויבט צו גאָט, מיט די טויטע האַבען מיר שוין אונזער רע-כענונג געשלאַסען.

אַנדרזשי

געהט צו צום זיידען, פּרעגט איהם מיט אַ רוהיגער שטים, וויזענדיג מיטן האַנט אײַפֿן אַרומיגען עולם.

און מיט די לעבעדיגע, זיידע, האַסטו שוין דיין רעכענונג גע-שלאַסען?...

פּאַרהאַנג פּאַלט פּליינק,

דריטער אקט.

סצענע:

● לאנגער הינט, בעזעצט מיט הויכע טאָפּאָליען, דינגעלט אַרום אַ הויכען באַרג. פון דעם באַרג צווישען די בוימער וויזט זיך אַן אַלטע האַלב. איינגעפאַלענע חורבה. פון דער חורבה שטאַרצען פּרויס צווי הויכע שפיצען, העלכע בעהאַלטען זיך אין די פיעל-בלעטערדיגע צווייגען. פון דער חורבה פערשלענגעלט זיך אַ לענגליך הייס טעטענעל צום העג צו. איבערן העג, קעגנאיבער דער חורבה, פערזאַרפט זיך אַ שלאַגבוים; פון דעם הויכען קלאַץ ציט זיך אַ קייט אַרצב, צו העלכער עס זיצט אין אַ קליין אַלט איינגעפאַלען היזעל אַ יודינע, איינגעהילט אין אַ טוך און שלאַפּא, האַלטענדיג אין דער האַנד אַ לייכטענדיגען לאַמטערן אויף רעכטס אין הינטערגרונד פערבלאָנדזשעט זיך דער העג צווישען לאַנגע אונענדליכע פעלדער. צווישען די פעלדער גלאַנצט אין דער לבנה-שיין דאָס בלאָהע צאַפּלען פון וואַסער. הייט אין הינטערגרונד, אויף יענער זייט ברעג, הערען הויכע און געדיכטע בוימער פערנעפעלט און פער טרונקען אין אַ טוי-וואַלקען, וואָס שטייגט פון דער ערד און געהט אין הימעל אויף. אַ לייכט טייגע לבנה-נאַכט. אַלץ אַרום איז בעגאַסען מיט לבנה-ליכט. די ווייסע הענט פון דער חורבה, דאָס הערען בעלויכטען אין דעם לבנה-ליכט, קוקט העל צווישען די טונקעל-גריינע בוימער ארויס.

פ גרופע יודען, אין שווארצע קאפאטעס אָנגעטאָן, שטעהען לינקס אין הינטערגרונד פון דער טצענע און זיינען מחדש די לבנה. מען זעהט זיי נישט אין גאַנצען אַרויס, נאָר די בליכע פנימער מיט די לאַנגע שוואַרצע בערד, העלכע ווערען בעגאַסען מיט דעם ליכט פון דער לבנה.

אַ ייִנער פֿון די דאַוונער
צום צווייטען.

שלום עליכם!

אַ צווייטער
אָבענטפערנדיג.

עליכם שלום!

איבער ווענדט זיך צום צווייטען, און די פראגע מיט דעם ענטפער־זוכן דיך איבער דריי מאָל.

אַן אַלטער יוד
דאווענט היך פאר אנדערע.

הללויה, הללו, לויבט גאָט, לויבט איהם אין די הימלען, לויבט גאָט אין דער הויך, לויבט איהם, אַלע זיינע מלאכים, לויבט איהם, אַלע זיינע חיילות, לויבט איהם, הימעל-הימלען, און דאָס וואַסער, וואָס איז איבער די הימלען, זאָלען זיי לויבען גאָטס נאָמען. ער האָט בעשפּילען, און עס איז געוואָרען בעשאַמען, ער האָט געבאַטען, - און נישט צו פערענדערן.

דורך דער צייט, ווען דער אַלטער דאווענט, זאָגט איבער צום צווייטען צו דריי סאָל:

- שלום עליכם?

- עליכם שלום!

עס קומען אָן פון לינקס רב חנן מיט די זיידן. נאָך זיי פון פּילצ חילע מיט ש טצעטער אין שניר.

רב חנן
שטעלט זיך אָב ביים שלאַנגבוים.

שטעהט. גענוג מיך בעגלייט. עס איז געקומען די צייט צו געזענען נשן זיך. דער שלאַנגבוים שטעהט צווישען אונז. נאָך רעד איך מיט

איין, נאך זעה איך איך. קוים קום איך הינטער דעם שלעגנאויס
ארונטער, קעהר איך שוין צום עבר.

שנקעל קאהן

זאל דער טאטער זאך ניכט שפרעכען. וויר ווירדען איהן אימער,
אימער געדענקען. און בעוויליגט עס דער הער גאט אונז איינען
זאהן צו שענקען, אונזער הייסער וואונש איזט עס, ער זאל
דעם טאטערס נאמען טראגען.

ר ב ח נ

איך גלויב דיר, מיין קינד, איך גלויב דיר. אבער איך האב פון
עפעס אנדערש געוואלט זאגען. דאס לעצטע מאל זעה איך איך.
נישט די ערד, וואס האט מיך געבוירען, וועט מיך אין זיך בע-
האלטען. א פרעמדער בין איך שטענדיג אין מיין היים געווען. איך
געהאב אין א לאנד, וואס איז זעהר ווייט און זעהר נאהענט, איך
לאז איין איבער אין א לאנד, וואס איז זעהר נאהענט; און זעהר
ווייט. מיר האבען אונזער ווארצעל אין דער לופט געמלאצט,
דאך האט קיין ווינט אונז פון שורש נישט געקאנט אויסרייסען.
איהר ווייסט, פארוואס?

ע ל ע

שוויגען ווארטעניג

ר ב ח נ

מיר, אלטע יודען, האבען געהאט א גרויסען, גרויסען אנהאלט. דאס
איז געווען אונזער אמונה. די אמונה אין טאטען, וואס האט דאך
אונז אהער געשיקט, און אז עס וועט קומען די ריכטיגע צייט, וועט
ער אונז פון דאנען ארויסנעמען. די ווילדסטע שטראקען פון די
שטורעמדיגע ימים האבען אונז פון ארט נישט געקאנט ריהרען.
פון לאנד צו לאנד האבען מיר געוואנדערט, שפראך אויף שפראך
האבען מיר געציטען, אונזער יש"א איז געבליבען דער אייבערער,
אונזער ערד, אונזער לאנד איז געווען אונזער אמונה. אבער איהר,
וואס האט צעציטען אונזער גרויסען גאט אויף קליינע געטלעך,
צי האט איהר שוין געפונען אזא אנהאלט, וואס זאל איך זיין א שוין
פאר טעג, אין וועלכע שטורעמווינטען בלאזען, אין וועלכע ווילדע

ימים געהען אַרויס פון זייערע ברעגעס די וועלט צו פערפלייצען...
 קיינער ענטפערט נישט. שוידע. צו באַריסן. ברוך, ברוך, מיין זכור, צו
 דיר ווענד איך זיך צום ערשט. גיט איהם די האַנד. זאָג מיר, מיין
 זוהן, פאַר מיין אַוועקגעהן: צי גיסטו זיכער וועגען דעם, וואָס
 איך האָב גערעדט יעצט? צי קענסטו נעמען אויף דיר דאָס
 אַחריות, אָו די ערד וועט דיין אַלטען טאַטען פון קבר נישט
 אַרויסוואַרפען, איבער די חרפות און בושות פון די לעבעדיגע,
 וואָס ער האָט איבערלאָזט נאָך זיך?

ב אַ ר י ס

אויף מיר, טאַטע, קאָן איך נעמען דאָס אַחריות,—איך האָב, גאָס
 צו דאַנקען, מיין פרנסה, אַ בעל-הבית אין שטאָדט, און אַ יוד
 זיפדיגט נישט פאַר וואויל-טאַג... מיינע קינדער אַזוי לאַנג, ווי איך
 לעב... כאַטש אין אמת'ן, ווער האָט היינט, משטיינס געזאָגט,
 רשות אויף קינדער? גאָס איינער ווייס, מיט וואָס פאַר אַ געשעפטן
 זיי פערנעמען זיך. אָו עס זיינען מאַרעס אַרויסגעקומען אויף
 דער וועלט... לאָז דאָס לערנען, געלד אויף דעם זיך קאָסטען?

ב ח נ נ

האָסט מיט זיי אנדערע תורות געלערנט. איך וויל נישט יעצט
 קיין מוסר, תוכחה זאָגען, היינטיגע וועלט פערלאַנגט עס... ביסט
 דו נאָר זיכער אין זייער אמונה אין די נייע תורות?

ב אַ ר י ס

נאָך וועגען דעם זאָל איך קלערען? איך בין אַ היינט-וועלטיגער
 קויטמאַן, כ'האָב געטאָן דאָס, וואָס די היינטיגע וועלט פערלאַנגט.
 קויטט זיך מיטן פאָטער. דאָס איבעריגע, אַזוי ווי זיי וועלען זיך
 אויסבעטען, אַזוי וועלען זיי שלאָפען. געהט צו, קויטט זיך מיט דער מוטער.

י ד ט ה

וועסטו, טאַטע, איך האָב מיט זיי געלערנט די אַלטע תורות,
 זאָגען זיי, אָו דאָס איז שוין צו אַלט פאַר זיי, אָו דאָס צעפאַלט
 און שטאַרבט אָב, אָו מען מוז אויפרישען דאָס אַלטע און צו-
 שניידען עס לויט דעם היינטיגען שנייט. פערשטעהסטו דו עס, טאַטע?

ר ב ח נ ו

און יעדער אין זיין בעזונדער תורה...

ח נ ה' ע

בשעת צו מיט דריי גרויסע ליכט, העלכע די גיש איבער רב הנניח.

איך האָב טאַקע דעם שוועהר געוואָלט בעטען. כ'בעט איבער
טויזענדער מאָל, כ'בין נאָר אַ זינדיגע יודינע. מיין האַרץ
שרעקט זיך. איך ווייס אַליין נישט וואָס, לאָז דער שוועהר
אַנציינדען די ליכט אויף די מאַמע רחל'ס קבר, פון זייערע נשמות
וועגען... היינט אויף איהרע דריי זיהן, מיט טרערען אין די אויגען. זאָל
דער שוועהר לויפען, מיהען זיך, גאָט זאָל העלפען, אַז זיי זאָלען
דאָך... איך ווייס אַליין נישט וואָס... איך ווייס אַליין נישט וואָס...!

ר ב ח נ ו

בשעת צו די ליכט.

איך וועל לויפען, טאַכטער, איך וועל זיך מיהען, עס זאָל נאָר
נאָך צייט זיין.

ה ע ל ע נ ע

מיט אויסגעוויינטע אויגען, הייזענדיג מיט'ן פינגער אויף יוסטיגען און אַנדרושיין.
און פאַר מיינע קינדער אויכ'עט, און פאַר מיינע קינדער אויכעט.

ר ב ח נ ו

מיט דער האַנד צו איהר.

און פאַר דיינע קינדער אויכ'עט, און פאַר דיינע קינדער אויכ'עט.

י ו ס ה

מיט טרערען אין די אויגען.

פאַהרסט אַהיים, טאַטע, אין הייליגען לאַנד. גריס זיי דאָרטען, די
אַלטע קברים, און די מאַמע רחל'ס קבר, וואָס שטעהט אויפ'ן וועג
קיין בית-לחם. זאָג זיי דאָרט, פערצעהל זיי דאָרט, וואָס מיר שטעהען
זיך אין גלות אויס. עס איז שוין צייט, אַז מיר זאָלען אויסגעלייזט
ווערען, די מאָס איז שוין פול, די צרות געהען שוין איבער, זאָג
זיי דאָרט... קינדער אין פרעמדע הענד... הפקר פאַר דער וועלט...
ווער עס וויל, ווער עס קען... פאלט אַרויף אויפן פאַטערס האַל.

ר ב ח נ

כליפעת ארויס אין טרערען.

איך ווייס עס גאנץ גוט... שוין לאנג געקומען די צייט... שוין לאנג צייט... עס פעהלט נאָר די ריכטיגע מינוט... די ריכטיגע מינוט... געזעגענען זיך אין טרערען, זעהר הייס... יוסף געזעגענט זיך דערנאָך מיט דער מוטער.

ר ב ח נ

צום אַנקעל קאהן, געבענדיג איהם די האַנד צו זעגענען.

נו, אין דיינע געגענדען, אין דיינע לענדער וואַרטען יודען אויף נאָך אויף משיחין?

אַ נ ק ע ל ק א ה נ

אָ, יא, ליעבער פאָטער. וויר וואָהנען אין איין קאָנסטיטוציאָנעלן לאַנד, אין איין קולטורעלען לאַנד, ביי אונז גיעבט עס קיינע בע-גרענצונג אין רעליגיאָנס-אַנגעלעגענהייטען. דאָגעגען, אונזערע רע-גירונג איזט יא זעהר פיעל פיר רעליגיאָן. וויר האָבען אונזער טעמפלע, אונזער שוחט, אונזער קולטוס-געמיינדע, גיעבט אויך יא נישט ביי אונז „די דאָ“. ציהט מיטן אַקסעל אויף חיים, משה און בן-ציון. מיט פאַראַד. און דער ערינערונגס-טאָג אונזערער עלטערן ווירד ביי אונז געפייערט מיט דער גרעסטער פיערליכקייט; „יאָהר-צייט“ איז איינע גראַסע מצוה, ווי עס פלעגט צו זאָגען דער ראַבינער אין דער זינאָגאָגע זאָנאָבענד. נישט וואָהר, מיין ענגעל?

ט א נ ט ע ב ע ר ט א

זייענדיג פערנומען מיט זעגענען זיך מיט דער מוטער, האַרפט אַרונטער דעם קאַפּ צום מאַן מיט האַלב פאַרווינטע אויגען.

וואָהר, מיין ליעבער, וואָהר, מיין גאַטע.

ר ב ח נ

גייט די האַנד דעם אַנקעל, געזעגענדיג זיך מיט איהם.

און וואָס בעפעהלסט דו מיט אַהיים?

פּאָרעל קאַהן

איך האָבע איינע ביטע צום פּאָטער, איינע זעהר גרויסע ביטע.
איך ווייס, דער פּאָטער איז אַ פּראָמער יודע, זעהר אַ פּראָמער
יודע. זאָל דאָך דער פּאָטער דען הער גאָט ביטען און די הע-
רען פּראָמטעטען: איך בין זאָ איינזאָם און ווינשע מיר איין
זיינכען צו האַפען, דען איך מיט דעם פּאָטערס נאָמען גענען
זאָל, דער נאָך מיר קדיש זאָגען זאָל..

ר ב ח נן

איך וועל מיך מיהען. געזעגענט זיך מיטן אַנקעל, געהט דערנאָך צו מלכה'לען.
צו די אייניקלעך. און איהר, יונגע דורות, צי האָט איהר עפעס מיט-
צוגעפּעהלען? צי וואָרט איהר אויך? צי האָפט איהר אויך? צו
בן-ציונו. וואָס זאָל איך זיי דאָרט פון איינער נאָמען זאָגען?

בן-ציון

אַז עס וועט זיין, און דו וועסט אַהיים קומען, אין לאַנד אַריין
זאָג זיי דאָרט, וועק זיי דאָרט, אַז עפעס וואָס איז געשעהן אין
גלות, אַז עפעס וואָס האָט אַריינגעלעבט צווישען אונז... וועסטו
זעהן די וויסטע פּעלדער פון שרון און כּרמל, און די טויטע
ברעגעס פון אַלעסן ירדן, זיי זיי דאָרט מבשר, אַז עס קומט די
צייט, און די פּערהאָנגעלטע פון אַלע סיר עקען קומען צו ציהען
מיט אַקערס-פון וואָג און אייל, מיט שניידערס-פון מעסטעל און
קוואַרט... וועק זיי דאָרט, זאָג זיי דאָרט, אַז נישט מעהר וועט
זיי בעאומרוהיגען פון זייערע קברים קלאַג-געזיינען פון אַלעס
גוסט'ע יודען, וואָס בריינגען צו שלעפען זייערע אַלעסע ביינער
פון גלות אין דעם אַלעסען קאַסטען שמות אַריין. אַנדערע גע-
זאָנגען וועלען זיך איבער זייערע קברים לאָזען הערען... וועק
זיי דאָרט, זאָג זיי דאָרט..

ר ב ח נן

איך וועל זיי וועקען, איך וועל זיי זאָגן: משיח'ס צייטען, משיח'ס
צייטען... גאַנץ גוט, גאַנץ שען, אָבער דאַכט זיך ניט גאַנץ יודיש-
ליך. ווייסט איך, וואָס אַזוינס?.. סיי ווי סיי, בלייבט געזונט, מיין
קעגל, זאָל גאָט געבען, אַז... געזעגענט זיך מיט איהם. כּוֹזאַלעט אָבער

וועלען וויסען, ווארטען גאָך דיינע ברידער אויכ'עט אזוי אויף
משיח'ן?

חיים

אַבער ווי גאָך אזוי, זיידע? אָבער נישט אויף דעם קליינעם
שאַוויניסטישען משיח פון יודען-ציוניסטען. אין אונז האָט זיך
דערוועקט דער יוד דער מענש פון די, וואָס פערלאָזען זייער
גאָרטען און געהען פלאַנצען אַנדערע גערטנער... די, וואָס פער-
ניכטען אַלטע וועלטען און געהען פויען נייע. זאָג זיי דאָרט, אַז
מיר וועבען דאָ די נשמה פון דעם נייעם משיח'ן פון אונזערע
זיידעס, די נביאים, וואָס וועט קומען, ווי אַ זון אויף דער גאַנצער
וועלט, און וועט אויפפּענען פּערבוּדענע הענד. און אַבווישען
טרערען פון אומגליקליכע.

ר ב ח נ

משיח'ס צייטען. משיח'ס צייטען!

ב א ר י ס

האָט איהם איבער.

קוקסט מיר אָן מיינע משיח'ס-מענשען?

ה ע ל ע נ ע

צו דער שוויגער.

תפילין לעגען זיי? דאוונען דאוונען זיי?

י ו ס ה

נייע יודען, נייע משיחים...

ר ב ח נ

איך וועל זיי זאָגען. כ'וועל זיי זאָגען. זאָלען זיי דאָרט וויסען,
זאָלען זיי דאָרט וויסען. משיח'ס צייטען, משיח'ס צייטען...
געזעגענט זיך מיט איהם.

מ ש ה

יעדער דור און זיין משיח, יעדער דור און זיין משיח.

ר ב ח נ

און דו, וועמען הייסט דאָרט גריסען, מיין קינד?

מ ש ה

אַלע גוטע און פֿרומע לייט און אַלע הייליגע קברים, וואָס מען האָט אונז פֿון זיי אין חדר מעשיות דערצעהלט, און די מאַמע רחל'ס קבר מיט דער מערת המכפלה, און דעם פּוּתל מערבי מיט דעם הזתים-באַרג. און וועסט דו אפשר אליהו הנביא טרעפֿען תשעה-באָב אויף דער נאַכט, ווען ער געהט די אַבות וועקען, און נאָך אַלע גוטע בעקאַנטע פֿון אַמאָליגע חדר-צייטען. לֵאָז זיי דאָרטען האַרצליך גריסען, לֵאָז זיי דאָרט האַרצליך גריסען...

ר ב ח נ

און פֿון משיח'ן דערמאַנסטו גאַרניט? אַ וואונדער עפעס!

מ ש ה

איך בין אַ יוד, וואָס ליבט דעם גלות, אָט אַזוי ווי עס איז, מיט דעם בית-המדרש-געסעל, מיט'ן רב און דין, מיט'ן שופֿר און הלצה-שוך. דאַכט זיך, דאָס איז דאָס יודישקייט, דאָס אמת'ע, דאָס פֿראַסטע. אויף משיח'ן קאָן איך האַפֿען, וואָס וועט קומען צו רייטען אויפֿן ווייסען אייזעל, מיט'ן שופֿר אויפֿן פּאַפּירען-בריק. בין איך אַבער שוין צו יונג, אָדער שוין צו אַלט, אַז איך זאָל נאָך קענען גלויבען אין נסים. דער משיח פֿון מיין ברורער דורך קאַלאָניאַל-באַנק און נאַציאָנאַל-פּאָנד, דורך טעריטאָריאַליסטען און אונגאַנדי-סטען איז מיר פֿרעמד, איז מיר ווייט, עס איז נישט מיין, עס איז נישט דיין. און ס'דאַכט זיך גאָר מיט זייער לשון-קודש רעדען, עס איז דאָך ניט יודישליך, ניט דאָס יודיש פֿון מיין זיידען, פֿון מיין באַבען.

ר ב ח נ

אַ יונגער בחור מיט אַ לשון פֿון אַן אַלטען מאַן.

מ ש ה

איך בין יונג און אַלט. מען מוז דעם עלטער פֿערינגען, און דאָס יונגע מוז זויגען פֿון דעם אַלטען, -האָט עס דענסטמאַל אַ קיום. האָט עס אַ בעשטאַנד. אַ פּאַלקס-גייסט קאָן מען גישט פֿון פינגער

אין די קעלערס זוכען. דאָ בלייבן צוויי — איהר זאָלט די
ווייבער היטען. (ער לאָזט איבער צוויי סאלדאטען) איד, וויין,
וואו דער קעלער איז.

ש ל מ ה :

דאָ, קומט מיט מיר. (ער מיהרט זיי אין קעלער אראָפּ).

ז ר ש ט ע ר ס אָ ל ד אָ ט :

די באַבע געפעלט מיר נישט. (קוקט איהר אין די אויגען אריין).
אַ פנים האָט דאָס ווי אַ יונג קינד, אויגעלאַך ווי די טייבע-
לעך, און אָנגעטהאָן איז דאָס ווי אַן אלטע באַבע.

צ ו ו י י ט ע ר ס אָ ל ד אָ ט :

געה, נאר, ווייבער, אַז זיי קומען אויף דער עלטער, ווערען
זיי צוריק ווי קינדער. די אויגען ווערען ביי זיי מילד ווי
ביי קליינע קינדערלעך און די שנאָבעלעך מיט די גאַמבע-
לעך, ווי ביי איין-יעהריגע.

ע ר ש ט ע ר ס אָ ל ד אָ ט :

דו האָסט רעכט, האָב איך אַ באַבע אין דער היים, וויעגט
זי מיין קינד—קוק איך זי אַמאָל אָן, דאַכט זיך מיר, אַז
עס איז מיין וואַסילעס פנים. (צו רבקה'לען) זאָג, באַבעלע, אַסך
קינדערלעך האָסטו שוין אין דיין לעבען אויסגעוויעגט?

ר ב ק ה' ל ע

(הערט נישט, זאָגט ווי אַן אלטע אידענע):

וואָס... וואָס... (צו דער מוטער) מאַמע'לע, מאַמע'לע, וואָס זאָ-
גען זיי... ניין, די צייהן זיינען ביי מיר אַלט... שווער ברויט
צו קייען.

צ ו ו י י ט ע ר ס אָ ל ד אָ ט :

וואָס האָסטו דיך אוועקגעשטעלט ביי דער באַבע'ן, זעהסט
אַז זי איז בלינד אויף די אויגען און טויב אויף די אויע-
רען, הערט נישט און זעהט נישט.

ע ר ש ט ע ר ס אָ ל ד אָ ט :

לאָז אָפּ, עס איז גוט מיט אַן אלטער באַבע'ן דאָס האַרץ
אויסצורעדען זיך קוק איך אויף איהר, מיין איך, אַז איך
בין אין דער היים, ביי אונז אויפ'ן דאָרף, און מיין אלטע
באַבע, וואָס האָט נאָך נאָפּאלעאַנען פון דאָרף מיט אַ פּאַנ-

טאָפּעל געלאָגט, זיצט אונטער'ן אויווען און דאָס קינד מיט
דער קאָץ שפּיעלען זיך ביי איהר צו פּוסענס, און זי בעט
זיך עפּעס מיט די אָהן=צייהניגע יאָסלען, אַז איך זאָל זי
אין דרויסען פּיהרען, אויף דער זון וואַרעמען. (צו רבקה לען)
וואָס ווילסטו, באַבע'לע? אַז איך זאָל דיך אין דרויסען פּיה-
רען, אין דער זון דיך אוועקזעצען? אַ שענער טאָג, וואָס?

ר ב ק ה' ל ע :

וואָס זאָגען זיי, מאַמע'לע? (צום סאַלדאַט) ניין, מיין אייניקעל,
נישט גוט אויף דער עלטער צו קומען, די ביינער ברעכען,
עס ווילט זיך רוהען. (די סאַלדאַטען לאַכען גוטמוטהיג.)

צ ו ו י י ט ע ר ס אָ ל ד אַ ט :

נו, קום אוועק, וואָס האָסטו דיך צוגעטשעפּעט, זעהסט, זי
האָט בורא פאַר דיר.

ע ר ש ט ע ר ס אָ ל ד אַ ט :

לאָז געמאַך, עס דערמאָנט זיך אַן אַלטע צייטען. (צו רבקה לען)
ווילסט עסען? יאָ? (ער וויל איהר ברויט געבן.)

ר ב ק ה' ל ע :

דעם אויווען אונטערהייצען, יאָ, מיין קינד, עס ברעכט אין
די ביינער. עלטער איז קיין געלעכטער. (די סאַלדאַטען לאַכען.
עס קומען צוריק אַריין דער עלטסטער מיט די צוויי סאַלדאַטען און שלמה)

ע ל ט ס ט ע ר :

דער טייוועל ווייסט, וואו די אידענע האָט די טאָכטער בע-
האַלטען! דורכגעזוכט דאָס גאַנצע הויז, סיידען זיי האָבען
זי ערגעץ אונטער די ספּאַדניצעס בעהאַלטען אָדער די באַ-
בע איז די טאָכטער.

ע ר ש ט ע ר ס אָ ל ד אַ ט :

זי איז אַן אַלטע באַבע, האָבען מיר דאָ מיט אַיאר שפּאַט
געהאַט.

צ ו ו י י ט ע ר ס אָ ל ד אַ ט :

הערט נישט און זעהט נישט—גיט מען איהר ברויט, פיינט
זי אַ וואַרעמען אויווען.

ע ל ט ס ט ע ר :

דאָס אונזעריגע אָבגעטהאַן, זאָל ער אליין קומען זי זוכען
(ער לעזט פון פאפיער) אַ יונג מיידעל, אַכטצעהן יאָהר אַלט,
מיט שוואַרצע האָר און שוואַרצע אויגען—אַזעלכע ניט גע-
פונען. דעם פראַטאַקאָל אונטערגעשריבען. (שרייבט אונטער דעם
פראַטאַקאָל. קאמאנדעוועט) קאַמעראַדען, גלייך געשטעלט. (זי
שטעלען זיך גלייך) אײנס, צוויי, דריי, געגאַנגען. (די סאַלדאַטען
לאָזן זיך געהן).

ע ר ש ט ע ר ס אָ ל ד אַ ט :

האַט מיר אַ גוטע נאַכט, באַבע לעבען, און חלומיט פון
יונגע יאָהרען.

צווייטער סאָלדאַט :

ווען איהר זיינט אַ יונג מיידעל געווען און די בחורים אין
די פעלדער נאָכגעלאָפּען. (געהען אַס)

מ ל כ ה' ל ע

(הויבט אויף די הענד צום הימעל):

ווי דאַנק איך דיר, רבונג של עולם, פאַר דעם חסד. דאָס
האַט זיך די באַבע יענטע'לע געמיהט, אַז זיי זאָלען זי
נישט דערקענען.

ר' מ ל ך :

און זעהסטו, מיין ווייב, האָט גאָט גאָר נישט געוואָלט צו-
נעהמען אונזער קרבן. נור עס מאַכט נישט, טאַכטער, קוים.
האַסטו דיין האַרץ געשענקט, איז געגליכען ווי דו וואָלסט
דעם קרבן געבראַכט.

ש ל מ ה :

רבקה'לע, ווי האָסטו דיך געקענט אַזוי פערשטעלען און
נאָכמאַכען אַן אַלטע אידענע? איך האָב דאָך געמיינט, אַז
דו ביסט אַן אַלטע אידענע.

ד ב ק ה' ל ע

(רעדט ווייטער ווי אַן אַלטע פרוי):

איך ווייס נישט. עס דאַכט זיך מיר, אַז איך בין שוין אַזוי
אַלט ווי אַן אַלטע פרוי. איך בין דאָך אויף דער עלטער
געקומען.

מלכה'לע

(דערשראקען):

וואָס רעדסטו, טאַכטער, ביסט דאָך נאָך אַ יונג מיידעל. דאָס
האַב איך דאָך דיך נור אָנגעטהאָן אין דער באַבע יענטע-
לע'ס קליידער, כדי זיי זאָלען דיך ניט דערקענען.

רבקה'לע:

מיר דאַכט זיך, מאַמע, אַז די קליידער פאַסען מיר, אַז איך
האַב זיי שטענדיג געטראָגען. איך בין דאָך אַן אלטע פרוי.

מלכה'לע:

וואָס רעדסטו, דייע האָר זיינען דאָך נאָך שוואַרץ, איך
האַב דאָך נור אַן אלטע הויב דיר אָנגעטהאָן. קום, טאַכטער,
איך וועל דיר די הויב אויסטהאָן און דו וועסט באַלד ווי-
דער אַ יונג מיידעל ווערען. (מיט אַ דערשראקען האַרץ) דאָס קינד
שרעקט מיך.

שלמה:

טהוט דאָס נישט, מלכה'לע, זיי קענען נאָך באַלד ווידער
צוריקקומען.

מלכה'לע:

וואָס רעדסטו, וואָס שרעקסטו מיך איבער, זיי האַפען דאָך
שוין געזוכט, זי איז דאָך ניט געווען.

רבקה'לע:

האַב נישט קיין מורא, מאַמע, איך בין דאָך שוין אַן אַל-
טע פרוי. עס איז מיר, ווי איך וואָלט שוין הונדערט יאָהר
געלעבט. מיין האַרץ איז מיר אַזוי שווער, און דער רוקען
ברעכט מיר. איך וויל אַ שטעקען. די אויגען זיינען מיר
טונקעל, איך זעה נישט — עס איז מיר אַזוי, ווי איך וואָלט
שוין אַזוי אַלט געווען.

מלכה'לע

(מיט שרעק):

וואָס רעדסטו, מיין קינד? דו וועסט זעהן, מיט גאָט'ס הילף,
מיר וועלען דורכקומען די שלעכטע צייטען. גאָט זאָל אונז
נור כּוּח געבען. גיב מיר דיין קאַפּ, וועסט זעהן, אָט באַלד
וועסטו ווערען צוריק יונג, רבקה'לע, שרעק דיך נישט.

שרעק דיך נישט, מיין קינד. (זי טוהט איהר אויס די הויב און די האַר זיינען גרוי) וואָס איז דאָס? (מיט שרעק) מלך, מלך! זעה, די האַר, די האַר זיינען גרוי! זי איז גרוי געוואָרען אונטער דער הויב!

ד' מלך

(בעטראכט זי):

זי איז נאָר שרעק גרוי געוואָרען, מיין קינד.

מלכ הילע

(פאלט אויף איהר טאכטער און הויבט זי אָן שרעקליך צו קושען מיט גרויסע

טרעזערען):

מיין קינד, מיין פלה-מיידעל, אָן אַלט ווייב, טאַטע, פאָר וואָס? מלך, מלך, זעה, וואָס זיי האָבען אויס דעם קינד געמאַכט. אָן אַלט ווייב.

ד' מלך

(געהט צו צו איהר און לעגט דעם קאָפּ ארויף אויף איהר):

גאָט האָט דיר די שענקייט צוגענומען און די ריינקייט געשאַנקען. די גרעסטע מתנה פון גאָט. קיינער וועט איהר שוין נישט קענען טהאָן קיין שלעכטס. ריין און הייליג איז מיין קינד. (ער קושט איהר דעם קאָפּ). מיין טאָכטער, מיין ריי-בע. אַ מיידעל פון אונזער משפחה האָט גור איינמאָל אין לעבען געטראָגען די באַבע יענטעליעס פּערייל, ווען זי איז אַ פלה געווען, דו ביסט ווערט, אַז דו זאָלסט שטענדיק טראָגען די פּערייל. קום, מיין טאָכטער, פרום ביסטו ווי די באַבע יענטעליע. זעץ דיך דאָ, געבען מיר ביים טיש, די ספרים זאָלען ליגען אַרום דיר, ווי זיי זיינען געווען אַרום דער באַבע יענטעליע. (ער פּערשפּרייט ספרים אַרום איהר) ביסט אַזוי הייליג, ווי זי, און דו זאָלסט אומגעהן מיט די ספרים, ווי זי. זעץ דיך, מיין טאָכטער. (ער זעצט זי אַוועק).

דו'ל

(קומט אַריינצולויפּען מיט פּרייד):

רבקה'לע, רבקה'לע, זיי האָבן דיר גאָר נישט געטאַהן, גע-לויבט איז גאָט. (ער קוקט זיך אום, ווי ער וואָלט זי גענוכט).

מלכה'לע

(שווייגט און וויינט).

ר' מלך

(וויינט אויף רבקה'לען):

דאָס איז רבקה'לע.

דוד'ל:

וואָס? (ער געהט צו צו איהר). רבקה'לע, מיין פלה, ניין, ניין...
ניין...

ר' מלך:

דיין פלה איז אַ פשריע אידישע טאָכטער.

דוד'ל:

מיין רבקה'לע...

רבקה'לע:

איך ווייס נישט, וואָס דו זאָגסט, איך בין אַן אַלט ווייב.
(פון דרויסען הערען זיך טריט).

ר' מלך:

רבקה'לע, יעצט מעגען זיי קומען.

מלכה'לע:

וואָס ווילען זיי נאָך פון מיין קינד — זיי האָבן זי דאָך
שוין גע'הרג'עט?

ר' מלך:

יעצט קענסטו רוהיג זיין, מיין ווייב. די ספנה איז שוין
פאַרביי. (עס קומט אריין דער קאמאנדיר, הינטער איהם פאַן דאָס
בראַזוסקי מיט די פריהעריגע זעלנער).

דער קאמאנדיר

(בייז):

שוין דאָס צווייטע מאָל נאַרסטו מיך אָב, איד, זאָג, וואו
האַסטו דיין טאָכטער?

ר' מלך

(וויינט אויף רבקה'לען, וועלכע זיצט מיט גרויע האַר ביי די ספרים):

דאָס איז מיין טאָכטער, הערר קאמאנדיר.

ד ע ר ק א מ א נ ד י ר

(קוקט זי אן פארוואנדערט):

דאָס? דאָס איז דאָך אַן אַלטע באַבע. — הע, פאַן, וואָס
איז דאָס?

פ א נ ד א מ ב ר א ו ו ס ק י

(לאַכט):

אהא, דער איד האָט זי פאַרשטעלט, האָט איהר אַש אויפן
קאָפּ געשאַטן און אַלטע קליידער אָנגעטאהן, געמיינט, מען
וועט זי נישט דערקענען. — שענקייט לייכט פון הינטער
אַש אַפּויר, אָט וועל איך איהר באַלד דעם קאָפּ אָבּוואַ-
שען, פון פנים די בלאַטע אָבּווישען און אונטער מיינע
הענד וועט איהר יונג האַרץ ווידער אָנהויבען קלאַפען. די
פאַנעקע איז דאָך אַ יונג, שען מיידעל. איך קען דאָך זי.
(ער פּרובט צו געהן צו איהר, בלייבט אַבער פון דערווייטענס שטעהן)
וואָס גלאַנצט דאָס אויף איהר, ניבאַ טאָ איז עס יאָ זי,
ניבאַ טאָ נישט. (ער געהט נאָך אַ מאָל צו צו איהר, בלייבט אַבער
פון דערווייטענס שטעהן) זי, — ניין אַן אַלט ווייב. דער איד
האָט איר פּישוף אָנגעטאהן. פאַני נאַטשאַלניק, דער איד
האָט אויס איהר אַן אַלט ווייב געמאַכט.

ד ע ר ק א מ א נ ד י ר:

אַ, פאַני פּאָליאַק, איך קען מיך אויף די זאַכען. האָסט מיט
דעם איד שותפות געמאַכט, די פּעריל אויסגענאַרט —
סאָלדאַטען, נעהמט דעם פאַן. (סאָלדאַטען רינגלען ארום פאַן
דאָמבראַווסקי).

פ א נ ד א מ ב ר א ו ו ס ק י:

פאַני נאַטשאַלניק, וואָס רעדסטו, סלאָווע האַנאַרע, ווי איך
בין אַ פּאָליאַק — דער איד האָט איהר פּשוף אָנגעטאהן,
זי איז דאָך אַ יונג מיידל געווען, — סלאָווע האַנאַרע.

ד ע ר ק א מ א נ ד י ר:

עס איז אַ יונג מיידעל געווען און מיט אַ מאָל אַלט געוואָרען?
אויס וועמען מאַכסטו דאָס געלעכטער, פאַן? האָסט פון
קאָנאַטשיסטווע געלד אויסגענאַרט, מיט די אידען שותפות

געמאכט, אויס א פאלקאווניק דאָס געלעכטער געמאכט,
ווי האָסטו געוואָגט? טייער וועסטו מיר באַצאָלען דערפאַר. —
פיהרט איהם אוועק, דעם פאַן. (די סאַלדאַטען פיהרען איהם
אַרויס). און דו, איד, נעהם צונויף דיינע אידעלעך, אין
צוועלף שעה אַרום זאָל זיך מיר קיין איד אין שטאָדט
נישט געפינען. דו הערסט? יעדער איד, וואָס וועט אין
שטאָדט איבערבלייבען, וועט פון מיר מיט'ן טויט אוועק=
גען. סאַלדאַטען, קומט — איהר זאָלט מיר בעצאָהלען
דערפאַר. (אַב מיט די סאַלדאַטען).

ר' מ ל ך

(הויבט אויף די הענד):

וואָס קענסטו מיר טהאָן, אַז גאָט האָט מיר געהאַלפּען און
מיין טאָכטער איז אַ פּשר אידיש קינד געבליבען. קומט,
מיינע קינדער, קומט! (ער נעהמט די חתן-פּלה פאַר די הענד):
לאַמיר דאַנקען און לויבען גאָט פאַר דעם חסד, וואָס ער
האַט געטהאָן מיט אונז.

פיערטרער אַקט.

אַ ברייטער וועג, בעזעצט מיט טאָפּאַלען, נאכט.
פעלדער ארום. פון די פעלדער הערט זיך פון
צייט צו צייט אַ באַראַכאַן, אַ זעלנערישע טראַמ-
פייט בלאַזט צו אַטאַקע. אידען קומען אָן מיט
טאַלקאַצען אין די הענד. צו ערשט אַיינצעלנע,
ווי זיי וואַלטען זיך דורכגעשליכט, האַלטן ליכט-
לעך אין די הענד און באַלויבטען זיך דעם וועג.

ע ט ר י כ ע א י ד ע ן

(רופען מיט א פערשטיקטער שטימע):

דאָ געהט, דאָ קומט, פאַמעליך, פאַמעליך, בויגט אַראָפּ
די קעפּ.

אַ נ ד ע ר ע :

דער וועג איז אין סכנה, וואו געהט איר?

נאָך אײנער:

בעהאַלט די יונגע קינדער

ע ר ש ט ע ר :

זעהט, זיי זאָלען נישט שרייען, מיר קענען, חלילה, נאָך
אַלע אומגליקליך ווערען.

צװײטער:

פערשטעלט זיי מיט הענד די מיילער.

ד י ן ו י י ב ע ר

(קומען אָן, מיט פעקלעך):

טאַטע אין הימעל, העלף, העלף! (א פאַר יונגע לייט אלעפּען
א וואָגען, אויף דעם וואָגען געפינען זיך ווייבער און קינדער. נאָכ'ן
וואָגען געהט נאָך ר' מלך, אלט אין קראַנק, קוים וואָס ער שלעפט
זיך אויף די פיס, אָנגעלעהנט מיט איין האַנד אויף שלמ'הס אַקסעל, די
צווייטע אויף מלכה'לעס. הינטער איהם די טאַכטער רבקה'לע, אין
שוואַרצען אָנגעטהאָן, מיט אַ געבויענעם קאַפּ צו דר'ערד. איינער פון
זיי האַלט אַ ספר תורה אין אַטלית איינגעהילט. ר' מלך בלייבט
שטעהן, ער לאָזט זיך שוואַך אַרונטער אויף די פיס).

ש ל מ ה

(רופט):

עולם, עולם, האַלט אַ מינוט. ר' מלך קען נישט ווייטער
געהן. (דער עולם האַלט זיך צוריק, זאַמלען זיך אַרום ר' מלך'ן און
פּרעגען אין שרעק): וואָס איז געשעהן?

ר' מ ל ך

(רופט מיט די לעצטע קרעפטן):

אידישן, וואָס טהוט איהר? געהט, געהט — דער וועג איז
אין סכנה.

דוד'ל

(רופט):

דעם וואָגען גיט אַהער! ר' מלך איז שוואַך, ער קען וויי-
טער ניט געהן.

איינער:

לאָזען די ווייבער אַראָבגעהן פון וואָגען, די טויטע מיט
די קליינע קינדער קען מען דאָך ניט ריהרען.

נאָך איינער:

יא, די ווייבער זאָלען אַראָבגעהן, מאַכט פלאַץ פאַר
ר' מלך.

ר' מלך:

שלמה, וואָס טהוסטו? ניין, אידען. ניין, די פרויען זיינען
קראַנק, די קינדער זיינען שוואַך, איך בין נאָך. גאָט צו
דאַנקען... (ער וויל זיך אויפהויבען פון דר'ערד און קען נישט).

אייניגע:

לאָז מען זיך דאָ אַ וויילע אַבשטעלען אַברוהען, ביז ר' מלך
וועט בעסער ווערען.

אַנדערע:

סיי ווי סיי זיינען די ווייבער מיד. אידען, לאָמיר דאָ
אַ וויילע אַברוהען. די קינדער קענען נישט געהן אַזוי
פיעל. (זעצן זיך אלע אויפן וועג).

ערשטער בעל-הבית:

פאַר וואָס שטראַפּט אונז גאָט אַזוי? פאַר וואָס? פאַר וואָס?
(ער ברעכט זיך די הענט, אלע שוויגען).

איינער:

ער איז גערעכט און זיין משפט איז גערעכט.

אַשטימע:

ווער ווייסט, אויב עס זעהט ווער אונזערע יסורים, ווער
ווייסט, אויב עס הערט זיי ווער, אויב עס איז דאָ אַ האַנד,
וואָס צעהלט זיי; ווער קען זאָגען?

א א י ד ע נ ע :

אידען, וואָס רעדט איהר, חלילה? עס מוז דאָך עפעס זיין
א טעם אין אונזערע יסורים, אז נישט, חלילה, צו וואָס?
צו ווען?

אן א נ ד ע ר ע :

ווער קען זאָגען אויף געוויס?

ד י א י ד ע נ ע :

געוואָלד, אידען, וואָס רעדט איהר? מען קען דאָך משוגע
ווערען. (פּוּזע).

א פ ר ו מ ע ר :

לעסטערט גאָט! דערצאָרנט איהם!—ס'איז אייך נאָך וועניג?

א י ו נ ג ע ר מ אן :

אפשר איז גלייכער אַזוי, ווי איוב. ס'איז דאָך בעסער
דער טויט, איידער די שאַנד.

ר י מ לך

(שטאַרקט זיך):

קלאַגט, קליינע אידען, קלאַגט, וואָס גאָט האָט אייך אידען
בעשאַפֿען. (ער הויבט אויף די הענד צום הימעל). איך דאַנק און
לויב דיר, גאָט, פאַר די יסורים, וואָס מיר ליידען, דערפאַר
וואָס מיר געהען אין דיין וועג. דאָס איז די גרויסע מתנה,
וואָס דו האָסט אונז געשאַנקען, אז מיר זאָלען טראָגען
דעם צער פון דער וועלט, דערפאַר וואָס זי איז נאָך ביט
צוגעקומען צו דעם שלמות, ווי דו האָסט געוואָלט. אין
אונז שיקען די פעלקער זייערע פיילען, אויס כעס, וואָס
דו פיהרסט זיי ביד חזקה אויף דעם גערעכטען וועג, צו
דעם אמתן ציעל. קלאַגט, קליינע, וואָכענדיגע אידען!
איהר האָט פּערגעסן דעם טעם דערפון. בעל פּרחכם וועט
ער אייך נויטען, אידען צו זיין. איר זייט נישט אַליין,
איר זייט נור אַ רינג אין דער קייט. מיר אַלטע אידען,
מיר פרומע אידען, מיר פיהלען דעם חסד, וואָס גאָט טהוט
מיט אונז. מיר האָבען זיך בעדאַרפט אָננעהמען ביי די הענד
און טאַנצען פאַר איהם אַ טאַנץ און זינגען צו איהם אַ לויב,

וואָס ער האָט אונז בעשאַפן אידען. שוין, יעצט, אין
מיטען ברען פון אונזערע יסורים און צרות — האָבען מיר
בעדאַרפט זינגען און טאַנצען. (דער וואָגען הויבט זיך אָן צו באַ-
וועגען, די אידען געהען מיט. ר' מלך פרויבט מיטגעהן, מאכט אייניגע
טריט, בלייבט ווידער שטעהן).

דודל און שלמה:

שטעהט, געהמט ר' מלכין אויף דער פוהר אַרויף. ר' מלך
איז גיט געזונד.

אייניגע אידען

(געהען צו צו איהם):

קומט, ר' מלך, אויף דער פוהר אַרויף, שנעל. (יופען) ברענג
דעם וואָגען!

ר' מלך:

אידען, געהט, געהט — איך וועל שוין בלייבען אויפ'ן וועג,
איך בין סיי ווי סיי אַן אַלטער, שוואַכער מאַן, זאָט מיט טעג

מלכה'לע:

מלך, וואָס רעדסטו?

שלמה און די אידען:

ר' מלך, וואָס רעדט איר? ס'איז דאָך סכנות נפשות. —
דעם וואָגען אַהער, ווייבער אַראָב, לאָזט ר' מלכין אַרויף!

ר' מלך:

געהט, אידען, איך בין גוזר אויף אייך, ראַטעוועט זיך דאָס.
לעבען. ראַטעוועט די יונגע, די קינדער. דער וועג איז
אין סכנה. יעדען אויגענבליק קענען זיי אונז אַנטרעפען,
געהט, געהט! (אטהייל געהען. ר' מלך בלייבט איבער. פאלט צו
דער ערד).

מלכה'לע

(שרייט):

אידען, ר' מלך געהט אויס! וואַסער גיט, אַ לאַמטער
אַהער!

די אידען

(לויפען צוריק, ברענגען אַ לאַמטער מיט וואַסער):

ר' מלך, ר' מלך, ווי לאַזט איהר אונז אין אַזאַ שווערער צייט?

ר' מלך

(מאכט מיט די הענד):

געהט, געהט...

די אידען

ר' מלך, וואוהין זאָלען מיר געהן?

ר' מלך

(שטאַרקט זיך, הויבט זיך ווידער אויף):

אידען, געהט, איך בין גוזר אויף אייך, געהט. מיטן בטחון אויפן טאַטען אין הימעל. אַז ער ווייסט און זעהט אונזער גויט און פּיין. — געהט ווייטער אייער וועג, ראַטעוועט זיך דאָס לעבען, ווער עס קען. לאַזט איבער די אַלטע, קראַנקע לייט אויפן וועג און געהט ווייטער, געהט. — דער טאַטע זעהט אַלץ און ווייסט אַלץ. ער וועט אייך צופיהרען צום ריכטיגען וועג. (די אידען געהען ווייטער, ווי זיי וואַלטען זיך אוועקגע'גנב'עט פון איהם. עס בלייבען נור איבער ר' מלך, מלכה'לע, די טאַכטער, דוד און שלמה).

ר' מלך (צו שלמה):

און דו אויך, שלמה, דו ביזט יונג, געה מיט זיי.

שלמה

(בעט זיך):

ר' מלך, איך האָב אייך דאָס גאַנצע לעבען געטריי און כּשר געדיענט, איך בעט אייך, פּעריאָגט מיך ניט פון אייך אין דער לעצטער מינוט.

ר' מלך:

שלמה, איז דען אַ איד אַן עבד? יעדער איד איז אַ בן מלך און קיינער האָט ניט קיין רעכט זיין לעבען אוועקצווואַרפּען פאַר אַ בשר ודם, נאָר פאַר'ן רבּונו של עולם אַליין. געה, שלמה, געה מיט זיי. (צו דוד'לען) און דו, דוד'ל, געה אויך, נעהם רבקה'לען און געה. איהר זייט יונג, ראַטעוועט זיך דאָס לעבען.

רבקה'לע:

טאטע, פעריאָג מיך נישט.

דוד'ל:

מחותן, ר' מלך — לאָזט מיך זיין.

ר' מלך:

איר האָט קיין רעכט נישט, דאָס לעבען געהערט נישט
איין, נור דעם רבוננו של עולם. פון יעדען אידען קען
די ישועה קומען, בלייבען זאָלען נור אויפ'ן וועג דיאלטע,
די שוואַכע, וואָס האָבען קיין כוח נישט. געה, דוד'ל, געהם
רבקה'לען און געה.

רבקה'לע און דוד'ל

(געהמען זיך די הענד):

טאטע, מיר וועלן נישט געהן.

מלכה'לע:

וואָס טרייבסטו זיי, די קינדער וועלען בלייבען מיט דיר.

ר' מלך:

עס איז אַ סכנה, מען טאָר נישט. (פּרוּזע). איך פיהל, מיינ
צייט קומט אָן, דער טאטע רופט מיך. (מלכה'לע און די קינ-
דער היינען). שווייג, מלכה'לע, איך פערלאָז מיך אויף זיין
חסד, ער וועט זיין אָן אב-הרחמים ביים יום-הדין. (פּרוּזע,
ער שווייגט אַ לאנגע צייט, ווערט בלייך. מען בעמערקט, ער קעמפט
עפעס מיט זיך).

מלכה'רע:

מלך, וואָס איז דיר ?

ר' מלך

(נאָך לאנגען קלעהרען):

אפשר... מלכה'לע, אפשר האָבען זיי רעכט!

מלכה'לע

(דערישעקען):

וואָס מיינסטו, מלך ?

ר' מלך:

איך מיינ... איך מיינ... אפשר, האַבען מיר זיך אַבגענאַרט, וואָס?... און אפשר איז גאַרנישט טאַקע דאָרט פאַרהאַן... וואוהין איך געה — נור אַ טונקעלע נאַכט... און איך וועל פאַר קיינעם נישט האַבען אונזערע צרות צו דערצעהלען?

מלכה'לע:

וואָס, מלך, וואָס רעדסטו, חלילה? וואָס איז געשעהן?

ר' מלך:

ווער קען זאָגען אויף געוויס... וועלכער בשר ודם... מלכה'לע, בחנם האַבען מיר געוואָרט — עס איז גאַר נישטאָ, נור נאַכט, און אַלעס איז מותר און אַלעס איז הפקר — קיינע צרות און קיינע טרעהרען ווערען נישט געצעהלט און נישט געוואויגען...

מלכה'לע:

מלך, וואָס רעדסטו, געדענק אָן גאָט!

ר' מלך:

איך זוך און איך זעה נור נאַכט... שוואַרץ און הויל — איך הער לאַכען געהט אויף פון אַ טיעפען תהום... מלכה'לע!

רבקה'לע:

טאַטע, עס איז דיר טונקעל פאַר די אויגען, איך וועל דיר מיט מיינע פעריל לייכטען. (זי טהוט זיך אָן די פעריל און זיי לייכטען אין דער טונקעלער נאַכט).

ר' מלך:

(ווערט פּרעהליך, האָט הנאה):

אה, אה, איך זעה שבת=ליכט... ווער שטעהט און בענשט די שבת=ליכט? אַה, ס'איז די מאַמע, איך הער אַ געזאָנג, קדוש השבת, קדוש השבת... שטיל ווערט איבער דער וועלט, דער שבת קומט אָן מיט הייליגע טריט, מלכה'לע, טהו מיר אָן דעם שבתדיגען בגד, ליכט זיינען אָנגעצונדען, דער שבת קומט אָן.

מלכה'לע:

דאָס לייכט דאָך דיר רבקה'לע מיט די פעריל.

ר' מלך :

לייכט מיר אזוי, רבקה'לע, מיט דיינע פעריל, גוטע פעריל...
גוטע פעריל... איך וויל שלאָפען מלכה'לע — דעק מיך מיט
עפעס צו—עס איז מיר קאלט.

מלכה'לע

(דעקט איהם מיט עפעס צו):

שאַ, רבקה'לע, דער טאטע שלאָפט. גאָט זאָל איהם שטאַר-
קען אין שלאָף—קום צו מיר, מיין טאָכטער, ביז דאָך מיר,
מיין פייגעלע,—קום, איך וועל דיך אין מיין טוך איינהילען,
אפשר וועט גאָט טהאָן אַנס, און ראַטעווען דעם טאטען,
(רבקה'לע זעצט זיך מיט מלכה'לען געבען ר' מלכין און שלאָפען איין.
עס ווערט אַ מעדנע לייכט, ווי פאַר טאָג. דער טאָג ווערט בעלויכטען,
אַלעס ווערט ווי אין אַ חלום).

ר' מלך

(כאפט זיך אויף און רופט מיט אַ שטאַרקער שטימע):

מלכה'לע, מלכה'לע, רוף מיר די קינדער צונויף, איך וויל
זיי זעהן—איידער איך געה אוועק פון זיי.

מלכה'לע:

וואָס רעדסטו, מלך, פון וואַנען זאָל איך די קינדער צונויף-
רופען? ווער ווייס אויף וואָס פאַר אַ פעלדער זיי בלוטיגען
אַצינד.

ר' מלך:

רוף זיי פון פעלד אַראָב, זאָלען זיי אָבשטעלען זייערע
בלוטיגע מעש'ים אויף אַמינוט. זאָלען זיי קומען צו מיין
בעט, איך וויל זיי עפעס זאָגען איידער איך געה אוועק פון
זיי. (רבקה'לע און מלכה'לע קוקען זיך אָן).

רבקה'לע:

געה, מאַמע, שטעל דיך ביים ראַנד פון פעלד און רוף
חיימען מיט משה'ן, דער טאטע הייסט.

מלכה'לע

(שטעלט זיך ביים ראנד פון פעלד און רופט):

חיים בן מלך, קום אראָב פון פעלד, דער טאַטע רופט. ער
וויל זיך מיט דיר געזעגענען איידער ער געהט אַוועק פון
דער וועלט! (פּויוע, קליין ווארטען, פון פעלד קומט אראָב חיים,
דער עלטסטער זוהן, א איד מיט א באַרד, אַנגעטראָגן ווי אַ רוסישער סאַל.
דאַט, הינקט אויף אַ פּוס, קוקט זיך פּערוואַנדערט אַרום).

חיים:

ווער האָט מיך גערופען? (ער דערזעהט ר' מלכין און מלכה'לען)
ווער איז דאָס?

מלכה'לע

(געהט צו צו איהם, קוקט זיך איין, ווי זי וואַלט איהם נישט דערקענט, דער-
צאָן שרייט זי אויס מיט אַ ווילד קול):
חיים, מיין קינד (וואַרפט זיך איהם אויפ'ן האַלד).

חיים

(דערקענט אויך די מאַמען):

מאַמע! (פאַלט אויף איהר האַלד, אַלאַנגע פּויוע). וואָס טהוט איהר
דאָ, אויפ'ן פעלד, אין מיטען דעם מלחמה? וואו איז דער
פאָטער?

מלכה'לע:

דאָ איז דער פאָטער! (ווייזט אויף ר' מלכין).

חיים:

דער טאַטע! וואָס טהוט דער טאַטע? (ער געהט צו צו איהם).

מלכה'לע

(דערזעהט ווי ער הינקט—פאַלט צו צו איהם):

חיים'ל, מיין קינד, וואָס האָבען זיי געמאַכט אויס דיר?

ר' מלך:

איז דאָס מיין קינד חיים? איך קען איהם נישט. (דערקענט
איהם שווער).

חיים:

יאָ, טאַטע. (קושט זיך מיט איהם). — דאָס גיין איך. — אָבער
וואָס טהוט איהר דאָ?

מלכה'לע:

מען האָט אונז אויס דער שטאָדט געטריבען מיט אַלע
אידען צוגלייך.

חיים:

ווער?

מלכה'לע:

אַזעלכע, וואָס געהען אָנגעטהאַן ווי דו.

חיים

(שוויגט אַוויילע, לאָזט אַראָב דעם קאַפּ, דערוועהט פּלוצלונג רבקה'לען):
און ווער איז דאָס?

מלכה'לע:

דאָס איז רבקה'לע, דיין שוועסטער.

חיים:

וואָס רעדסטו, מאַמע? רבקה'לע—רבקה'לע—דאָס איז דאָך
אַן אַלט ווייב!

מלכה'לע:

אַזוי האָבען זיי אויס דיין שוועסטער געמאַכט. (חיים שוויגט,
לאָזט אַראָב דעם קאַפּ).

ר' מ'לך:

וואו איז דיין ברודער, חיים?

חיים:

איך ווייס נישט, טאַטע, ער איז אַן עסטרייכער, ער איז
אַן עסטרייכער, ער איז אודאי ביים פיינד.

ר' מ'לך:

וואו געפינט זיך דער פיינד?

חיים

(חייזט):

אויף דער זייט פעלד.

ר' מ ל ך

(צו מלכה'לען):

געה, מלכה'לע, רוף שלמה'ן פון פעלד אראָב.

מ ל כ ה' ל ע

(שטעלט זיך אויף דער צווייטער זייט פעלד און רופט):

שלמה בן מלך—קום פון פעלד אראָב, דער טאָטע רופט!

ח י י ם

(וועלכער האָט זיך מיט פּערוואונדערונג צוגעקוקט, לויפט צו):

מאַמע, וואָס טהוסטו, דאָרט איז דאָך דער פּיינד! (פון פעלד

קומט אראָב שלמה, און עלטערער איד, אלס עסטרייכישער סאַלדאַט,

פּערבונדען דעם קאַפּ).

ש ל מ ה :

ווער האָט מיך גערופּען?

מ ל כ ה' ל ע :

שלמה, מיין קינד!

ש ל מ ה :

מאַמע! (קושען זיך).

ח י י ם און ש ל מ ה

(בעמערקען איינער דעם צווייטע, וואַרפען זיך איינער אויפ'ן צווייטען מיט די

ביקסען און שרייען אויס)

דער פּיינד!

מ ל כ ה' ל ע

(וואַרפט זיך צווישען זיי):

דער ברודער! (די ברידער ווערען דערשראָקען, לאַזען אָב די ביק-

סען און בויען די קעפּ צו דער ערד).

ר' מ ל ך :

פון וואָנען קומט איהר, מיינע קינדער, וואָס זיינען אייערע

בגדים אַזוי בעשמירט מיט בלוט? וואָס האָט איהר געטהאָן?

ח י י ם און ש ל מ ה :

מיר קומען פון פעלד, מיר האָבען זיך געשלאָגען מיטן

פּיינד.

ר, מ ל ך :

געשלאָגען! — האָב איך אייך דען נישט געלערנט אין דער תורה „לא תרצח“?

ח י י מ ש ל מ ה :

דאָס פּאָטערלאַנד האָט דאָס פּערלאַנגט פון אונז.

ר י מ ל ך :

וואָס איז דאָס פאַר אַ נייע עבודה-זרה, דאָס „פּאָטערלאַנד“, וואָס איהר האָט זיך אויסגעקליבען, מיינע קינדער? האָב איך אייך דען נישט געלערנט, אַז עס איז נישטאָ קיין אַנ-דערער גאָט נור דער איינציגער לעבעדיגער גאָט איבער דער וועלט? וואָס איז דאָס פאַר אַ נייער „מולך“, דאָס „פּאָטערלאַנד“, פאַר וועלכען איהר האָט מענשען גע/הרגיעט? מענשען קרבנות געבראַכט? (די ברידער קוקען זיך אָן איינער דעם צווייטען, ווי זיי וואַלטען זיך דערקענט, אַ וויילע פּערשעהמט).

ח י י מ

(צו שלמה'ן):

דאָס ביזטו געווען אויף יענער זייט, וואוהין איך האָב געשאָסען?

ש ל מ ה :

און דו, דאָרט מיט זיי? (ווארפען זיך איינער דעם צווייטען אין די אַרעמס, וויינען אַלאַנגע היילע).

ח י י מ .

שלמה, מיין ברודער, אויף דיר האָט מען מיך אַרויסגעשיקט מיט אַ ביקס און אַ שווערד, מיין אייגענעם ברודער צו טויטען.

ש ל מ ה :

און דאָס ביזטו געווען אויף יענער זייט, וואוהין איך האָב געשאָסען, און איך האָב געמיינט, אַז דאָרט איז אַ חיה, אַ ווילדעס טיער. — געגען וועמען האָט מען מיך געפיהרט, ווער איז מיין פיינד? (ווארפען זיך נאָך אַמאל איז די אַרעמס, קוקען זיך אַרום, דערוועהן ערשט יעצט דעם פּאָטער): ווער האָט דאָס געמאַכט אויס אייך אַזוי?

ר י מ ל ך

(שטרענג):

דאָס האָט איהר געטהאָן!

ש ל מ ה א ו ן ח י י ם :

טאטע !

ר' מ ל ך :

איהר זייט געגען מענשען אַרויסגעגאַנגען מיט שווערד און
ביקס. וואָס איז דער חילוק, ווער עס איז דאָרט אויף דער
צווייטער זייט? איז אַ פּאָטער נישט דאָרט, איז אַ מוטער,
אַ שוועסטער ניט דאָרט—ווען מענשען זיינען דאָרט?

ח י י ם א ו ן ש ל מ ה :

טאטע, מען האָט אונז געצוואונגען.

ר' מ ל ך

(דונערט מיט זיין שטימע):

געצוואונגען אייך ברידער-מערדער צו זיין און איהר זייט
געוואָען! וואָס איז דער שחר, וואָס דער נייער „מולך“
דאָס „פּאָטערלאַנד“, האָט אייך צוגעוואָגט דערפאַר, אָן איהר
זאָלט איהם אייערע ברידער פאַר אַ קרבן ברענגען? אייערע
אייגענע קינדער—אייך אליין! יעצט פערשטעהט איהר שוין,
פאַר וואָס עס קומט אויף אונז די שטראָף? דאָס האָבען
קינדער די פּאָטערס געטויט; ברידער די שוועסטערס פּער-
שעהמט. וואָס איז דער חילוק? אויף ביידע זייטען שטעהט
דער מענש. מיר זיינען געשטראָפּט פון אונזערע הענד. (ער
הויבט אויף די הענד צום הימעל). איך האָב געצווייפעלט אויף
אַ מינוט, געזוכט דעם טעם פאַר וואָס עס איז אַזוי; יעצט
פערשטעה איך עס. איך דאַנק דיר, גאָט, וואָס דו האָסט
מיך געלאָזט זעהן דיין גערעכטיגקייט בעפאַר דו שליסט
מיינע אויגען. דו ביזט גערעכט און דיין משפט איז גערעכט.

ח י י ם א ו ן ש ל מ ה :

טאטע, וואָס זאָלען מיר טהאָן?

ר' מ ל ך :

גאָט זאָלט איהר אַזוי דיענען, ווי איהר האָט דעם אַפּגאַט,
דאָס „פּאָטערלאַנד“ געדיענט. דעם גרויסען לעבעדיגען גאָט.
געהט, נעהמט וואָסער און וואָשט די הענד פון ברודער-בלוט
אין ברודער זאָל דעם צווייטען די הענד וואָשען און איין

ברודער זאל ביים צווייטען מחילה בעטען, אפשר וועט ער
זעהן אייער צער, רחמנות קריגען און מוחל זיין. (די ברידער
שעפען וואסער טון א ברונען, גיסען איינער דעם אנדערען אויף די
הענד, וואסען זיך און גיבען זיך איינער דעם צווייטען די הענד).

חיים:

ברודער, זיי מוחל פארן בלוט.

שלמה:

ברודער, זיי מוחל דו (ווארפען זיך איינער דעם צווייטען אויפן
האלו. א לאנגע פרויע).

חיים:

וואס לייכט דאס אויף דיר, רבקה'לע?

שלמה:

א גרויסעס ליכט!

ר' מלך:

עס לייכטען די פעריל אויף די העלזער פון אונזערע גע-
פייניגטע טעכטער מיט א צנועהדיג-קלאָהר ליכט און זאָגען
עדות אויף זייער ריינקייט!

די ברידער

(בויען זיך פאר רבקה'לען טיעף):

מיר בויען זיך טיף פאר דיר, שוועסטער! (פון דערווייטענס
הערט זיך ווי א געזאנג קומט אן)

עס לייכטען די פעריל אויף די העלזער

פון די געפייניגטע אידישע שוועסטערס.

עס לייכטען די פעריל מיט א קלאָהרעס ליכט.

ריין איז געבליבען די אידישע שוועסטער אין

די פרעמדע הענד.

הייליג איז די אידישע שוועסטער.

רבקה'לע:

איך בין דאך די אלטע אידישע מאמע, פון קבר אויפגע-

שטאנען, צו זעהן מיינע קינדער, איהר דערקענט מיך נישט?

(זי פערנדערט זיך און ווערט עהנליך צו דעם געשטאלט פון דער

מוטער). אלע ווערען דערשראקען און רוקען זיך אָב פון איהר. זי

געהט מיט לייכטע טריט צו ר' מלך'ן צו, די פעריל שיינען אויף איהר).

לאנג האַסטו געשוויגען, מיין קינד, האַסט געטרונקען דעם
 צער אין דיר. ווער עס האַט געוואָלט, דער האַט דיך בע-
 לידיגט. מיינע קינדער זיינען הפקר געווען. מיין הויז צו-
 בראַכען, אָפען געשטאַנען אין וויסטען פעלד—מיט אויסגע-
 האַקטע טהיר און שויבען. מען האַט דיך געיאָגט ווי אַ קרע-
 ציגען איבער דער וועלט אַרום און דו האַסט געשוויגען.
 יעצט רעד! נא, נעהם דעם שופר אין די הענד (זי גיט איהם
 איבער דעם שופר) און בלאַז אויף רעכטס, און בלאַז אויף
 לינקס, און זאָג אָן די בשורה איבער דער גאַנצער וועלט.
 אַ גרויסע ישועה איז געקומען: „ברודער האַט ברודער דער-
 קענט, הללויה!“

די מלך:

(נעהמט דעם שופר און בלאַזט אַ לאנגע תקיעה):

אַ גרויסע ישועה איז איבער דער וועלט געקומען, ברודער
 האַט ברודער דערקענט, הללויה! (פון פעלד קומט אַראַבצולויפֿען
 דער פּאַלקאַווניק, הינטער איהם פּאַן דאַמבראַזוסקי).

דער פּאַלקאַווניק:

סאָלדאַטען, וואָס טהוט איהר דאָ, אופֿן וועג? שיסט דאָרט
 אַהין, דאָרט איז דער פיינד!

די ברידער:

דאָרט איז דער מענש!

דער פּאַלקאַווניק:

וואָס הער איך? (ער קוקט זיך צו) וואָס זעה איך? פיינד און
 פיינד גיבען זיך די הענד! פּערראַטה, פּערראַטה! טויט
 איהם, עס איז דער פיינד!

חיים:

עס איז דער ברודער

פּאַן דאַמבראַזוסקי

(צום קאַמאַנדיר):

דאָס האַט אַלץ דאָס אידעל אָנגעמאַכט, ער האַט פיעל קינד-
 דער געהאַט און איבער אַלע לענדער זיי צושיקט. אויף
 יעדען שלאַכטפעלד זיי געהאַט, ביי דעם פריינד און ביי

דעם פיינד. ער האָט די אויגען זיי געעפענט, ברודער האָט
ברודער דערקענט און פריינד און פיינד האַלטען זיך ביי
די הענד.

דער פּאַלקאָוויק:

פּעראַטאָה, דער אַלטער איד געגען דעם גרויסען קעניג פון
קריעג! סאָלדאַטען, לויט געזעץ און לויט בעפעהל, נעהמט
דעם איד!

די סאָלדאַטען:

עס איז דער פּאַטער.

דער פּאַלקאָוויק:

וואָס הער איך? (ער רופט אין פעלד) הע, סאָלדאַטען, אַהער
קומט, פּעראַטאָה! נעהמט דעם איד! (פון פעלד הערט זיך דאָס
געזאַנג):

זאָגט אָן אויף רעכטס, זאָגט אָן אויף לינקס,
אַ גרויסע ישועה איז אויף דער וועלט געקומען,
ברודער האָט ברודער דערקענט, הללויה!

דער פּאַלקאָוויק:

וואָס איז? אַ בונד? אַלטער איד, דו האָסט אַ בונד געמאַכט!
(ער דערקענט איהם) וואָס, אַהאַ? ניין, דו ביזט דאָך נור דער
אַלטער איד, איך האָב אַ שלעכטען חלום געהאַט. סאָלדאַטען,
נעהמט דעם איד! עס איז דער פיינד.

די סאָלדאַטען

(האַלטען זיך ביי די הענד):

עס איז דער פּאַטער.

דער פּאַלקאָוויק:

(קוקט זיך איין צו איהם, דערקענט איהם):

ווער האָט דיך פון דיינע קייטען בעפרייט, ביזט אַזוי יונג
געוואָרען, ווער האָט דיך אַזוי שטאַרק געמאַכט?

משיח — ר' מלך

(דונערט מיט זיין שטים):

דו האָסט מיך מיט צער געזעטיגט, טיטוס, פון די ליידען
בין איך אַזוי שטאַרק געוואָרען און יונג.

ט י ט ו ס :

דאָס ביסטו? און איך האָב נישט געוואוסט.

מ ש י ח :

איך בין דאָך נאָר אַ פשוט'ער יוד. — (עס ווערט טונקעל. אלעס פערשווינדט. עס בלייבען נור איבער ר' מלך, זיצט אויפ'ן וועג, וואו ער האלט אין שטארבען; געבען איהם ויצען מלכה'לע און רבקה'לע).

ר ב ק ה ' ל ע :

ס'איז מיר אזוי קאלט, מאמע, און איך האָב אַזאַ חלום גע= האט. איך בין אזוי אלט געוואָרען, אַן אלטע אידישע מאַמע.

מ ל כ ה ' ל ע :

און איך האָב מיינע קינדער אין חלום געזעהן. אלע זיינען זיי געווען צוזאַמען, ביי די הענד זיך געהאלטען, אָט דאָ, אופ'ן וועג.

ר ב ק ה ' ל ע :

און דער טאטע איז אזוי יונג געוואָרען, ווידער שטאַרק און געזונד. (פון דערווייטענס הערט זיך אַ ווייט, ווייט אויסגעהענדיג געזאנג).

ר י מ ל ך :

(עפענט די אויגען און זאגט מיט די לעצטע קרעפטען):

מלכה'לע, מלכה'לע, וואָס קלינגט דאָס אין מיינע אויערען? הערט זיך נישט פון פעלד אַראָב שופר בלאָזען? שבת קומט אויף דער וועלט. איך וויל די שבת-קאָפּאַטע אָנטהאַן. איך וויל מקדש השבת זיין—שבת קומט אויף דער וועלט— — הערט — הערט — (אלע הערען זיך איין. פון דערווייטענס הערט זיך אַ שטיל פלייטענדיק שפיעל— —).

(סאַר האַנג)

ש ל ו ם א ש

דער טויטער מענטש

א דראמע אין דריי אקטן

פארלאג, קולטור-ליגע, ווארשע

קראנק איז די אלטע וועלט.
עס בענקט דער חולה נאכ'ן טויט,
נארענים האלטען זי איין,
משוגעים געהען פאראויס.

פערזאָנען:

ר' הנן, א איד פין אייביגע פערציג.

דינה, זיין טאכטער, צוואנציג-יעהריג.

ר' גחמיה, א איד אין שטאָדט.

פרעמדער.

הויכער יונגערמאָן.

ערשטע פרוי.

צווייטע פרוי.

דריטע פרוי.

אלמנה.

ערשטער סוחר.

צווייטער סוחר.

דריטער סוחר.

ערשטער יונגעל.

צווייטער יונגעל.

דריטער יונגעל.

יוסף, ביים לעבען דינה'ס חתן.

(פאָלק, אידען, פרויען, קינדער, היימישע און פרעמדע).

עס שפיעלט אין א קליין שטעטל ערגעץ-וואו

אויף א גרעניץ, צייט-1910.

ערשטער אַקט.

אַ שוהל, האלב הרוב מיט אַ אַפּענעם דאַך. אידען
און ווייבער ליעגען אין די ווינקעלעך. אַ משוגע'נע
אַננעטהאַן אין פּערשיעדענע בענדער מיט אויפֿ-
שריפטען, אַ גרויסען מגן-דוד אויף איין זייט,
און אַ רוסישען אויפֿשריפט „דאַ זוראַחסטוואויעט
רעוואָלוציאַ" פון דער צווייטער זייט — שטעהט
אויפֿ'ן בעלעמער און רעדט צו די ליעגענדע
שאַטענס.

101

משוגע'ניע:

אָ, ווי דאָס קומט זיך צוזאַמענצולויפען פון אַלע פיער עקען וועלט. די וועלט איז אַראַטען-שטייג און עס האָט ווער די שטייג ביי איהרע פיער עקען אונטערגעצונדען און די ראַ-טען לויפען פון פיער אַרויס—גאָט איז אין הימעל אַנטלאָ-פען, פּערהאַקט די טהירען איבער זיך, ער האָט מורא, אַז עס זאָל צו איהם אויך נישט דערגרייכען. קראַנק איז די אַלטע וועלט, עס בענקט דער חולה נאָכין טויט. נאַראַנטי האַלטען זי איין, משוגעים געהען פאַראויס.

ר' נחמיה

אַ נידריגער, שוויגענדער איד קומט אַריין, דערזעהט די משוגע'נע אויפ'ן בע-לעמער, קרעכצט:

צו וואָס דערלעבט. משוגעים וואוינען אין שוהל. נעהמט אַ פאַר צוריסענע בלעטליך פון טאַש אַרויס. קיין סידור נישטאָ, גוט מען געדענקט פון אויסווייניג נאָך עפעס. ברומט פאַר זיך.

ר' חנן

אַ הויכער איד מיט אַ לאַנגער באַרד און אַן אויסגעצויגען פנים קומט אַריין, דער-זעהט די משוגע'נע:

נאָך דאָס געפעהלט. אַ שוהל איז נישט קיין אָרט פאַר משוגעים. טרייבט זי פון שוהל אַרויס. אַלערהאַנד מענשען וואָל-גערן זיך היינט איבער דער מדינה אַרום—שווער צו דער-קענען, ווער אַהיימישער, ווער אַפּרעמדער.

ר' נחמיה

וואָס איז דער חילוק, אַלע זענען היימישע, אַלע פרעמדע, ווייסט, וואו דו וועסט מאַרגען זיין?

ר' חנן

ניין, ניין, די שוהל איז נור פאַר היימישע, די שטאַדטיס בעלי-בתים הויבען אָן צוריקצוקומען פון דער פרעמד. — זייערע הייזער זענען הרוב, וועלען זיי דערווייל וואוינען

אין דער שוהל. צום ערשט בעדארף מען איבער די היימי-
 שע זאָרגען, דערנאָך קומען ערשט די פרעמדע — צו די
 פרעמדע. וואָס האָבען זיי זיך אָנגעזעצט אויף אונז? מיט די
 אייגענע וואָלטען מיר זיך שוין אַ עצה געגעבען, פערפליי-
 צען זיי אונז ווי אים. יעדען טאָג קומען נייע אידען צוגע-
 הען — וואו זאָלען מיר זיך אַהינטהאַן?

ר' נחמיה:

עס איז קיין וואונדער, אַ וועלט איז הרוב געוואָרען, אַ שטורם
 האָט גאָט געשיקט און אויסגעריסען גאַנצע שטעט, פרפים
 גאַנצע און זיי פערשפרייט איבער די גאַנצע מדינה — מען
 ווייסט ניט, ווער עס איז דאָ, ווער עס איז דאָרט — ווער
 עס לעבט און ווער עס איז טויט.

ר' חנן:

אַנענד מוז עס נעהמען, מיר דאַרפען מאַכען אַניעק צו די
 צרות, מיר מוזען אָנהויבען לעבען ווי מענשען, אויפס נייע-
 גאָר אויפס נייע — מיט געוואָלד מוזען מיר אָנהויבען צו
 לעבען. אַז נישט וועט עס קיינמאָל נישט אַנדערש זיין.
 אַס קומען אַרײַן אַ פאַר בעלי-בתים. זעהט, וואָס זיי האָבען אויס
 דער שוהל געמאַכט — אַ הקדש, אַ משוגעים-אַרט! צום אַלעם
 ערשטען בעדארף מען אַ הקדש אויפשטעלען פאַר אַרימע
 לייט, אַ גדר מוז מען ציהען צווישען פרעמדע און אייגענע,
 אַז נישט וועלען מיר קיינמאָל צו גאָר נישט קומען; דער-
 נאָך דאַרף מען זיך שטעלען דעקען די שוהל-מיט'ס געוואָלד
 מוזען מיר אָנהויבען צו לעבען אויפס נייע — אַז נישט
 וועט קיינמאָל גאָר נישט זיין. ווי זאָגט איהר, ר' ברוך?

ערשטער בעל-בית:

צוליעב דעם בעדארף מען טאָקע צוםערשט אויפבויען די
 קהילה, און אַקהילה איז די שוהל. אַז מיר וועלען האָ-
 בען אַ שוהל, וועלען מיר האָבען אַ קהילה.

צווייטער בעל-בית:

און איך מיין אַתלמוד-תורה. צוםערשט בעדארף מען די-
 גען אַ מלמד צו די קינדערלעך. וואָס איז אַ שטאָדט אָהן

תורה? אז מיר וועלען האָבען אַ תלמוד-תורה, וועלען מיר
האָבען אַ שטאַדט.

ר' נחמיה:

און איך מיין גאָר אַ קליינעם ביקור-חולים. עס קומען אַהיים
די בעלי-בתים פון דער פרעמד. אזוי פיעל קראַנקע איז
פּערהאַן, רחמנא לצלן; איך מיין, אז אַ ביקור-חולים.

ר' חנן

מיט געבייזער:

און וואָס נאָך האָט זיך אייך פּערגלוסט? אפשר באַלד אויך
שוין אַ מושב-זקנים. מיט אידען איז שטענדיג אזוי. מען
האַט נאָך ניט קיין הקדש, נאָך נישט קיין דאָך אויף דער
שוהל און איהם פּערגלוסט זיך שוין אַ ביקור-חולים. האַלט
איינ אַ ביסעל דעם יצר-הרע אויף שפּעטער.

ר' נחמיה:

איך האָב נור געמיינט, אזוי פיעל קראַנקע, רחמנא לצלן...

ר' חנן:

צום ערשט אַ הקדש. איך גיב אַווענדטיל פון מיין שטוב. סיי
ווי סיי איז זי חרוב — די גוים האָבען זי צושלעפט, ווען
מיר זענען נישט געווען — ר' ברוך, וויפיעל גיט איהר?
איהר זענט דאָך עפעס געוואוינט צו געבען.

ר' ברוך:

קיט איהם אן:

פון מיין צופיהרטע בחלה?

ר' חנן:

געבען פון וואָס מען האָט. מען דאַרף זיך לערנען לעבען
ווי אַמאָל מיט געוואַלד.

ר' ברוך

קרעכט:

נעהמט אַראָב דעם דאָך פון מיין שטוב און דעקט די
שוהל. גלייכער מיין שטוב שטעהט אָהן אַ דאָך, איידער
די שוהל.

ר' חנן:

האָבען מיר שוין פאַר דער שוהל אַדאַך, און אַווענדטיל
פאַרין הקדש—ווער גיט נאָך? ר' חיים, וואָס שווייגט איהר?

ר' חיים:

נעהמט אַרויס די פענסטער און טהיר פון מיין שטוב —
פאַר גנבה האָב איך נישט וואָס מורא צו האָבען—און צום
ווינטער איז נאָך אַזוי ווייט...

ר' חנן:

מיט פרייד:

אידען, איהר זעהט, די שטאָדט וואַקסט. די שטאָדט וואַקסט,
אַ-ווא.

ר' נחמיה:

און איך מיין, אַז מיר דאַרפען וואַרטען מיט די שוהל אויף
די בעלי-בתים, וואָס זענען אין דער פרעמד, ביז זיי וועלען
צוריקקומען. עס איז נישט קיין רעכט, די מצוה אויסצו-
כאַפען פאַר זיך אַליין.

ר' חנן:

עס וועט פאַר זיי אויך איבערבלייבען.

איינער פון די פרעמדע:

איהר וואָלט זיך לייעבער מיט אַמעריקאַ דורכגעשריבען —
בין איך אין לאַכמאַנאָוו געווען, האָבען דאָרט אידען געקרי-
גען פון אַמעריקאַ אַ שלל מיט געלד אויף די זאַכען.

אַ צווייטער אַרימאַן:

דאָס איז גערעדט. וואָס בויט איהר אַ הקדש, אַ שוהל? איהר
שרייבט זיך אַדורך מיט אַמעריקאַ, וואָלט איהר שוין גע-
האַט אַ הקדש, אַ שוהל—ברויט וואָלט איהר געהאַט, אַט וואָס
איהר וואָלט געהאַט.

אַ היימישער:

איהר מעגט עס זאָגען נאָך אַמאָל, ווען מיר וואָלטען נור
געווען געוואוסט דעם וועג קיין אַמעריקאַ, וואָלטען מיר
בעדאַרפט זאָרגען, ווען אַמעריקאַ וואָלט נור געווען גע-
וואוסט פון אונזערע צרות. די פרעמדע, דעהרענדיג דאָס וואָרט
אַמעריקאַ, הויבען זיך אייף און קומען אלע אַהער.

אייביגע מיט א מאָל:

ווער רעדט פון אמעריקא?—וואָס אמעריקא?

איינער:

מיין זון איז דאָרט.

א צווייטער

שטעקט אויס א שטיקעל פאפיער מיט אדרעסן:

מיין פעטער, מיין מאמעס ברודער.

א דריטער:

וואָס אפעטער, מיין אייגענער ברודער!

א אידענע:

וואָס רעדט איהר? אמעריקא—מיין מאן, מיין מאן!

גאָאיינער:

נעהמט דעם אדרעס, איך בעט אייך, נעהמט דעם אדרעס—דאָ

האָט איהר דעם אדרעס. פון אלע זייטען שטרעקען זיך אויס שטיק

לעך פאפיער מיט אדרעסען.

ר' חנן:

שטילט אייך איין, מען האָט גאָך נישט געפונען דעם וועג

קיין אמעריקא. די אידען שטילען זיך איין.

א אידענע:

אזעלכע קלוגע אידען—פאר אלעמען זענען זיי קלוג, א שוהל

צו שאפען, א הקדש—נור דעם וועג קיין אמעריקא.

ר' חנן:

מיר זענען אָבגעשניטען פון דער וועלט, מיר זיצען איינע

אליין—מלחמות פון אלע זייטען—אויף אלע וועגען לויערט

דער טויט. מיר ווייסען נישט, צו וועמען מיר געהערען.

היינט צו איינעם, מאָרגען צו א צווייטען. מען קען דאָך צי

גאָר נישט דערגיין.

א אידענע:

און וואָס זשע רעדט איהר פון אמעריקא ווידער? שוויגט

שוין בעסער שטיל.

א צווייטער:

וואָס האָט איהר גאָך צו שיטען זאלן אויף די וואונדען.

א ה י מ י ש ע ר א י ד

אין בענקשאפט:

אַך, אַמעריקאַ, אַמעריקאַ! ווען איך קען נור מאַכען אַזוי, אַז דאָס שטיקעלע פאַפיער ער ווייט אויף אַ אַרעס זאָל דער-געהען דאָרט אַהין, צו מיין ברודערס זוהן, לייבעש האָט מען איהם גערופען אין דער היים — איך האָב איהם אויס-געבאָרגט דעם ערשטען פינף און צוואַנציגער ווען ער איז געפאַהרען קיין אַמעריקאַ — ווען ער ווייסט, אין וואָס פאַר אַ לאַגע איך געפין זיך! שאַ, אָדער גאָר צו מיין שוואַגער, מיין ווייבס ברודער, אין ברוקלין וואוינט ער, נעבען ניו-יאָרק, און געהייסען האָט ער פון דער היים חיים פאַריק-מאַכער. אַך, גאָטעניו, טאַטעניו ווען איך קען נור צו איהם איין בריוועל אַראַבשרייבען, קויף איך דאָך אַלע אַב, אַזוי ווי איהר שטעהט און געהט, אַזוי ווי איהר זעהט מיך אַלעבעדיגען.

אַ צווייטער:

זענען מיר מיט אַמעריקאַ אַ ביסעלע מעהר קרובים, קעהרן מיר זיך מיט אַמעריקאַ שוין מעהר אָהן. אַ שוועסטערן-זוהן, אַ שוואַגער. וואָס מיר שוועסטערן-זוהן, וואָס מיר שוואַגער, — אַ אייגענעם זוהן אין אַמעריקאַ, פאַרשטאַנען? טופט איהם דעם אַרעס אין פנים אַריין. אָט האָסטו דעם אַרעס.

אַ אידענע:

נאַ, שוין זייער אַמעריקאַ איך האָב דאָרט אַ אייגענעם מאַן — דעם טאַטען פון מיינע קינדער, און עס איז זייער אַמערי-קאַ. נישט געמאַזעלט און נישט געפאַקט און עס איז זייער אַמעריקאַ.

ר' חנוך:

קריגט אייך נישט, קריגט אייך נישט, אַמעריקאַ וועט פאַר אייך אַלע סטייען, אַמעריקאַ איז גענוג גרויס. לאָז מען נור אויסגעפינען דעם וועג קיין אַמעריקאַ.

אַ אידענע:

איך וואָלט נור געוואָלט וויסען איין זאַך: אָבער זיי קלעה-רען פון אונז? אָבער זיי האָבען אונז אין זינען?

א צווייטער:

וואָס איז פאַר אַ חילוק? אַז זיי קענען אויב גישט העלפען!

ר' חבן:

שאַ, אָט קומען אידען צוגעהען, אפשר וועלען מיר ביי זיי
מעהר דערגעהען — עס קומען אריין אידען מיט פעקליך אויף די
פלייצעס. ר' חבן קוקט זיך צו זי צו. היימישע? שלום-עליכם.

ער שטער פרעמדער:

מיר געהען צוריק אין אונזער שטעדטל.

ר' חבן:

פון וואַנען קומט איהר צוגעהען?

ער שטער פרעמדער:

מיר קומען פון יענער זייט — וואו עס איז אמאָל רוסלאַנד
געווען.

ר' חבן:

און וואָס איז דאָרט היינט?

ער שטער פרעמדער:

תוהו ובוהו, אזוי ווי איידער גאָט האָט בעשאַפען די וועלט.

צווייטער פרעמדער:

אַ הויכער יונגעראַן:

ביין, עס איז דאָרט מבול-צייט.

ר' חבן:

וואָס הייסט?

ער שטער פרעמדער:

עס איז הפקר די וועלט, ווער עס וויל, ווער עס קען —
קומט און געהמט.

צווייטער פרעמדער:

לת דין ולת דיין.

ר' חבן:

גאָט'ס שטראַף פאַר קינים זין, פאַר אזוי פיעל יאָהרען
פּערגאַסען בלוט, פאַר לעסטערונג גאָט. לאַנג זאַמלען זיך
די וואַלקענס, ביז עס קראַכט דער שטורם אויס.

ח נ ן :

און מיט אחינו בני ישראל וואָס הערט זיך דאָרט? דער יוני-
גערמאן קרעכט.

י ד ע ן :

וואָס?

ר ש ט ע ר פ ר ע מ ד ע ר :

אידיש בלוט פליסט אין די גאַסען טייכען ווייז.

ד ע ר י ו נ ג ע ר מ א ן :

ווי צו חורבן ירושלים. —

ע ר ש ט ע ר פ ר ע מ ד ע ר :

מיט שווערד און פייער פאַרטיליגט דער שונא. ווער עס
אַנטרינט פון שווערד, פאַלט אין פייער.

ד ע ר י ו נ ג ע ר מ א ן :

און ווער עס אַנטרונט פון פייער — פאַלט פון מגפות און
עפידעמיעס. —

ע ר ש ט ע ר פ ר ע מ ד ע ר :

אַפגעמעקט ווערען מיר פון דר'ערד. אידען שרייען אויס. וועה
צו אונז! וועה צו אונז!

אַ א י ד

צו ר' חנוך:

פאַר וואָס קומט עס אונז? וואָס שלאָגט ער אונז פאַר
פרעמדע זינד.

ר' ח נ ן :

מיר זעהען בור אונזער לייד, ווייל עס טהוט אונז וועה,
אַבער זעהט איהר נישט גאַט'ס האַנד דערין? מיר האָבען
דאָך געבעטען דערויף טאָג און נאַכט. אז בעווייזען זאָל
ער זיין גערעכטיגקייט, און מיט אַ פייערדיגע האַנד זאָל ער
אַבמעקען דעם ממשלת זדון פון דער וועלט. היינט אז עס
קומט, מיר זעהען דעם נס פאַר די אויגען—גאַט פערטיליגט
אַ שטאַרקען און אַ מעכטיגען פיינד — זענען מיר נישט צו-
פרידען דערפון, ווייל עס ריהרט אָן אונזער אייגען לייב.

ר' א י ד ע ן :

צו ר' נחמיה'ן מיט געבייזער :

ער שטרעפט דעם גוי און טרעפט אונז. אויף אונז, אויף אונז גיסט ער דאך אויס זיין צאָרן און האָס. זעהט, זעהט, וואָס ער האָט געמאַכט אויס אונז!

ר' ח ב ן :

ווער זענען מיר דאָס אַזעלכע, וואָס צוליעב אונז זאָל ער זיין גערעכטיגקייט נישט בעווייזען? און ווען אַפילו עס געהט איבער אונזער לייב — דאַרפען מיר צופריעדען זיין, אונז שטרעפט ער נור מיט דעם לייב, זיי פערטיליגט ער די נשמה. מעקט זיי אָב פון דר'ערד. איהר פאַרשטעהט, איהר פערשטעהט?

ר' נ ח מ י ה

צו די פרעמדע :

וואָס זאָגט מען דאָרט ביי אייך? וואָס איז דער מיין דער-
פון?—וואָס וועט דער סוף זיין?

ע ר ש ט ע ר פ ר ע מ ד ע ר :

האָט איהר דען נישט געהערט דערפון? ביידע פרעמדע קוקען זיך אן. אַז דאָס אַלעס איז צוליעב אידענס וועגען. כדי דער טערק זאָל צובראָכען ווערען.

ר' ח ב ן :

איהר הערט?—איהר הערט?

ר' נ ח מ י ה :

פערצעהלט, אידען, פערצעהלט, מיר זיצען דאָ אָבגעשני-
טען פון דער וועלט.

אַ צ ו ו י ס ט ע ר :

אָהן אַ צייטונג, אָהן אַ גאַזעט—מיר ווייסען נישט. וואָס עס טהוט זיך אויף דער וועלט.

ר' ח ב ן :

קיינער קומט נישט צוגעהען—קיינער זאָגט נישט, ווי לאַנג, און צו וואָס?—און וואָס וועט זיין דער סוף דערפון?

א י ד ע ן :

פערצעהלט, געדענקט אין גאַט, פערצעהלט.

ד ע ר פ ר ע מ ד ע ר :

אז אין פאריז זיצען די ממלכות און טראכטען פלענער,
און שרייבען א זאקאן, אז עס זאל שוין מעהר קיין מלחמות
נישט זיין אויף דער וועלט.

ד ע ר צ ו ו י י ט ע ר :

און דאָס איז נאָך גאָר נישט.

ר' חנן :

וואָס מיינט איהר, עס איז קיין גערעכטיגקייט נישט דאָ
אויף דער וועלט?

ד ע ר פ ר ע מ ד ע ר :

ארץ-ישראל אלץ א באַלוין פאַר אידען פאַר אלע יסורים
וועט לעולם ועד צו די אירישע נאַציאָן אָפּגעגעבען.

ד י א י ד ע ן

שרייטן אויס :

וואָס ?

ד ע ר צ ו ו י י ט ע ר פ ר ע מ ד ע ר :

דער ענגלישער קעניג האָט עס הייליג פערשפראַכען.

ד ע ר י ו נ ג ע ר מ א ן :

דער ענגלישער איז גאָר נישט. דער אַמעריקאַנער, אָט ווער,
דער אַמעריקאַנער אליין האָט עס געגעבען שוואַרץ אויף
ווייס.

ד י א י ד ע ן :

ווען וועט דאָס זיין ?

ד ע ר פ ר מ ד ע ר :

אָט שוין.

ד ע ר י ו נ ג ע ר מ א ן :

אידען פאָהרען שוין, פון אָדעס האַבען זיך אידען אויף
קליינע שיפלעך געלאָזט איבערן שוואַרצען ים.

ד ע ר פ ר ע מ ד ע ר :

ביי אינז וואַרט מען נור, אז מען זאל די גרעניץ עפענען,
דאָס גאַנצע מקום שטעהט ברייט מיט האַק און פאַק נור
נאָך ארץ-ישראל צו געהען.

ד ע ר י ו נ ג ע ר מ א ן :

עס איז אפאקט, עס איז אפאקט.

א א י ד :

פון וואָגען ווייסט איהר דאָס אלעס ?

ד ע ר פ ר ע מ ד ע ר :

ווייסט ווי הייסט ? עס קלינגט אַ וועלט. אין אלע צייטונגען
געשטאַנען.

ד ע ר פ ר ע מ ד ע ר :

מען וואָרט נור ביז מען וועט די גרענעץ עפענען, אַמעריקאַ
וועט נאָך אונז שיפען שיקען מיט אייגענע מאַטראָזען, וואָס
רעדען לשון קודש, און אַזש קיין ארץ ישראל אַראָבפיהרען.

א פ ר ו י :

און וואָס וועט זיין מיט שפייו ?

א מ ו ט ע ר :

און מיט מילך ?

א א ל ט ע ר א י ד :

און מיט רפואות פאַר קראַנקע ?

ד ע ר י ו נ ג ע ר מ א ן :

פאַר אַלצדינג געזאַרגט, אָנגעטיכט און שפייו שטעהען אונז
טער דער גרענעץ, וואָרטען נור, אַז מען זאָל קענען צו
אונז דערגעהען.

ד ע ר פ ר ע מ ד ע ר :

און פאַר יעדען איינעם זיין הויז און זיין פעלד אָנגעגרייט,
פערד און פלים. מיט אַלדינג, וואָס מען נויטיגט זיך דערין.

ד ע ר י ו נ ג ע ר מ א ן :

אַזוי אויף אַ קאָמערציעלען שטייגער—ווי אַמעריקאַ קען.

א ה י מ י ש ע ר א י ד :

גאָטעניו, גאָטעניו, וואָס דאַרף איך דען מעהר ? אַ הויז צו
וואוינען, אַ שטיקעל פעלד אויף תבואה, אַ גערטענדיל
אַ קליינס—אויף גרינס פאַר זומערצייט, אַ קוה—אויף מילך
פאַר די קינדערליך, אַ פערד און וועגעלע, אַ פאַר אַקסעליך
און שעפעליך, ווי אין די תורה שטעהט. וואָס בעדאַרף
איך דען מעהר ? —

ד י א י ד ע ן

ארום :

אודאי אזוי, אודאי אזוי!

ר' ח ב ן

צו די אידען ארום :

וואָס איך האָב שטענדיג געזאָגט, אז עס איז דאָ עפעס
אַ טעם דערביי, אַ וועלט ווערט נישט משוגע פאַר גאָר נישט.
מען נעהמט נישט און מען הרגעײט אויס אַ וועלט מיט מעגשען
און מען מאַכט אַ תל פון מדינות—עס מוז עפעס זיין אַ מיין
דערביי. אַט יעצט פערשטעהט איהר שוין דעם טעם דערפון?

אַ א י ד ע נ ע :

איך האָב מורא צו רעדען, איך פערשטעה נישט, איהר זאָלט
מיר לעבען, איר זענט דאָך קלוגע לייט. פון איין זייט
פערצעהלען זיי, אז מען הרגעײט אויס אידען, אידיש בלוט
גיסט זיך אין די גאַסען, און פון די צווייטע זייט אַזעלכע
ישועות טובות ונחמות. עס איז דאָך משוגע צו ווערען.
איך בין נור אַ נאַריש ווייב.

ר' ח ב ן :

דאָס איז דאָך טאַקע דער מיין דערפון. צום ערשט, איידער
משיח וועט קומען, וועלען חבלי-משיח זיין, וועלען שלעכט-
טע צייטען קומען איבער דער וועלט, וועט יעדער נשמה
ציטערן אין יעדען גוף, און אדורכגעהען ווי זאַמד דורך
אַ זיפ.

ר' נחמיה

שאַקעלט צו מיט'ן קאַפּ :

אזוי ווי אין די הייליגע ספרים שטעהט.

ד י א י ד ע ן

צו די פרעמדע :

ווען וועט שוין דאָס זיין? ווען? ווען?

אַ צ ו ו י כ י ט ע ר :

מיר האָבען דאָך שוין קיין כוח נישט צו וואַרטען.

אַ פ ר ו י :

אונזערע קינדער געהען דאָך אויס פאַר אונזערע אויגען-

א צווייטע:

און מיר אליין!

פרעמדער:

עס מוז נאך נעהמען א שטיקעל צייט.

דער יונגער מאן:

ביו אלעס וועט אין אַרדענונג זיין.

ר' חנן

מיטל מיט פריד:

עס איז דאָ אַ גאָט אויף דער וועלט—עס איז דאָ יושר, גע-
רעכטיגקייט—ניין, ניין. לעבען בעדארף מען אָנהויבען אויפס-
נייע, מען מוז לעבען און מיר וועלען לעבען. פון אַלדעם
שלעכטען וועט נעהמען אַ סוף. מיר מוזען פֿערגעסען, וואָס
עס איז געווען, די טויטע זענען טויט=מיר קענען זיי נישט
צוריק לעבעדיג מאַכען, אזוי האָט גאָט געוואָלט—און די
לעבעדיגע בעדארפען לעבען. צדק און יושר וועט צוריק
איינגעפירט ווערען אויף דער וועלט, אויס כאַפֿעניש, אויס
בהלה, מיינס וועט זיין מיינס און דיינס וועט זיין דיינס.
די בעלי-בתיים וועלען צוריק קומען מיט גאָט'ס הילף—און
מיר דארפען זיך נעהמען צוריק צום האַנדעל. מיר
וועלען צוריק אויפבויען אַ שטאָדט און ווען מיר וועלען זוכה
זיין זענען מיט גאָט'ס הילף, וועט מקוים ווערען, וואָס
די יודען פֿערצעהלען—די ממלכות וועלען זיך פֿאַר אונז
אָננעהמען—מיר וועלען האָבען אַ אייגען לאַנד, אַ אייגענע
מלוכה. וואָס מיינט איהר, די וועלט איז שוין אונטערגע-
גאַנגען?—מיר דארפען נור אָנהויבען צו לעבען אויפס-
נייע.

די אידען:

אַבער ווי אזוי? ווי אזוי?

ר' חנן:

אַט וועל איך איך ווייזען ווי אזוי: איך האָב איינאיינציגע
טאָכטער, איך האָב געהאַט פֿאַר איהר אַחתן, אַ פֿייגעם יונג-
גען מאַן, איך האָב איהם געליעבט ווי אַ אייגען קינד, גע-
שטאַרבען—וועל איך, אם ירצה השם, מיין טאָכטער היינט

פאר א פלה מאַכען. איך נעהם ברוך לייביש'ס יונגעל.
מענשען זאָגען, ער איז נאָך צו קליין, מען קען נישט וואַר-
טען ביז ער וועט גרויס ווערען—עס איז בהלה-צייט. און
כאָטש מיר האָבען אַליין גאַרנישט. מיר ביידע זענען גע-
וואָרען אַרימע לייט, וועל איך זיי אָבעבען אַ שטיקעל פון
מיין צופיהרטע נחלה, זאָלען זיי לעבען ווי אַלע אידען לע-
בען אין דער יעצטיגער צייט. ווייזט אויף ר' ברוך לייביש'ס.
און איך וועל זיך מתחייב זיין איהם צו געבען, כמה וכמה
זהובים גדן, ווען גאָט וועט מיר העלפען, און לכבוד אָט
די צוויי אורחים, וואָס האָבען אונז געבראַכט די פרעהליכע
בשורות, וועלען מיר היינט נאָך מנחה—טאַקע תנאים שריי-
בען. זאָל עס אַ אָנהויב זיין פון אַ נייע צייט. קיין לעקעך
און בראַנפן האָבען מיר נישט, האָבען מיר דערפאַר
שענע בכבוד'ע לייט, אַ פולע שוהל מיט אידען אָהן עין-
הרע. און אפשר, ווען מיר וועלען זיך אַלע צוזאַמענלעגען,
וועט זיך געפינען אַ כּוּית ברויט אַ מוציא צו מאַכען. הע!

טהייל פון די אידען:

עס וועט אַ גוטער סימן זיין.

ר' נחמיה:

די ערשטע תנאים אין דער שוהל.

אַ אידען:

דעם מלאך-המות אָבצושרעקען.

די פרעמדע אורחים:

אַני לעבען אָנצוהויבען.

ר' ברוך-לייביש:

איך בין פערטיג, מיין סחורה איז גרייט, און איך מיין, עפ

איז אַ גלייכע זאָך אויך. גור פּלוצים אַזוי אומגערעכט?

ר' חנן:

איך האָב עס אייך שוין לענגס געוואָלט זאָגען—בחינם אָב-

שלעפען די צייט. אויף מלבושים איז נישטאָ וואָס צו וואַר-

טען, מיר האָבען דאָך סיי ווי סיי נישט. און אויף קיין גדן

אויך נישט, אַז איהר ווילט, וועל איך זיי פערשרייבען מיין

נחלה. אַזוי ווי איך האָב אייך געזאָגט, כאָטש עס איז

נישטאָ וואָס צו פּערשרייבען. טהיר און פּענסטער האָבען
די גוים צושלעפט, אַ ווענדטיל האָב איך פאַרן הקדש אוועק-
געשענקט — אזוי ווי מיר אַלע לעבען וועלען זיי אויך לע-
בען—ביז גאָט וועט געבען בעסערע צייטען!

ר' ב ר נ ד - ל י י ב י ש :

אַז אייך איז לייעב — איך אזוי ווי איך האָב אייך געזאָגט
אפשר איז דאָס דער וועג. זאָל זיך מיט אונזערע קינדער
אַנהויבען אַ בעסער מול פאַר אונז און פאַר אַלע אידען.

ר' ח נ ד :

דאָס, וואָס איך מיינ.

ר' נ ח מ י ה :

עס איז אַנאַלטער אידישער מנהג.

ר' ח נ ד :

איז מיר איינגעפאלען, בשעת די אידען האָבען פּערצעהלט
פון די ישועות טובות, וואָס מען הערט אויף דער וועלט —
וועל איך נאָך מיין מעדעל געהען, און איהר, מחותן, זעהט,
אויב עס איז אַ איד דאָ, וואָס קען שרייבען תורה-כתב,
אפשר אַ סופר דאָ צווישען די פרעמדע אידען?

א י י נ ע ר פ ו נ ד י א י ד ע ן :

און פאַר אַ פּוּת זאָלט איהר זיך אויך נישט זאָרגען. עס
געפינען זיך דאָ גענוג אידען, וואָס שלאָפען אויף זעק מיט
געלד.

צ ו ו י י ט ע ר :

און אונזער פאָדריאָטשיק דעריבען האָט אַ פולען קעלער מיט
קאַרטאָפּליס אַבגעלעגט. און ברויט ביז אונטער דעם דאָך.

ע ר ש ט ע ר :

און קיין סטראַזשיק איז נישטאָ, קיין פּריסטאָוו.

ר' ח נ ד :

וואָס טהוט זיך מיט אייך, אידען? שוין אויס בהלה, אויס
געוואָלד, ווען אַלעס איז הפקר געווען—וועלט ווערט צוריק
וועלט, אין תּפּיסה וועט איהר דערפאַר געהען. און איב=
ריגענט, איך האָב נאָך פאַר מיין טאַכטער פאַר אַ מאָלצייט.
צוגעבען כאָטש מלחמה-צייט, נור אַ איד לעגט שטענדיג

אָב פאַר אַזעלכע זאַכען. קניפט זיך אויף אַ בענדיל, האָט ער
טראָגט אויפ'ן האַרץ. נאַט אייך געלד. געהט אַרויס און קויפט
ביי דעם פּאַדריאַטשיק וואָס איהר וועט קריגען — און זאָגט
די ווייבער, אַז זיי זאָלען אַ מאָל צייט אָנגרייטען פאַר אַלע
אידען, אַלע וועלען מיר זיך משמח זיין.

די ווייבער

מיט פרייד:

אין שוהל-הויף וועלען מיר אַ פייער מאַכען, אַלצדינג וועט
זיין אָנגעגרייט.

ר' חנן

צום מחותן:

איהר פערשטעהט דאָך, ווען איהר מוטער וואָלט געלעבט,
וואָלט אַנדערש געווען. כאָטש עס איז אַזאַ שלעכטע צייט —
איהר פערשטעהט דאָך, אַפּאַטער קען זיך קיין עצה
נישט געבען. דורך דעם וועט איהר מוזען צוליב געהמען —
די פּלה האָט קיין קליידער, קיין ציערונג; זי וועט קומען
אַזוי ווי זי שטעהט און געהט.

ר' ברוך:

איך פערשטעה, איך פערשטעה — אַזוי ווי דער חתן. ר' חנן
געהט אָב. אַ טייהל טון די פרויען געהען פאַרברייטען עסען. די אידען
מאַכען אַלדינג גרייט צו די תנאים.

איניצע פון די פרויען

געהט צו צו די אַנדערע:

וועה איז מיר, מען זאָגט דאָך אַז דער חתן לעבט.

די פרויען:

וועמענס חתן?

די ערשטע:

ר' חננים טאַכטער'ס.

צווייטע:

ווייס ווי הייסט? אָט איז דאָך אַהרון היטעלמאַכער'ס וזהן
אַהיים געקומען און האָט אַליין פערצעהלט, אַז זיי זענען
געשטאַרבען אין קריג צוזאַמען מיט פעסע אייטעל'ס מאַן;

ער אליין האָט זיי געהאַלפּען באַגראָבען אויפֿן אַ אידישען
גוטען-אַרט אין אַ פּויליש שטעדטל.

ע ר ש ט ע ר :

און נחום-לייביש האָט פּערצעהלט, אַז מען האָט איהם גע-
זעהען אין אַ רוסישע שטאָרט, ער האַנדעלט דאָרט מיט טהע.

צ ו ו י י ט ע ר :

און אָט איז ר' חיים געקומען צו געהען, האָט ער פּערצעהלט,
אַז פּיעלע פון אונזערע לייט האָט דער דייטש פּאַנגען גע-
נומען און זיי זענען אין דייטשלאַנד.

אַ ד ר י ט ע

וועלכע איז שוין צוגעקומען מיט נאָך פּרויען צום רעדיל:
ניין, זענען שוין פון דייטשלאַנד אויך אַוועק. עס האָט איהם
ווער געזעהען מיט מיין מאַן, מען זאָגט אין האַלאַנד, צי
וואו, מען האַלט איהם דאָרט געפּאַנגען, ווייל ער האָט די
גרענעץ געגנבעט.

פ ע ר ט ע :

מילא, ער איז דאָך נור אַ חתן געווען. וואָס טהון אַנדערע
ווייבער, וואָס האָבען קינדער, און וויסען נישט אָבער
זייער מאַנען לעבען אָדער זענען טויט. ווייזט אויף אַ פּרוי.
די פּרוי הויבט אַ צו וויינען.

ע ר ש ט ע

טריסט זי:

איהר זאָלט נישט גלויבען, אַז אייערער איז געשטאַרבען
אין איינעם מיט ר' חנניס חתן. ער איז מיט מיינעם טיעף
אין רוסיי. זיי זענען רייך געוואָרען. פּיהרען האַנדעל מיט
צוקער. אַ מאַן, וואָס איז געקומען פון דאָרט, האָט אליין
פּערצעהלט.

ד י צ ו ו י י ט ע :

יא, יא, פּיעל זענען רייך געוואָרען, קענען זיך נור נישט
איבערשרייבען מיט אונז.

נ אָך אַ פּ ר ו י

קומט צו, זאָגט צו די וויינענדיגע פּרוי:

איהר זאָלט זיי נישט גלויבען, וואָס זיי פּערצעהלען. עס

איז א ליגענד. בעריל-חיים האָט אליין געזאָגט, אז ער איז טויט. געהאַלפֿען זיי בעגראָבען אין אַ פּויליש שטעטטיל. איהר זענט אַ אַלמנה.

ד י א ל מ נ ה :

הערט אויף. הערט אויף, מען קען דאָך משוגע ווערען. ער איז טויט, ער איז לעבעדיג, עס איז מיר אַלעס איינס. וויינט.

ע ר ש ט ע :

אך, גליקליך זענען די ווייבער, וואָס האָבען זייערע מענער אין אמעריקא.

ד י צ ו ו י י ט ע :

נאַר איינער, זיי זענען גאַר נישט אַזוי זיכער מיט זיי, רוימט איין: מען זאָגט, אז די אַלע מענער, וואָס האָבען ווייבער אין דער היים, האָבען דאָרטן חתונה געהאַט, וואוינען זיך אין שענע מויערן, האָבען קינדערליך מיט זייערע פרויען. פיעל יאָהרען האָבען זיי קיין ווייב נישט געהאַט, האָבען זיי די אמעריקאַנער רבנים גטין געגעבען—אזא זאַקאָן אין אמעריקא.

א ו ו י י ב ע ל

וואָס האָט אַ מאַן אין אמעריקא.

עס איז אַ ליגענד, אַ ליגענד. אונזערע מענער גאַרטען אויף אונז.

א צ ו ו י י ט ע :

שרייבט דאָך מיי ^{באָן} איך זאָל איהם מיינ בילד שיקען.

נעהמט ארויס אַ ברעף.

ע ר ש ט ע

רייצט זיך מיט זיי :

אודאי אַזוי, יענע לעבען זיך ווי די פריצים, רייך געוואָרען אין וואילטאָג און פּערגעניגען — וועלען זיי זיך אַעלבע ווייבער צוריקנעהמען?

אייע פון די פּר ו י ע ן :

גאָט מיינער, וואָס רעדען זיי? הערט אויף, הערט אויף, מען קען דאָך משוגע ווערען. די ווייבער צוגעהען זיך סודענדיג.

זיך. עס קימט אריין ר' חנון מיט דינה'ן. דאָס מעדעל פון אַ יאָהר אַכט-
צעהן=ניינצעהן, אַריים אַבער ריין אַנגעטעהאַן, טראַגט אַבנעטרעאַגענע,
אַבער אַמאַל זעהט זיך אויס נגידשע קליידער. זי איז באַרפּוט.

ר' חנון:

פאַר וואָס ווילסט דו נישט דעם שידוך? דער שידוך געפעלט
דיר נישט?

דינה:

ניין, איך מיינ, ער לעבט.

ר' חנון:

ווער?

דינה:

יוסף.

ר' חנון:

דיין ערשטער חתן — וואָס רעדסט דו? האָט דאָך בעריל
איהם אַליין געזעהען בעגראַבען. בעריל איז דאָך געווען
דערביי—אין איינעם מיט פעסעס מאַן, איז ער דאָך גע-
פאלען אין קריג.

דינה:

ניין, טאַטע, ניין.

ר' חנון:

בעריל האָט דאָך געדיענט מיט איהם אין איין פּולק, די
גאַנצע צייט געווען צוזאַמען. האָט דאָך דער רב אַליין גובה
עדות געווען.

דינה:

ניין, טאַטע, ניין, ער לעבט.

ר' חנון:

פון וואָגען ווייסט דו?

דינה:

ער קומט דאָך מיר אַלע נאַכט צו חלום. שטעהט ביי מיר,
אַזאַ הויכער, און אויסגעדאַרטער, און בעט זיך ביי מיר
מיט אַזאַ בעטענדיק שטים, ווי ער וואָלט געוויינט, אַז איך
זאָל וואַרטען אויף איהם—ער וועט קומען נאָך מיר צו געהען.

ר' חנן:

נארישקייטען, לעבעדיגע קומען נישט צו חלום. קומען צו געהען אויף דער וואָהר. אין חלום קומען נור טויטע צו געהען. אין סהיר בעווייזט זיך פלוצים אַ הויכער יונגערמאן, אַנגעטהאָן אין אַ זעלנערישען מאנטעל. ער איז זייער דאַר און אויסגעצויגען, האלט אַ ליידיג זעקעל אויף די פלייצעס, און געהט מיט אַ שטעקעל מיט זעהר לאַנגזאַמע טריט. די פרויען ביי די טהיר, וועלכע בעמערקען איהם צום ערשט, קוקען איהם נאָך.

ע ר ש ט ע:

ווער איז דאָס!

אַ א י ד:

איך האָב איהם ערשט געזעהען אַריינגעהען.

אַ ד ר י ט ע:

גיב נור אַ קוק, ווי שטיל ער געהט. אַזוי ווי אַ שאַטען.

ע ר ש ט ע:

עס איז פון שוואַכקייט.

ע ר ש ט ע:

מיר דאַכט זיך, ער איז בעקאַנט. איך האָב מורא פאַר די רעד.

ד י צ ו ו י ט ע:

וואָס מיינט איהר?

ע ר ש ט ע:

קוקט איהם אָן—מיר דאַכט זיך...

צ ו ו י ט ע

האלב אויסשרייענדיג:

גאָט מיינער, וואָס זעה איך!

אַ ד ר י ט ע:

איהר ערקענט איהם נישט? קוקט זיך גוט איין.

ד י ו ו י ב ע ר

הויבען אָן פלוצים צו שרייען:

ר' חנן, ר' חנן, ר' חנן!

ר' חנן

פון דערווייטענס:

וואָס איז? ווער רופט מיך? ר' חנן קומט אָן דעם בלייבען יונגען מאָן
א געבען, שטעלט זיך אָב אַ וויילע, ציטערט און קוקט. פון דערווייטענס דער-
הערט זיך דינח'ס געשרייען יוסף! יוסף! זי וויל צולויפן צו איהם,
האלט זיך אַ ביסעל אינסטינקטיוו אליין איין. דער פאָטער האַלט זי צוריק
ווי מיט די האַנד.

יוסף

דויבט אויף די אויגען. האַלט זיין האַנד, ווי ער וואַלט שלום-עליכם גע-
וואַלט געבען.

ר' חנן

האלט זיך צוריק פון איהם צו געבען די האַנד:
ווייסט, מען האָט דאָך געזאָגט.

יוסף

מיט אַ שוואַכער שטימע:

וואָס האָט מען געזאָגט?

ר' חנן

אַז דו ביסט, חלילה, טויט. געשטאַרבען אין קריג

די אלמנה

מיט ציטער:

אין איינעם מיט מיין מאָן געפאלען.

יוסף

מיט אַ פרעמדען שמייכעל:

און אַז מען איז געשטאַרבען, איז מען דען שוין טויט?
אלע קוקען זיך אָן פערפרעמדעט.

ר' חנן

איך פערשטעה דיך נישט, וואָס דו מיינסט.

ר' נחמיה

וואָס איז דאָ נישט דאָ צו פערשטעהען? און מיר זענען
נישט געשטאַרבען? דערמאָנט זיך, וויפיעל מאָל האָבען מיר
געזעהען דעם טויט פאַר די אויגען. און דאָך זענען מיר
נישט טויט?

יוסף

שקעלט צו מיטן קאפ.

דער עולם:

אודאי אָווי, אָודאי אָווי!

פֿאַרהאַנג פּאַלט.

צווייטער אקט:

א גרויסע שטוב. טהר אין פענסטער זענען
ארויסגענומען. א האלב-איינגעפאלענער אויזען:
אויף א שעניק אין א ווינקעל לעגט א קראנקע
אלטע פרוי. נעבען אהר זיצט דיגה

דינה:

איך האָב אייך שטענדיק געזאָגט, מחותינטע, אז ער לעבט.
דאָס האַרץ האָט מיר געזאָגט, און איהר האָט מיר נישט גע-
וואָלט גלויבען.

רימור:

וואו איז ער? וואו איז ער שוין?

דינה:

אָט קומט ער שוין מיטן טאָטען, איך בין אייך געקומען
אַנזאָגן. נאָר שרעקט אייך נישט איבער. ער זעהט אויס
אַזוי שלעכט. אין די אָפּענע טהיר קומט אַרײַן יוסף, ר' חנוך, ר'
נחמיה, נאָך מענער, פרויען און קינדער, וואָס האָבען זיי בעגלייט.

דימור:

(דערזעהט איהם פון דערווייטענס, שטרעקט אויס צו איהם די הענד):

מיין קינד, מיין קינד, דו ביסט געקומען אין דער ריכטיג-
קער צייט. (יוסף געהט צו צו דער מוטער זעהר לאַנגזאַם).

דימור:

פלינקער, מיין קינד, קום, פאַר וואָס געהסט דו אזוי פאַ-
מעליך, מיין קינד. ער קומט אָן צו איהר, זי קלאַמערט זיך אַרום
איהם מיט די קרנאָקע הענד. איך האָב דאָך זיך שוין בעוויינט,
און יעצט שטעהסט פאַר מיר אַ לעבעדיגער. גאָט, גאָט,
ווי דאַנק איך דיר, איידער איך מאַך צו מייע אויגן! זי
קלאַמערט זיך אַרום איהם, יוסף בלייבט קאלט צוריקגעהאלטען. דו
ביסט געקומען, און איך געה אַהין. זי בעהאלט איהר פנים אין
איהם. יוסף שווייגט. וואָס שווייגסטו, מיין קינד? וואָס רעדסט
דו נישט צו מיר? יוסף שווייגט.

דימור:

רעד צו מיר, יוסף, איך וויל דיין קול הערען, וואָס שווייגט-
טו, וואָס?

יוסף

מיט א לייכטע נידריגע שטימע :

וואָס זאָל איך דיר זאָגען, מוטער?

די מוטער :

דאָס ביסטו יוסף, מיין קינד?

יוסף :

דאָס בין איך, מאמע.

מוטער :

מיינע אויגען זענען טונקעל, איך זעה איהם נישט. זאָג

מיר, דינה, וואָס האָט זיך געענדערט אין איהם? ווי זעט ער

אויס?

דינה

קוקט איהם אָן :

אַזוי ווי ער האָט אויסגעזעהן, נור אַפּגעצערט אַ ביסעל.

מוטער :

עפעס וואָס האָט זיך געענדערט אין איהם. איך ווייס נישט

וואָס. טאפט איהם אָן. דיין לייב איז אַנדערש. דיין קול איז

אַנדערש. זאָגט מיר, גוטע מענטשן, וואָס האָבען זיי געמאַכט

מיט איהם? איך האָב מורא פאַר דיר, מיין קינד

יוסף

מיט א שמייכעל :

וואָס האָסט דו מורא פאַר מיר, מאמע?

מוטער :

עפעס וואָס האָט זיך געענדערט אין דיר, איך ווייס נישט

וואָס. א אידענע צו דער אַנדערע, וואָס שטעהט ביי דער טהיר.

אַ מאַמעס אַ האַרץ פיהלט. עפעס זעהט ער אויס נאָ ווי

לעבעדיג, און עפעס נישט. א איד ווייזט מיט'ן האַנד אויפ'ן שטערן,

מיינענדיג, אז ער איז בעריהרט עפעס.

רינחמה :

וואָס טהוט מען דאָרט מיט זיי, וואָס זיי קומען אַזוי אַהיים,

איינער אַזוי, און דער אַנדערער אַזוי?

אַ פּרעמדער איד :

אַט אַזוי קומען זיי אַהיים. ביי אונז איז אויך איינער אַהיים

געקומען, געדענקט ער בלויז דעם וועג אין שטוב אַריין.
געבליבען זיצען אָט אַזוי.

אַ צווייטער:

גוט, וואָס זיי פּערגעסען. ביי אונז איז איינער אַהיים גע-
קומען, קען ער נישט פּערגעסען, שרייט ער, אַ גאַנצען טאָג,
אַ גאַנצע נאַכט, פּלוצלינג הויבט ער אָן צו שרייען.

ר' חנן:

הערט שוין אויף. ווער עס קומט אַהיים געזונד, און ווער
עס קומט אַהיים קראַנק. דערפאַר איז עס דאָך מלחמה,
בעהט צו צו יוספּין, נעהמענדיג איהם אַוועק פון די מוטער, זאָגט ער
צו איהר. ער איז מייעד, קומט פון אַ לאַנגען וועג, און הונ-
גריג דערצוי. צו דינה'ן. געה צו אַ שכן אַריין זעה, אויב
דו קענסט עפעס קריגען. ער מוז נישט פיהלען גוט.

יוסף:

איך בין נישט הונגריג. און איך פיהל גוט.

ר' חנן:

ווי לאַנג איז שוין ווי דו האַסט נישט געגעסען?

יוסף:

אין דעם לאַנד, פון וואַנען איך קום, הונגערט מען נישט
אַזוי.

ר' חנן:

פון דעם לאַנד, פון וואַנען דו קומסט? — וואו ביסט דאָס
געווען די גאַנצע צייט?

יוסף:

איך בין געווען אין אַניאַנדער לאַנד, וואָס ליעגט אויף דער
צווייטער זייט.

ר' חנן:

ווייט פון דאַנען?

יוסף:

ניין, נישט ווייט, אָט באַלד הינטערין שטעדטל, ביים וועל-
דיל נאָכ'ן בערגיל. אויף יענער זייט גרענעץ.

ר' חנן:

פארוואנדערנדיק זיך:

איז אַ גרענעץ? — קיינמאָל נישט געהערט דערפון, אַז אונז-
זער שטעדטיל ליעגט ביי אַ גרענעץ.

ר' נחמיה:

וואָס איז זיך דאָ צו וואונדערן, מען האָט גענומען אַ וועלט
און זי צוטהיילט, צושניטען אויף קליינע שטיקליך, יעדען
איינעם אַ שטיקעל איינגעטהיילט. וואו דו געהסט, וואו דו
שטעהסט, האָסטו אַ גרענעץ היינט.

אַ צווייטער:

און מיר זיצען אָבגעשניטען. מיר ווייסען דען, וואָס טהוט
זיך אויף דער וועלט?

ר' חנן:

איז שוין דאָרט הייסט עס אַ נאַנדערע מדינה.

יוסף:

יא, גאָר אַנאַנדער לאַנד.

אַ איד:

מיט אַ גאַנץ אַנדערן זאַקאָן, הע:

אַ עגונה:

האָט איהר אפשר דאָרט מיין מאַן באַגעגענט? מען רופט
איהם ברוך, און האָט אַ פלעק ביים רעכטן אויג, האָט גע-
האַנדעלט מיט פלאַקס. מען זאָגט, ער איז נתעשר געוואָרען.

יוסף:

ניין, אַזעלכען נישט באַגעגענט.

די אַלמנה:

אַבער מיינעם? ער איז דאָך מיט אייך צוזאַמען אין מלחמה
געווען. מען האָט דאָך געזאָגט, אַז איהר זענט ביידע, חלילה,
גע'הרגעט געוואָרען—וואו האָט איהר איהם געלאָזט?

יוסף:

מיינט מיט די האַנד:

אין יענעם לאַנד דאָרט.

די אלמנה

שרייט אויס:

ער לעבט?

יוסף:

איך האָב צו אייך אַ גרוס. ער האָט עפעס מיטבעפויהלען.

די אלמנה:

אַבער ער לעבט?

יוסף:

ער איז געפאַנגען.

די אלמנה

לאָזט איהם ניט רעדען:

פאַר וואָס איז ער נישט געקומען מיט אייך צו געהען?

יוסף:

די גרענעץ איז פאַרשפאַרט

אַ צווייטע אידעע

צו דער אלמנה:

זאָלסט איהם נישט גלויבען, ברכה, דו ביסט אַ אלמנה. דיין

מאָן איז טויט.

אַ צווייטער איד

צו יוספן:

און מיין זוהן? ער איז דאָך מיט דיר אין איין פולק געווען?

נאָך איינער:

און מיינער?

ר' חנן:

לאָזט אָב אַ מינוט. צו יוספן מיט אונצוטרויען. און דו, ווי

אזוי ביסט דו אַהיים געקומען?

יוסף:

איך האָב די גרענעץ גע'גנב'עט.

ר' חנן:

און פאַר וואָס האָסט דו נישט געלאָזט הערען פון דיר דורך

דער גאַנצער צייט, אויב דו לעבסט? קיין גרוס נישט מיט-

געשיקט, קיין וואָרט, גאָר נישט!

יוסף:

איך האָב נישט געהאַט קיין געלעגענהייט.
דער פרעמדער:

עס געהט קיין פאָסט נישט?
אַ צווייטער:

די גרענעצען זענען פערשפארט אין אַלע לענדער. ווי
אזוי האָט ער געזאָלט צו וויסען געבען?
ר' נחמיה:

וואָס הערט מען דאָרט אין יענע מקומות? מיט וועמען
פיהרט מען דאָרט מלחמה, מיט'ן רוס, צי מיט'ן דייטש?
יוסף:

ניין, דאָרט אויף יענער זייט האָט מען שוין שלום געמאַכט.
די אידען
רופען אויס:

איהר הערט, מען האָט שוין שלום געמאַכט!
ר' נחמיה:

וואָס, מען שלאָגט זיך שוין נישט? ווי הייסט, ווי קען
דאָס זיין?
יוסף:

דאָרט איז שוין שטיל.
אַלע:

שוין שטיל.
אַ צווייטער איד:

און וואָס הערט מען דאָרט מכוח ברויט?
יוסף:

אין דעם נויטיגט מען זיך נישט אַזוי.
אַ אידען:

וואָס, מען קריגט ביי אייך יעדען טאָג ברויט?
אַ צווייטער:

וואָס, מען הונגערט נישט אין יענעם לאַנד?
אַ איד

צום אנדערן:

וואָס רעדט ער?

ר' נחמיה:

ווי הייסט? וואָס, מען קריגט דאָרט גע:וג ברויט?

יוסף:

אין דעם נויטיגט מען זיך נישט אזוי.

איד:

ווי הייסט?

נחמיה:

איהר הערט דאָך, אז מען נויטיגט זיך נישט אין דעריין—
מוז עס דאָך זיין.

פרוי:

און מילך פאר קינדערליך?

יונגעל:

און בולקעליך מיט בוימאייל קריגט מען שוין דאָרט, אזוי
ווי פאר דער מלחמה? און סטוניקס מיט יאגדעס אויסגעפיהלט.

אצווייטער יונגעל

שטופט איהם אוועק:

און קעז-קיכלעך מיט פוטער, און לעקעך מיט געפיהלעכץ,
ווי די מאמע האָט אמאָל געטהיילט שמחת-תורה-קריגט מען
שוין אויך דאָרט.

אידאסוחר

שטופט אוועק די יונגליך:

וואָס טויג מיר ברויט, מיט פרנסה וואָס הערט מען? האָט
מען דאָרט פרנסה ביי אייך?

יוסף:

וועגען דעם זאָרגט מען זיך נישט אזוי.

ר' נחמיה:

ווי הייסט?

יוסף:

יעדער איינער האָט, וואָס ער נויטיגט דעריין.

די אידען:

איהר הערט. יעדער איינער האָט, וואָס ער נויטיגט זיך דעריין.

אצווייטער איד:

וואָס בעדאָרף מען דען מיין?

א א י ד ע נ ע :

און מיר זיצען דאָ, אין געהאָקטע וואונדען, און ווייסען
נישט, אז עס איז דאָ אזא לאַנד אויף דער וועלט.

א צ ו ר י י ט ע ר :

און דו הערסט, נישט ווייט, אונטער אונזער שטעדטיל.

א א י ד

ש טופט זיך צו יוספין :

איך בעט אייך זעהר, איז עס ווייט דאָרט אַריין צו געהען,
אין יענעם לאַנד אַריין?

י ו ס ף :

ווי אַמאָל, איינעם נעהמט עס לאַנג, און איינעם נאָהנט.

ר' נ ח מ י ה :

ווי הייסט?

י ו ס ף :

עס ווענדעט זיך, וועלכען וועג מען קלויבט אויס.

א א י ד :

הייסט איז פּערהאָן אַ לאַנגער וועג און אַ קורצער.

י ו ס ף :

אזוי ווי איהר זאָגט.

א א י ד :

וואָס זיצען מיר דאָ און וואַרטען אויס אויפֿן טויט?

א צ ו ר י י ט ע :

מיר וואָלטען זיך אַלע צונויפֿגענומען און געגאַנגען אַהין.

א א י ד ע נ ע :

אזעלכע קלוגע אידען זיצען אזוי נאָהנט און ווייסען נישט,

אז די ישועה איז אונטער דער טהיר.

ר' ח נ ן

צו יוספין :

און פאַר וואָס זעהסט דו אויס אזוי שוואַך, דאָר און איינ-

געשרומפען, קוים וואָס דו האַלטסט דיך אויף די פּיס?

י ו ס ף :

עס איז פֿון בענקשאַפט נאָך אייך, מען איז אויף יענער

זייט און בענקט נאָך אייך.

די אלמה:

אודאי אזוי, עס קען דען איינגעהען עפעס, אז מען ווייסט,
אז אייגענע פלאגען זיך אזוי.

א א י ד:

זאגט מיר, איך בעט אייך, ווי אזוי פיהרט דער וועג אהין?

ר' חנן:

נו, לאזט איהם צו רוה, איהר זעהט דאך, ער איז מיעד.
לאזט איהם מיט די מוטער זיין אליין. קוקט אויף דינה'ן. צו
יوسف'ן. גלויבט צו גאט, ביסט געקומען אהיים. אבי מען
האט געמיינט. ברוך מחיה מתים. קוקט אויף דינה'ן. חתן-כלה
האבען זיך נישט געזעהען אזוי לאנג, זאבען זיך אודאי וואס
צו זאגען—קומט, אידען, לאזט זיי אליין. ר' חנן נעהמט די אידען
ווייבער און קינדער, פיהרט זיי פון די שטוב, זיי רעדען צווישען זיך
יوسف, דינה אליין. די מוטער שלאפט אין ווינקעל.

דינה:

נעמט אן יוספ'ן ביי דער האנד:

טייערער יוסף, וואו ביסט דו געווען אזוי לאנג?

יוסף:

איך בין געווען אזוי נאָהנט ביי דיר, איך האָב אָבער נישט
געקענט קומען צו געהען.

דינה:

איך האָב אזוי געבענקט נאָך דיר.

יוסף:

איך האָב עס געוואוסט.

דינה:

מיט אַ שמייכל:

פון וואָנען האָסט דו עס געוואוסט, יוסף?

יוסף:

איך האָב געהערט פון יענער זייט, וואו דו בענקסט נאָך
מיר. יעדען דיין קרעכץ און יעדען דיין טיעפן אויס-
געשריי, ביינאכט אויף דיין געלעגער האָב איך געהערט.
איך האָב געהערט, ווי דו רופסט מיר, און כּיהאָב דיר נישט
געקענט ענטפערן. איך האָב געוואָלט, נאָר נישט געקאָנט

דינה

פערואאונדערט:

ווי אזוי האָסט דו געהערט? ביסט דאָך געווען אזוי ווייט.

יוסף:

אין יענעם לאַנד, אויף יענער זייט, הערען אלע זעהר ווייט, עס טראַגט אַהין דער ווינד אלע קולות פון אייך. דורכ־זיכטיג איז די לופט און מיר קענען פון בערגיל אַראָב זעהען אייך.

דינה:

פאַר וואָס האָסט דו נישט צו וויסען געגעבען פון דיר?

יוסף:

צום ערשט זענט איהר אלע געווען אזוי ווייט. איך האָב גע־מיינט, אז איך וועל שוין קיין מאָל צו אייך נישט דער־געהען, אז שטענדיג וועט איהר בלייבען דאָ, און איך דאָרט—נאָר וואָס אַמאָל זענט איהר געקומען נעהנטער צו אונז צו געהען. און די מאמען, און דין האָב איך גע־זעהען אזוי נאָהנט. איך האָב גערופן צו דיר, גערעדט צו דיר, און מיר האָט זיך געדאַכט, אז דו האָסט געהערט מיין שטים.

דינה

שמייכלט:

ווי אזוי, מיר זענען דאָך געשטאַנען אויף איין אָרט

יוסף:

עס דאַכט זיך דיר נור אזוי, אלע, וואָס פאַהרן געשווינד, מיינען, אז זיי שטעהען אויף איין אָרט.

דינה:

איך ווייס נישט, וואָס דו מיינסט?

יוסף:

אין דער שטיל אונטער אונז פאַהרען מיר ערגעץ וואו גע־שווינד. מיר זעהען נישט און וויסען נישט דערפון. דאָרט אויף יענער זייט, אין יענעם לאַנד, אז מען קוקט צו אייך, זעהט מען, אזוי ווי איהר וואָלט צו פייערדיקע פערד גע־

ווען איינגעשפאנט, און איהר געהנטערט זיך געשווינד
געהנטער צו אונז...

דינה

לאכט:

דו מאכסט שפאט, טייערער יוסף?

יוסף:

האָסט דו נישט געפיהלט, ווי דו געהנטערסט זיך צו מיר.

דינה:

טאָקע אזוי, אָפט מאָל האָט זיך מיר געדאַכט, אַז דו
שטעהסט אונטער אונזער טהיר, אַז דו קלאַפסט דורך דעם
לאַדען אַריין, אָבער דו האָסט די טהיר אויפגעמאַכט און
ביסט אין שטוב אַריינגעקומען און קיינער האָט דיך נישט
געזעהען, אַחוץ איך, און טהיילמאָל ביסט דו געקומען בייַ
נאַכט צו געהען, און ביסט געשטאַנען בייַ מיין בעט און
עפעס גערעדט צו מיר, טהיילמאָל האָב איך דיך געהערט
רעדען אין מיר. דיין שטימע האָב איך געהערט—אין דיך
האַב איך נישט געזעהען.

יוסף:

דאָס האָב איך דיך גערופען, דאָרט פון יענער זייט, איך
האַב גערעדט צו דיר, און איך האָב נישט געוואוסט,
אויב דו הערסט מיך יאָ צי ניין.

דינה:

און דאָ האָבען אלע געזאָגט, אַז דו ביסט שוין טויט. אַז
דו ביסט אַוועק און קיינמאָל וועסטו שוין נישט צוריק־
קומען צוגעהען; נאָר איך האָב נישט געגלויבט, איך האָב
געוואוסט, אַז ערגעץ וואו לעבסט דו, און וואָרטסט אויף מיר.

יוסף:

איך האָב געלעבט, ווידער אַמאָל האָב איך איבערגעלעבט
מיין לעבען, יעדען טאָג האָב איך נאָך אַמאָל איבערגע־
לעבט. יעדען טאָג און יעדע שעה.

דינה

קוקט איהם אָן פּערוואונדערט:

וואָס מיינסטו, יוסף.

י ו ס ף

דאַרט אויף יענער זייט, אין יענעם לאַנד האָב איך נור געלעבט דאָס לעבען, וואָס איך האָב דאָ געלעבט. נישט קיין איין טאָג קיין נייעם, נישט קיין איין שעה, גאָר נישט מעהר איז צוגעקומען, נור דאָס, וואָס איך האָב גע- לעבט דאָ.

דינה:

האָסטו קיינעם נישט געטראָפּען דאָרט? איז דאָס אַרט וויסט?

י ו ס ף:

מענשען זענען דאָ אַ סך, נור יעדער איינער לעבט פאַר זיך; אָבגעשלאָסען אין זיין אייגענער וועלט לעבט ער איבער נאָך אמאָל דאָרט, וואָס ער האָט געלעבט דאָ. איך האָב געדענקט יעדען קוש, וואָס דו האָסט מיר געגעבען, יעדען בליק פון דיינע אויגען און יעדען ריהר מיט דיין האַנד—יעדען גאַנג און יעדען שטעה. ווי דו האָסט גע- לאַכט און ווי דו האָסט געוויינט, אַלעס האָב איך נאָך אמאָל איבערגעלעבט, יעדע פרייד און יעדע צער.

דינה:

און וועגען אונזערע קומענדע טעג האָסטו דו גאר נישט גע- קלעהרט?

י ו ס ף:

איך האָב נור געקלעהרט וועגען דעם, וואָס איז געווען.

דינה:

פאַר וואָס רעדסטו דו בלויז פון דעם, וואָס איז געווען, פאַר וואָס רעדסטו דו נישט פון דעם, וואָס וועט זיין? מיר זענען דאָך נאָך ביידע אַזוי יונג און אַזוי פיעל שטעהט אונז פאַר.

י ו ס ף

שווייגט.

דינה:

פאַר וואָס שווייגסטו דו, יוסף? פאַר וואָס קושסטו דו מיך נישט? צייט דו ביסט אַהיים געקומען, האָסטו דו מיר נישט גע- קושט.

יוסף:

איך זאל דיך קושען?

דינה:

אזוי ווי אמאל.

יוסף:

יוסף קושט זי אויפן שטערן.

דינה:

מיט שרעק:

פאר וואָס זענען אזוי קאלט דייע ליפען? און דייע הענד
ווי שטיקער אייז. — קוקט איהם אן. פאר וואָס ביסטו אזוי
בלייך? איך ערקען דיך נישט באלד.

יוסף:

עס איז פון בענקען, דינה. מיר זענען דאָרט אויף דער
צווייטער זייט און מיר בענקען נאָך אייך, גאנצע טעג און
גאנצע נעכט בענקען מיר נאָך אייך. דאָס בענקען צערט
אונז אויף, און מיר זעהען אויס אזוי שלעכט.

דינה:

וועמען מיינסט דאָס, מיר אלע?

יוסף:

די אלע, וואָס געפינען זיך אויף דער צווייטער זייט.

דינה:

זענען פיעל היימישע דאָרט?

יוסף:

פיעל פון דאנען, וועלכע מען מיינט, אז זיי זענען טויט
לעבען דאָרט.

פריזע.

דינה:

איז גוט דאָרט?

יוסף:

נישט גוט און נישט שלעכט, אזוי ווי עס בעדארף צו זיין.

דינה:

און וואו וועלען מיר זיין, דאָ, אָדער דאָרט?

יוסף:

איך בין געקומען נאך דיר צו געהען. ווי אזוי האָב איך געקענט איינזיצען, אז איך האָב געוואוסט, אז אייך איז אזוי שלעכט דאָ?

דינה:

ווילסטו מיך אהין געהמען דאָרט?

יוסף:

מיט מיר אין יענעם לאַנד, פון וואָנען איך קום צוגעהען.

דינה:

עס איז אזוי ווייט, און אזוי פרעמד, פון אַלעם וואָס דו פערצעהלסט.

יוסף:

עס ווערט וואָס אַמאָל מעהר בעקאנט איבער דער וועלט.

דינה:

וועט דער פאָטער מיטגעהען?

יוסף:

פאַר איהם איז נאָך צייט.

דינה:

ווי אזוי וועלען מיר זיין אליין אָהן משפחה, און אָהן פריינד?

יוסף:

זיי קומען, זיי קומען. אלע קומען דאָרט אהין צו געהען.

פויזע.

דינה:

איז שווער דעם גרענעץ איבערצוגעהען?

יוסף:

אהין איז די גרענעץ אָפען. צוריק איז זי פערשפאַרט.

דינה:

מיט בענקשאפט:

וועלען מיר שוין מוזען דאָרט אייביג זיין? קיינמאָל שוין נישט קענען צוריק

יוסף:

אזוי וועט עס זיין.

דינה

מיט בענקשאפט :

פאר וואָס מוזט דו צוריק, בלייב דאָ מיט אונז.

יוסף :

איך האָב געגעבען מיין וואָרט, איך וועל קומען צוריק.

פריזע.

דינה :

און ווי וועלען מיר לעבען דאָרט ?

יוסף :

אין אונזער אייגען הויז.

דינה :

איז עס גרויס ?

יוסף :

ניין. פונקט פאר אונז ביידע אליין.

דינה :

ווי שטעהט עס ?

יוסף :

אין אַ וועלדיל, אויף אַ בערגיל, הינטער דער שטאָדט—און

זומער בעשיינט עס די זון, און ווינטער דעקט עס צו

דער שניי.

דינה

פרעהט זיך :

אוי, ווי שעהן.

יוסף :

וויילסט עס זעהן ?

דינה :

מען קען עס פון דאָנען זעהן ?

יוסף :

עס איז נאָהנט פון דאָנען.

דינה :

וואו ?

יוסף

ווייזט איהר אויפן הימעל.

דינה

מיט שרעק:

אויפן הימעל.

יוסף:

דאָרט אויבען געפינט זיך אונזער לאַנד.

דינה

פֿערוואַנדערט:

אויפן הימעל?

יוסף:

קוק דין איין, און דו וועסט אונזער שטיבעל זעהען.

דינה

קוקענדיג אין הימעל אריין:

וואו?... וואו?... איך זעה גאָר נישט מעהר, נור וואָלקען זיי.
הען זיך, בלאַע וואָלקען זיהען זיך, ווי געדיכטע טונקעלע
שלייערעס, און שלייערן די לבנה אַרום.

יוסף:

דאָרט ווייטער, זעהסט דו ניט אַ וואַלד? ביימער שטייגען
אַריבער איינער העכער דעם צווייטען, בעשאַטענען מיט
זייערע קרוינען-קעפּ אַ בלאַ לויכטענדיג שטיק פעלד. און
זעהסט דאָרט אַ בערגיל שטעהען אין בלאַען שאַטען איין-
געהילט?

דינה

קוקט זיך איין:

דאָרטען ביי דעם בלאַען טייכעל, ווי אַזוי קומט מען
דאָרט אַהין?

יוסף:

מען שיפט זיך מיט אַ וואָלקענדיג צו.

דינה

הערט זיך איין:

און ווער זינגט דאָרט אַצונד? איך הער אַ געזאַנג, אַ שטיל,
שטיל געזאַנג.

יוסף:

דאָס זינגט מען פון יענעם לאַנד אַהער.

דינה:

מען רופט אונז.

יוסף:

דאָרט אַהיין. יוסף און דינה קוקען אין הימעל אריין און הערען זיך איין אַ וויילע.

דינה:

כאפט זיך אייף ווי פון שלאָף, קוקט זיך מיט שרעק אום:
וואָס איז עס געווען, יוסף? וואו בין איך געווען?

יוסף:

נישט ווייט פון דאָנען, נישט ווייט.

דינה:

דו האָסט גערעדט אַזוי פרעמד, און איך האָב געהערט אַזאַ
געזאַנג. קוקט זיך איין צו יוסף. איך האָב מורא פאַר דיר,
יוסף.

יוסף:

עס האָט זיך דיר גור געחלומיט, דו האָסט איינגעדרימעלט.

דינה:

און עס איז געווען אַזוי גוט, איך וויל דאָך, אַז עס זאָל
אַזוי זיין, און פאַר וואָס האָב איך מורא, יוסף?

יוסף:

עס איז דאָך נאָך פרעמד, עס וועט דיר ווערען וואָס מעהר
בעקאַנט.

דינה:

וועט עס זיין אַזוי, ווי מיר האָבען געזעהען?

יוסף:

געוויס.

דינה:

אוי, ווי גוט, גור שווייג שטיל, קיינעם נישט זאָגען דער-
פון, עס איז אונזער סוד. אין דער שטיל. איך האָב מורא
פאַר'ן פאָטער מיינעם, ער איז אַזוי שטרענג, ער וועט
נישט דערלאָזען דערצו, איך זאָל געהען מיט דיר.

יוסף:

מיר וועלען האַלטען סוד.

דינה:

גוט, יוסף. דריקט איהם די האנד. שווייג, מען געהט. רוקט זיך
אב פון איהם. פ—ס—קיינעם קיין וואָרט.

דיאלמנה

קומט אריין:

איך בעט אייך איבער טויזענד מאָל, וואָס איך האָב אייך
געשטערט, נור נישט געקענט זיך לענגער איינהאלטען. יוסף
האָט געזאָגט, ער האָט אַ גרוס צו מיר פון מיין מאָן, בין
איך געקומען דעם גרוס אָבנעהמען. געלאָזט מיך מיט די
פיצעלקע אליין, און דאָ ווייסט מען נישט וואו ער איז, צי
טויט, צי לעבעדיג; איינער זאָגט ער איז טויט, דער צוויי-
טער—ער לעבט.

יוסף:

ער האָט בעפויהלען, אז ער האָט זיך זיין אַ אייגענע נחלה
געקויפט.

דיאלמנה

מיט פרייד:

גרויס?

יוסף:

נישט גרויס און נישט קליין, פונקט ווי עס בעדאָרף צו זיין.

דיאלמנה:

און דאָ זיצט מען און מען געהט אויס פאר אַ שטיקעל
ברויט. געלאָזט אונז אין צרות און דחקות און נויט, און
ער וואוינט זיך דאָרט אין זיין אייגענע היים.

יוסף:

ער קלעהרט, טאָקע, וועגען אַריבערברענגען אייך מיט די
קינדערליך צו איהם.

דיאלמנה:

קלעהרט ער יאָ?

יוסף:

ביי טאָג און ביי נאַכט, עס לאָזט איהם קיין רוה נישט.

די אלמנה

מיט אטרער:

מיין אַרימער מאַן. אודאי אזוי, מישטיינס געזאָגט אַלעבען,
עס קען איהם עפעס איינגעהען גוטס, ווען ער ווייסט, וואו
ער האָט אונז געלאָזט?

יוסף:

דאָס גיט איהם נישט קיין רוה.

די אלמנה:

און ווי געהט עס איהם דאָרט?

יוסף:

נישט גוט און נישט שלעכט, פונקט ווי עס בעדאָרפט צו
זיין, אין וואָס ער בויטיגט זיך, דאָס האָט ער.

די אלמנה:

אויף אונז געזאָגט, וואָס בעדאָרף מען דען מעהר? קלעהרט
ער נור עפעס וועגען אַתכלית?

יוסף:

דאָס איז זיין גאַנצע זאָרג.

די אלמנה:

און ווען רעכענט ער אונז אַהין צו נעהמען צו זיך? ווי
לאַנג איז דער שיעור?

יוסף:

ביי די ערשטע געלעגענהייט, ביי די ערשטע געלעגענהייט.

ר' חבן

קומט אריין מיט צוויי דריי אידען בכבוד'טע לייט:

יוסף, יוסף, קום נור אַהער, זיי מוחל. יוסף געהט צו. דאָס
זענען בכבוד'טע לייט. ווייט אויף די אידען. סוחרים היגע,
ווילען זיך אויף געשעפט אויספרעגען. צו די אידען, אויף
יוסף'ן. מיין חתן האָט אַ'אויג.

די סוחרים

צו יוסף'ן:

שלום עליכם.

יוסף:

עליכם שלום.

ע ר ש ט ע ר ס ו ח ר ר :

צו יוספ'ן:

מיט וואָס האַנדעלט מען דאָרט ביי אייך, אין יענע מקומות?

י ו ס ף :

יעדער איינער מיט וואָס ער האָט געהאַנדעלט אין דער היים.

צווייטער סוחר:

קריגט מען אפשר דאָרט ביי אייך נעגעל צו קויפּען?

י ו ס ף :

עס זענען דאָ סוחרים פון נעגעל.

דער דריטער:

און וואָל?

י ו ס ף :

סוחרים פון וואָל זיינען אויך פּערהאַן.

צווייטער:

אַקסען און שעפּסען?

י ו ס ף :

סוחרים פון אַקסען און שעפּסען פּעהלען אויך נישט.

ע ר ש ט ע ר :

סוחרים זענען גאָר נישט. זענען דאָרט פּערהאַן בכבוד'ע

לייט, וועלכע מ'קען אָנפּערטרויען? מיט איין וואָרט, מען

קען אין געשעפט געהען?

י ו ס ף :

אַ, וועגען דעם זאָלט איהר זיך נישט זאָרגען, די בכבוד'סטע

לייט, סוחרים גרויסע, בטוחים, באַנקירען בעריהמט אין דער

גאַנצער וועלט.

ע ר ש ט ע ר :

סוחרים זענען גאָר נישט. וואָס פאַרע אַ וואַלוטע געהט דאָרט.

רובעליס אָדער מאַרקען, קרוינען אפשר?

י ו ס ף :

געלד געהט דאָרט אַלערליי, פון יעדען לאַנד און יעדער

מדינה קומט מען דאָרט אַהין צו געהען.

ד ר י ט ע ר :

געלד איז גאָר נישט, פרנסה אָבער איז פּערהאַן?

י ו ס ף :

יעדער איינער האָט וואָס ער בעדאַרף.

י ס ו ח ר י מ :

וואָס בעדאַרף מען דען כּעהר אין היינטיגער שלעכטע צייט?

ד ר י ט ע ר ס ו ח ר :

כאַפט יוספין אין א זייט :

יונגערמאַן, מיר קענען ביידע נתעשר ווערען, ווען מען קען אָקסען און שעפּטען אויפקויפּען און דאָ אהער ברענגען. עס איז אַ גרויסער עסק, מיט גאָלד צו גלייך.

צ ו ו י י ט ע ר :

רייט זיך צריין :

ווי אזוי וועסט דו עס אַריבערברענגען ? ווי אזוי איבער

די גרענעץ פּיהרען ?

ד ר י ט ע ר ס ו ח ר :

דאָס רעדט מען דאָך טאַקע, מען מוז אַ פּאַרטעל אויס-געפינען, יונגערמאַן. מיר קענען נתעשר ווערן.

צ ו ו י י ט ע ר ס ו ח ר :

שלעפט יוספין אין א זייט.

וואָס אָקסען, וואָס שעפּטען, ווען מען קען אַ וואַגאָן נעגעל אַריבער עקכפּעדירען, אָדער וואָל-לייווענד.

ע ר ש ט ע ר ס ו ח ר :

שלעפט יוספין :

וואָס מיר נעגעל, וואָס מיר וואָל!—אַ גראַשענדיקער מסחר. איך האָב אַ זאַק אָנגעפאַקט מיט אַסיגנאַציעס פּיעל, רו-בעליס אַלעריי, צאַרסקע, קערענסקע און סאַוועסטקע, דייט-שע מאַרקען, קרוינען אַ שעניק פּיעל. איך שלאָף אויף זיי. מען קען דאָס אויף יענער זייט פּיהרען. מיר קענען דאָך אַלע נתעשר ווערען.

ד י ס ו ח ר י מ :

וואָס זיצען מיר דאָ ? וואָס שווייגען מיר, וואָס שלאָפּען מיר ? לאַמיר נעהמען דעם יונגען מאַן און געהען אהין.

ר' חנן:

מיר דארפען די זאך גוט איבערקלעהרען, גוט איבערלעגען.

געהען אב און רעדען צווישען זיך.

ר' נחמיה:

קומט אריין ווי אריינגע'גנבעט. געהט צו צו יוספין. זייט מוחל,

איך האָב אייך געוואָלט עפעס פרעגען.

יוסף:

איך הער.

נחמיה:

איך בין אַנאַלטער מאַן, זאָט מיט צרות, פיעל אויסגע-
שטאַנען אין מיין לעבען, אַרומגעוואַלגערט זיך איבער
דער מדינה, און די לעצטע יאָהרען וואָס נישט איבער-
געלעבט? ווען קען עס אַלעס געדענקען. איך בין מיעד
און וויל אויסרוהען מיינע אַלטע ביינער. איז נישט פער-
האַן דאָרט אין יענער מדינה, פון וואָנען איהר קומט,
אַ בית-המדרש, אַ חברה, אַ שוהל, אין וועלכען אַלטע אידען
זיצען, ווי אין אַמאָליגע צייטען, און לערנען אַ בלאַט
גמרה, אַ פרשה חומש, אָבער זאָגען אַ קאַפיטעל תהילים?
און עס געפינען זיך גוטע פרומע לייט, וואָס העלפען אויס
אַנאַלטען אידען מיט אַ לעפעל געקעכטס, מיט אַ שבת
אַמאָל, אַ העמד אין מקוה אריין, ווי אַמאָל אין די אַלטע
גוטע צייטען?

יוסף:

אַלטע לייט זיצען אין בית-המדרש און לערנען דאָרט

טאָג און נאַכט.

ר' נחמיה:

אַזוי! זענען בתי-מדרשים אויך פּערהאַן דאָרט?

יוסף:

פונקט ווי דאָ. גור מיט מעהר רחבות, בעלויכטען מיט
גרויסע, גרויסע ליכט, און אַלטע אידען פון גאָר דער
וועלט מיט לאַנגע ווייסע בערד, אין קיטעל און טלית איינ-
געהילט, געזיכטער בעלויכטען מיט דעם שכינה-שיין זי-
צען ביי גרויסע, ברייטע טישען אַרום. גרויסע גמרות

זענען אויפגעשלאָגען פאַר זיי, און לערנען מיט זינגענדיגע

ניגונים.

ר' נחמיה:

וואונדערט זיך:

אַזוי! זענען אידען לומדים דאָרט אויך פּערהאַן? תלמידים

חכמים, רבנים? הע?

יוסף:

גאונים פון גאָר די גאַנצע וועלט, די גרעסטע קעפּ און

די שענסטע אידען.

ר' נחמיה:

ש — אַזוי? אַ וואונדער, ניט געהערט דערפון! פון דאגות

פרנסה בעפרייט, הע? מיט אַנדערע מאַטערישען?

יוסף:

דאָס איז אַ קלייניגקייט. אויסגעטאַהן פון אַלע דאגות פון

דער וועלט, לעבען זיי נור בלויז אין רוהניות.

ר' נחמיה:

אַזוי! איז עס ווייט דאָרט אַהין? מען זאָגט, עס איז דעם

גרענעץ שווער איבערצוגעהען, הע?

יוסף:

אַ, אַ אויסגעטרעטענער וועג.

ר' נחמיה:

אויב אַזוי, וואָס זיצען מיר דאָ, אין דחקות און נויט, און פון

גאָר נישט קיין צייט צו קלעהרען, נור וועגען דעם אָרי-

מען שטיקעל ברויט? עס נעהמט דאָך אַוועק דעם גאַנצען הוש,

און קיין צייט נישט פאַר אַנדערע זאַכען, העכערע ענינים,

נור שטענדיג איינגעטונקט אין הבלי-הבלים פון דער וועלט.

אם ירצה השם, באַלד נאָך שבת אין אָנהויב פון וואָך נעהם

איך מיין שטעקען און זעקעל און לאָז זיך אין וועג אַריין.

איך וועל אייך נור בעטען, אַז איהר זאָלט אַזוי גוט זיין

מיר ווייזען דעם וועג.

יוסף:

אַט דאָ נישט ווייט, הינטערן שטעדטיל, אויפן בערגיל

אין דעם וועלדיל, וועט איהר זעהען אַ שטעג.

ר' נחמיה:

דאָרט אַרום מיינט איהר? יאָ, איך פערשטעה.

ר' חנן

איז געשטאנען די נאנצע צייט און צוגעהערט זיך צום געשפרעך פון דער
חייט, קומט צו:

וועגען וואָס רעדט איהר דאָס?

ר' נחמיה:

וועגען אויכטיגען ענין. צו יוספ'ן. און עס איז דאָך געווען
אזוי אויבען=אויף! — אה, אַ שענעם דאַנק אייך פאַר דעם
גוטען וואָרט. געהט אַב.

ר' חנן

צו יוספ'ן:

עפעס פערשטעה איך יאָ, און עפעס פערשטעה איך נישט.
איך גאַנצען קומט מיר די זאַך אויס קשה'דיג. אַלזאָ, וואָס
רעכענסט דו צו טהאָן?

יוסף:

צוריק צו געהען דאָרט.

ר' חנן:

איז עס ביי דיר אַ אַבגעמאַכטע זאַך?

יוסף:

איך האָב דאָך דאָרט מײן מקום.

ר' חנן:

איך וועל דיר זאָגען מיט אַניאמת, עפעס אַלעס קומט מיר
פאַר אזוי פרעמד און אַהן בעקאַנט, וועגען אַלדינג וואָס
דו פערצעהלסט. איך ווייס נישט, אויב איך קען לאָזען
אַ קינד אין אַזאַ אונבעקאַנט אָרט, אין היינטיגער אונזר-
היגער צייט.

יוסף:

עס איז דאָך דאָס איינציגע רוהיגע ווינקעל אויף דער וועלט.

ר' חנן:

יאָ, דאָס קען שוין זיין, אַבער אַלעס, וואָס דו פערצעהלסט,
איז עפעס אזוי. איך ווייס נישט, ווען איך וואָלט דיך נישט
געקענט, און נישט געוואוסט, ווער דו ביסט, וואָלט איך

דיך געהאלטען, ווייס איך פאר וואָס. איך וויל נישט איבער-
רעדען די רייד. אין היינטיגער צייט, מען הערט אַזעלכע
אויסטערלישע זאַכען איבער דער וועלט. גאַט איינער ווייסט
וואָס וועט זיין.

יוסף:

מחותן, איך מיין עס גוט, דאָ איז דאָך אַלעס אין דער לופט.
די וועלט טרייסעלט זיך, מען ווייסט נישט, וואָס מאַרגען
וועט זיין, בהלות און מגפות, הונגער און גויט. איידער
אזא לעבען, איז דאָך שוין גלייכער דער טויט.

ר' חנן:

דאָס איז אמת, נור דאָס זענען אַלס בעקאַנטע זאַכען, מען
ווערט געוואוינט דערצו. פון דעם אָבער, וואָס דו פערצעהלסט,
איז אזוי נישט בעוואוסט. עפעס זאַגסט דו נאָהנט, און דאָך
ווייסט, בעקאַנט און פרעמד. מען ווייסט אייגענטליך נישט, וואָס
פאַרע לאַנד דאָס איז, פונדאָנען דו קומסט.

יוסף:

אַ, עס ווערט וואָס אַמאָל מעהר בעקאַנט איבער דער וועלט,
מענטשען געהען דאָרט אַהין פון איבעראַל. אַלע, וואָס אַנט-
לויפען פון גויט, געפינען דאָרט אַרום; און היינט איבער
דער קריג—ווער איז נישט געקומען דאָרט אַהין, יונג און
אַלט, ווייב און קינד.

ר' חנן:

יא, אָבער עס איז קיינער ביז איצט נישט געקומען צוריק
אַחוץ דו.

יוסף:

דאָס איז דערפאַר, וואָס די גרענעץ איז פערשפאַרט.

ר' חנן:

קען שוין זיין, נור צייט דו האָסט מיט דינהין גערעדט,
פיהלט זי נישט גוט.

יוסף:

קלאַגט זיך אויף עפעס? טהוט איהר עפעס וועה?

ר' חנן:

גיין, דאָס ניט, נור רעדט אַזעלכע מאַדנע רייד, האַלב פער-

שטעלט, ווי זי וואָלט פון חלום גערעדט, פון וואַרימקייט,
חלילה. איך ווייס נישט, וואָס דעם קינד איז.

יוסף

שוויגט.

ר' חנן:

און דער גאנצער עסק געפעלט מיר נישט. יענעם מקום
דאָרט וועסט דו דיר בעדארפען פון קאָפּ אַרויסשלאָגען, וועסט
בלייבען מיט אונז. גאָט וועט העלפען, מיר וועלען אַדורכ-
שטופען די שלעכטע צייט.

יוסף:

איך קען נישט דאָ זיין.

ר' חנן:

פאַר וואָס? ווי אלע אידען וועלען זיין, וועסט דו אויך זיין.
זעהסט דאָך, מען לעבט דאָך ביי אונז, גאָט צו דאַנק.

יוסף:

איך מוז צוריק אַהין.

ר' חנן:

וואו?

יוסף:

דאָרט, פון וואַנען איך קום.

ר' חנן:

פאַר וואָס?

יוסף שוויגט.

ר' חנן:

וואָס, דו האָסט געגעבען אַ וואָרט, צוגעזאָגט, צי וואָס?

יוסף שוויגט.

ר' חנן:

עס מוז דאָך עפעס זיין. רעד, וואָס שווייגסטו, וואָס?

יוסף שוויגט.

ר' חנן:

נו, בעדאַרפסט נאָך נישט צוריקגעהען היינט, עס איז דאָך
נאָך צייט. מיר וועלען נאָך רעדען דערפון, דערווייל האָב
מיר אַ גוטע נאַכט. די מאמע דיינע איז אַליין. דינה, קום.

דינה קומט צו צום פאָטער.

ר' חנן

אין דער שטיל:

עפעס וואָס געפעלט מיר נישט, עפעס וואָס מוז דאָ זיין.
טאַכטער, קום פון דאַנען געשווינד. דינה וואַקלט זיך אויף די
פיס. וואָס איז דיר, דינה, וואָס ביססו אַזוי בלייך געוואָרען?
זעה, דו קענסט דאָך נישט שטעהען אויף די פיס.

א אידענע לויפט נאָך וואַסער. ר' חנן קוקט אָן יוספ'ן. יוסף שווייגט.

א געוואַלד פון דרויסען, אלע הערען זיך איין. א אידענע קומט אַריין:

ר' חנן, געשווינד, דער אַלטער ר' נחמיה איז געפאַלען אין
דער שוהל.

ר' חנן:

ער איז דאָך ערשט דאָ געווען?

אַ א י ד ע נ ע

קומט אַריין מיט א געוויין:

ביי שרה'ן איז געשטאַרבען אַ קינד

ר' חנן

כאַפט דינה'ן און לויפט אַרויס מיט איהר,

קום געשווינד, די העכסטע צייט, איך וועל דיך נישט לאַזען.

מיין קינד, מיט איהם געהען. אנטלויפט מיט דינה'ן. די ווייבער

לויפען אַרויס מיט שרעק. עס בלייבט איבער יוסף מיט די מוטער

אליין.

י ו ס ף

שווייגט אַ וויילע, געהט דאָן צו לאַנגזאַם צו דער מוטער און זעצט זיך ביי

איהר שעניק אַזעק:

אַ גוטען אָבענד, מאַמע.

די מוטער:

ווער איז דאָרט?

י ו ס ף:

דאָס בין איך, דיין קינד.

מ ו ט ע ר:

בין אַלט געוואָרען און מיעד.

י ו ס ף:

איך בין דיך געקומען נעהמען אַהיים.

מוטער:

וואו אהין, מיין קינד?

יוסף:

נור איין שפאן, איבער די שוועל.

מוטער:

וועל איך דאָרט גוטע שכנים האָבען?

יוסף:

אלע דינע גוטע פריינדן.

מוטער:

ווער, מיין קינד?

יוסף:

דיין חברטאָרין רחל לאה וועט דיין שכנתע זיין אויף

רעכטס.

מוטער:

ווער, רחל לאה, מיט וועלכע איך האָב זיך קינדערהייט אין

זאמד געשפיעלט און צו איין זאָגערין געגאנגען עברי

לערנען? זי איז דאָך קיין אמעריקא אַוועק, די קינדער

האָבען זי דאָך אהין אַראַבגענומען.

יוסף:

געקומען פון אמעריקא צו אונז אהין.

מוטער:

קומט מען פון אמעריקע אויך צו אייך?

יוסף:

פון דער גאַנצער וועלט.

מוטער:

אַ גרויס מקום מוז עס זיין. און ווער נאָך, מיין קינד?

יוסף:

חיה-ראַצע, וואָס האָט געהאַלטען דאָס געוועלבעל ביי אונז?

מוטער:

וועלכע, די וואָס האָט אויף יעדען פרייטאָג געגעבען אַ פונט

ליכט אין בית-מדרש אַריין?

יוסף:

אַט טאַקע די.

מוטער:

איז גאָר דאָרט? כ׳האָב נישט געוואוסט.

יוסף:

זי וועט דיין שכניטע זיין.

מוטער

שמייכלט גוטמוטיג:

וואו, אויפן גוטען אָרט?

יוסף:

ביין, טאָקע דאָרט.

מוטער:

און וואו האַלט עס דאָרט מיט אידישקייט, מיין קינד?
בענטשט מען פרייטאָג צו נאַכטס ליכט, ריכט מען שבת
אָב? און די דינים פון חיי-אדם? איך ווייס, מען זאָגט אין
די ווייטע מקומות האָבען די קינדער פאַרגעסען אָן אידישקייט.

יוסף:

שרה, רבקה און לאה זענען די זאָגערקעס אין די וויי-
בער-שוהל.

מוטער:

ווער, שרה, רבקה, לאה, פון טייטש-חומש אַרויס, זענען
ביי אייך?

יוסף:

מיט נאָך פיעל פרומע ווייבער, הייליגע אמהות.

מוטער:

אָ ווא... און חנה מיט די זיבען זיהן?

יוסף:

וואוינען מיט די רביצין אין בית-המדרש-געסעל ניט ווייט
פון דער שוהל.

מוטער:

קומען זיי אין שוהל אַריין?

יוסף:

יעדען שבת אין דער פרייה.

מוטער:

וועט מען מיך לאָזען דאווענען אין דער שוהל?

יוסף:

האסט דיין שטאָדט דאָרט אָנגעגרייט.

מוטער:

אויב אזוי מוז איך מיר מיטנעהמען מיין זיידענעם קאפטען, מיטן
טשעפטשיק, און דער גאָלדענער קאָליע, אַ קלייניגקייט מיט
אזעלכע וואַזשנע פאַרשויןען צו דאָוונען אין איין שוהל!
יא, און דעם סידור מיטן טייטש-חומש בינד מיר איין, די
ברילען זאָל איך נור נישט פּערגעסען. דו וועסט מיר דעם
סידור אין שוהל אַריין טראָגען, ווי אַמאָל אין דיינע קינ-
דער-יאָהרען.

יוסף:

וועסט מיר דערפאַר אַ צוקער-קיכעל מיט ראָזשינקעס געבען.

מוטער:

דו געדענקסט, מיין קינד?...

יוסף:

איך מיטן טאַטען וועלען אין דער מענער-שוהל דאָוונען.

מוטער:

און איך וועל אַראָבקוקען פון דער ווייבער-שוהל.

יוסף:

אזוי ווי אַמאָל.

מוטער:

אזוי ווי אַמאָל.

פּוּזע.

מוטער:

מען דאַרף זיך, קינד, אין וועג קלויבען, בעצייטענס אויך
שבת אָנצוקומען. עס ווערט שפעט, עס ווערט שפעט.

יוסף:

גיב די האַנד, מאַמע.

מוטער:

וואו אַהין פּיהרסט דו מיך, מיין קינד?

יוסף:

אין וועג אַריין, אין וועג אַריין.

(פאַרהאַנג פאַלט).

ד ר י ט ע ר א ק ט .

א שיידי-וועג, פון דערווייטענס אין פערטונקעלטע
געבעלס זעהט מען א אַבגעהאַקטען-בויים. — פון
ביידע זייטען וועג לויכטענדע וואַלקענס. — שטעדט
אויף בערגליך פון דערווייטענס. — צווישען טאַג
פון נאַכט. — אלעס איז באַגאַסען מיט טונקעל-שיין.
עס קומען אָן יוסף מיט די מוטער.

מוטער

געהט זעהר לאנגזאם, אָנגעהאָן אין שבת/דיגען קאפטען מיט אַ נייע קובקע. יוסף געהט איהר נאָך, טראָגענדיג איהר סידור און טייטש-חומש אין אַ טיכעל איינגעבונדען.

יוסף:

מיר זענען אָנגעקומען צו דער גרענעץ, מאמע. דו זעהסט אַט יענעם שלאג-בוימ, דאָרט איז דער וועג, דאָרט מוז דו געהען אַליין, איך בעדאָרף דאָ וואַרטען אויף אַנדערע לייט.

מוטער:

וואו זאָל איך געהען, מיין קינד?

יוסף:

רעכטס, מוטער, צו יענעם שטעג. וועסט דו זעהען אַ וועג גלייך איז דער שוהל אַריין.

מוטער

פּרובט געהען:

עס איז מיר אַזוי פינסטער אין די אויגען, איך זעה נאָר נישט, מיין קינד.

יוסף:

טהו אָן די בריילען. האָסט דאָך שטענדיג געזעהען דורך זיי, אין טייטש-חומש לייצען, אין סדור דאַוונען, וועסט אפשר אויך זעהען דורך זיי דעם וועג.

מוטער:

וואו האָסט דו זיי, מיין קינד? איך האָב זיי פּערגעסען אין דער היים.

יוסף:

זיי זענען אין דיקען קרבן-מנחה-סידור, ביים "מעבר יבוק" איינגעלעגט. די מוטער געהט ארויס די בריילען פון סידור און טוהט זיך זיי אָן.

מוטער:

האָסט רעכט, מיין קינד. אוי, וואָס פאַרע ליכטיגער וועג!
ווי שבועות אין דער פריה. און ווי עס שמעקט, מיין קינד.
ווי שבועות אין דער שוהל.

יוסף:

דאָס איז דער וועג, דאָס איז דער וועג.

די מוטער:

און דאָ שטעהט דאָך שוין די שוהל, צוויי גבאיטעס זיצען
אויפן שוועל, פערשפרייטען בשמים פון די שירצען אַרויס.

יוסף:

עס איז פאַר דיר, מאַמע, פאַר דיר, מאַמע.

מוטער:

איך וועל בעטען ביי זיי רשות. זי רעדט, זיי זי זעלט וועם
געזעהען. זייט געגריסט, הייליגע אמהות. איך, אייער דינסט=
מויד דבורה בת לאה, קלאַפ אָן אין דער טהיר פון דער
הייליגער שוהל, איך וויל ביי אייך דאוונען אין שוהל.
האָב מיין אייגענעם סידור, מיין טייטש-חומש מיטגעבראַכט,
און ווען מען וועט בעדאַרפען, קען איך ברוך השם זאָגען.
איך וועל שטעהען ביי דער טהיר, בין נור אַ אַרימע פרוי.
אַ שענעם דאַנק אייך. גאָט זאָל אייך בעצאָהלען דער-
פאַר. צו יוסף פון וועג. אַ גוטען שבת, מיין קינד, און
ווען דו וועסט דעם טאַטען בעגעגענען, זאָלסט דו איהם
זאָגען, די מאַמע איז אין שוהל געגאַנגען דאוונען. ווערט
פערשוואונדען אין די טונקעלהייטען.

פויזע.

פון וועג אָן קומט דער סוחר מיט אַ פעקיל אויפן פלייצע.

דער סוחר

צו יוסף:

איך האָב אין זאַק מיין גאַנץ פאַרמעגענס אייגענפאַקט און
בין געקומען אָהן זיי — געשעפטען איז גוט צו מאַכען
אַליין. איך האָב רוסישע רובעליס פיעל — צאַרסקע
בלויה, ניט היינט-מאָדישע פאַפיערליך, מיטן קרוין און אַ-
טערשריפט. און היינט דייטשע מאַרקן מיטן קייסערס אָד-

לער, און קרוינען סאמע טויזענד שטיקער מיט נומערס,
איינס אין איינס, עס זאל מיר זיכער זיין די גרענעץ איז
בערצוגעהען מיט זיי.

יוסף:

איהר בעדארפט ווארטען ביז די לבנה וועט אונטער די
וואלקען ארונטער.

סוחר:

איך פערשטעה, מיט אזוי פיעל געלד, איז גלייכער אין
דער פינסטער. וועל איך דערווייל אויפן שטיין זיך זעצען
און מיין געלד ציילען, זעהען, אויב דער חשבון איז ריכטיג.

עס ווערט טונקעל.

יוסף:

עס איז נישטאָ קיין צייט, מען דארף געהען אין וועג אריין.

סוחר:

וואו איז דער וועג?

יוסף:

אָט-דאָרט, וואו איהר זעהט דעם שלאג-בוים.

סוחר

לאזט זיך אליין:

עס איז אזוי פינסטער ארום, מען זעהט קיין זעג, מען
זעהט קיין שטעג. ווענדט זיך צוריק צו יוספין. זאָגט גור, יונגער-
מאן, איז גור דער וועג זיכער? איז עס נישט אַ סכנה מיט
אזוי פיעל געלד צו געהען דאָ אליין?

יוסף:

פיעלע סוחרים זענען פאר אייך געגאנגען דאָ דורך דעם
וועג.

סוחר:

אזוי? טאפט זיך. גאָט צו דאנקען, מיין געלד איז גאָנץ, איך
פיהל עס אויף מיין לייב. אָבער זאָגט גור, יונגערמאן, איז
נישט דאָ אַ שומר, ווער עס זאל דעם וועג מיך בעגלייטען,
מיט אַ לאַמטער, מיט אַ שטיקעל ליכט? איך וועל בעצאָהלען.

יוסף:

קלימפערט מיט די טאשען, וועט מען אייך הערען. סוחר
טהוט דאָס.

סוהר:

אַ מענשען קומען אַקעגען, יעצט בין איך אויפֿן ריכטיגען
וועג. פֿוהרען פֿאַהרען, כוחרים מיט בודען, סהורות ברעכען
זיך אונטער די אַקסען, און זעה די אַקסען און זעה די
שעפֿסען, וואָס מען פֿיהרט אין שטאָדט אַריין. עס מוז זיין
אַ שטאָדט אַ כּרֶךְ. און יאָהרמאַרק היינט, העל, דער יעשען=
יריד. זעה די פֿוהרען מיט די פעלצען! און דאָס וואָלען
געצייג מיט די שאַלען און טוכען! זעה די פּערד. זעה די
שאַף! עסקים גרויסע שטעהען פֿאַר. מיין געלד איז גוט.
עס וועט, אם ירצה השם, פֿרנסה זיין איבערן מויל, איבערן
מויל. פֿערשווינדט דורך דעם שלאַג-בוים.

עס קומען אַן די אלמנה מיט צוויי קינדער פֿון וועג מיט אַ ברייעף אין דער האַנד.
ד י א ל מ נ ה :

מיין מאַן האָט מיר אַ ברייוועל געשריבען, איך זאָל מיט די
קינדער קומען אַריבערצוגעהען, ווייס איך נישט דעם וועג
אַליין, ווילט איהר מיר נישט דעם וועג ווייזען?

י ו ס ף :

אַט דאָ אויף דעם שטעג, צו דעם שלאַג-בוים.

א ל מ נ ה :

דאָרט, וואו עס איז אַזוי פינסטער?

י ו ס ף :

עס ווערט דערנאָך ליכטיג.

א ל מ נ ה :

ווי אַזוי וועל איך מיט מיינע קינדער זעהען אין דער
פינסטער?

י ו ס ף :

איהר וועט געפינען אַ וועג.

די אלמנה מיט די קינדער געהען אין וועג אַריין.

א ל מ נ ה :

דער וועג איז פינסטער, מען זעהט קיין ליכט. עס זאָל מיר
נור, חלילה, די קינדער גאָר נישט געשעהען. טוליעט די קיג-
דער צו זיך. האַלט אייך אָן ביי מיין קלייד, איהר זאָלט מיר
נישט אין דער פינסטער פֿערלירען געהען.

דאָס יונגעל

מיט פרייד:

מאמע, מאמע, איך זעה פון דערווייטענס ליכט.

די מוטער:

וואו, וואו? עס איז דאָך פינסטער אַרום און אַרום.

דאָס מעדעל:

דאָרטען, מאמע, שיינט פון פענסטער אַרויס אַליכט און
שטראַהלט אַהער צו אונז.

דאָס יונגעל:

מען קען עס זעהען פון דאַנען, עס בעלויכט אונז דעם וועג.

דאָס מעדעל:

ווי אַלאַמטערייל שיינט דאָס ליכט פון פענסטער גלייך
צו אונז.

די מוטער:

איך זעה גאָר נישט, נור פינסטער אַרום איז אומעטום.

די קינדער:

קום מיט אונז, קום מיט אונז. פיהרען די מוטער ביי דער האַנד.

דאָס מעדעל

מיט פרייד:

יעצט זעהט מען אַ פענסטער, אויפֿין פענסטער שטעהט די
לאַמפּ און בעשיינט אונז דעם וועג.

דאָס יונגעל:

זעה, זעה, עס זיצט ווער ביים פענסטער און קוקט אַרויס
אויף אונז...

דאָס מעדעל:

עס איז אַ מאַן מיט אַ שוואַרץ רונדיג בערדיל, ער זיצט ביים
פענסטער און האַלט דעם קאַפּ אויף דער האַנד.

דאָס יונגעל:

און קוקט גלייך אויף אונז.

דאָס מעדעל

מיט פרייד:

עס איז דער טאַטע, מאמע, איך ערקען איהם, ער זיצט
ביים פענסטער און וואַרט אויף אונז.

די אלמנה:

וואו? וואו?

די קינדער:

דאָרט... דאָרט... פון וואָנען דאָס ליכט קומט, פערשוואַנדערן
אין טונקעלהייט.

יוסף:

וועלכער איז די באַנצע צייט געזעסען אליין אויף אַשטיין, רעדט צו זיך:
אַלע, אַלע קומען זיי צו געהען, נור זי איינע אליין. אזוי
זיך איך דאָ אויף דעם שייד-וועג פון טויט און לעבען
און וואָרט, און וואָרט...

עס געהט אדורך ר' נחמיה מיט'ן פעקיל אויף די פלייצעס און שטעקען אין
דער האַגד.

יוסף:

האַט איהר אפשר מיין פלה געטראָפּען אויפ'ן וועג?

ר' נחמיה:

ווער? ר' חנניס טאָכטער, דינה בת מלכה?

יוסף:

טאָקע זי.

ר' נחמיה:

זי קומט צו געהען, זי קומט צו געהען. פּויע. נאָך ווייט
אין שטאָדט אַריין?

יוסף:

נישט ווייט.

ר' נחמיה:

נישט געוואוסט, דער וועג איז אזוי בעקאַנט.

יוסף:

געווען אמאָל דאָ?

ר' נחמיה:

נישט איינמאָל, כּמעט ביי דער גרענעץ.

יוסף:

ווייסט איהר דאָך אליין צו געהען?

ר' נחמיה:

מיט גאָט'ס הילף וועל איך טרעפּען דעם וועג. איך וועל

געהען אין ערשטען בעסטען בית-המדרש אריין, און וועל
 זיך ארועקשטעלען ביי דער טהיר. צווישען אזוי פיעל אידען,
 אָהן עין הרע, וועל איך חלילה נישט פערפאלען ווערען.
 עס וועט זיך געפינען בײַ אַ אַיד, וואָס וועט וועלען אַ מצוה
 פערדיענען, און אַ אורח צו זיך אין שטוב אַהיים נעהמען.
 וואָס האָב איך צו זאָרגען? נו, האָט מיר אַ גוטן תמיד, עס
 ווערט שפעט. נעהמט דאָס האַנד און געהט אַריבער דעם שלאַנגבוים
 בײַ ער ווערט פערפאלען אין וואַלקען.

י ו ס ף

קוקט אים נאָך:

איהם איז גוט... איהם איז גוט...

עס קומען אָן דריי יונגליך.

י ו נ ג ל י ך

צו יוספין:

נעהמט אונז מיט, נעהמט אונז מיט.

י ו ס ף:

וואו אַהין?

ד י י ו נ ג ל י ך:

דאָרט אַהין, פון וואַנען איהר קומט.

י ו ס ף:

עס איז נאָך צו פריה. עס איז נאָך צו פריה.

ע ר ש ט ע ר י ו נ ג ע ל:

דאָ איז הונגער, דאָרט איז דאָ ברויט.

צ ו ו י י ט ע ר:

דאָ איז שלעכט, דאָרט איז גוט.

אַ ל ע ד ר י י

בעטען זיך:

נעהמט אונז מיט, נעהמט אונז מיט.

ע ר ש ט ע ר י ו נ ג ע ל:

מיר וועלען זיך פון אונטען אויפכאַפּען.

צ ו ו י י ט ע ר:

אויפן די שעל זיך זעצען.

דריטער:

מיר וועלען זיך איינקאָרטשען, גאָר נישט קיין פּלאַץ פּער-
נעהמען.

אַלע דריי

בעטען זיך:

נעהמט אונז מיט, נעהמט אונז מיט.

נוסף:

וועט איהר שטיל זיין?

יונגליך:

קיינער וועט אונז נישט הערען, קיינער וועט אונז נישט
זעהען.

נוסף:

דאָרט גנב'עט אייך די גרענעץ אַריבער, איהר זעהט ביי דעם
שלאַג-בוים, וועט איהר קומען אַהין. נור עס, שטיל. אַז
מען וועט אייך הערען, וועט מען אייך פון וועג צוריק
טרייבען.

די יונגליך געהען אַב אין דער שטיל מיט לייכטע טריט צום שלאַג-בוים.

ערשטער יונגעל

לאכט אויף:

אוי, ווי גוט!

צווייטער יונגעל:

וואָס איז גוט? פּערצעהל, פּערצעהל.

ערשטער:

פיהלסט נישט, ניין.

דריטער:

שא, זייט שטיל, מען וועט הערען אונזערע טריט.

פיוזע.

ערשטער

לאכט אויף:

איך פליה, איך פליה.

צווייטער:

וואו? וואו?

ד ר י ט ע ר

היינט:

לאָזט מיך נישט אליין.

ע ר ש ט ע ר :

כאַפט דיך אויף, כאַפט דיך אויף.

צ ו ו י י ט ע ר :

אַט שוין, אַט שוין.

ר ר י ט ע ר

מיט פרייד:

איך אויך, איך אויך.

אַל ע ד ר י י

שרייען אויס:

אוי, ווי שען!

ע ר ש ט ע ר :

איך שוועב אין די וואַלקען אַרום, אוי, ווי שען? אַזוי

פיעל בלאַע פאַרהאַנגען, און זיי פּוכערן אַזוי, ווי אַ ווינד

וואַלט אין זיי געבלאַזען. פון איינעם פליה איך אַריין, אין

אַנדערן אַרויס. אַ, איך יאָג מיך נאָך דער לבנה נאָך! אוי

ווי שען, מאַמע קרוין!

ב י י ד ע י ו נ ג ל י כ :

וואו ביסטו, יוסעלע, וואו?

ע ר ש ט ע ר :

אַט דאָ, אַט דאָ.

ב י י ד ע צ ו ו י י :

ווארט אויף אונז... ווארט אויף אונז...

ע ר ש ט ע ר :

קומט מיט.

ב י י ד ע :

וואו? וואו?

ע ר ש ט ע ר :

דאָ... דאָ...

ב י י ד ע :

צווייטער:

איך זעה טישען געדעקט מיט אזוי פיע, זיין.

דריטער:

מיט פיש און פלייש.

ערשטער:

נישט דארט, נישט דארט, ווייטער, ווייטער.

ביידע צוויי:

וואו? וואו?...

ערשטער:

דא... דא...

צווייטער:

און איך זעה טישען, לאנגע געגרייטע טישען מיט אלדאס
גוטס, גרויסע חלות ליעגען אויף זיי און ווייבער מיט ברי-
ליאנטען פיעל זיצען ארום זיי. א, עס איז א חתונה היינט,
אדער א ברית, מען טיילט גרויסע שטיקער פיש. לעקעכער
שטעהען אויסגעשטעלט און מען שניידט זיי...

דריטער:

א באבע האט מיר געגעבען א רויטען עפעל פון טיש,
אוי ווי גוט! א פולע האנד מיט ראזשינקעס און מאנדעלן.
זעהט, איך האב א פולע טאש מיט גיס!

ערשטער:

ווייטער קומט, ווייטער, צום בלויזען ים. דארט צום זילבער-
נעם ברעג.

צווייטער:

איך זעה נור טישען מיט ברויט.

דריטער:

ווייסע חלה מיט געפיהלטע פיש.

ערשטער:

ווייטער קומט, ווייטער. דארטען זעהט, פון הימעל אראב
רייט ער, פון וואלקענס אויף א ווייס פערד, א תורה האלט
ער אין דער האנד, און א קרוין אויפן קאפ.

ביידע:

ווער? ווער?

ערשטער:

משיח קומט... משיח...

ביידע:

וואו?... וואו?...

ערשטער

מיט די לעצטע כוחות:

דאָרטען ווייטער, ווייטער..

די קינדער פארשווימען וואָס אַמאָל מפהר איך די וואַלקענס אַרײַן.

ביידע יונגליך

מיט געהיין:

מיר זעהען נור טישען מיט ברויט.

ערשטער:

שטימע פון די וואַלקענס אַרויס:

ווייטער... ווייטער... ווייטער...

פארשווינדען.

פון דער טיפער פינסטערניש שניידט זיך אויס דינה'ס געשטאַלט, וואָס טרעט האָס אַמאָל מעהר בולטער אַרויס פון דער פינסטערניש, און דערנעהנטערט זיך צום וועג. יוסף, וועלכער האָט די גאַנצע צייט אויסגעוואַרט אויף דינה'ן, זעהט איר אַקענען.

יוסף

רופט צו איהר:

לאַנג זײַן איך דאָ און וואַרט אויף דיר.

דינה

פון די פינסטערניש אַרויס:

דער פּאָטער האַלט מיך צוריק.

יוסף:

אַלעס איז צו דער חתונה גרייט. די חופה שוין אויסגע-

שפּרייט, די ליכט שוין אָנגעצונדען.

דינה

וואָס קומט וואָס אַמאָל קלעהרער אַרויס פון די פינסטערניש:

איך קום צו געהען, איך קום צו געהען. זי קומט אַרויס פון

די פינסטערניש.

יוסף נעמט זי אונטער דער ארים, און געהט מיט איהר איבער דעם וועג :
געאָרימט געהען מיר, האַנד אין האַנד, פון די וועלט אַרויס,
אין די אַנדערע אַרײַן.

דינה:

פון שלעכטס צו גוטס, פון אונגליק צו גליק, פון צער צו
פרייד.

יוסף:

טריט ביי טריט געהען מיר, אונטער אַ שוואַרצע חופּה-
טוך, טהרה-ליכט בעלויכטען אונזער וועג, פון די וועלט
אַרויס, אין דער אַנדערער אַרײַן.

דינה:

פון אונרוהיגקייט צו רוה.

יוסף:

צו שווייגענדער שטילקייט.

דינה:

וואָס איז דאָס אַרום מיר? איך פיעל, ווי עס וואָלט מיך
ווער אַנגעריהרט.

יוסף:

עס איז די מוטער אַרום אונג.

דינה:

די מוטער

יוסף:

די שטענדיקע.

פּויע.

דינה:

פאַר וואָס זעה איך נישט קיין ליכט?

יוסף:

ליכט איז אויף יענער זײַט.

דינה:

וואו?

יוסף:

אונטער אונג.

דינה:

און פאר אונז?

יוסף:

די מאמע פינסטערניש אליין.

דינה:

וועט שטענדיג אזוי זיין?

יוסף:

מיר קומען אהיים...

פרייע.

יוסף:

נעהם מיט אַ חלום דיר פון לעבען נאָך דיין טויט, אז דו
זאָלט האָבען מיט וואָס אזיסאָפּיהלען אויף יענער זייט
דיינע פינסטערע טעג.

דינה:

איך זעה נור פינסטערניש אליין.

יוסף:

ביי דעם לעצטען טריט פון די וועלט אין יענער אַרײַן,
נעהם מיט אַ חלום דיר פון לעבען אויפֿן נאָכֿן טויט.

דינה:

וואו זענען די חלומות?

יוסף:

קוק אין דיר אַרײַן, זוך אויס אַ שטראַהל ליכט, וועב דיר
אויס איהם אַ חלום אויס, פאַר דינע פינסטערע טעג.

דינה:

איך געדענק גאָר נישט פון יענעם לעבען, אַלעס זינקט
אין אַ נעבעל אײַן, נור אײַנצעלנע ליכטלעך טויכען אויף און
פערשווינדען, זיי געדויערן נור אײַן אויגענבליק.

יוסף:

כאַפּ אויף אַ ליכטעל דיר, זאָל עס דיר בעלויכטען דיין
לעצטען טריט.

דינה:

איך קען נישט אליין, איך זינק צוריק אין פינסטערניש
אַרײַן; העלף מיר, יוסף, אויפהויבען אַ ליכט.

יוסף:

עס חלומיען נור די לעבעדיקע, די טויטע זענען טויט. שטעלט זיך אָב. עס איז דער לעצטער אויגענבליק, דער לעצטער טריט.

דינה זוכט אין זיך. שווייגט.

יוסף:

פערצעהל, פערצעהל.

דינה:

מיט פרייד:

יעצט זעה איך, עס שטייגט אויף צו מיר אַ ליכט.

יוסף:

חלום גוט... חלום גוט...

דינה:

איך זעה חופה-ליכט, מעדליך טאנצען אַ קראַנץ אַרום מיר. חופה-שטאַנגען. אַ חופה ווערט אויסגעשפרייט. עס בלישטשען די גאַלדענע פליטערליך אין שוואַרצען סאַמעט אַרום, ווי גליה-ווערים אין די נאַכט, דאָ לייכטען זיי אויף, דאָרטען גייען זיי אויס.

יוסף:

חלום גוט... חלום גוט...

דינה:

ווי זי וואַלט זיך דערמאָנט:

פלי-זמרים שפיעלען הינטער דער טהיר, די מאַמע אין אַנייע קלייד טראָגט אויף די גאַלדענע יוך אויף אַ ווייס געדעק-טען טיש...

יוסף:

בעט זיך:

נעהם מיך מיט אין דיין חלום אַריין, איך בין אַרים און טויט.

דינה:

מיט פרייד:

עס זיצט דער חתן נעבען מיר, אין ווייסען געוואַנד און שוואַרצען בעקלייד, איך זאָג צו איהם: "יוסף, מיין קרוין"...

נעהמט איהר אַרום און נעהט.

יוסף:

טריט ביי טריט געהען מיר, אונטער א שווארצען חופה-טוך,
טהרה-ליכט בעלויכטען אונזער וועג פון די וועלט ארויס,
אין יענער אריין.

דינה:

האנד אין האנד געהען מיר, חתן דו מיין, עס איז דאך
אונזער חתונה-נאכט היינט. דינה בלייבט פלוצים שטעהען, הערט
זיך צו עפעס איין. פון דערווייטענס הערען זיך מענשליכע שטימען
רופען.

דינה:

דער פאָטער רופט מיך צוריק.

יוסף:

קוק דין גישט אום, האלט דין פעסט אין מיין האנד.

דינה:

דיין האנד ווערט אזוי שוואך, ווי זי וואָלט נור בלויז וואָ-
סער געווען, קוים וואָס איך פיהל זי.

יוסף:

האלט דין פעסט אָן אין מיר, נאָך איין אויגענבליק, נאָך
דעם לעצטען טריט, מיר זענען באַלד ביי אונזער ציעל.

דינה:

דו צוריקסט אזוי ווי לופט, איך פיהל דין גישט מעהר.
וואו ביסטו, וואו?..

יוסף:

דאָ ביי דיר, האנד אין האנד געה איך מיט דיר.

דינה:

ווער שניידט מיך אָפּ פון דיר? פּערהוילען ווערס דו ווי אין
אָנעבעל.

יוסף:

בעט זיך ביי איהר:

געה גישט אוועק פון מיר, איך בין נאָקעט און אַליין.

דינה:

ווער ציהט מיך אוועק פון דיר? דו פּערשווינדסט, נור בלויז
ווי אַ שאַטען וואָלט געגאַנגען נעבען מיר.

יוסף

וועלכער איז וואָס אַמאָל מעהר אויסגעלאָשענער געוואָרען, בעט זיך, מען הערט
נור זיין שטימע און אַ שוואַכע סקעטא פון איהם ווי אַ שאַטען.

איך בין אַרים, איך בין טויט. קיינער איז נישט מיט מיר,
נור מיין נאַקעט לייב. שענק מיר אַ חלומ'ל אַ קליינס, צו
זעהמען מיט מיר אין קבר אַריין, צו בעלויכטען מייע
פינסטערע טעג.

דינה:

וואָרט אויף מיר... וואָרט אויף מיר

יוסף:

מיט וואָס זאָל איך אויספיהלען מייע פינסטערע טעג?

דינה:

מיט בענקשאַפט, ווי פריהער.

יוסף

פערשווינדענדיג, זאָגט מיט אַ בענקענדע שטימע:

אַ, מייע נישט-דערלעבטע טעג, אַ מייע אונגעזעהלטע
יאָהרען! מיין אונגעגעסען ברויט! מיין צער און מיין פרייד
פון מייע אונגעלעבטע טעג ליגען ערגעץ אין אַווינקעל
פערשטעקט, קיינער פרעגט נישט אויף זיי, קיינער קומט
נישט נאָך זיי, ווערען מיט שפינוועבס בעוועבט... מען הערט
זיין חיינענדיג קיל.

דינה:

וואָס ווינסטו?

יוסף

וועלכער איז שוין פערשוואונדען פון דער נאכט ארויס:

אויף דעם, וואָס האָט מיך געשאַכטען אַזוי פריה, און פון דער
וועלט מיך געשיקט נאַקעט און בלוז.

דינה:

נאַכרופענדיג איהם:

האַב רוה... האַב רוה...

דער נעבעל ווערט וואָס אַמאָל שיערער, עס לייכט זיך אויס ווי פארטאַנס. די
שטימען, וואָס מען האָט פון פריהער געהערט, הערט מען וואָס אַמאָל מעהר
בולטער און קלעהרער, ביז עס ערשיינט אַ סצענע און אַ שטוב ווי אין צווייטען

אָקט. דינה ליענט אין פאָטער'ס אַריב פערשמאַכט, ווייבער אַרום איהר. יוסף
דרעהט זיך איינער אַליין אַרויף און אַראָב איבער דער שטוב.

ע ר ש ט ע פ ר ו י :

זי האָט אויפגעעפּענט די אויגען.

אַ צווייטע :

זי האָט בעוואויגען מיט די ליפּען.

אַ דריטע :

זי האָט געשלוכצען.

ע ר ש ט ע :

דאָס האָט אַלעס די מילך אָנגעמאַכט.

צווייטע :

ניין, די מעדיצין.

אַ פּרוי :

מיט פרייד :

זי וועט לעבען, זי וועט לעבען...

ר' חנן :

גלויבט צו גאָט דערפאַר. לעגט די טאַכטער אוועק אויפן שעניק

און קוקט זיך צו איהר איין.

יוסף

קומט נעהנטער אַנצוגעהען צום חולה מיט די הענד אויף הינטען פערלעגט און

פּרעגט פּלעגמאַטיש :

וואָס הערט מען מיט'ן חולה ?

אַלע קוקען איהם אָן פערפּרעמדט, מיט מורא, קיינער ענטסערט איהם נישט.

יוסף געהט אָב, נישט צו בעקומענדיק קיין ענטפּער, דרעהט זיך ווידער אַרום

צווישען עולם, וועלכען דער עולם מיינט אויס. אַלע קוקען איהם נאָך פערפּרעמדט

ע ר ש ט ע פ ר ו י :

צייט ער האָט זיך בעוויזען צווישען אונז. קרעכט.

יוניטע :

וואָס איז דער וואונדער, ער איז געקומען פּאַרדען דאָס

זייניגע.

דריטע

דזשראַקען :

וואָס ס'זייניגע? וואָס מיינט איהר ?

ר' חנן קוקט זיך איין צו די פרויען שווייגענדיג.

אַ נ'אַנדערע:

געהט שוין, וואָס זי רעדט!

צווייטע:

זי ווייס שוין, וואָס זי רעדט.

טהייל פון עולם:

וואָס מיינט זי, וואָס?

ערשטע:

איהר זעהט דען נישט, צייט ער האָט זיך בעוויזען צווישען

אונז, איז דאָך דער טויט צווישען אונז.

צווייטע פרוי:

צום ערשט האָט ער די מאמע אהין גענומען.

דריטע:

דערנאָך ר' נחמיהן, דעם סוחר פון די אַקסען, די אלמנה

מיט די קינדערליך.

ערשטע:

און וויפיעל קינדערליך?

אַ נ'אַנדערע:

אַלע, וואָס האָבען זיך ביי איהם נאָכגעפרעגט אויף יענעם

לאַנד, האָט ער אַלע דאָרטען אהין געשיקט אויפ'ן בער-

גיל, ביים וועלדיל, אונטער דער שטאָרט. איהר פערשטעהט

דאָך, וואָס ער האָט געמיינט?

אַלע:

וואָס? וואָס?

איידענע:

דאָס בית-עולם.

טהייל:

וועה צו אונז, וואו זענען אונזערע אויגען געווען.

דער עולם קוקט אויף יוספ'ן מיט שרעק.

איידער פון עולם:

איהר זעהט דאָך, אַז ער איז אַ טויטער; זעהט, ווי ער געהט.

אַ איידענע

קוקט אויף די קראַנקע דינה:

ער איז נאָך סייזיניגע געקומען.

א צווייטע:

קען נעבעך ניט אין קבר אייגרוהען, אזוי פריה פון דער
וועלט אוועק.

א דריטע:

עס איז קיין וואונדער נישט, אזוי פיעל יונגע מענשען פון
דער וועלט געשיקט, ליעגען דאָרט אין דר'ערד און בענקען
נאָך ס'זייעריקע, וואָס זיי האָבען געלאָזט. זיי האָבען דאָך
נאָך גאָר נישט געלעבט, רייסען זיי זיך צו קומען צוריק.

א איד:

נאָרישע ווייבער, וואָס רעדט איהר? די טויטע קומען צוריק—
וואו איז עס געהערט געוואָרען?

די ווייבער

זייען אויף יוסמן

איהר זעהט דאָך! די טויטע קומען צוריק.

ערשטע:

שלעפען אונז מיט מיט זיך אין די נאָקטע גרוב אַריין.

א דריטע:

זיי פאָדערן דין, זיי פאָדערן דין, פאַר זייערע יונגע

טעג.

א דריטע:

וואָס. ליעבען וועלן זיי אונז לאָזען?

דער עולם ווערט וואָס אַמאָל מעהר אַנגעשטיקט מיט שרעק, קוקען איינער
יפו אַנדערן.

איד ובע

שרייט אויט:

וועט צו אונז, די טויטע קומען נאָך אונז.

דער עולם ווערט וואָס אַמאָל מעהר אַנגעשטעקט מיט שרעק, אַנטלויפען אין די
ווינקעלן און שרעקען זיך פאַר יוסמן.

רי חנן

וועלכער האָט זיך פאַר דער גאַנצער צייט איינגעהערט מיט אַנגעשטרענגטקייט צו די
ווייבער, הויבט זיך פלוצים אויף פון דיגה'ס געלעגער, געהט צו צו יוסמן,
וועלכער איז דיר גאַנצער צייט שוין געווען אַפגעוונדערט פון עולם. ר' חנן

געהט הארט צו צו איהם, שטעלט זיך הארט נעבען איהם און קוקט איהם
אין די אויגען אריין:

ווער ביסט דו? זאג, ביסט דו פון די לעבעדיקע, בלייב
צווישען די לעבעדיקע, ביסט דו פון די טויטע—געה אין
דיין רוה אריין!

יוסף קוקט איהם אן מיט קאלטע אויגען און בלייבט שטעהען נישט צו ענטפערן.
א לאנגע פויזע.

ר' חנן

מיט געבייזער:

וואָס ווילט איהר פון אונז? וואָס קומט איהר צו געהען?
מיר מוזען אָנהויבען צו לעבען אויפֿיס ניי.

יוסף קוקט איהם אן, ציטערט און שוויגט. פויזע.

ר' חנן:

מיט אַ שטעקען וועל איך אייך יאָגען צוריק אין אייער
קבר אַריין, פּערי־חת־מֵי־עֵנֶן וועל איך דאָס קבר איבער אייך.
לאַזט אונז צו רוה, מיר מוזען לעבען!

יוסף ציטערט וואָס מעהר.

ר' חנן

צויבט אויף די האַנד אויף איהם:

צוריק אין אייער רו אַריין!

געהט אָב מיט לאַנגזאַמע טריט,

פ א ר ה א צ א .